

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav sociálních a hospodářských dějin

Diplomová práce

Bc. Hana Čermáková

Společenské proměny československého venkova v první polovině 50. let na příkladu Sedlčanska

Social transformations of the Czechoslovak village in the first half of the fifties - example of the district of Sedlcany

Praha 2012

Vedoucí práce: doc. PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

Především děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. et JUDr. Jakubovi Rákosníkovi, Ph.D. za cenné rady, formální a obsahové připomínky a celkovou ochotu.

Dále bych ráda poděkovala rodičům za nevyčerpávající podporu během celého studia, přátelům za rozptýlení, kolegům ze školy za podnětné diskuse, sestřenici Janě Vršecké za jazykovou korekturu a především Pavlovi za velkou míru empatie a tolerance.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, řádně citovala všechny použité prameny, literaturu a práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. července 2012

Hana Čermáková

ANOTACE

Diplomová práce se snaží o zachycení změněného politického ovzduší po roce 1948 na československém venkově. Zkoumá jeden politický okres Sedlčany, který byl velmi specifický, co se týče průmyslové zaostalosti a vyliďněnosti po 2. světové válce. Jeho specifika spočívala v mizivém podílu průmyslové výroby a nízké hustotě obyvatelstva. Východiskem a zároveň těžištěm práce je komunistická propaganda na okresní úrovni. Druhá kapitola se zabývá teoretickým vymezením a pojmoslovím, zejména propagandě jako sociokulturnímu pojmu, hledá její východiska, cíle a různá vymezení. Další kapitola řeší všeobecné dějiny Sedlčanska a regionální specifika. Čtvrtá a pátá kapitola se zaměřuje na místní strukturu OV KSČ a nižších složek strany v Sedlčanech, respektive celospolečenské sociální proměny v první polovině padesátých let na venkově. Druhá část diplomové práce se věnuje přímo vymezení působnosti propagačních strategií a prostředků. Nejobsáhleji se práce zabývá popsáním propagandy na okresní úrovni, sleduje práci OV KSČ, analyzuje články okresních Vesnických novin a zaznamenává vzpomínky pamětníků. Zbývající kapitoly tak pojednávají o praktické stránce propagandy, nakolik propagační strategie vlastně fungovaly v různých oblastech lidského života na venkově. Stěžejní část DP je tedy v kapitolách, věnujících se ritualizaci života, religiozitě, práci (zemědělství, potažmo kolektivizaci) a politice.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sedlčany, sociální historie, Komunistická strana Československa, propaganda, ritualizace života, religiozita, zemědělství, kolektivizace, politika.

ANNOTATION

This thesis seeks to capture an exchange of the political climate after 1948 in the Czechoslovakian village. It examines the Sedlčany political district, which was very distinctive in terms of industrial backwardness and depopulation after Second World War. Its specifics were based on the marginal industrial production and low population density. The starting as well as focal point is the Communist propaganda at the district level. The second chapter summarize the theory on the field of socio-cultural propaganda, describes its goals, sources and possible definitions. Next chapter depicts a general history of Sedlčany town while paying attention especially to its regional specifics. The fourth and fifth chapter focus on the local structure of the district committee and other lower bodies of the Communist Party of Czechoslovakia in Sedlčany and the social transformation of the whole society in the first half of the fifties in the countryside. The second part of the thesis describes the concrete propagational strategies and tools used by the Communist Party of Czechoslovakia. The main part describes propaganda at the district level in which purpose were used different kinds of sources, for instance documents monitoring the work of the Communist's district committee, articles from the local newspapers *Vesnické noviny* and interviews with the witnesses. The remaining chapters deal with practical aspects of propaganda, how promotional strategies actually worked and how did they affect different areas of human life in the countryside. The core of the work lies in the chapters devoted to the ritualization of life, religiosity, work (agriculture, collectivization) and politics.

KEYWORDS

Sedlcany, social history, the Communist Party of Czechoslovakia, propaganda, ritualization of life, religion, agriculture, collectivization, policy.

Obsah

1	Úvod.....	10
1.1	Literatura a prameny	15
1.2	Metodologie	17
2	Teoretická východiska	22
2.1	Totalitarismus a ideologie	24
2.2	Kolektivní paměť	29
2.3	Definice propagandy	30
2.3.1	Historie pojmu	31
2.3.2	Různé pohledy na propagandu.....	32
3	Sedlčany.....	37
3.1	Dějiny Sedlčanska.....	37
3.2	Sedlčany ve 20. století.....	39
3.3	Sedlčany za 2. světové války	40
3.4	Sedlčany po válce.....	42
4	Struktura moci na Sedlčansku.....	44
4.1	Fungování ONV na Sedlčansku	44
4.2	Okresní výbor KSČ v Sedlčanech.....	47
4.3	Okresní soud a Sbor národní bezpečnosti	54
5	Celospolečenské proměny v 50. letech 20. století na československém venkově.....	62
5.1	Obsahová charakteristika režimu	62
5.2	Změny postojů a životního přístupu.....	64
5.3	Život na venkově.....	68
6	Ritualizace života.....	72
6.1	Vymezení pojmu rituál	72
6.2	Privátní rituální sféra.....	75
6.3	Veřejná sféra.....	77
6.3.1	První máj.....	78
6.3.2	První máj na Sedlčansku.....	83
6.3.3	Ostatní státní svátky	85
6.4	Sdružování a venkovské spolky	87
7	Religiozita.....	89
7.1	Teoretické zakotvení náboženství	89

7.2	Katolická akce	92
7.3	Případ Bučil.....	93
7.3.1	Druhý život děkana Bučila	95
7.4	Fenomén smrti.....	98
8	Práce.....	100
8.1	Průmysl a zakládání nových podniků	101
8.2	Zemědělství	103
8.3	Kolektivizace.....	105
8.4	Akce Kulak.....	112
9	Politika.....	118
9.1	Definice nepřítele	118
9.1.1	Činnost Černého lva 777.....	120
9.1.2	Pohled KSČ na činnost ČL777	122
9.2	Vztah politických funkcionářů	125
9.3	Měnová reforma	128
9.4	Odhalení kultu osobnosti.....	130
9.4.1	Kult osobnosti v Československu	130
9.4.2	XX. Sjezd KSSS	131
9.4.3	Kult osobnosti na Sedlčansku	133
10	Závěr	135

SEZNAM ZKRATEK

atd. = a tak dále

AV = akční výbor

ČL 777 = Černý lev 777

ČSM = Československý svaz mládeže

ČSR = Československá republika

ČSSR = Československá socialistická republika

DP = diplomová práce

ed. = editor

f. = fond

i.č. = inventární číslo

HA = historická antropologie

JSČZ = Jednotný svaz českých zemědělců

JZD = jednotné zemědělské družstvo

kart. = karton

KNV = krajský národní výbor

KS = komunistická strana

KSČ = Komunistická strana Československa

KV KSČ = krajský výbor Komunistické strany Československa

MO = místní organizace

MNV = místní národní výbor

např. = například

NB = Národní bezpečnost

NF = Národní fronta

NV = národní výbor

ONV = okresní národní výbor

org. = organizace

OV = okresní výbor

OV KSČ = okresní výbor Komunistické strany Československa

PŠP = právnická škola pracujících

RG = reálné gymnázium

ROH = Revoluční odborové hnutí

RVHP = Rada vzájemné hospodářské pomoci

s. = soudruh

Sb. = sbírka zákonů

SNB = Sbor národní bezpečnosti

SOA = Státní okresní archiv

SOPVP = Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých

SS = vojenské jednotky nacistického Německa

SSSR = Svaz sovětských socialistických republik

StB = Státní bezpečnost

UNRRA = Organizace spojených národů pro pomoc a obnovu

ÚV KSČ = Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚRO = Ústřední rada odborů

VB = Veřejná bezpečnost

VN = Vesnické noviny

ZO = závodní organizace

1 Úvod

Diplomová práce nese název Společenské proměny československého venkova v první polovině 50. let na příkladu Sedlčanska. Snaží se o zachycení změněného společenského ovzduší po roce 1948 na československém venkově. Zkoumá jeden politický okres Sedlčany, který byl specifický mizivým podílem průmyslové výroby a nízkou hustotou obyvatelstva. Východiskem a zároveň těžištěm práce je komunistická propaganda na okresní úrovni. Pokusí se nejen rekonstruovat propagandistické tendence a strategie, ale vytvořit ucelený obraz venkovské společnosti v 1. polovině 50. let v Československu.

Po úvodní kapitole následuje část pojmenovaná Teoretická východiska, která se věnuje důležitým pojmům spjatých s předkládanou prací. Podkapitola Totalitarismus a ideologie se nejprve zaměřuje na vlastní historii pojmů. Totalitaristická koncepce rozděluje odborníky na dva názorově vyhraněné tábory. Jedni zastávají názor, že jde o rys vlastní imanentní lidské povaze a druhou skupinou jsou autoři považující totalitarismus za výlučný projev a výraz moderní masové společnosti, která postrádá vnitřní struktury. Podkapitola rozpracovává modely totalitarismu, o které se pokoušely dvě dnes už klasické práce Hannah Arendtové a Carla Joachima Friedricha.¹

Část o ideologii začíná klasickou definicí Marxova „falešného vědomí“. Od jeho učení se pak odvíjí pojetí většiny marxistů 20. století. Zatímco vlastní marxistickou ideologii považují za vědecky propracovaný systém navazující na historický materialismus, odlišné ideologie popisují jako deformace a mystifikace.² Mannheim ideologii rozpracoval z teoretického hlediska a považoval ji za systém představ, který potvrzuje stávající řád bytí. Do praxe ideologii promítl V. I. Lenin vytvořením koncepce sovětského socialistického státu a propracováním teorie a praxe diktatury proletariátu. V pojetí J. V. Stalina se pak teorie o možnosti vybudování socialismu spojila s tezí zostřeného třídního boje a přesvědčení, že stát na cestě ke komunismu nemůže zaniknout, protože musí chránit SSSR před nepřáteli.

---

1 ARENDTOVÁ, Hannah: *Původ totalitarismu I.-III.*, Oikoymenh, Praha 2000. FRIEDRICH, Carl J.: *The Unique Character of Totalitarian Society*. In: (ed.): *Totalitarianism: Proceedings of Conference held at the American Academy of Arts and Sciences*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts) 1945, FRIEDRICH, Carl J. - BRZEZINSKI, Zbigniew K.: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts) 1956.

2 PAVELČÍKOVÁ, Nina: Ideologie totalitárních režimů – historické souvislosti teoretických východisek a jejich vliv na praxi nacistického a komunistického režimu, *Antropowebzín* 2/2010, s. 109 -114.

Kolektivní paměť je v práci nastíněná jako předmět historicko-sociálního bádání. Téma paměti se v současnosti dostalo do centra pozornosti díky vzpomínkám na špatné prožitky ve 20. století, ale i hledáním identit a celkovou reflexí současné evropské kultury. Paměť je považována jako pojítka a jeden ze zdrojů naší identity.³ Práce odkazuje na důležité teoretiky kolektivní paměti Maurice Halbwachse a Pierre Nora.⁴ Nejrozsáhleji se pak první kapitola věnuje propagandě jako sociokulturnímu pojmu. Hledá její východiska, cíle a různá vymezení. Nastíní historii pojmu, ale i odlišné pohledy z různých humanitně zaměřených oborů. Pokusí se na propagandu podívat ze všech možných hledisek. Práce cituje důležité zahraniční publikace,⁵ zaměří se i na tuzemské teoretiky propagandy,⁶ aby nakonec shrnula všechny nabízené definice. „*Propaganda je typ diskursu používající specifický druh argumentace s cílem přesvědčit posluchače o přednostech své doktríny, názorů a idejí a následně ho donutit k jejich přijímání, šíření, případně i poslušnosti lidí vůči propagátorovi.*“⁷

Třetí kapitola řeší všeobecné dějiny Sedlčanska od středověku do počátku 50. let. Zdůrazňuje okresní specifika jako více jak šedesáti procentní zaměstnanost v zemědělství, absenci průmyslové výroby a za druhé světové války vystěhování regionu pro potřeby cvičiště SS. Následující kapitola se zaměřuje na místní strukturu ONV, OV KSČ a nižších složek strany (MO, ZO) v Sedlčanech. Postupně popíše fungování okresního výboru a místních organizací a jejich vliv na samotné obyvatelstvo, zrekapituluje fungování okresního soudu a Sboru národní bezpečnosti na okrese.

Pátá kapitola se pokusí postihnout celospolečenské sociální proměny v první polovině padesátých let na venkově. Snaží se rekonstruovat životní postoje a identifikovat mentální horizonty členů zdejší společnosti. Dále se zaměří na změnu priorit a přístupů a položí si otázku, nakolik sociální proměny souvisely s prožitou

---

3 ŠUBRT, Jiří - PFEIFEROVÁ, Štěpánka: Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociálního bádání, *Historická sociologie* 1/2010, s. 9-29.

4 HALBWACHS, Maurice: *Kolektivní paměť*, SLON, Praha 2009, NORA, Pierre: *Les Lieux de mémoire*, Gallimard, Paris 1984-1992.

5 JOWETT, Garth - O'DONNELL, Victoria: *Propaganda And Persuasion*, Sage Publications, London, 2006, ELLUL, Jacques: *Propaganda: Formation of the Men's Attitudes*, Vintage Books, New York 1973, HERMAN, Edward S. - CHOMSKY, Noam: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon, New York 2003.

6 MACURA, Vladimír: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Academia, Praha 2008, FIDELIUS, Petr: *Řeč komunistické moci*, Triáda, Praha 1998; na Slovensku: ZAVACKÁ, Marina: *Kto žije za ostnatým drótom?*, SAV, Bratislava 2005.

7 ČERMÁK, František - CVRČEK, Václav - SCHMIEDTOVÁ, Věra: *Slovník komunistické totality*, NLN, Praha 2010, Korpusová lexikografie, sv. 3., s. 31.

historií (světové války, období okupace, hospodářská krize v 30. letech, atd.). Tato první část má svoje nezastupitelné místo v diplomové práci hlavně z hlediska východisek. Je důležité načrtnout obrázek zemědělského regionu Sedlčany jako místa každodenního střetávání občanů venkova a propagandistických strategií, představit tvůrce lokální propagandy a zdůraznit úlohu, kterou hrála samotná strana v životě jedinců.

Druhá část diplomové práce se věnuje přímo vymezení působnosti propagačních strategií a prostředků na různé oblasti života. Těžiště diplomové práce tkví v proměnách venkova v první polovině padesátých let 20. století a zejména v mechanismech propagandy, která na vesnici byla využívána. Práce hledá odpověď na otázku, nakolik tyto propagandistické ambice, poněvadž vize KS jsou poměrně dobře vysledovatelné v archivních pramenech, byly úspěšné. Z hlediska většiny oficiálních pramenů se nám totiž může zdát, že komunistická strana ovládala každého, ale jak všichni dobře víme, to se nestalo. Pro postihnutí každodennosti života na venkově a vyzorování prvků propagandy si práce musí nejprve určit několik oblastí lidského bytí, které ovlivňovaly život venkovanů v 1. polovině 50. let.⁸

- Oblast ritualizace
- Oblast religiozity
- Oblast práce
- Oblast politiky

Kapitola Ritualizace života zdůrazňuje prožívání a lidské konání v pravidelných cyklech. Život na venkově se řídil několika přesně danými rituály. Práce na poli probíhala v pravidelných intencích ročních období. Privátní život jedinců se zase opíral o soukromé slavnosti a stále ještě o církevní rituály. V 50. letech se zvýrazňovala role státních svátků jako legitimizačních a propagandistických tendencí režimu. Na příkladu svátku 1. máje se pokusíme zevrubně popsat cíle, strategie a úspěchy komunistického zřízení.

V další kapitole nazvané Religiozita se práce zaměří na víru v Boha venkovského obyvatelstva a snahu o vytvoření obrazu vnitřního mentálního světa vesničanů. Dokazuje, že život v padesátých letech byl stále poznamenán pravidelným chozením do kostela a plněním církevních zvyklostí. Rituály, které dnes sotva známe, se stále dodržovaly a církev si uchovávala svoje nezastupitelné místo v představách lidí.

---

⁸ Vytyčené tematické okruhy byly podstatné pro společnost venkova ve sledovaném období. Výběr těchto okruhů je ryze subjektivní a oblasti byly zvoleny na základě nejsilnějšího rezonování v archivních pramenech a vzpomínkách pamětníků. Při studiu například městské společnosti by se jistě akcentovaly jiné oblasti.

Zdůrazní stálou fascinaci smrtí a poukáže na její nezastupitelné místo v životě jedince, kdy na rozdíl od současnosti bylo úmrtí akceptováno a přijímáno. Velký prostor je věnován případu děkana Bučila, místního kněze, který byl přímo v Sedlčanech odsouzen ve vykonstruovaném procesu počátkem 50. let. O celkové atmosféře regionu nejvíce vypoví spontánní a mytický vznik druhého života děkana Bučila.

V kapitole Práce se sledují dvě různé oblasti pracovního sebeurčení venkovánů. Životní předěly neurčovaly politické mezníky, jak se nám dnes může zdát, ale spíše změny zaměstnání či pracovního zařazení. Předložená práce popíše vzestup v průmyslovém odvětví díky založení některých podniků v Sedlčanech. Větší část kapitoly je pak věnována největšímu fenoménu venkova, potažmo regionu Sedlčanska - zemědělství. Jde o oblast pracovního zařazení většiny obyvatelstva venkova. Kolektivizace zde probíhala složitěji a náročněji než v jiných koutech republiky. Většina obyvatelstva ji snášela velmi špatně, byl to zdlouhavý a bolestný proces.

Kapitola o Politice se pokusí popsat celkovou atmosféru na venkově. Lidé se setkávali zejména s lokální politikou, kterou dělali místní funkcionáři z OV KSČ nebo MO KSČ. Důležitou součástí práce je tedy postihnout vztahu mezi místními politiky a ostatním obyvatelstvem. Práce se snaží zjistit, nakolik lidé z nejnižších složek komunistické hierarchie plnili příkazy shora a nakolik je ovlivňovaly spíše sousedské a rodinné vztahy. Další podkapitoly se zaměří na některé celospolečenské akce, které se promítly do života obyvatel Sedlčanska. Jednalo se zejména o měnovou reformu, která postihla téměř každého. Aféra kolem odhalení kultu osobnosti rezonovala v členské základně KSČ a místní organizace se k celé situaci často a kriticky vyjadřovaly. Naproti tomu proces s Černým lvem 777 byl od počátku veřejností prakticky nezaznamenán, většina pamětníků si ani nebyla vědoma, že k nějakému atentátu přímo uprostřed Sedlčan vůbec došlo.

V závěru se práce pokusí shrnout propagandu na okresní úrovni, skrze archivní prameny vysledovat vliv OV KSČ a MO KSČ na samotný život vesničanů, pomocí analýzy článků okresních Vesnických novin a zaznamenaných vzpomínek pamětníků vytvořit obraz venkovské společnosti 1. poloviny 50. let. Těžiště práce tkví v druhé části diplomové práce, kde se pojednává o praktické stránce propagandy, a jak propagační strategie vlastně fungovaly v různých oblastech lidského života na venkově. Práce se pokusí skrze prizma propagandy konstruovat venkovskou každodennost a vypátrat, co členové tamější společnosti považovali za hodnotné.

Práce má své těžiště v moderní době, přesněji řečeno v polovině 20. století. Vlivem historického vývoje té doby, kdy se tradiční společnost postupně přeměňovala ve společnost moderní, docházelo k sociálním změnám mnohem rychleji a dynamičtěji než doposud. Padesátá léta jsou jistě nejdramatičtější dobou komunistické diktatury z hlediska celorepublikového politického, společenského a ekonomického vývoje. Ačkoliv obsáhlá pramenná základna znesnadňuje práci historikům 20. století, právě tomuto období by se měla věnovat zvýšená pozornost. Neustále sice vznikají politické a válečné historické knihy, témata jako 2. světová válka stále lákají, ale přeměna různých a na sobě nezávislých struktur společnosti stále zůstává zahalena rouškou tajemství.

Základní otázky a úkoly, které stojí v centru diplomové práce:

- 1) Hlavním úkolem diplomové práce je popsání společenské proměny v 1. polovině 50. let na Sedlčansku. Rekonstruovat lidské jednání na vesnici, prozkoumat radikální změnu myšlení, názorů a hodnotového žebříčku. Pokusit se vysledovat, kdy začala společnost tolerovat nedemokratické zásahy do svého života a z jakého důvodu se nezačala mohutněji bouřit vůči prohlubující se sovětizaci na venkově reprezentovanou zejména kolektivizací.
- 2) Analyzovat komunistickou propagandu na lokální úrovni. Současný model naší minulosti vytváří obraz společnosti, která byla ovládaná strachem nebo masovou propagandou. Vysledovat zásahy komunistické strany do života obyčejných lidí. Prozkoumat vliv strany na venkovany, vypátrat zda strana spíše jen zaznamenávala náladu obyvatelstva pro vyšší složky KSČ či se snažila o vlastní politiku (přesvědčování, postihy apod.). Zaznamenat propagandistické strategie a tendence.
- 3) Na vytipovaných oblastech lidského života se pokusit zodpovědět otázku, nakolik propaganda skutečně ovlivňovala život venkovanů. Zaměřit se na vztah místních politických funkcionářů a ostatního obyvatelstva. Přispět k problematice výzkumu komunistické propagandy a jejímu vlivu na postoje, nálady a chování obyvatelstva na venkově. Konstruovat změnu atmosféry

v poválečném období na okrese. Reflektovat důsledky pro obyčejné lidi na malých vesnicích v nedůležitých zemědělských okresech, když se ekonomika plně podřídila centrálnímu plánování a hlavně tzv. Ocelové koncepci.⁹

V kontextu Československa let padesátých se propaganda chápe jako komplexní komunikační proces, jehož cílem je šíření komunistické ideologie, tento proces byl výhradně jednosměrný a postrádal zpětnou vazbu. Prostředkem propagandy se staly veškeré texty (nejen tisk, ale i různé oficiální projevy, plakáty, výstavy, divadla, společenské akce), které propagandista kontroloval. Dnes je celkem přesně popsáno, co byla propaganda, jak fungovala a na koho cílila, ovšem není vyvádáno, na koho doopravdy působila a jakým způsobem ovlivnila obyčejnou lidskou zkušenost 50. let. Odpovědi na tyto otázky se nachází nejen v oficiálních pramenech, ale i někde v lidské mysli a diplomová práce se pokusí osvětlit tuto oblast minulého lidského života.

1.1 Literatura a prameny

Práce chce zaplnit mezeru v bádání o čtyřicetileté vládě Komunistické strany v Československu. Dnes už je celkem dobře popsána činnost strany na celostátní úrovni, ale chybí ucelenější práce o životě na venkově v 1. polovině padesátých let. Stále neznáme mechanismy, které fungovaly v nižších složkách KSČ a zejména do jaké míry se nechali lidé tímto způsobem manipulace ovlivňovat. Studie se snaží navázat na dosavadní výsledky výzkumu politických, hospodářských a sociálních dějin Československa onoho sledovaného období, avšak její vypovídající hodnota je limitována hranicemi sedlčanského okresu. Základními pracemi o tomto období jsou knihy historika Karla Kaplana¹⁰, který se poválečnými událostmi zabývá celý svůj život. Jedná se o základní literaturu k pochopení situace, která vedla k únoru 1948 a následujícím událostem. Nejpropracovanější a nejpřínosnější práce o dějinách a struktuře komunistické strany jsou díla Michala Reimana a Jacquese Rupnika.¹¹

---

9 Jedná se o fenomén preference těžkého průmyslu v hospodářské politice Československa v letech 1948-1953. S touto problematikou souvisel přesun pracujících sil do těžkého průmyslu se všemi katastrofálními hospodářskými a sociálními důsledky. Zpomalovala se schopnost výroby v dalších odvětvích, zejména lehkého průmyslu, služeb a nakonec se to projevilo v celkové stagnaci výroby, která předznamenávala příchod hlubší krize.

10 KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta, Praha 1993, Týž: *Největší politický proces*. „M. Horáková a spol.“, ÚSD – Doplněk, Praha – Brno 1995, Týž: *Kádrová nomenklatura KSČ 1948–1956*, ÚSD AVČR, Praha 1992, Týž: *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1999, KAPLAN, Karel - KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*. Paseka, Praha – Litomyšl 2004.

11 REIMAN, Michal: *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Karolinum, Praha 2000,

Existuje bohatý zdroj knih o třetím odboji a perzekuci obyvatelstva,¹² stejně tak i o kolektivizaci nebo akci Kulak.¹³ Sociálním proměnám v první polovině 50. let se věnují především práce Lenky Kalinové a Jakuba Rákosníka.¹⁴

Dodnes nejsou zevrubněji popsány dějiny Sedlčan a Sedlčanska po roce 1945. O starších dějinách sledovaného regionu pojednává rozsáhlé vlastivědné dílo místního kronikáře, laického historika a ředitele obecní školy Čenka Habarta, *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*,¹⁵ které vyšlo ve třech dílech v letech 1925 - 1938. Poválečný vývoj alespoň trochu osvětluje Josef Souček v článku: *Sedlčany včera a dnes; Pohled na hospodářský a kulturní rozvoj města od roku 1945*,¹⁶ vydaném v Sedlčanském sborníku v Sedlčanech v roce 1971. V poslední době vyšel svazek z edice *Zmizelé Čechy – Sedlčansko*,¹⁷ který pojednává o proměnách tohoto regionu. O dílčí, zejména regionální literatuře informuje a patřičně odkazuje diplomová práce přímo v samotném textu.

Bádání dále vychází jak z archivních materiálů Státního okresního archivu Příbram, kde byly k dispozici fondy OV KSČ Sedlčany, ONV Sedlčany, Okresní soud Sedlčany, tak z osobních vzpomínek a nepublikovaného životopisu. Při práci s pamětníky je důležité zvládnout peripetie metody orální historie. K nejvýznamnějším metodologickým příručkám patří práce Miroslava Vaňka.¹⁸ Celkový obraz venkova v první polovině padesátých let se konstruoval i skrze studium místního tisku – Vesnických novin,¹⁹ jehož starší čísla jsou uložena v Městském

---

RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa; od počátků do převzetí moci*. Academia, Praha 2002.

12 BABKA, Lukáš - VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Univerzita Hradec Králové a Evropské hnutí v ČR, Praha 2002, BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*, Dokořán, Praha 2005, BURSÍK, Tomáš: *Osud odbojové organizace Černý lev 777*. OABS MV, Praha 2008, CUHRA, Jaroslav - VEBER, Václav (ed.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*, Evropské hnutí v ČR, Praha 1999, ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*, Mladá fronta, Praha 2003, MAŠÍNOVÁ, Zdenka - MARTIN, Rudolf: *Čtyři české osudy*, Paseka, Praha 2001.

13 BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*, Dokořán, Praha 2008, BLAŽEK, Petr - JECH, Karel - KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce "K". Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*. Studie, seznamy a dokumenty. ČZU v Praze – Pulchra, Praha 2010, JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Vyšehrad, Praha 2000, RŮŽIČKA, Miloslav: *Výhnanci Akce "Kulak" Zločin proti lidskosti*, Havlíčkův Brod 2008.

14 RÁKOSNÍK, Jakub: *Sověťizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2010.

15 HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, díl I.-IV., Alfaprint, Sedlčany 1941.

16 SOUČEK, Josef: *Sedlčany včera a dnes (Pohled na hospodářský a kulturní rozvoj města od r. 1945)*. In. TYWONIAK, Jiří (ed.): *Sedlčanský sborník*, Okresní archiv Příbram, Sedlčany 1971.

17 PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2010.

18 VANĚK, Miroslav a kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003. VANĚK, Miroslav - MÜCKE, Pavel - PELIKÁNOVÁ, Hana: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*, USD AV ČR, Praha 2007.

19 Později přejmenované V nový život. V textu jsou používány oba názvy.

muzeu Sedlčany a zbytek v Okresním archivu Příbram. Neocenitelnými pomocníky během psaní práce byly i ručně psané kroniky ze Sedlčan a z různých vesnic. Zejména kronika z Dublovic byla unikátní v zapisování útržkovitých deníkových záznamů. Lišila se od jiných kronik, kde od 50. let měl kronikářskou činnost pod dohledem místní národní výbor a záznamy jsou tak spíše oslavou komunistického režimu.

Zaměření výzkumu klade vysoké nároky na výběr a kritiku pramenů. Na myšlení a chování občanů měly největší vliv právě postupy stranických orgánů. Je zaznamenáno, jak představitelé strany s občany jednali a komunikovali, avšak bohužel chybí obrázek zpětné vazby od občanů. V archivních fondech jsou k dispozici prameny ke studiu programů (např. zasedání orgánů KSČ, výroční a mimořádné schůze, okresní a krajské konference) a činností vedoucích orgánů, zatímco reakce obyvatelstva v tomto období a čase citelně schází. Je třeba si uvědomit i limity výzkumu, okres Sedlčany byl naprosto unikátní region, vycházející z odlišné historické tradice, poznamenané vysokým podílem zemědělství a silným náboženstvím. Závěry, které z diplomové práce vyplynou, nelze aplikovat na celé Československo a zkušenosti například v průmyslově založených regionech budou zcela odlišné.

Právě absence pramenů o diferencovaných názorech a postojích obyvatelstva k probíhajícím změnám by mohla vést k jisté jednostrannosti a tendenčnosti práce. Prameny z počátku 50. let je tedy nutné podrobit kritickému zkoumání. Zprávy o názorech vyjadřovaných na schůzích a při ostatních příležitostech byly zaznamenávány a upravovány podle přání vedoucích složek KSČ a badatel to musí mít neustále na paměti. Z tisku, rezolucí a zpráv z členských schůzí se lze dočíst hlavně oficiální a obecně na veřejnosti uznávané názory. Na druhou stranu, prameny pocházející z nejnižších složek strany z MO a ZO KSČ obsahují asi největší míru autenticity ze všech dochovaných zdrojů týkající se KSČ. Pokud se odněkud ozývaly pravdivé kritické hlasy a objektivně se hodnotila situace, byly to právě zprávy z členských a výročních schůzí místních složek či hodnocení okresních instruktorů přidělených k různým místním organizacím.

1.2 Metodologie

Práce navazuje na bakalářskou práci Aparát OV KSČ, upevňování režimu, perzekuce obyvatelstva, třetí odboj v letech 1948-1953 na území okresu Sedlčany, avšak diplomová práce si žádá mnohem přísnější metodologická pravidla

a přístupy.²⁰ Bakalářská práce spíše jen deskriptivně popisovala dějiny Sedlčanska s důrazem na politiku. Před psaním samotné diplomové práce bylo důležité ponořit se do různých sociálních teorií a četby literatury z ostatních humanitně zaměřených oborů (sociologie, antropologie, sociální psychologie, lingvistiky, práva, demografie a etnologie). Na základě studia přístupů a metod, diplomová práce za východisko svého bádání zvolila metodu historické antropologie, která v sobě vstřebává znalosti mnoha odlišných disciplín. Zásadní dílo, tohoto poměrně mladého oboru, napsal Richard Dülmen.²¹ Historická antropologie se na rozdíl od většiny historických oborů a metod zaměřuje nejen na pramenný výzkum a jeho kontextualizaci, ale také na co nejdůslednější práci se sociálně vědními koncepty a teoriemi, na reflexi pojmosloví a konsekventní uplatnění konceptů při analýze a interpretaci pramenů. Historickou vědu z tohoto hlediska pojímá jako jeden z mnoha oborů na poli sociálních věd, se všemi interpretačními, politickými a dalšími důsledky, které plynou z tohoto pojetí, nikoliv jako „psaní o minulosti“. Vzhledem k propojení studia se specializací socio-kulturní antropologie se klade velký důraz na interdisciplinaritu studia výzkumu.

Historická antropologie se vlastně zabývá konkrétním jedincem v dějinách. Zkoumá jeho jednání, postoje, pocity, způsob myšlení a snaží se je interpretovat v rámci jeho dobového způsobu vnímání. Historická antropologie jako samostatná disciplína vznikla poměrně pozdě na přelomu 70. a 80. let 20. století a ve svých metodách vyšla zejména z etnologie (resp. antropologie). Za prapůvodní díla zabývající se tímto přístupem v historických vědách bychom mohli považovat školu *Annales*, jejíž představitelé často s antropologií pracovali.²² Sociální dějiny přivítaly historickou antropologii jako jeden ze stěžejních směrů a způsobů uchopení bádání. Mnoho lidí dnes ztotožňuje historickou antropologii s dějinami lidové kultury,²³ mikrohistorií,²⁴ dějinami mentalit nebo dějinami každodennosti. Je pravda,

---

20 FOUCAULT, Michael: *Diskurs, autor, genealogie: tři studie*, Svoboda, Praha 1994, PULLMANN, Michal: *Habitus a třídy. Výzva kulturní sociologie Pierra Bourdieu pro sociální dějiny (z pohledu německých sociálních věd)*, In: HORSKÁ, Pavla – NODL, Martin – KOSTLÁN, Antonín (eds.): *Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích*, Cahiers du Cefres 29, Praha 2003, s. 227–238, ŠOTOLA, Jaroslav: *Habitus: sociologický koncept a využití v historické vědě*, In: ŠTORCHOVÁ, Lucie (ed.): *Conditio humana – konstanta (č) i historická proměnná? Koncept historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, FHS UK, Praha 2007.

21 DÜLMEN, Richard: *Historická antropologie. Vývoj, Problémy, úkoly*, Dokořán, Praha 2002.

22 BURKE, Peter: *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales 1929–1989*, NLN, Praha 2004.

23 Týž: *Lidová kultura v raně středověké Evropě*, Argo, Praha 2005, NEŠPOR, Zdeněk R. (ed.): *Mezi náboženstvím a politikou; lidová kultura raného novověku*, UCD FF UK, Praha 2005.

24 NODL, Martin: *Mikrohistorie a historická antropologie*, In: *Dějiny - teorie - kritika* 1, 2004, č. 2, s. 237–252. STEJSKAL, Aleš: *Sbližování makro- a mikrohistorických přístupů ve výzkumu vrchnostenské byrokracie počátku raného novověku?* In: ČECHUROVÁ, Jana – ŠTAIF, Jiří (ed.): *K novověkým sociálním dějinám*

že předmět jejich studia se v některých bodech shoduje a historická antropologie občas všechny tyto přístupy kombinuje. S výše jmenovanými obory spojuje tuto disciplínu tematické i metodické vymezení vůči tradiční makrostrukturální historiografii, která vnímá dějiny jako relativně jednotný lineární vývoj. V jeho rámci studuje nikoliv jedince, ale společenské vrstvy a třídy a strukturální procesy jako je např. modernizace či urbanizace. Historická antropologie si neklade za cíl dějiny vysvětlovat ani je nijak jednotně klasifikovat, jde jí spíše o to je pochopit.

Jedním z hlavních problémů, které se historická antropologie snaží řešit, je hranice, která vzniká mezi tzv. objektivními dějinnými strukturami a subjektivním chováním. Jinak řečeno, do jaké míry je člověk ve svém chování omezován prostředím, které je výsledkem dějinného vývoje, a do jaké míry je schopen v tomto prostředí uplatnit svou individualitu. Člověk se čistě z antropologického pohledu dostává do středu veškerého bytí a dějinnosti a jediné prizmatem člověka lze dějinám porozumět. Snaží se objasnit, jakým způsobem se v životě „obyčejného“ jedince odráží velké historické události. Nemałym přínosem historické antropologie je rozšíření témat, kterými se historikové zabývají a interdisciplinární přístup k předmětu bádání. Vzhledem ke specifčnosti a v neposlední řadě i zpracovatelnému množství pramenů se tato disciplína dosud zabývala především raně novověkými dějinami. Ve zmíněném období se zabývala dílčími tématy jako dějiny rodu (gender studies), rodina a domácnost, čarodějnictví, otázka vzpoury, kriminality a násilí v dějinách, náboženství a zbožnost, interakce elitní a lidové kultury, chápání pojmu „cizí“.²⁵ Naštěstí se už ovšem začínají objevovat studie z historické antropologie, které se týkají vývoje ve 20. století, zejména historici z německy mluvících zemí jsou v tomto směru bádání napřed.²⁶

S historickou antropologií je úzce spojená i další, poměrně mladá výzkumná kvalitativní metoda - orální historie.²⁷ Užívá se v společenských vědách, především

---

Českých zemí. Díl 6. *Sociální dějiny dnes*, Karolinum, Praha 2004, s. 88-103, PETRÁŇ, Josef: Mikrohistorie aneb o nedějích. In: *Dějiny ve věku nejistot*. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštika, NLN, Praha 2003, s. 201-208.

25 DÜLMEN, Richard: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století)*. Dům a jeho lidé, Argo, Praha 1999, GRULICH, Jan: Zkoumání „maličností“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie), *Český Časopis Historický* 99, 3/2001, s. 519–547, NEŠPOR, Zdeněk R. - HORSKÝ, Jan: Historická antropologie? Metodické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie, In: *Kuděj* 1/2004, s. 61-81.

26 Richard van Dülmen, Michael Mitterauer, Hans Medick, Alf Lüdtke, Gert Dressel a Karl Kaser.

27 Vlastní metoda orální historie se institucionalizovala až po rozvoji technických parametrů nejprve v USA v druhé polovině 40. let 20. století. Anglosaské pojetí této metody oboru dominuje dodnes. Zájem o využití vzpomínek pamětníků rostl v prvních desetiletích 20. století, až bylo v roce 1948 vytvořeno první akademické orálněhistorické pracoviště. V 60. a 70. letech se orální historie rychle rozvíjela a v roce 1977 už bylo v USA na tisíc orálněhistorických center. V roce 1967 vznikla The Oral History Association – organizace

v historii, sociologii, politologii, etnografii, antropologii, archivnictví, gender studies, literární vědě, filmové vědě či psychologii.²⁸ Hlavním cílem této metody není získávání faktů, ale samotný subjekt rozhovoru a jeho individuální sdělení, osobní prožitky, rozhodování ve složitých i každodenních situacích či osobní motivace.²⁹ Základní výzkumné okruhy je v zásadě možné rozdělit na příslušníky elit, „bezejmenné“ lidi či marginalizované skupiny a na zkoumání lokální historie a tradic.³⁰ V současnosti je orální historie silně ovlivněna digitalizací a rozvojem internetu. V českém prostředí se práce, odpovídající v mnohém metodologickým postupům orální historie objevila v historiografii v 60. letech 20. století. V roce 2000 vzniklo Centrum orální historie jako součást Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a v lednu 2007 byla založena Česká asociace orální historie.³¹

Tato metoda má několik svých přesně daných specifik.³² Lze ji charakterizovat jako řadu způsobů a postupů, jimiž se badatel dobírá nových informací a poznatků na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky nebo svědky zkoumaných událostí a procesů. V akademické sféře má obvykle interdisciplinární charakter a musí být kombinována s dalšími dostupnými prameny. Především při studiu soudobých dějin orální historie umožňuje nahlédnout na velké události z nového úhlu anebo může pomoci tam, kde písemné prameny neexistují či jsou nepřiliš důvěryhodné. Jelikož lidská paměť působí selektivně a její interpretaci ovlivňují i pozdější zážitky, dá se na

---

zastřešující americká orálněhistorická pracoviště a v roce 1973 bylo založeno její specializované odborné periodikum *Oral History Review*.

28 VANĚK, Miroslav, a kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, s. 3.

29 VANĚK, Miroslav - MÜCKE – Pavel, PELIKÁNOVÁ – Hana: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*, USD AV ČR, Praha 2007, s. 12-13.

30 Tamtéž, s. 17.

31 MUSILOVÁ, Dana: *Životní příběhy ročníku 1924: Lidský osud v dějinách 20. Století*, USD AV ČR, Praha 2001, PERKS, Robert - THOMSON, Alistair: *The Oral History Reader*, Routledge, London and New York 2006, THOMPSON, Paul: *The Voice of the Past: Oral History*, Oxford University Press, New York 1978, VANĚK, Miroslav: *Mocní? A bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie*, Prostor, Olomouc 2006, VANĚK, Miroslav - URBÁŠEK, Pavel. (ed.): *Vítězové? Poražení?: Politické elity a disent v období tzv. normalizace*, Prostor, Praha 2005.

32 Základními postupy metody orální historie jsou rozhovor a životní příběh. V životopisném vyprávění (ať už chronologickém nebo strukturovaném) se tazatel sice může soustředit na určité tematické okruhy, ale přesto ponechává narátorovi volnost vyprávění. Řada autorů doporučuje ještě před prvními rozhovory provést rozhovory zkušební a analyzovat z nich záznamy pro vylepšení otázek a komunikačních modelů. Na začátku každého záznamu tazatel zaznamená informace o názvu projektu, jménu narátora, svém jménu, místu a datu vedení rozhovoru. Záznam rozhovoru by měl být v nejlepším případě vypracován v den vedení rozhovoru. Měl by postihnout charakteristické neverbální projevy narátora (nervozita, nejistota, sebejistota), pocity tazatele vzhledem k narátorově upřímnosti, otevřenosti, vědomým či nevědomým omylům apod. Záznam je plnohodnotnou součástí rozhovoru a výchozím bodem pro přípravu jeho případného opakování i zpětnou vazbou pro tazatele. Druhý rozhovor se obvykle více blíží interview, jelikož tu většinou dochází k prohloubení informací z rozhovoru prvního. Výsledkem je shrnutí vyprávění, obsahující buď nová data a fakta, specifické rysy vyprávění, anebo názory narátorů pomáhající osvětlit historické téma, proces, či problematiku. Takto zpracované rozhovory jsou pak následně analyzovány.

interview pohlížet i jako na konstrukt vzniklý interakcí tazatele a nárátora. Jedinečnost přístupu je právě v osobním prožitku toho člověka. Je to přidaná hodnota historie, kterou nemůžeme nikdy najít v archivech. Pamětník může mluvit o motivech jednání, může mluvit o tom, jakým způsobem byl ovlivňován. Už to není jenom datum a co se stalo, ale je to vyplněno člověkem, tím jak on skutečně žil a co si myslel. Rozhovory s pamětníky dodávají jistou potřebnou míru každodennosti a nakonec tak vytváříme plastický a antropologizující pohled na dějiny. Je to jiný druh pohledu na minulost. Metoda orální historie má nemalý význam pro výzkum dějin totalitních systémů, tedy období, pro které mají historici k dispozici především oficiální prameny.

Historická antropologie a s ní související orální historie vychází z velice sympatické zásady, že pro dějiny je životní příběh každého člověka důležitý. Dějiny vlastně nelze vnímat jenom prostřednictvím politiky, ekonomiky a hospodářské situace. Konkrétní dějiny tvoří konkrétní lidé a také je vnímají tíž lidé. A pro poznání historických skutečností nebo především vnímání „malých dějin“, dílčích rozhodnutí, motivů, je důležité, aby sami tito konkrétní lidé vyprávěli svoje příběhy. Měli bychom se více věnovat samotným zaznamenaným vzpomínkám ve formě deníků, dopisů, ale i vlastních životopisů. Tato disciplína se pokouší o postihnutí toho, jak se sami historičtí účastníci viděli a vidí v dějinách. Prostřednictvím svého vlastního osudu tu dobu nějakým způsobem prožívali a mají dnes tedy právo svou historickou zkušenost interpretovat.

2 Teoretická východiska

Na počátku diplomové práce je důležité vyjasnit si několik základních pojmů a různých přístupů. Na historii lze shlížet několika úhly pohledu, a tudíž ji i vykládat různými teoriemi. V historiografické tradici 2. poloviny 20. století ovšem vyčnívaly dvě odlišné a navzájem se vylučující teorie, které se musí zmínit a další text se s nimi pokusí pracovat. „*Teorie totalitarismu předpokládá soupodstatnost všech variant fašistických i komunistických diktatur v dualistické kontrapozici k liberálně demokratickým politickým režimům.*“³³ Tento model vlastně říká, že veškeré historické skutečnosti totalitních režimů jsou výsledkem jednorozměrného ovládnutí. Hlavní problém tohoto paradigmatu je tak zejména ve výkladu minulosti jako konstruktu bipolárního vidění světa a schematičnosti vztahu režimu (zlý a ovládající) proti společnosti (pasivní a ovládané).

V dnešní době je tato teorie brána velice skepticky, i když v českém prostředí má stále mnoho příznivců (zejména proto, že vybrané informace v pramenech teorii stále podporují). Jde spíše o deskriptivní a kauzální popis skutečností a vyhýbá se dějinám mentalit, každodennosti či historické antropologii. Tvůrci dějin se tak pohybují v přesně vymezených hranicích sociálního jednání a daných pojmů. Teorii totalitarismu a jejím různým vymezením se diplomová práce věnuje v samostatné podkapitole. V této části je ovšem nutné poukázat alespoň na nejvýznamnější diskusi posledních let v českém prostředí, která se uskutečnila na stránkách Soudobých dějin. Čtvrté číslo z roku 2009 se zaměřilo na otázku, jestli v českých dějinách totalitarismus vůbec existoval. Nejen čeští odborníci v článcích rozebírali jak teoretické možnosti paradigmatu, tak především pojmenování a proměny komunistického režimu během 40 ti let jeho trvání. Pokoušeli se de facto přijít na to, co státní socialismus vlastně byl.³⁴

Problematikou historického výzkumu se už dříve zabýval například Peter Heumos³⁵, který považuje sociálněhistorické koncepty při analýze státního socialismu za uplatnitelné i v politických dějinách. Domnívá se, že v historiografii České republiky roste význam udaného typu zpracování komunistické éry, zatímco ještě

---

33 Při definování dvou navzájem se vylučujících teorií diplomová práce vychází z knihy docenta Rákosníka: RÁKOSNÍK, Jakub: *Sověťizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2010, s. 13-15.

34 *Soudobé dějiny XV., Existoval v českých dějinách totalitarismus? 4/2009.*

35 HEUMOS, Peter: K sociálně historickému výzkumu komunistických systémů, *Soudobé dějiny* 3-4/2008, s. 686 -702.

před deseti lety tento výzkum živořil v historickém ústraní. Michal Pullmann³⁶ se pak zase kriticky vymezuje vůči analýze diktatury skrze „*nereflektovanou morální funkci, bezprostřední nápravě křivd, a demonstrativnímu zapuzení zla. Je nadmíru důležité „naplnit“ diagnózu komunistické diktatury lidmi „z masa a kostí“ – lidmi, kteří měli také své osobní zájmy a své představy o naplněném životě, kteří svou energii i stávající instituce využívali pro dosahování cílů, jež nemusely mít s oficiální ideologií ani prospěchářstvím nic společného.*“³⁷ Předpokládá, že stabilizace i proměny diktatur byly zakořeněny v sociální praxi, tedy v procesu každodenního vyjednávání nejrůznějších skupin s vlastními specifickými zájmy a vizemi. Kolektivní jednání aktérů tak nebylo jen automatickým prodloužením mocenských příkazů, ale souběhem každodenních strategií lidí, kteří si zkrátka žili svůj život.

Naproti tomu *teorie industriálních společností* zdůrazňuje společenskou podstatu komunistických i liberálně demokratických politických režimů. Tato teorie se více zaměřuje na strukturální přeměny a studium formálních struktur společností v rámci modernizačního procesu. S tímto modelem pracovali zejména historici ovlivnění strukturálním funkcionalismem. I tato teorie prošla četnou kritikou, například nepostihuje pouto mezi strukturálními otázkami a osobními problémy a vylučuje tak lidského aktéra z dějin. „*V užším, historiografickém kontextu v tom můžeme spatřovat odraz soudobého napětí mezi strukturálně orientovanými přístupy, kladoucími důraz na studium ekonomických, politických a právních struktur, a kulturalistickými přístupy, soustřeďujícími se na mentální horizonty historických aktérů a jejich sociální praxi.*“³⁸

Zkoumání kultury a společnosti prošlo v několika posledních desetiletích radikální proměnou. Koncept kultury se stal pro sociální zkoumání natolik relevantní, že se bez něj neobejde žádná obecnější analýza života společnosti. Aktuální debaty o smyslu a směřování sociální teorie proto zdůrazňují nezbytnost jejího explanačního přínosu pro porozumění sociálním strukturám a procesům.³⁹ Studium společnosti je tak dnes spojováno hlavně s návratem subjektu – konkrétního a vědomého aktéra. „*Konstrukce subjektivity, otázky identity, vzývání aktéra a oslava jeho schopností interpretovat sociální a kulturní svět, jeho schopnosti sebe proměny, to vše jde proti*

---

36 PULLMANN, Michal: Sociální dějiny a totalitněhistorické vyprávěním, *Soudobé dějiny* 3-4/2008, s. 703-717.

37 Tamtéž, s. 715.

38 RÁKOSNÍK, Jakub: *Sověťizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2010, s. 15.

39 Srov, PETRUSEK, Miloslav: Návrat (sociologické) teorie do Čech? Východiska, stav a perspektivy, *Sociologický časopis* 5/2011, s. 1017-1033.

*myšlenky pasivně jednajících aktérů, kteří jsou zkonstruováni výhradně sociálně a diskursivně.*⁴⁰ Nové rozpracování konceptu sociálního jednání je tak přímo bytostně propojeno s projektem kulturních studií a přínosem sociálních dějin je pak právě snaha kombinovat oba uvedené přístupy a postupně je překonávat.

Kulturní studia vznikla z pocitu nespokojenosti s některými tradičními disciplínami⁴¹ a frustrace jakým způsobem sociální teorie přistupují ke vztahu kultury a společnosti. V soudobých sociálních dějinách se moderní historiografie pokouší o analýzu mentálních horizontů a kulturních fenoménů v rámci pevně ukotvené struktury společnosti. Diplomová práce se v jejích intencích snaží na základě studia propagandistických strategií postihnout kolektivní paměť vesnice, každodenní život jejich obyvatel a vytvořit zkrátka celkový diskursivní obraz venkova.

2.1 Totalitarismus a ideologie

Původ slova totalitarismus pochází od italského liberála Giovanni Amendola, který v novinovém článku z května 1923 poprvé použil označení *sistema totalitario* pro fašismus jako systém, jenž usiluje o absolutní a nekontrolovanou moc.⁴² Do obecného povědomí pak toto označení zavedl Benito Mussolini, který totalitou (z odborné terminologie - valná hromada = totalitáriéta) chtěl původně charakterizovat pozitivní a žádoucí společenský stav. V období 2. světové války získal tento pojem negativní až hanlivé konotace a propagandisticky se využíval proti mocnostem osy. V poválečném období termín totalitarismus sloužil pro označení klasických evropských nedemokratických systémů, jako např. italského fašismu, německého nacismu a sovětského komunismu. Ve druhé polovině dvacátého století se také prosazovala myšlenka, že se politický život odehrává výhradně ve dvou základních typech politického systému, buď v demokracii, nebo v totalitarismu.

Za dobu, po kterou se vytvářely různé modely totalitarismu, se teoretikové rozdělili do dvou základních názorových skupin. Do první skupiny patří ti, co zastávají názor, že totalitarismus je rys vlastní imanentní lidské povaze, a proto už jsme se v historii mohli setkat s režimy naplňujícími tyto charakteristiky. K nim patří například Edgar Carr, Karl R. Popper, Jacob Talmon a nebo u nás Vladimír Čermák.

---

40 BALON, Jan: Sociální teorie a kulturní studia: dva typy interdisciplinárního přístupu, *Sociologický časopis* 1-2/2004, s. 49-66.

41 Srov. ŠUBRT, Jiří: „Dialog mezi hluchými?“ K problematice vztahu sociologie a historie, *Sociologický časopis* 5/2008, s. 969-988

42 VOLLNHALS, Clemens: Pojem totalitarismu v proměnách dvacátého století, In: *Soudobé dějiny* 4/2009, s. 623.

Druhou skupinou jsou autoři s názorem, že totalitarismus je výlučně projevem a výrazem moderní masové společnosti, která postrádá vnitřní struktury. Tento směr zastávají zejména Hannah Arendtová a Giovanni Sartori.⁴³

Podle Sartoriho je podstatou totalitarismu synchronizace politických, sociálních a kulturních struktur uvnitř státu kontrolovaného jednou stranou. Podstatou totalitářství je pak uvěznění celé společnosti uvnitř státu, zdůrazňuje všudypřítomné pronikání politické nadvlády nad mimopolitickým životem člověka. Edgar Carr zase totalitarismus definuje jako víru, kdy nějaká organizovaná skupina, instituce, církev, vláda nebo strana má zvláštní přístup k pravdě. K tomuto pojetí se blíží další teoretik totalitarismu Jacob Talmon poukazováním zejména na náboženský rozměr moderního totalitarismu na základě určení historické predeterminace v politickém mesiášství, které se stalo náboženstvím uspokojující hluboko zakořeněné duchovní potřeby člověka.⁴⁴

Za klasické zpracování modelu totalitarismu se dodnes považují dvě práce, a to Původ totalitarismu od Hannah Arendtové⁴⁵ a Totalitární diktatura Carla Joachima Friedricha.⁴⁶ Klasická formulace konceptu totalitarismu pochází od vlivného amerického politologa Carla Joachima Friedricha. Podstatné atributy pojmenoval Friedrich už roku 1953 a sestává se z těchto bodů: **1.** oficiální ideologie, která je sestavena z oficiálního systému nauky zahrnujícího všechny hlavní aspekty lidského života a jíž se alespoň pasivně musí přidržovat každý člen této společnosti; v centru této ideologie stojí chiliastický požadavek konečného dokonalého uspořádání lidské společnosti; **2.** jediná masová strana, obvykle s jediným vůdcem v čele, přísně hierarchicky a oligarchicky organizována, splývající se státní byrokracií; **3.** technicky podmíněný, téměř dokonalý monopol kontroly (v rukou strany a jí podřízených kádrů z řad úřednictva a ozbrojených sil); **4.** podobně technicky podmíněný, téměř dokonalý monopol kontroly) všech rozhodujících masových komunikačních prostředků, jako je tisk, rozhlas, film atd.; **5.** systém teroristické policejní kontroly, jejíž účinnost spočívá na bodech 3 a 4. V dalším díle Totalitární diktatura⁴⁷

---

43 BALÍK Stanislav - KUBÁT Martin: *Teorie a praxe totalitních a autokratických režimů*, Dokořán, Praha 2004, s. 21 – 23.

44 TALMON, Jacob L.: *O původu totalitní demokracie*, SLON, Praha, 1998, s. 236.

45 ARENDTOVÁ, Hannah: *Původ totalitarismu I. - III.*, Oikoymenh, Praha 2000.

46 FRIEDRICH, Carl J.: The Unique Character of Totalitarian Society. In: (ed.): *Totalitarianism: Proceedings of Conference held at the American Academy of Arts and Sciences*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts) 1945, pp. 47–60.

47 FRIEDRICH, Carl J. - BRZEZINSKI, Zbigniew K.: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts) 1956.

a autokracie, které sepsal se Zbigniewem K. Brzezinským, přibýlo **šesté** kritérium jako centrální řízené hospodářství. Popsané schéma bylo od počátku velmi kladně přijímáno, ale zároveň mělo několik úskalí, kritikové vyčítali této teorii zejména přímé ztotožňování nacismu a komunismu. Sám Fridrich ovšem zdůrazňoval, že mezi totalitárními systémy existují v závislosti na čase a místě významné variace.⁴⁸

Charakteristika totalitarismu podle Hannah Arendtové tkví v předpokladu vzniku totalitárních diktatur v zániku pevně ustrojené třídní společnosti 19. století a následné dezorientaci mas. Jde o interpretaci, kdy se stala vykořeněná moderní masová společnost živnou půdou totalitárních hnutí. Znakem historicky nové totalitární formy státu je ideologie a teror. Totalitární ideologie tvrdí, že zná běh historie a právě myšlenka předurčenosti a vlastní vize ospravedlňují vše, co činí. Odvolávání nacistů při likvidaci tzv. méněcenných ras na podkladě přírodních zákonů je podle Arendtové totožné s vírou bolševiků v Marxovy objektivní zákony historie, která legitimizuje likvidaci odumírajících tříd. Realita se nahrazuje ideologickou fikcí, což se promítá v teroru a vymyšlení nepřátel.⁴⁹ Výše načrtnuté teorie totalitarismu ovšem mají svoje nedostatky a bohužel jsou teoreticky neuspokojivé. Dosud ještě neexistuje model, který by akcentoval všechny historické rozdíly.

Termín ideologie poprvé užil Antoine Destutt de Tracy (francouzský filozof období revoluční Francie). Tento pojem má dlouhou historii, v dějinách můžeme objevit i jeho prekoncepce (např. Platónovy ušlechtilé lži), jeho dnešní chápání je silně spojeno s obdobím formováním mas a v souvislosti s učením o idejích, které mělo napomoci k vytvoření politických, morálních i vzdělávacích pravidel. V myšlení 19. a 20. století se vytvořilo několik výkladů ideologie jako v podstatě neutrální a symbolické soustavy. Naproti tomu ideologie podle Marxe zapadá do konceptualizace sociálního života pojmy základna a nadstavba, kde základnou jsou materiálně-výrobní podmínky individuů a jejich styk, a nadstavbou duchovní produkty typu umění, náboženství, právo, morálka.⁵⁰ Marx konstruuje podobu sociálního života v materiální základně, nikoliv v duchovní nadstavbě. Nadstavba sama je určována základnou, přesto však duchovní produkty nadstavby mají schopnost zakrývat skutečnost materiálních vztahů základny – tyto okolnosti jsou shrnuty v konceptu ideologie.

---

48 VOLLNHALS, Clemens: Pojem totalitarismu v proměnách dvacátého století, In: *Soudobé dějiny* 4/2009, s. 630 – 633.

49 Tamtéž, s. 633 – 636.

50 MARX, Karl - ENGELS, Friedrich: *Německá ideologie. Sv. I Feuerbach – Protiklad materialistického a idealistického nazírání*, Svoboda, Praha 1952, s. 14 – 25.

Dalším aspektem Marxova uvažování je chápání ideologie coby mocenského nástroje. „*Myšlenky vládnoucí třídy jsou v každé epoše vládnoucími myšlenkami, tj. třída, která je vládnoucí materiální mocí společnosti, je zároveň její vládnoucí mocí duchovní. Třída, která má k dispozici prostředky materiální produkce, disponuje tím současně i prostředky duchovní produkce, takže tím jsou zpravidla podrobeny zároveň i myšlenky těch, kdož nemají prostředky k duchovní produkci. Vládnoucí myšlenky nejsou nic jiného než ideový výraz vládnoucích materiálních vztahů, jsou to vládnoucí materiální vztahy pojaté jako myšlenky; je to tedy výraz vztahů, které právě z jedné třídy dělají třídu vládnoucí, tedy myšlenky jejího panství.*“⁵¹ Marxismus tak ideologii chápe jako prostředek k legitimizaci daného společenského řádu a odmítá ji jako idealistickou a spekulativní.

Téma ideologie pak dále zevrubněji popsal zejména Karl Mannheim. Tam, kde Marx ideologii vykomunikovává v rámci své politické agitace, se Mannheim snaží o přístup nezaujatě teoretický. Jeho myšlenky nám přiblíží původ tázání po ideologii a specifikování historického momentu, v němž se ideologie objevila. Samotný pojem ideologie naopak „*reflektuje objev, že vládnoucí skupiny mohou být ve svém myšlení vázány svými zájmy tak intenzivně na určitou situaci, že nakonec ztrácejí schopnost vidět určité skutečnosti, které by je mohly v jejich vládnoucím vědomí rušit.*“⁵² Ovšem vzhledem k dominanci vládnoucích skupin obsahuje pojem ideologie i „*nahlédnutí, že kolektivní nevědomí určitých skupin zatemňuje v určitých situacích jak jim samým, tak jiným skupinám skutečný stav společnosti, a působí tak stabilizujícím směrem*“⁵³ (ve smyslu stabilizace existující situace).

Ideologie dle Mannheima je tedy systém představ, který nerozbíjí stávající řád bytí, naopak ho potvrzuje nebo alespoň „*organicky včleňuje do obrazu světa, k němuž patří.*“⁵⁴ Od utopie se ideologie liší kritériem uskutečnění: „*Ideje, o nichž se dodatečně ukázalo, že se vznášely nad uskutečněným nebo nastupujícím životním řádem pouze jako zastírající představy, byly ideologie; to, co se z nich v dále vznikajícím životním řádu dalo adekvátně uskutečnit, to byla relativní utopie.*“⁵⁵ Mannheim dále ve svých úvahách rozlišil partikulární a totální pojem ideologie; speciální a obecné pojetí totálního pojmu ideologie; a hodnotící a nehodnotící typ obecného pojetí totálního pojmu ideologie.

---

⁵¹ Tamtéž, s. 48.

⁵² MANNHEIM, Karl: *Ideologie a utopie*. Archa, Bratislava 1991, s. 91.

⁵³ Tamtéž, s. 91.

⁵⁴ Tamtéž s. 237.

⁵⁵ Tamtéž, s. 246.

Zatímco Mannheim ideologii rozpracoval z teoretického hlediska, do praxe ji uvedl V. I. Lenin. Při zaměření diplomové práce je důležité se podívat právě na marxistickou ideologii. Lenin vyslovil myšlenku, že je nutné vzbudit zájem mas prostřednictvím organizované a plánované politické práce komunistické (bolševické) strany, která vytvoří strategii a taktiku k naprostému svržení buržoazního společenského řádu. Vytvořil koncepci tzv. sovětského socialistického státu, opírající se o spojenectví „mezi lidem měst a venkova.“ Popřel základní tezi zakladatelů marxismu, že revoluce může zvítězit jen v celosvětovém měřítku a rozpracoval zejména teorii a praxi tzv. diktatury proletariátu jako přechodného období po vzniku sovětského státu.⁵⁶ V pojetí J. V. Stalina se pak teorie o možnosti vybudování socialismu spojila s tezí, že průvodním jevem tohoto procesu je zesilování třídního boje a přesvědčení, že stát na cestě ke komunismu nemůže zaniknout, protože musí chránit SSSR před nepřáteli. Ospravedlňuje se tím tak teror, který nastává v období proletariátu. Násilnými metodami se likvidují nepřátele státu: buržoazie, kulaci, zastánci odlišných ideologických systémů. Hlavní ideovou pomůckou se stává slovo „Boj“ na všech frontách.⁵⁷

Po Stalinově smrti proběhly pokusy o revizi marxismu. Kritika se snesla nejen na stalinistické pojetí ideologie, ale i na původní díla klasiků. Došlo k pokusům o návrat k myšlenkám Leninových předchůdců i současníků (např. Gramsci, Lukács) a snahám přizpůsobit ideologickou praxi rozvítenému socialismu Východního bloku. Během 50. let tak vlastně došlo k „hledání ztraceného smyslu revoluce“,⁵⁸ spojenou s kritikou dogmatického výkladu marxismu, odmítnutím zjednodušených ideologických postulátů a vznikem nových trendů sociologického myšlení (např. v Polsku demokratický socialismus).⁵⁹ Kniha Michala Kopečka se pokouší o náhled společenského diskursu v polovině 50. let a konstruuje tehdejší oficiální ideologii, její uplatňování a její jazyk. Snaží se ukázat, jak se tento komunismus konkrétně v období po Stalinově smrti sám vymezoval a prezentoval.

---

56 PAVELČÍKOVÁ, Nina: Ideologie totalitárních režimů – historické souvislosti teoretických východisek a jejich vliv na praxi nacistického a komunistického režimu, *Antropowebzin* 2/2010, s. 113.

57 Tamtéž, s. 113.

58 Výraz je vypůjčený ze stejnojmenné knihy Michala Kopečka. Autor pojal svou analýzu vzniku marxistického revizionismu jako velkorysou srovnávací studii tří středoevropských marxismů na jejich cestě od stalinismu k prapočátkům reformního komunismu. Kopeček přistupuje k marxisticko-leninské filozofii jako k svébytnému myšlenkovému komplexu a pokouší se o redefinování vztahu mezi stalinismem a reformním komunismem. In. KOPEČEK, Michal: *Hledání, ztraceného smyslu revoluce. Zrod a počátky marxistického revizionismu ve střední Evropě 1953-1960*, ARGO, Praha 2009.

59 KOPEČEK, Michal: *Hledání, ztraceného smyslu revoluce, Zrod a počátky marxistického revizionismu se střední Evropě 1953-1960*, ARGO, Praha 2009, s. 212 -214.

2.2 Kolektivní paměť

Kolektivní paměť je proces selekce a interpretace, který vytváří "*skupinovou rekonstrukci minulosti*",⁶⁰ která zprostředkovává události viděné perspektivou určité sociální skupiny. Jednotlivé historické události tak můžou být vykládány různými způsoby, a to v závislosti na generaci, příslušnosti k sociální třídě, náboženskému či politickému přesvědčení atd.⁶¹ Kolektivní paměť označuje subjektivní paměť deformovanou zájmy a preferencemi sociální skupiny. Součástí kolektivní paměti je důležitá i kolektivní amnézie (selekce témat, událostí, které jsou hodné pamatování nebo naopak zapomnění) a kolektivní traumata, tedy zásadní traumatické události, se kterými se musí vyrovnat všechny následující generace. Mezi klasická kolektivní traumata, která působí na kolektivní identitu jak "pronásledovaných", tak i "pronásledovatelů", patří otroctví, nacismus a holokaust, komunismus.⁶²

Nejvýznamnějším teoretikem principu kolektivní paměti byl francouzský sociolog a antropolog Maurice Halbwachs. Halbwachs ve své knize *Kolektivní paměť* popisuje kolektivní paměť v rámci rodiny, náboženské skupiny a sociální třídy.⁶³ Patří mezi teoretiky, kteří kladou kolektivní paměť do kontrastu k psané historii. Velký význam přikládá propojení zapamatovaných představ s prostorem, tedy s kulisami, ve kterých jsou představy utvářeny. Na Maurice Halbwachse navazuje Pierre Nora, který popisuje kolektivní paměť jako "*to, co z minulosti zbývá v žitém čase skupin, nebo to, co tyto skupiny z minulosti udělají*."⁶⁴ Rozvoj kolektivní paměti je také podpořen rozvojem nové historické metody - oral history.

Paměť historická oficiálně převypráví minulost výběrem vzpomínek na minulost, uspořádaných prostřednictvím institucionálních prostředků. Paměť živá je souborem vzpomínek jednotlivců a skupin na skutečně prožitou zkušenost. Tuto myšlenku formuloval již např. Charles Mills⁶⁵ se svým tvrzením, že sociální strukturu porozumíme pouze tehdy, když porozumíme individuálním biografickým a společenské historii v jejich vzájemném průniku. Kolektivní paměť se tak stala nástrojem k utváření identity jednotlivce a společností. Aktuální podoba kolektivní paměti pak dále ovlivňuje podobu individuálních vzpomínek a naopak. Každé individuální vyprávění o minulosti je tak ovlivněno soupeřícími reprezentacemi minulosti

---

60 BURKE, Peter: *Variety kulturních dějin*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006, s. 51.

61 GIESEN, Bernhard: V různém čase, v různém rytmu a s rozdílnou pamětí, *Sociální studia* 1-2/2007, s. 67-78.

62 MARADA, Radim: Paměť, trauma, generace, *Sociální studia* 1-2/2007, s. 79-95.

63 HALBWACHS, Maurice: *Kolektivní paměť*, SLON, Praha 2010.

64 LE GOFF, Jacques: *Paměť a dějiny*, Argo, Praha 2007, s. 108.

65 MILLS, Charles W.: *Sociologická imaginace*, SLON, Praha 2008.

artikulovanými při různých příležitostech v různých institucionálních kontextech (jako jsou například média, divadlo atd.) a tím, co tyto veřejné vzpomínky zdůrazňují nebo naopak opomíjí.⁶⁶

Předmětem této práce není popsání současné podoby kolektivní paměti společnosti, tak jak se o to pokouší například Francoise Mayer⁶⁷ nebo Ladislav Holý,⁶⁸ píšící o normalizaci a pozdějším období,⁶⁹ ale pomocí některých východisek kolektivní paměti konstruovat dílčí mentální horizonty regionu ve sledovaném období.

2.3 Definice propagandy

„Co jsou charakteristické známky propagandy?“ Tuto otázku si pokládá encyklopedie *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the present* od Nicholase J. Culla, Davida Culberta a Davida Welche⁷⁰. Celá encyklopedie je postavena na heslech, která nějakým způsobem souvisí s propagandou, ať už jde o názvy zemí, důležité osobnosti, či některé dílčí propagandistické pojmy, které už přešly do všeobecného povědomí.

Podle autorů, člověk, který se propagandou zabývá, trpí až přemírou různých definicí a interpretací. Propagandu popisují jako „oblíbu slova ve dvacátém století“⁷¹ nebo „pokus o přesnou komunikaci s cílem, který byl stanoven předem. Propagandu lze nejlépe vnímat jako úmyslný pokus ovlivnit veřejné mínění přenesením myšlenek a hodnot pro specifické účely, nikoliv skrz násilí či úplatkářství.“⁷² Na více jak sedmi stránkách vysvětlují samotný pojem propagandy skrz všechny důležité práce, které během 20. století vznikly a zaznamenávají různá slovníková hesla. Sami se nakonec přiklání k verzi, že „moderní politická propaganda je vědomě navržena tak, aby sloužila zájmům propagandistů a jejich politických šéfů, ať už přímo či nepřímo.“⁷³

Například Slovník cizích slov ji definuje jako „veřejné šíření myšlenek, názorů s cílem získat přívržence.“⁷⁴

---

66 ROBERTS, Brian: *Biographical Research*, Open University Press, Buckingham 2002, pp. 145-146.

67 MAYER, Francoise: *Češi a jejich komunismus*, ARGO, Praha 2009.

68 HOLÝ, Ladislav: *Malý český člověk a skvělý český národ*, SLON, Praha 2010.

69 Obě knihy se věnují specifickému českému diskursu o národní identitě a jejích proměnách v období normalizace a zejména v postkomunistické transformaci společnosti. Podrobně se právě zabývají i konstruováním české kolektivní paměti v devadesátých letech.

70 CULL, Nicholas J. - CULBERT, David - WELCH, David: *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the present*, ABC-CLIO, Santa Barbara 2003.

71 Tamtéž, s. 317.

72 Tamtéž, s. 318.

73 Tamtéž, s. 322-323.

74 [citace 6. dubna 2012]. Dostupné na World Wide Web (dále jen WWW): <[http://slovník-cizich-](http://slovník-cizich-30)

Pokud se diplomová práce zaměří na tištěné zdroje o fenoménu propagandy, situace bude o něco lepší. Slovník mediální komunikace dokonce postihuje dva významy propagandy „v původním významu víra, která má být rozšiřována“, a v druhém významu „propaganda jako forma persvazivní⁷⁵ -) komunikace záměrná a systematická snaha o formování představ, ovlivňování a usměrňování citů, vůle, postojů, názorů, mínění a chování lidí za účelem dosažení takové reakce, která je v souladu s úmysly a potřebami propagandisty.“⁷⁶ Nakonec se můžou použít definice propagandy některých klasických zahraničních teoretiků: „*Propaganda je forma komunikace, která se snaží dosáhnout reakcí/efektů, jež jsou v souladu se zájmy propagandisty. Je to dovednost vyžadující zvláštní talent. Není to mechanická exaktní záležitost. Ovlivňování postojů vyžaduje zkušenosti, široké znalosti a instinktivní úsudek, jaké jsou nevhodnější argumenty pro dané publikum. Žádný manuál nemůže popsat práci propagandisty. Musí mít dobrý odhad, znalost a zkušenost toho, jak publikum myslí a reaguje.*“⁷⁷ Francouzský filozof a sociolog Jaques Ellul zase považuje „propagandu za sociologický fenomén spíš, než že by určitá skupina lidí dělala něco za určitým účelem. Propaganda existuje a vzkvétá, je to siamské dvojče naší technologické společnosti.“⁷⁸

2.3.1 Historie pojmu

Samotné slovo propaganda má svůj původ v latinském *propagatio, propagace*, což znamená šíření, rozšiřovat, šířit a vzniklo zkrácením názvu úřadu *Sacra congregatio de propaganda fide*, což bylo kolegium kardinálů zodpovědných za misijní činnost a šíření víry katolické církve. Tento sbor založil papež Řehoř XV. v roce 1622.⁷⁹ Ovšem propagandistické tendence můžeme zpozorovat už mnohem dříve. Ve starověkém Řecku a Římě se proslavili řečníci, kteří v podobě zveřejňování politických zájmů a záměrů, získávali jedince pro svoji politiku za pomoci specifických nástrojů, především osobní komunikace. Například Marcus Tullius Cicero pracoval i s neověřenými informacemi, jen aby odlákal posluchače od svých odpůrců a získal je na svou stranu.⁸⁰

---

slov.abz.cz/web.php/slovo/propaganda>

⁷⁵ Persvazivní znamená přesvědčující.

⁷⁶ ČABELOVÁ, Lenka: heslo Propaganda. In REIFOVÁ Irena (ed.): *Slovník mediální komunikace*, Portál, Praha 2004.

⁷⁷ JOWETT, Garth - O'DONNELL, Victorie: *Propaganda And Persuasion*, Sage Publications, London 2006, p. 5.

⁷⁸ ELLUL, Jacques: *Propaganda: Formation of the Men's Attitudes*, Vintage Books, New York 1973, Introduction V.

⁷⁹ ČABELOVÁ, Lenka: heslo Propaganda. In REIFOVÁ Irena (ed.): *Slovník mediální komunikace*, Portál, Praha 2004.

⁸⁰ CHLUPÁČ, Miloslav: *Propaganda jako společenský jev*, SPN, Praha 1978, s. 23-24.

Propaganda v dnešním slova smyslu se vyprofilovala až počátkem 20. století a je spjata s LeBonovou knihou *Psychologie davu*,⁸¹ ve které už se mluví o specifickém a záměrném rozněcování primitivních vášní. Noam Chomský považuje za první moderní státní propagandu přesvědčení Američanů v roce 1916, aby USA vstoupily do 1. světové války. Woodrow Willson sestavil the Creel Commision, která dokázala pacifisticky smýšlející veřejnost během šesti měsíců dovést do válečné hysterie a přesvědčit společnost, že chce zničit vše německé, jít do války a zachránit svět.⁸² Během první světové války se tak ukázala síla propagandy na moderní, masové společnosti a velmi záhy začaly vznikat první teoretické práce.

Od třicátých let získává pojem propaganda s nástupem fašismu v Německu a upevňování komunismu v SSSR negativní konotaci. K podrobnému propracování teorie manipulace ovšem dochází až po 2. světové válce s prohlubováním Studené války. Postupem doby dochází k jistým přehodnocováním pojmu propagandy a některé teorie racionalizují propagandu a rozměňují její význam v Public relations. Během celého 20. století se o téma propagandy zajímali odborníci z různých kulturně společenských oblastí života. Teorii propagandy tak rozpracovávali sociologové, lingvisté, odborníci na mediální a masovou komunikaci, v poslední době přichází několik silných hlasů z okruhu politické komunikace a samozřejmě historikové.

2.3.2 Různé pohledy na propagandu

V českém autorském prostředí se problematice propagandy věnuje málo autorů. Samozřejmě každá důležitá kniha o masmédiích obsahuje kapitolu, či spíše podkapitolu Propaganda. Většina těchto publikací popisuje propagandu „*jako úsilí společenských elit ovlivnit průběh působení médií ve svůj prospěch díky předem naplánovaným efektům působení.*“⁸³ Vzhledem k tomu, že tyto publikace vznikají v posledních deseti letech, věnují se už naplno i fenoménům jako je internet, sociální sítě a globálnímu působení masových médií. Propaganda ve světě masmédií už má dnes poněkud jiné významy než v době, kdy vznikaly na Západě mediální teorie propagandy, přesto podstata zůstává vesměs stejná. Těžiště tkví v současném společenském klimatu, moderní době. „*Média bere za plný společenský faktor, který významně ovlivňuje postoje a chování celé společnosti a každý den jsme svědky*

---

81 LE BON, Gustav: *Psychologie davu*, KRA, Praha 1997.

82 CHOMSKY, Noam: *Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda*, Seven Stories Press, New York 1991, p. 3.

83 JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara: *Masová média*, Portál, Praha 2009, s. 370.

*manipulace s médii s cílem společenské kontroly.*⁸⁴ Jedna z nejvlivnějších masmediálních teorií propagandy je teorie Edwarda Hermana a Noama Chomského. Model propagandy poprvé publikovali v roce 1988 v knize *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*.⁸⁵ Sami autoři uvádějí, že k vytvoření tohoto Modelu propagandy je vedla tehdejší neschopnost hlavních médií sloužit veřejnému zájmu a zároveň neochota analytiků popsat základ této neschopnosti.

Model propagandy a jeho pět pilířů je rozpracováno v první kapitole knihy, zatímco další se věnují samotnému praktickému aplikování modelu na příkladech soudobých mediálních kauz. Hlavním východiskem Modelu propagandy se stal předpoklad, že *„médiá slouží k prospěchu silným společenským skupinám, které je kontrolují a financují.“*⁸⁶ Pět pilířů modelu nazývají filtry, které neustále ovlivňují novináře. Herman s Chomským je řadí do následujících kategorií:

- velikost, vlastnictví a orientace médií na zisk
- inzerce, jako primární zdroj příjmů masmédií
- výběr zdrojů (médiá se ve většině případů spoléhají na informace poskytované vládou, obchodními kruhy a odborníky sponzorovanými a schválenými výše zmíněnými zdroji)
- ostrá kritika, jako způsob usměrňování médií
- antikomunismus

Podle autorů si *„novináři často ani neuvědomují, že neinformují zcela objektivně a na bázi profesionálních novinářských hodnot. Je to způsobeno hlavně tím, že dominance elit a potlačení opozice působí velmi přirozeně.“*⁸⁷

Psychiatri František Koukolík a Jana Drtilová sledují pojem propagandy z hlediska lidské odchylnosti a destruktivity, spočívající v odchylkách jejich citového a sociálního života - tzv. lidských deprivantů.⁸⁸ *„Propaganda je považována za druh sociálního ovlivňování. Za jeho další druhy lze považovat vzdělání, reklamu, indoktrinaci a kontrolu myšlení. Jednotlivé druhy sociálního ovlivňování jsou kontinuální. Na jednom okraji je vzdělání, na opačném konci je kontrola myšlení. Propaganda se nachází uprostřed. Sociální ovlivňování je možné popsat vzájemným vztahem ovlivňujícího a ovlivňovaného, mírou popřípadě užitého klamu, metodami*

---

84 Tamtéž, s. 370.

85 HERMAN, Edward S. - CHOMSKY, Noam: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon, New York 2003, p. 2.

86 Tamtéž, p. 5.

87 Tamtéž, p. 2.

88 KOUKOLÍK, František - DRTILOVÁ, Jana: *Vzpouřa deprivantů*, Galén, Praha 2006.

a cílem, které mají jeho jednotlivé podoby.“⁸⁹ Na této teorii je nejpřínosnější vymezení dalších druhů sociálního ovlivňování. Zatímco vzdělání charakterizují za dočasný a dobrovolný vztah, reklamu už popisují jako instruování a manipulaci s pravdou. Indoktrinaci považují za autoritativní a nadřazený vztah k ovlivňovaným lidem, následuje nátlak a trestání. Kontrolu myšlení provozuje kontrolující, který je na vrcholu mocenské hierarchie a vědomě klame či lže (například náboženské kultury, teroristické buňky apod.).

Propaganda podle autorů stojí na 4 pilířích:

- *jednoduchost*
- *oslovení emocí*
- *oslovení představivosti*
- *opakování*

Propagované poselství musí být co nejjednodušší, aby je co nejsnáze a co nejrychleji pochopil co největší počet lidí. Znalost příčin, hloubky, šířky, jádra nebo možných řešení problému je téměř nulová. Vychází se z toho, že dlouhodobá lidská paměť je špatná a lehce zmanipulovatelná. Jednoduchá, dobře srozumitelná lež vždy porazí složitou pravdu.⁹⁰ Propaganda musí oslovovat emoce, čím je sdělení jednodušší a banálnější, tím lépe. Musí vyvolávat sympatie, antipatie, lásku, sexualitu, nenávisť, závist, strach a úzkost. Dále musí oslovovat představivost, útočit na smysly-zejména na zrak a sluch. Oblíbené jsou metafory. Aby oslovená populace myslela nějakým žádoucím způsobem, je nutné vychovávat ji podle svého (jako to Pavlov dělal se svými psy).⁹¹ Propaganda využívá různé nástroje manipulace a propagačních strategií.

Na Slovensku se fenoménu propagandy věnují poněkud systematictěji a soustavněji než odborníci v České republice. Marína Zavacká je bratislavská historička, která se specializuje na dějiny politické propagandy a budování režimových loajalit ve 20. století. Komunistickou propagandu popisuje následovně: „Československý komunistický režim už od uchvátenia moci sústreďoval svoje propagandistické snahy na vrstvy svojich potenciálnych podporovateľov a v značnej miere rezignoval na ideologické presvedčovanie potenciálnych odporcov – tých z pozície moci vydieral alebo likvidoval.“⁹² Hlavní princip propagandy spočíval v šíření strachu a existenční nejistoty. Forma a obsah sloužily

---

⁸⁹ Tamtéž, s. 109.

⁹⁰ Tamtéž, s. 110.

⁹¹ Tamtéž, s. 111.

⁹² ZAVACKÁ, Marína: *Kto žije za ostatným drótom?*, SAV, Bratislava 2005, s. 45.

především k ovlivňování mas, šlo o utváření kolektivní identity a používání magického slovíčka *my*: *my chceme, my žádáme, my potřebujeme, my bojujeme...* Vznikl tak nový typ socialistického, komunistického člověka, jehož hlavním vymezením byl boj proti třídnímu nepříteli.

Komunistická identita měla několik základních vzorců myšlení, musela mít třídní uvědomění a názory, mít vyhraněný vztah k buržoazii, náboženství. Ve sledovaném období se propagace zaměřovala především na dění doma. Politické procesy, kolektivizace, zakládání JZD byla témata, která v tehdejší společnosti rezonovala a musela tedy být v dostatečné míře veřejně diskutována a rozšiřována. U zahraničních událostí byla patrná snaha izolovat československého občana od všech informací ze Západu a připoutat ho k Východnímu bloku. Celkový obraz světa byl nejvyššími špičkami předkládán skrze texty v oficiálních novinách. Oblíbené a časté byly karikatury. Šíření propagandy bylo řízeno směrnicemi a pokyny, které vydávaly centrální stranické a vládní orgány. Propaganda se dá podle Mariny Zavacké vyložit jako šíření informací, které mají ovlivnit širší společenskou skupinu a její mínění, v praxi komunistické diktatury šlo o ovlivňování postojů, představ a názorů občanů k různým událostem, ideám nebo lidem. Propaganda může být prováděna slovně, obrazově, gesty, stylem odívání anebo upřednostňováním nějakého způsobu života.

Z lingvistického hlediska dodnes nejsou překonané práce Petra Fidelia⁹³ a Václava Macury.⁹⁴ Analyzuje-li někdo komunistickou ideologii, musí se zabývat i jazykem a způsobem konstrukce textových sdělení, kterých propaganda využívá. Většina ideologických sdělení, která byla prostřednictvím médií šířena do společnosti, má povahu psaného či mluveného textu. Existují dvě oblasti účelové práce s jazykem. První oblastí je samotná konstrukce textových sdělení, anebo se zkoumá přiřazování nových ideologických významů starým ideologicky neutrálním pojmům. Petr Fidelius poukazuje na zástupný vztah pojmů stát – lid – komunistická strana – proletariát – dělnická třída – pracující – socialistická společnost – masa. Tyto pojmy lze v textech navzájem nahrazovat (zejména vedle sebe stojící dvojice pojmů jsou téměř ekvivalentní), jsou tedy víceméně synonymy, ačkoli jejich obsah je poměrně odlišný.⁹⁵

Pokud ideologie hovoří například o lidu, není zcela jasné, koho tím má na mysli, neboť tento pojem je v jiných textech nahrazován jiným, jedním z výše uvedených. „*K nejfrekventovanějším a přitom na první pohled nejméně jasným výrazům v oficiální*

⁹³ MACURA, Vladimír: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Academia, Praha 2008.

⁹⁴ FIDELIUS, Petr: *Řeč komunistické moci*, Triáda, Praha 1998.

⁹⁵ Tamtéž, s. 42-45.

politické terminologii patří ,lid‘. Podle našeho názoru má tento pojem klíčový význam pro pochopení všeho ostatního.“⁹⁶ Komunistická ústava hovoří o tom, že lid je jediným zdrojem veškeré moci ve státě. Vzhledem k tomu, že pojem „lid“ v dobových textech nenese jednotný význam, lze i smysl ústavního textu interpretovat po dosazení některého ze synonym dosti široce. Obdobně neurčitě je využíváno i dalších pro režim klíčových pojmů. Ideologický jazyk tyto pojmy dokonce ani nevysvětluje, pouze je dává do souvislosti s pojmy jinými jako například: demokracie – socialismus; práce – mír; komunismus – pokrok a tak podobně. Je tedy obtížné se domoci skutečného významu daných pojmů, neboť jejich význam se často točí v kruhu a tyto pojmy odkazují na sebe samotné. Tradiční historický význam, který tyto pojmy nesly předtím, je zcela upozaděn.

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 18.

3 Sedlčany

3.1 Dějiny Sedlčanska⁹⁷

Mikroregion Sedlčansko se vždy vyznačoval specifickými podmínkami uvnitř českého státu. Bylo odtud poměrně blízko do metropole, žilo se v nížině kolem řeky, uprostřed země, která je označována za samotné srdce Evropy. Ovšem perfektní dostupnost brzy přestává stačit, pokud se nemůže nabídnout něco navíc (naleziště drahých kovů, specializované zemědělství, průmysl). Archeologické nálezy přinášejí doklady o tom, že Sedlčansko se částečně osidlovalo již v pravěku, nejhustěji v mladší době bronzové. Slovanské osídlení krajiny začíná kolem 10. století. Samotné město bylo založeno na křižovatce obchodních cest jako malá osada a první určitá písemná zpráva o Sedlčanech pochází z roku 1294.

Všechny tyto informace nás utvrzují v tom, že tento region má v sobě hlubší zub času než kterákoliv jiná oblast. V době středověku patřila osada do majetku pánů z Hradce, stala se významným střediskem s důležitým právem na konání trhů, v jeho okolí probíhala těžba zlata a Sedlčany tak plnily funkci hospodářského a správního střediska tehdejšího Vltavského kraje. V roce 1352 koupili panství Rožmberkové. Páni z Růže cílevědomě zvelebovali a budovali Sedlčany jako centrum svých statků. Hospodářský a kulturní vzestup osady se dovršil v roce 1418, kdy byly Sedlčany povýšeny Oldřichem z Rožmberka na město a dostaly svůj vlastní znak-červenou rožmberskou růži.

Jenže v této době přišel pád z výsluní a Sedlčansko se dostalo na strmou cestu do spirály bezvýznamnosti. Nejprve rozvoj města zastavily husitské války. Obyvatelé města brzy začali podporovat husitství, je písemně doloženo, že se Sedlčanští účastnili poutí na hory a také pomáhali při stavbě husitského Tábora. Jako součást dominia Oldřicha z Rožmberka se ovšem Sedlčany záhy ocitly mezi protivníky husitského Tábora a cílem jejich útoků. Na krátký čas se vzpamatovaly po roce 1475, kdy Rožmberkové kvůli dluhům zastavili Sedlčany pánům Popelům z Lobkovic. Za jejich správy se město vymanilo z hospodářského úpadku.

---

⁹⁷ Většinu informací o starších dějinách Sedlčanska čerpala diplomová práce z městské kroniky, uložené v Městském muzeu Sedlčany a v místní literatuře, zejména z publikací Čenka Habarta. Tento místní rodák sesbíral během svého života velké množství faktů, ale i pověstí a lidových báchorek o minulosti Sedlčan a následně vydal během válek mimořádné čtyřsvazkové monumentální dílo. Více In: HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, díl I.-IV., Alfaprint, Sedlčany 1941.

V 16. století se ve městě pořádaly trhy, vařilo pivo a kvetl obchod s obilím, sladem a solí. Kromě toho se rozvíjela řemeslná výroba a to především soukenictví. Řemeslníci se sdružovali do cechů a nejvýznamnější z nich vlastnili výstavní domy na náměstí. K výsadám města patřilo soudnictví s právem hrdelním. Současně se uskutečňoval bohatý kulturní život. Ve městě byla latinská škola, při kostele působilo literátské bratrstvo, které si pořídilo bohatě zdobené zpěvníky (nejznámější tzv. Krčínův kancionál s vyobrazením literátského sboru je v současnosti nejvýznamnějším artiklem v Městském muzeu Sedlčany). Zmíněné zpěvníky se v nepříznivých dobách ukrývaly v tajném úkrytu za oltářem v kostele sv. Martina. V té době se v Sedlčanech narodilo několik významných osob, například Petr Codicill, profesor řečtiny, matematiky a astronomie na pražské univerzitě nebo Daniel Sedlčanský, tiskař u Melantricha a první vydavatel novin.

V letech 1580 až 1604 patřilo panství známému rybníkáři, rožmberskému regentovi, Jakubovi Krčínovi z Jelčan. Za jeho vlády se město dále úspěšně rozvíjelo, ale poddaní zrovna nebyli spokojeni s jeho způsobem zacházení. Krčín nehodlal trpět konkurenci vlastních poddaných a zakázal jim vařit pivo. V Sedlčanech vybudoval mlýn, pivovar, chmelnici a nedaleko odtud v Křepenicích vystavěl své panství. Po jeho smrti se majetku ujali opět Lobkovicové (od Rožmberků ho definitivně koupili v roce 1601). Zdeněk Vojtěch Lobkovic sedlčanský statek připojil ke svému rodovému sídlu, hradu Vysoký Chlumec.

Velké dějiny se ovšem nevyhýbají ani malým osadám a regionem brzy začaly pulzovat náboženskými spory. V roce 1618 se protestantští měšťané přidali na stranu stavovského odboje. Vyjádřili svou podporu Fridrichu Falckému a žádali za to přiznání výsad měst královských. Jelikož se zřekli své vrchnosti, po Bílé hoře čekalo sedlčanské měšťany potrestání. V roce 1624 Zdeněk Lobkovic triadvaceti měšťanům zabavil domy a město postihla velmi tvrdá rekatolizace. V období třicetileté války město několikrát napadla a vydrancovala procházející vojska. Sedlčany byly vyplněny Švédy roku 1643 a následně v roce 1645 i císařským vojskem. Později se na dalším rozvoji města negativně podepsalo několik požárů (1648, 1680) a morová epidemie v témže roce (zemřelo až 226 lidí).

V 18. století město stagnovalo a pozdější pomalý rozvoj byl opět zastaven dalšími rozsáhlými požáry, v jejichž důsledku přišlo město o svůj starobylý vzhled. Světlejší období pro obyvatele města nastalo po roce 1848, kdy bylo zrušeno nevolnictví, a od roku 1868 se stalo sídlem okresního soudu, berního úřadu

i okresního hejtmanství. Přesto celý region postupně čím dál víc zaostával, a to zejména díky nevýhodné poloze mimo hlavní dopravní tepny. Železniční doprava zavítala do města až v roce 1894 na trase z Olbramovic.

Město nebylo nikdy opevněno, hradby byly vybudovány jen kolem kostela svatého Martina. Středověká zástavba města vyrostla v místech pod kostelem a kolem prostoru tržiště, které dnes tvoří náměstí. Na konci 19. století začaly hrát hlavní roli v kulturní sféře Sedlčanska dobrovolné spolky. V roce 1841 vznikl ochotnický spolek, v roce 1862 pěvecký Zábój.⁹⁸

3.2 Sedlčany ve 20. století

Hospodářský pokrok byl na počátku 20. století stále značně pomalý, vedle zemědělství figurovalo jako zdroj obživy drobné podnikání. V roce 1900 vznikl první větší podnik na výrobu zemědělských strojů, o něco později na výrobu mýdla a sody a Rindlerova továrna na likéry, mošt a ocet. Mezi nejvýznamnější podniky patřily mlýny a cihelny. Jak moc bylo pro obyvatelstvo důležité zemědělství, dokazovalo rozhodnutí místních zemědělců založit Hospodářský spolek okresu Sedlčany a rozvíjet v celém regionu osvětovou činnost. Od roku 1885 pravidelně vycházel měsíčník Rolnické listy a počátkem století byla založena Hospodářská škola v Sedlčanech.

Pokračovala činnost místních spolků a mnoho nových vzniklo například Občanská beseda. Sokol se v Sedlčanech ustanovil až v roce 1885, ale postupně se stal největší organizací v okrese, jen ve městě měl v meziválečném období 400 členů. Ačkoliv se sbírky pro plánované městské muzeum prováděly od 80. let 19. století, vlastní založení se datovalo až v roce 1900, kdy se našla vhodná budova. Vedoucí politickou silou na venkově se stala od roku 1907 agrární strana. Přípravy na první světovou válku vyvrcholily na území Sedlčanska a Voticka během vojenských manévřů rakousko-uherské armády v roce 1913. Z řad obyvatel města si tato válka vyžádala 73 obětí, což připomíná pamětní deska na náměstí.

Na začátku 20. století patřila k nejvýznamnějším událostem návštěva T. G. Masaryka. Od 1. 9. 1922 - 4. 9. 1922 probíhaly na Sedlčansku první manévry

---

⁹⁸ Další literatura o starších dějinách Sedlčan a okolí: KRATOCHVÍL, Antonín: *Dějiny města Sedlčan*, Knihtiskárny Staněk a spol., Sedlčany, 1938; PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2010, VLASÁK, Antonín, N.: *Okres Sedlčanský nástin historo-archeologický*, Praha, 1876, VLASÁK, Antonín N.: Starožitné město Sedlčany a jeho okolí v kraji Tábořském, In: *Památky archeologické a místopisné*, IV., 1860.

československé armády a 3. září 1922 uvítaly na náměstí tisíce lidí prezidenta republiky. Masaryk v Sedlčanech dokonce přespal a druhý den na Šiberném vrchu nad Kliměticemi přihlížel závěrečnému cvičení vojsk. V roce 1924 byl do města konečně zaveden elektrický proud a začala výstavba rodinných domků, úředních budov, okresního soudu a berní správy. V meziválečné době na okrese fungoval hlavně drobný průmysl, vznikly nové závody jako Plíhalova cementárna, Rebcovo nožířství, Mrkošova drůbežárna, Burianova pila, malá družstevní mlékárna, továrna na výrobu knoflíků a spínadel nebo podnik na produkci celofánových sáčků značky Lorofan.⁹⁹

Ochotnický spolek stále sehrával důležitou roli v životě obyvatel Sedlčanska v meziválečném období. Mezi dětmi získalo velkou popularitu loutkové divadlo, jehož scéna byla vybudována v místní sokolovně. Sedlčany často navštěvoval skladatel Josef Suk, který měl ve městě plno přátel. Hospodářský spolek vydával Rolnické listy, které informovaly o veřejném životě regionu a psaly mnoho odborných článků. Od roku 1923 vycházel pro děti měsíčník Ohníčky mládí. Významnou událostí roku 1934 byla Okresní hospodářská výstava v Sedlčanech, která byla uspořádána na popud 70. výročí založení Hospodářského spolku. Během výstavy se konaly sjezdy politických stran, včelařů, hasičů a město navštívil například Edward Beneš nebo Milan Hodža. Těsně před válkou došlo k částečné výstavbě strategické komunikace od Votic přes Sedlčany na Příbram, silnice byla definitivně dokončena až po válce.¹⁰⁰

3.3 Sedlčany za 2. světové války¹⁰¹

Za druhé republiky do Sedlčan přicházeli uprchlíci z pohraničí, pro které ve městě vznikla ubytovna. Po vyhlášení Protektorátu se i v Sedlčanech zvedla protiněmecká vlna odporu. Hned v roce 1939 byla v okrese založena pobočka Obrany národa, která zejména tajně rozšiřovala letáky. Hlavní představitele této ilegální

---

99 PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2010, s. 21 -28.

100Vice: KRATOCHVÍL Antonín: *Dějiny města Sedlčan*, Knihtiskárny Staněk a spol., Sedlčany, 1938; PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2010-

101 O unikátní pohled na venkovskou společnost na Sedlčansku během Protektorátu Čechy a Morava vypráví kniha Jakuba Doležala *Střípky z mozaiky protektorátní společnosti*. Jde o zajímavě zpracovanou publikaci tzv. mnoho-případovou studii (multiple-case study) popisující konkrétní případy jedinců, žijících v politickém okrese Sedlčany v období Protektorátu Čechy a Morava. Jedná se o zástupce správních a samosprávních orgánů (Okresní hejtman, Starosta...), profesních, pracovních a zájmových skupin (Majitel velkostatku, Rolník, Dělník, Obchodník, Četník, Komunist, Hasič...), etnických skupin (Židovská žena, Německý státní příslušník...), představitele historických událostí (Americký voják, Rudoarmějec) a jiné specifické jednotlivce (Velitel sedlčanského praporu Obrany národa, Partyzán, Kolaborant, Totálně nasazený...). In: DOLEŽAL, Jakub: *Střípky z mozaiky protektorátní společnosti - Německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939-1945)*, Státní oblastní archiv, Praha 2010.

organizace zatkli Němci už v roce 1940. Do protinacistického odboje se zapojilo mnoho sedlčanských rodáků. Podplukovník Josef Balabán, vedoucí osobnost Obrany národa a jeden ze členů „Tří králů“, prožil dětství a učňovská léta na Sedlčansku. K jeho zatčení došlo dne 22. dubna 1941 po krátké přestřelce při jedné z konspirativních schůzek s bývalými armádními rotmistry, mezi nimiž mělo gestapo svého konfidenta A. Nerada. Po zatčení byl vyslýchán, a přestože byl vyšetřovateli mučen, nepodleh, nic nevyzradil a v době prvního stanného práva byl dne 3. 10. 1941 popraven.¹⁰² Bývalého pražského primátora a právníka Bohumila Baxu gestapo zatklo a popravilo v době druhého stanného práva. Do Terezína bylo odvozeno 45 sedlčanských židů, z nichž se po válce vrátili jen dva.¹⁰³

Specifičnost regionu pokračovala i za 2. světové války, jelikož dobré umístění se nakonec ukázalo jako velmi efektivní pro nacistické pohlaváry. V tomto období se okolí města využívalo jako cvičiště vojsk SS a v důsledku toho byli obyvatelé okolních obcí donuceni se vystěhovat. Vysídlení obyvatel Benešovska, Neveklovska a Sedlčanska se uskutečnilo v letech 1942 až 1944. Jednalo se o území ohraničené řekami Vltavou a Sázavou, silnicemi na Tábor, Příbram a železniční tratí Olbramovice-Sedlčany. V tomto prostoru vzniklo vojenské cvičiště Zbraní SS Benešov (SS-Truppenübungsplatz Beneschau, později přejmenované na SS-Truppenübungsplatz Böhmen) o rozloze 441 km². Vojsko SS v Sedčanech čítalo asi kolem 5 000 vojáků. Vysídlení probíhalo v několika etapách a týkalo se 70 obcí, 180 osad a 30 000 lidí. První vysídlení bylo nařízeno dne 14. března 1942 vyhláškou Okresního úřadu v Benešově. Pro lepší zajištění vystěhování fungovaly pobočky přesídlovací kanceláře, a to nejprve v Netvořicích a následně i v Sedlčanech.

Přesídlenci si museli sami nalézt nové ubytování mimo území cvičiště. Většina se chtěla ubytovat někde poblíž, ale někdy museli obyvatelé Sedlčan odejít do celého Protektorátu. Podmínky vysídlení se lišily podle jednotlivých etap. Nejdřív si přesídlenci směli s sebou odvézt veškeré movité věci. Později byli nuceni majetek ponechat na místě, sice měli nárok na náhradu výloh na stěhování jedné usedlosti, ale většinou nedostali téměř nic. Z obcí se vysídlilo veškeré obyvatelstvo kromě těžko nahraditelných profesí. Počítalo se s tím, že se méně kvalifikovaná pracovní síla nahradí vězni z koncentračních táborů, ale vzhledem k značným hospodářským komplikacím a poklesu zemědělské produkce se od tohoto nařízení upustilo. V dalších

---

102 KOURA, Petr: *Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny Tři králové*, Rybka, Praha 2003.

103 PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2010, s. 29-30.

vlkách tedy byly intenzivně vysídleny pouze obce se strategickým významem, ve zbývajících obcích zůstala větší část obyvatelstva jako námezdní pracovní síla. Vystěhováni byli především majitelé polností, zatímco dělníky nechávali vesměs na svém místě.¹⁰⁴

3.4 Sedlčany po válce

Situace okresu po 2. světové válce nevypadala nijak příznivě, 18 obcí bylo za války úplně vystěhováno pro výstavbu cvičiště SS. Ke zpustošenému hospodářství se v roce 1947 přidalo katastrofální sucho. „*Je hrozné sucho, bída se na nás valí, slámy je málo a jen ke krmení. Brambory se vybírají ale sít se nedá.*“¹⁰⁵ Na život zdejších obyvatel mělo vliv i shromažďování nepohodlných Němců ve sběrném táboře na Chlumu u Sedlčan nebo uvalená nucená národní správa na 24 velkostatků na území Sedlčanska. Podmínky života lidí v prvních letech po válce, kteří si prošli obdobím vystěhování a nacistické zločiny, proto nebyly jednoduché. Velkým problémem okresu se jevil populační pokles způsobený vysokou úmrtností za války, ať už v koncentračních táborech nebo táborech nucených prací. Řada sedlčanských zemědělců se navíc po válce do rodného bydliště nevrátila a raději odešla do téměř vyliďněných pohraničních oblastí.

Vyvrcholil tím proces vyliďňování, který probíhal už před válkou. Zatímco v roce 1930 měl celý správní okres sedlčanský asi 48 860 obyvatel, v roce 1945 už jen 42 650, roku 1947 dokonce 39 200 obyvatel.¹⁰⁶ Způsoboval to zejména zemědělský charakter okresu s převahou více jak 60-ti procent zaměstnanosti v zemědělském odvětví. Jen asi 1% lidí bylo zaměstnaných v průmyslu a 1,5 % vlastnilo živnosti. Na Sedlčansku citelně chyběly podmínky pro rozvoj průmyslu, vyšší elektrifikace, lepší stav komunikací a veřejný život vypadal, jakoby se během okupace zastavil. Mnoho dobrovolných spolků zaniklo a kulturní akce se prakticky nepořádaly.

V roce 1946 proběhly volby do Národního shromáždění. Na okrese také vyhrála komunistická strana, a to s počtem 10 293 hlasů, nezaostávala ani strana lidová s počtem 9 371 hlasů, následována stranou národně socialistickou s 5 359 hlasy

---

104 Sedlčany během 2. světové války: HERTL, Jan: Dějiny vystěhovaného kraje mezi Vltavou a Sázavou za okupace v letech 1942-1945. In: TYWONIAK, Jiří: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, Praha 1957, STANĚK, Stanislav: Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou za okupace. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, Praha 1973.

105 Státní oblastní archiv v Praze - Státní okresní archiv Příbram (dále jen SOA Příbram), Pamětní kniha Dublovická, zápis září 1947.

106 SOA Příbram, Inventář k fondu Okresní národní výbor (dále ONV), Sedlčany 1947 -1960.

a stranou sociálně demokratickou s 2 058 hlasy.¹⁰⁷ Dalším velkým mezníkem v dějinách mikroregionu se stala územní reorganizace z roku 1949, která rozrušila staletí tradice pevného územního spolku Sedlčan, Sedlecka a Votic a vytvořila mnohem menší celek s celkovým počtem 21 843 obyvatelů (údaje z roku 1950). Správní okres sedlčanský měl v letech 1945 až 1949 celkovou rozlohu 74 334 ha a skládal se ze tří soudních okresů Sedlčany, Votice a Sedlec. V roce 1949, kdy proběhla správní reforma, bylo zřízeno 19 krajů a země jako správní jednotky byly zrušeny. Během této správní reorganizace byl sedlčanský správní okres rozdělen a podstatně jinak upraven vládním nařízením č.3/1949 ze dne 18. 1. 1949. Zatímco přišel o téměř celé území soudního okresu Votice, asi polovinu soudního okresu Sedlec a malou část okresu Sedlčany, získal některé obce na severovýchodě z bývalého okresu Neveklov. Tento nový útvar se podstatně zmenšil na rozlohu okolo 42 930 ha.

Fatální reorganizace přinesla jen chaos a zmatek, spousta vesnic, která se staletí považovala za příslušníky zdejšího regionu, se najednou dozvěděla, že vlastně se Sedlčany nemá nic společného. Většina vykořeněných vesnic nesouhlasila a podávala protest. Obce z hraničních oblastí posílaly delegace na okresní výbor KSČ nebo ONV do Sedlčan a žádaly, aby jejich vesnice zůstaly nadále v působnosti sedlčanského okresu. Předsednictvo OV KSČ se ve většině případů usneslo zmíněné žádosti doporučit úřadu předsednictva vlády ke kladnému vyřízení. Jmenovaný úřad tyto požadavky obvykle uznal a obce se staly trvalou součástí okresu Sedlčany až do jeho zrušení v roce 1960. Nové krajské zřízení z roku 1949 například přiřklo malou vesnici Kosobudy¹⁰⁸ do rámce okresu Milevsko. Po návštěvě zástupců MNV na okresním sekretariátě v Sedlčanech byla jejich žádost o znovu zařazení Kosobud do sedlčanského okresu odsouhlasena, poslána na příslušné orgány a nakonec schválena.¹⁰⁹

---

107 SOA Příbram, Inventář k fondu ONV Sedlčany 1947-1960.

108 Šlo menší vesnici, která měla jen 109 obyvatel. Údaj ze sčítání lidu k roku 1950 In: *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha 2006, s. 168.

109 Žádost obce Kosobudy o znovu přijetí do působnosti politického okresu Sedlčany In: SOA Příbram, fond (dále jen f.) Okresní výbor (dále jen OV) KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápis z předsednictva.

4 Struktura moci na Sedlčansku

Než se práce začne věnovat rozsáhlému tématu propagandy a jejímu vlivu na každodenní život občanů, musí nejprve popsat strukturu moci na okresní úrovni. Jde o dvě složky, které byly bytostně propojeny ONV a OV KSČ, potažmo nižší složky KS. Ačkoliv na první pohled má ONV vykazovat jistou nezávislost a politickou transparentnost, ani tento aparát se nevyhnul přímému působení centrální moci KS. Právě komunistická strana byla tím hlavním tvůrcem veškerého společenského dění na venkově, zasahovala prakticky do každé sféry lidského života, a stane se tak východiskem pro studium a interpretaci místní propagandy. Ovšem bylo by chybné považovat komunistickou moc za absolutní a společnost za bezmocnou. Jde spíše o to, že společnost 1. poloviny 50 let se transformovala do funkční byrokratické a centralistické struktury, avšak tento model nic nevypovídá o schopnosti propagandistických strategií ji dostatečně nebo snad plně ovládat. Níže načrtnutý nástin má popsat rozsah moci a předložit vizi komunistické strany. Ukázat, jak chtěla působit na společnost a v dalších částech diplomové práce se podívat, nakolik se jí to podařilo. Bez pochopení zdejší hierarchie ONV a OV KSČ by nebylo vůbec možné se později pokusit analyzovat propagandu a její vliv na každodennost vesnice.

4.1 Fungování ONV na Sedlčansku

Národní výbory byly založeny na základě Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 18 z roku 1944¹¹⁰ a také Košického vládního programu. NV měly spravovat všechny veřejné záležitosti a vytvořit demokratický úřednický aparát. Vzniklé národní výbory fungovaly v obcích, okresech i krajích a označovaly se jako MNV, ONV a KNV.¹¹¹ Po volbách v roce 1946 získali komunisté v místních národních

---

110 Ústavní dekret prezidenta republiky č. 18 Úředního věstníku československého ze dne 4. 12. 1944 o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění. Tento nově založený místní národní výbor v osvobozené obci byl ustanoven jako prozatímní orgán národní správy ve všech jeho oborech. Jeho postavení upravovalo: vládní nařízení č. 4/1945 Sb., z 5. 5. 1945, o volbě a pravomoci národních výborů.

111 Velké změny doznala soustava NV když byl vydán zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení. Tento zákon rušil dosavadní zemské výbory v Praze a Brně a místo nich v jednotlivých krajských městech zřídil krajské národní výbory (dále jen KNV). V roce 1949 byla pro zlepšení činnosti MNV zřízena nová funkce - újezdní tajemník, který měl na starosti několik obcí. Vláda mohla měnit a rušit působnost orgánů veřejné správy jakmile byl schválen zákon č. 143/1949 Sb., o změnách v organizaci veřejné správy a působnosti jejich orgánů.

Národní výbory zastávaly funkci bývalých starostů, na okresní úrovni okresních hejtmanů, v případě zemských národních výborů i zemských prezidentů. Zabezpečovaly ochranu veřejného pořádku, všeobecnou vnitřní správu, stavební řád, péči o školství, zdravotnictví, sociální služby a další záležitosti. Napoprvé byly ustavovány na základě dohody politických stran či na veřejném shromáždění občanů nebo zůstaly v podobě, v níž existovaly za okupace.

výborech více jak polovinu předsednických míst a v okresních národních výborech dokonce 78 %. Takto zvolené národní výbory zůstaly zachovány fakticky až do roku 1954. V českých zemích stoupl počet okresů ze 154 v době zemského zřízení na 179. Rozhodujícím orgánem NV bylo plénium, které tvořili všichni členové. O klíčových věcech hlasovala mimo pléna i rada národního výboru. Komise připravovala podklady pro jednání pléna či rady. V čele těchto komisí stáli členové rady. Národní výbory si zřizovaly i svá předsednictva, kde byl předseda a jeho náměstkové. Předseda národního výboru disponoval mimořádnými kompetencemi, zastupoval národní výbor navenek, v jednání s nadřízenými složkami a byl odpovědný za dodržování právních předpisů a celkovou organizaci práce národního výboru.

Národní výbory všech stupňů vlastně v tomto poválečném období plnily funkci státní správy a zároveň orgánů samosprávy. Systém národních výborů znamenal přechod od správního členění existujícího před válkou k důsledné centralizaci státní správy. V souvislosti s přípravou nové ústavy se řešila i otázka územní organizace veřejné správy, zda má být zachováno zemské uspořádání a jaká vlastně bude funkce národních výborů.¹¹² V roce 1949 byla opět zreorganizována struktura okresních národních výborů (vládní nařízení č. 139/1949 Sb.). Veřejnou moc drželo na okresní úrovni v rukou plénium okresního národního výboru, výkonnými orgány byly rada ONV, předseda ONV, referenti a taktéž zřízené komise. Vznikla funkce „tajemníka ONV“. V roce 1949 vznikl institut újezdních tajemníků, jejichž posláním bylo zabezpečovat politické řízení místních národních výborů a zefektivnit komunikaci mezi nimi a národními výbory vyššího stupně – především okresními.

Zvolená koncepce organizace a funkcí územní správy v letech 1948–1949 se od svých prvních dní ukazovala jako málo funkční. Zrušení samosprávy vedlo k tomu, že občané ztratili zájem o komunální záležitosti. Špatné fungování národních výborů ještě znásobila častá a mnohdy chaotická reorganizace jejich referátů. Tato situace vyústila ve výrazný pokles efektivity výkonu veřejné správy. Snaha centrálních orgánů

---

112 Ústava z roku 1948 řešila i kompetence národních výborů, v kapitole VI. se psalo: „Národní výbory, vykonávají na území, pro které jsou zvoleny veřejnou správou ve všech jejích oborech, zejména obecnou správu vnitřní, správu kulturní a osvětovou, ochranu práce a správu zdravotní a sociální; správu finanční pak podle zvláštních ustanovení. Jiným orgánům přísluší výkon veřejné správy jen výjimečně a na základě zákona.“ Chrání a posilují lidově demokratické zřízení; spolupůsobí při plnění úkolů obrany státu; pečují o národní bezpečnost; podporují udržování a zvelebování národního majetku; účastní se vypracovávání a provádění jednotného hospodářského plánu; v rámci jednotného hospodářského plánu plánují a řídí hospodářské, sociální a kulturní budování na svém území, zajišťují předpoklady plynulé zemědělské a průmyslové výroby a starají se o zásobování i o výživu obyvatelstva; pečují o národní zdraví; nalézají právo v oboru své působnosti, zejména vykonávají v mezích stanovených zákonem pravomoc trestní.“ In: 150/1948 Sb. Ústavní zákon ze dne 9. května 1948 Ústava Československé republiky. [citace 25. července 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1948.html>

o zlepšení úrovně stávající veřejné správy vyústila počátkem padesátých let k legislativní úpravě činnosti centrálních orgánů a národních výborů. Podle zákona z roku 1953 bylo všeobecné řízení národních výborů vyňato z působnosti ministra vnitra a národní výbory se podřídily přímo vládě republiky. Dne 16. května 1954 se uskutečnily první přímé volby do národních výborů. Předložila se jedna společná kandidátka Národní fronty, schválená příslušnými orgány KSČ. Voleb se účastnilo 99,2 % oprávněných voličů, z nichž 92,7 % hlasovalo pro navržené kandidáty. Přesto ani nová úprava z roku 1954 nepřinesla obrat v činnosti národních výborů. Celý systém ve své podstatě prakticky vylučoval jakoukoliv angažovanost občanů. To, co mělo být náplní činnosti národních výborů (školství, kultura, lokální ekonomika), vyřizovala ministerstva, a na místní orgány zbývalo plnění rozkazů z vyšších míst.

Během druhé poloviny 50. let pokračovaly pokusy o oživení činnosti národních výborů a současně došlo k rozšíření pole jejich působnosti zejména v oblasti hospodářské. Veškerou činnost národních výborů však poznamenával nedostatek odborně připravených a kvalifikovaných pracovníků. Národní výbory byly charakterizovány jako rozhodující články při řízení a výkonu správní agendy, avšak neodbornost příslušných lidí způsobovala značné potíže. Všechny tyto nemalé problémy nakonec vedly k přípravě nového územního členění státu, který vyvrcholil v roce 1960.

Okresní národní výbor v Sedlčanech se ustavil na základě nařízení ze dne 5. května 1945. Činnost zahájil poměrně pozdě kvůli nucenému vyklizení okresního města a většiny okresu během okupace. Nejprve se uskupil pod názvem Okresní národní rada, která sídlila ve Voticích. První schůzka proběhla 7. července 1945. V srpnu bylo označení tohoto orgánu změněno na radu ONV a na počátku října se výbor přestěhoval do Sedlčan, do budovy bývalého okresního úřadu na náměstí T. G. Masaryka.

V prvním období se ONV skládalo z předsedy, 3 místopředsedů, 10 členů a 17 komisí a na podzim 1946 se mezi členy ONV rozdělilo 26 referátů (například bezpečnostní, stavební nebo zásobovací). Na základě výsledků parlamentních voleb z roku 1946 zvítězila s největším počtem hlasů strana komunistická, a získala tak 9 mandátů, dále pak získala strana lidová 8 mandátů, sociálně-demokratická strana jen 2 mandáty a národně socialistická strana 5 mandátů. Podle výsledků voleb byly

obsazeny i všechny funkce ONV. Předsedou ONV se stal komunista a 3 náměstkové se vybrali ze strany lidové, národně-socialistické a komunistické. Měl 20 členů a dělil se na 13 komisí.¹¹³

Dne 27. února 1948 byl v Sedlčanech ustanoven 25 - ti členný okresní akční výbor. Stalo se tak na schůzi ONV, která se ten den konala v Sedlčanech a vznikla na přímou objednávku Krajského akčního výboru v Táboře, který fungoval už od 21. února 1948. Akční výbor v Sedlčanech pak ihned odvolal a zbavil funkce 9 členů ONV(5 lidovců a 4 národní socialisty), další tři členy, kteří dobrovolně rezignovali, vzal výbor na vědomí a odsouhlasil složení nového ONV, kde vedle 9 komunistů a 3 sociálních demokratů zůstali jen 3 lidovci a 2 národní socialisté. Ti byli doplněni o příslušníky nikoliv politických stran, ale o členy různých organizací, jako 2 zástupci za ÚRO nebo 2 zástupci za JSČZ a po jednom člověku z ČSM, SOPVP a SNR. Všechny tyto změny se provedly na plenární schůzi okresního národního výboru dne 21. dubna 1948.¹¹⁴

4.2 Okresní výbor KSČ v Sedlčanech¹¹⁵

V Československu na konci 40. a v průběhu 50. let 20. století nebylo oblastí, kde by jejím řízením, kontrolou či vedením nebyl pověřen politický pracovník aparátu Komunistické strany Československa.¹¹⁶ Přesně to popsal historik Karel Kaplan. Aparát KSČ byl politicky a třídně pevný, dále byl budován jako dělnický a v neposlední řadě univerzální.¹¹⁷

Okresní výbor KSČ byla organizace, která se vymezovala na okresní úrovni a měla specifickou strukturu, pravomoci a funkcionářskou základnu. V hierarchii strany zaujímal OV KSČ postavení druhé nejnížší složky stranické organizace. Komunistická strana na okresní úrovni disponovala několika uskupeními. Nejvyšším orgánem byla okresní konference, jejíž hlavní úkol tkvěl ve volbě okresního výboru na dobu jednoho roku, dále pak zvolení kontrolní a revizní komise a nakonec i členů mandátové, volební a návrhové komise. Okresní konference se scházela každý rok po výroční členské schůzi základních složek a dále se pak angažovala v krajských

---

113 SOA Příbram, Inventář k fondu ONV Sedlčany 1947-1960.

114 Tamtéž.

115 ČERMÁKOVÁ, Hana: *Aparát OV KSČ, upevňování režimu, perzekuce obyvatelstva a třetí odboj v letech 1948 – 1953 na území okresu Sedlčany*: bakalářská práce, Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2010, Vedoucí bakalářské práce Jan Rychlík.

116 BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko Sv. XII.*, Příbram 2005, s. 124.

117 KAPLAN, Karel: *Kádrová nomenklatura KSČ 1948–1956*, USD AVČR, Praha 1992, s. 25.

konferencích, kde zastupovala celý okres. Trvala vždy dva dny, během kterých mělo projevit mnoho komunistických delegátů ze základních organizací, místních a městských výborů, funkcionářů z okresu i z KV KSČ. Následovala zpráva vedoucího tajemníka o činnosti a fungování okresního výboru v předešlém roce, vytyčení cílů pro rok následující a nakonec schválení delegátů pro nadcházející krajskou konferenci. Ačkoliv byla stranická konference nejvyšší organizací v okrese, její politický vliv na dění na okrese byl téměř minimální. Měla spíše reprezentativní a slavnostní ráz a propagandistické ambice.

Dělil se na dvě organizace: plénium OV a předsednictvo OV, neboli byro v čele s předsedou a několika místopředsedy. Právě předsednictvo okresního výboru se zabývalo nejširším polem působnosti. Z toho vyplývá, že největší moc ve svých rukou soustředili tajemníci, vysocí úředníci výboru, kteří organizovali a vedli veškerý úřední aparát. Nejnižším okresním orgánem KSČ byly základní organizace, které se pak dále dělily na místní a závodní. Právě z vybraných adeptů těchto organizací se na výročních členských schůzích nominovala delegace na okresní konferenci. Tak fungoval věčný koloběh okresních struktur KSČ.

Okresní výbor KSČ zabíral na Sedlčansku poměrně krátké časové období (zanikl zrušením sedlčanského okresu v roce 1960). Přesto právě tento úřad nejvíce působil na život obyvatel na Sedlčansku, organizoval zejména socializaci vesnic a zakládání JZD. Tato činnost OV KSČ na Sedlčansku vyvrcholila v polovině 50. let 20. století. OV se podílel i na zprůmyslňování okolí Sedlčan, poněvadž v příslušném směru patřil tento okres k jednomu z nejzaostalejších v Československu. Zejména v Sedlčanech a Sedlci se tento úřad zasloužil o založení velkých a prosperujících průmyslových podniků.

Tyto výbory rozhodovaly o funkcionářích a pracovnících OV, mimo jejich kompetence spadali placení tajemníci strany, tajemníci celonárodních organizací, předsedové ONV, vedoucí zaměstnanci závodů, úřadů a mnoho dalších, kteří svojí činností a významem přesahovali rámec okresu.¹¹⁸ Někdy se pro jistotu okresní funkcionáři radili s KV KSČ i v méně důležitých věcech, například složení ONV. Dále OV schvaloval např. referenty OV, posluchače večerní okresní školy, politické pracovníky OV v masových organizacích, členy rady v orgánech lidové správy, průmyslu, dopravy, zemědělství, vedoucí funkcionáře ve školství a kulturních organizacích atd.¹¹⁹ Politické pracovníky OV schvalovalo opět KV KSČ.

---

118 BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko Sv. XII.*, Příbram 2005, s. 126.

119 Více o aparátu KSČ a kádrové nomenklatuře: BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko Sv. XII.* Příbram 2005, KAPLAN, Karel: *Kádrová nomenklatura KSČ 1948-1956*, Sborník dokumentů. Sešity, svazek 2, ÚSD,

Okresní výbor KSČ nestál v hierarchii komunistické moci nijak vysoko, dalo by se říci, že se jednalo o instituci téměř provinciálního významu. Jeho hlavním úkolem bylo ohlídání základních stranických organizací, které měly největší vliv na samotné obyvatele státu. Figuroval jako prodloužená ruka nejvyššího vedení, všechna nařízení, která přicházela „shora“, měl uvádět v praxi. Tomáš Bursík poznamenává: „*Plénium OV bylo formálně nejvyšším okresním stranickým orgánem. Z řad předsednictva okresních výborů vycházeli nejvyšší straniční funkcionáři okresu, jako vedoucí tajemník, první tajemník, atd. Při jejich volbě však plénium OV hrálo pouze roli komparsistů, protože o nejvyšších funkcionářích okresu se rozhodovalo v nejvyšších stranických orgánech Komunistické strany Československa.*“¹²⁰ Ve své práci popisuje typického okresního funkcionáře jako věrného člena komunistické strany, bezvýhradně poslušného, s kladným postojem k lidové republice a samozřejmě s nezbytným třídním původem a postojem.

Jiří Maňák¹²¹ tvrdí, že každá komunistická strana je organizována jako armáda, proto nikdy nebyl problém během několika hodin zmobilizovat členskou základnu strany. Po únoru se do nové strany přihlásilo až milion nových členů, proto v prosinci 1948 vyšel zákaz přijímání nových členů a brzy následovaly velké vnitrostranické prověrky. Do roku 1952 bylo vyloučeno více jak 250 tisíc členů.¹²² Neexistovala volba vedoucích stranických orgánů „zdola“, jak tomu bývá u demokratických zřízení, naopak u moci se držela malá skupinka funkcionářů kolem 1. tajemníka strany, která dobře manipulovala členskou základnou a snažila se jí vnutit vlastní představy o politice. Michal Reiman zmiňuje i *tzv. mechanismus souhlasu*.¹²³ Na první pohled musela být KSČ naprosto jednotná, nesouhlas znamenal v lepším případě vyloučení nebo vězení, v horším smrt. Mechanismus souhlasu měl představovat absolutní ztotožnění obyvatelstva s vládnoucími elitami, přebírání myšlenek, nálad a názorů.

Do jaké míry se okresní výbor podílel na chodu okresu, ilustruje hledisko reálné moci a pravomocí. Tomáš Bursík polemizuje ve svém článku¹²⁴ s Janem Maňákem, který tvrdí, že okresní výbory měly zachytit první známky nespokojenosti

---

Praha 1992, Týž: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948-1968*, Studie a dokumenty. Sešity, svazek 10, ÚSD, Praha 1993.

120 BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko Sv. XII.*, Příbram 2005, s. 129.

121 MAŇÁK, Jiří: *Komunisté na pochodu k moci. Vývoj početnosti a struktury KSČ v období 1945-1948*, ÚSD, Praha 1995.

122 V tomto čísle jsou ovšem zahrnuti i členové, kteří odešli dobrovolně, jelikož nesouhlasili s novým směrem politiky KSČ a komunisté, kteří emigrovali.

123 REIMAN, Michal: *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Karolinum, Praha 2000.

124 BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko Sv. XII.*, Příbram 2005, s. 128 -129.

či narůstání problémů mezi členskou základnou a předávat hlášení stranickému vedení. Místo toho se T. Bursík domnívá, že funkcionáři OV KSČ jen striktně plnili nařízení a doporučení stranického vedení. Kromě realizace těchto nařízení nebo výjimečných celospolečenských krizí nevyvíjel téměř žádnou aktivitu ke zjišťování nálady mezi členy KSČ. Po studiu místních pramenů se zdá, že je pravda někde uprostřed. Práce dává za pravdu tvrzení Tomáše Bursíka, že OV zejména přijímal nařízení „shora“ a na nějakou samostatnou okresní politiku víceméně rezignoval, ale přesto zrovna postoje nejen obyvatelstva, ale i vlastních členů bedlivě sledoval. Z pramenů jasně vyplývá, že pokud někde v místních organizacích KSČ vše nefungovalo, jak mělo (nedostatečný počet členů, příliš liberální předseda, nezdravé názory, kritika KSČ apod.), na schůzích se o tom následně hojně diskutovalo. *„Do diskuse se přihlásil s. Holan, předseda ONV který konstatoval, že byl na schůzi v Pořešišicích a celý průběh schůze zapůsobil na něho velice trapně. Organizace má 10 členů a výbor organizace není vůbec zvolen. Předseda vykonává všechny funkce sám, stranický tisk neobírá nikdo a členové nežijí v dobré shodě mezi sebou a organizací tříští různými osobními výstupy.“*¹²⁵

Daleko horší situaci vznikla v obci Krašovice, kde resignoval předseda MNV a volba nového se prováděla tajným lístkovým systémem. Takto zvolený předseda pak naprosto nevyhovoval požadavkům OV KSČ. *„Za předsedu byl zvolen příslušník strany lidové, ještě větší odpůrce lidově-demokratického zřízení, nežli byl předseda předchozí. Organizace KSČ má celkem 3 členy, a z toho ještě jeden nestojí za nic. Situace jest tam velice kritická.“*¹²⁶ Z výše citovaných úryvků je zřejmé, že OV pravidelně řešil krizové situace v základních a místních organizacích. Ovšem prakticky nikdy o problémových situacích v obcích neinformoval vyšší složky, ani nevyvozoval nějaké tvrdší postihy. Okresní výbor většinou poslal své členy do problémových obcí na kontrolu a ti se zasadili o dílčí úpravy, například změnu předsedy místního výboru. Okresní politici cítili zodpovědnost za nižší organizace a jednotlivé členy strany a snažili se hledat východiska z problémů v těchto místních výborech. *„Okresní výbor strany, resp. předsednictvo při projednávání otázky prověrky členstva vzalo si za úkol věnovati větší pozornost organizačně slabým organizacím a naráží dále na síť instruktorů, že jest nutno, aby do takovýchto organizací byli vysíláni vyspělejší a organizačně silnější instruktoři, aby tyto slabiny v organizacích přivedli opět na správnou kolej a nenechali to bez*

---

125 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva.

126 Tamtéž.

*povšimnutí osudu té které organisace. Musíme do té doby vyměňovat a doplňovat kádr instruktorů, dokud nám nebudou řádně fungovat a nebudou dávat záruky řádného chodu jim svěřené místní organisace.*¹²⁷ Je patrné, že předsednictvo vidělo právě svůj hlavní úkol v posílení uvědomělosti a zdravého přístupu k politickým věcem nižších složek státní správy. Nechtěli donášet na své spolupracovníky a přátele, spíše je usměrňovat, jít jim příkladem a učit je správným názorům.

Předseda OV měl vedle svojí funkce i občanské povolání, připravoval schůze OV i POV. Prováděl kontroly usnesení a dohlížel na činnost komisí. Celý aparát OV KSČ řídil vedoucí tajemník. Spolu s vedoucím tajemníkem měli největší moc na okrese organizační, kádrový a propagační tajemník. Jejich jména se na zasedání OV KSČ objevovala nejčastěji. V rámci aparátu působili referenti pro průmysl, zemědělství, kádrový referent a referent kulturně propagační. V rámci OV KSČ fungovala i celá řada komisí.¹²⁸ Například na schůzi předsednictva OV KSČ v Sedlčanech 18. ledna 1949 se ustanovily tyto stranické komise:

1. *Organizační*
2. *Kádrová*
3. *Kulturně-propagační a školská*
4. *Zemědělská*
5. *Družstevní a živnostenská*
6. *Mládeže*
7. *Žen*
8. *Lidové správy*
9. *Hospodářská*
10. *Revisní*
11. *Branná a tělovýchovná*
12. *Disciplinární*
13. *Sociální a zdravotní*¹²⁹

Hlavním úkolem předsednictva OV KSČ bylo schválení usnesení a následná kontrola provádění nařízení do praxe. Okresní výbor Sedlčany dohlížel na činnost základních organizací, ať už šlo o místní nebo závodní organizace (např. nejznámější

---

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko* Sv. XII., Příbram 2005, s. 129.

¹²⁹ SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva.

ZO Madeta nebo ZO Pivovar Vysoký Chlumeč), účastnil se zasedání a předával jim většinu nařízení. Funkcionáři z okresu pravidelně pořádali setkání se členy ze základních organizací, kde je informovali o současné světové situaci, o hospodářství, o plánech okresu, o nepřátelích režimu, ale především je třídně vzdělávali. Nejvíce se ovšem sedlčanský okresní výbor věnoval otázkám zemědělství. Méně řešili průmysl, ačkoliv členové OV se zasadili o vznik několika průmyslových podniků. Na schůzích se pravidelně diskutovalo o zakládání JZD, průběhu kolektivizace nebo problému kulaků.

Dalším frekventovaným bodem jednání byly kádrové posudky, rozhodovalo se, koho přijmou do strany a kdo bude vyloučen. Řešili obsazování postů ve všech složkách společenského života okresu. Navrhovali, kdo má jít studovat na vysokou školu. Bezpečnostní referent ONV pravidelně předkládal předsednictvu OV KSČ návrh na zařazení lidí do pracovních táborů.¹³⁰ I přes navrhovanou tezi diplomové práce, že OV KSČ nikdy absolutně nezasahoval do života lidí na venkově, existuje důkaz, že v některých případech měl velmi reálnou moc nad budoucností jednotlivce, dokonce snad i nad samotným životem jedince. Kritické vymezování proti schematickému nazírání na komunistický režim nemění nic na faktu, že mnoho lidí bylo nařčeno z negativního poměru k lidově demokratickému zřízení a antikomunismu. Ať už tyto občany obvinili oprávněně či nikoliv, byli na dlouhou dobu stigmatizováni a režimem postihováni.

Nedílnou součástí jednání byla i otázka vztahu k náboženství, zejména Katolická akce a později akce K. Dále se projednávala činnost Lidových milic, různé požadavky SNB a po bombovém útoku i bezpečnostní zabezpečení okresu. Velmi často se jednalo o nuceném odběru tiskovin, zejména Rudého práva.¹³¹ Zápisy z předsednictva velmi dobře ilustrují okruhy zájmu komunistických funkcionářů. Mnohem těžší je ovšem vypátrat stopy jednání, které je k různým usnesením vedly. Jednoduše řečeno ví se, o čem výbor rozhodl a jak, ale neví se proč. Lze se tak jenom domýšlet, co za jednotlivými rozhodnutími stálo. Výsledky hlasování nezapisovali. Na některých schůzích se vedly při řešení dílčích problémů diskuse a ty aspoň zčásti naznačují, že přece jenom nebyla všechna rozhodnutí jednoznačně schvalována, jak to na první

---

130 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva.

131 V roce 1948 se na OV KSČ například dostavil soudruh z Prahy a uvedl předsednictvu, že Rudé právo hodlá rozesílat na okresní sekretariáty časopisy: Funkcionář, Novou Mysl, Za trvalý mír a lidovou demokracii a Světové rozhledy. Tyto časopisy by distribuoval okresní sekretariát základním organizacím při odběru příspěvkových známek. Okresní sekretariát by měl na této akci 21,5 % provise. In: SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 25, III. Zápisy z předsednictva.

pohled vypadá. Ačkoliv ani jednou nedošlo k nějakému silnějšímu názorovému rozporu a více méně vše postupovalo v zaběhlých kolejích, byla přípustná kritika a naopak správné sebekritické “sypání popela na hlavu“ umocňovalo průběh schůzí, které stejně končily v jednoznačné shodě. Díky diskuzím a přednesené argumentaci ovšem lze dobře vysledovat mentální mapy tehdejších politických funkcionářů.

Důležitým systémem k zachování stranické jednoty byla povinná stranická školení. S ideologickou výchovou se stranický pracovník setkával prakticky nepřetržitě. V krajské, popř. ústřední politické škole, na pracovištích, školeních, poradách, konferencích, kurzech pořádaných komunistickou stranou, v tisku atd. Politické myšlení funkcionáře bylo přesně vyznačeno mantinely a řídilo se během doby vytvořenou praxí a zásadami. Mezi hlavní pilíře takto budované ideologie jistě patřila nekritická důvěra v Sovětský svaz a jeho politiku, nesmiřitelný boj dvou světů – kapitalistického a komunistického, důvěra ve správnost vlastního režimu a jeho politiku a řada dalších věcí.¹³²

Nutnost neustálého stranického školení si uvědomovali i funkcionáři na sedlčanském okrese, dostávalo se jim rad z kraje. Zejména v prvních měsících své vlády se zasedání schůzí předsednictva pravidelně účastnil krajský instruktor s. Ježek, který neustále zdůrazňoval, *„aby okresní výbor vyhledával a postupně vychovával pro každou organizaci schopného instruktora, který by řídil politiku svěřené organizace. Z prověrky vytáhnout schopné jedince, které nutno zapojit do práce a tím vychovávat nové kádry pracovníků. Jest nebezpečí, podotýká dále soudruh Ježek, že nebude-li ta které organizace života schopná, bude na vesnicích šířit šeptanda a reakce. Jest velkou chybou předsednictva, že neškolí a nové jedince a kádry nevychovává. Sekretáři sekretariátu musí dávat své zlepšovací návrhy předsednictvu, které o nich bude rozhodovat. Tento nedostatek se musí v okresním sekretariátu odstranit dělbou práce a jejím systematickým rozplánováním na jednotlivé zaměstnance. Organizační sekretář má být hybnou pákou předsednictva.“*¹³³

Z bádání o fungování ONV a OV KSČ vyplynuly závěry o síle komunistické moci na okrese. Práce představila místní lokální politiku, popsala činnost a cíle těchto orgánů. Pro konstruování společenských změn a atmosféry v polovině 50. let na venkově má tato část své nezastupitelné místo z hlediska jasného určení, kdo byli ti,

---

132 BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In. *Podbrdsko* Sv. XII., Příbram 2005, s 136-137.

133 SOA Příbram, OV KSČ Sedlčany 1948-1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva.

jež rozhodovali. Místní političtí funkcionáři soustředili v rukou reálnou moc nad životem svých spoluobčanů. Nařízení a politická rozhodnutí sice přicházela z vyšších stranických složek, ale okresní politici a v ještě větší míře přímo místní lidé z vesnických a závodních organizací rozhodovali o dílčích aspektech života venkovanů. Hierarchie strany na okrese byla tvořena pevnou strukturou a vysokou vlastní angažovaností jednotlivých soudruhů. Do jaké míry pak v jejich jednotlivých rozhodnutích hrály roli osobní vazby nebo síť přátelských a příbuzenských vztahů se bude zabývat poslední kapitola Politika.

4.3 Okresní soud a Sbor národní bezpečnosti

*„Nově vytvořený Sbor národní bezpečnosti tedy vznikl jako výkonný orgán správy národní bezpečnosti a po provedené očistě do něho měli být zařazeni i příslušníci dosavadních bezpečnostních sborů – četnictva, státní policie a tzv. obecní výkonné policie. Tímto výnosem zaniklo zároveň Generální velitelství uniformované policie, inspektoráty uniformované policie, zemská četnická velitelství a velitelství četnických oddělení. Současně bylo na MV zřízeno hlavní velitelství SNB, v jehož čele stál důstojník Sboru. Vrcholným orgánem všech bezpečnostních složek tedy bylo ministerstvo unitra se svým hlavním velitelstvím SNB.“*¹³⁴ Pro dokreslení atmosféry byrokratické mašinérie na Sedlčansku vychází tato podkapitola o fungování okresního soudu, prokuratury či Sboru národní bezpečnosti ze sekundární literatury. Některé publikace upřednostňují teze totalitněhistorického vyprávění, ale archivní prameny z místní a regionální úrovně použité v diplomové práci takovou optiku zčásti narušují.

S okresním výborem KSČ úzce spolupracoval Sbor národní bezpečnosti i okresní soud. Jejich zástupci se pravidelně účastnili zasedání předsednictva OV KSČ. Těsně po válce vznikl SNB = Sbor národní bezpečnosti, který slučoval celý policejní aparát.¹³⁵ Obsahoval dvě důležité složky: Veřejnou bezpečnost,

---

134 KVAPILOVÁ, Ivana: *Vývoj organizace bezpečnostního aparátu po roce 1945 Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online], USD AV ČR, Praha 2006 [citace 5. dubna.2012], s. 111-119. Dostupné na WWW: <<http://www.usd.cas.cz/slovníková-příručka-k-československým-dějínám-1948-1989>>.

135 Více k problematice represivních složek a fungování SNB: KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost, Státní bezpečnost 1948-1956*, Doplněk, Brno 1999, KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954-1968. (Základní údaje)*, Praha 1993, Sešity USD AV ČR 13, MÁLEK, Jiří: *Metody Státní bezpečnosti a likvidace třetího odboje v letech 1948-1953*, In: *Za svobodu a demokracii. Díl 1. Odpor proti komunistické moci*, Karolinum, Praha 1999, s. 60-84, ŽÁČEK, Pavel: *Všední den represivního aparátu*. In: *Za svobodu a demokracii. Díl 1. Odpor proti komunistické moci*. Praha, Karolinum 1999, s. 156-166; FROLÍK, Jan: *Ještě k nástinu organizačního vývoje státobezpečnostních složek Sboru národní bezpečnosti v letech 1948-1989*, In: *Sborník archivních prací 52*, 2002, č. 2, s. 371-520, POVOLNÝ, Daniel: *Operativní technika a StB. Securitas imperii 10/2003*, s. 73-145.

kteřá vykonávala činnost příslušející policii, a Státní bezpečnost - zčásti zpravodajská organizace, namířená proti vnitřnímu i vnějšímu nepříteli. Po únoru 1948 se organizace StB ukázala jako stěžejní jazýček vah. Režim potřeboval pomoc v boji proti třídním nepřátelům, a tak plnila Státní bezpečnost konkrétní nařízení komunistické strany. Záležitostí Bezpečnosti se na okresní úrovni věnoval politický tajemník. V okresech nejdříve fungovala velitelství oddílů a oddíly Státní bezpečnosti jako výkonné orgány krajských velitelství, později se nazývaly oddělením Správy Státní bezpečnosti, členěným na tři referáty.¹³⁶ Funkcionáři KSČ se domnívali, že „*Jediné Státní bezpečnost a její oddaní pracovníci jsou zárukou nejen komunistické moci, ale i správně prováděné komunistické politiky.*“¹³⁷

V počátcích režimu se OV KSČ příliš nevměšoval do pravomocí Státní bezpečnosti v Sedlčanech. Na schůzích předsednictva se občas zmíní jméno nějakého příslušníka StB, je patrné, že spolu obě organizace úzce spolupracovaly, ale důvěrnějších kontaktů se nedopouštěly. Po překotných celorepublikových událostech však záhy OV KSČ přebírá dozor i nad StB a činností soudů. Během let 1950 a 1951 se čím dál častěji dostávají členové StB na zasedání okresního výboru. Vypracovávalo se pravidelné hlášení o stavu kriminality na okrese tzv. *Zpráva o trestnosti na okrese a dodržování státní disciplíny* (dále kurzívou).¹³⁸

Zpráva za rok 1952 obsahovala následující informace: „*Oproti roku 1951 se počet trestních oznámení podaných Sborem národní bezpečnosti okresní prokuratuře zvýšil o 26%. Za rok 1952 bylo okresní prokuratuře oznámeno celkem 269 osob, z nichž na 175 byla podána žaloba, v ostatních případech bylo trestní řízení zastaveno. Pokud jde o třídní původ oznámených osob: 28% zemědělců, z toho 21 kulaků, 34% dělníků a 38% ostatních/živnostníků, obchodníků, důchodců, úředníků a podobně/. Potvrzují se tak obecně přijímané teze, že počátkem 50. let byl hlavním kritériem v posuzování kriminality třídní původ. Zajímavou skutečností je pak reflexe nejnižšího podílu trestné činnosti u zemědělců, naproti tomu stálo poměrně vysoké procento oznámení na dělnictvo. Ve zprávě se reflektovaly i druhy a typy trestné činnosti v regionu. „Bylo 20% dopravních nehod (...) zemědělských věcí 20%/55 případů/, proti národnímu majetku včetně majetku JZD a ČSSS 19% / 39 případů /, trestních věcí politické povahy a výroků proti našemu zřízení nebo*

---

136 KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost, Státní bezpečnost 1948-1956*, Doplněk, Brno 1999, s. 24.

137 Tamtéž, s. 31.

138 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

proti veřejným činitelům 9% / 18 případů / ostatních (...) 27% / 59 případů /.“ Podle očekávání se ukazuje, že nejvíce se trestná činnost uskutečňovala na vesnicích v zemědělství, potažmo ve skutcích proti národnímu majetku/ JZD. Na druhou stranu politické delikty se na okrese odehrávaly v celkovém objemu kriminality v přípustné míře.

Během roku 1952 v Sedlčanech u lidového soudu bylo souzeno 150 osob „ z toho 53 osob odsouzeno nepodmínečně /33%/, 46 osob odsouzeno podmíněně /29%/ a 24 osobám uloženo nápravné opatření/tj. 15%/. Ostatní byli zproštěni. Prokurátor se odvolal celkem ve 13 případech, odsouzení celkem v 18 případech. Z toho bylo 9 odvolání prokurátora zamítnuto, pouze ve 4 případech vyhověno. Pokud jde o odsouzené ve 12 případech zamítnuto a v 6 případech vyhověno.“ Zpráva na svém konci obsahovala několik zhodnocujících závěrů, které dnes prakticky odpovídají představám o počátku padesátých let. „Vzrůstá oproti roku 1951 počet třídních nepřátel, zejména venkovských boháčů / více než o 100%/, nikoliv však stále takovou měrou, jaká by odpovídala zostřenému třídnímu boji na vesnici.“ V roce 1952 už byla dokonale vytvořena definice třídního nepřítele a označen hlavní viník všech problémů na venkově – vesnický boháč. Docházelo, jak ke stupňování třídního boje, tak ke kritickým poznámkám ohledně nedostatečné míry tohoto zápolení. Vysoké procento trestné činnosti u dělnictva pak okresní funkcionáři vysvětlovali následovně: „Počet oznámených dělníků je dosti značný, lze jej však vysvětlit tím, že v osobních údajích jsou velmi často uváděna data jako by šlo o dělníka, ačkoliv ve skutečnosti jde o bývalého soukromého podnikatele, brigádníka a podobně, takže skutečných příslušníků dělnické třídy je ve skutečnosti v této statistice méně.“¹³⁹

Mnoho vedoucích špiček OV KSČ si přesto stěžovalo na neadekvátní spolupráci s StB. Při příležitosti ponechání Františka Novotného náčelníkem Státní bezpečnosti si soudruh Holan posteskl, „že spolupráce je s OV malá buď je to tím, že je s. Novotný skromný nebo je to takový nedostatek.“¹⁴⁰ Na okresním výboru se každoročně řešila přijímací kvóta do SNB. V roce 1953 mohli přijmout 12 nových příslušníků Sboru. O tom, kdo bude přijat, rozhodovala náborová komise skládající se z členů nejužšího vedení OV KSČ. Okresní funkcionáři se vyjadřovali i k orgánům VB. „Starší příslušníci si velmi chytře dovedou získat lidi. Mladí příslušníci někdy netaktickým

---

139 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

140 Tamtéž.

*způsobem lidí odradí. S. Vinkl: K sebekritice členů VB – máme nedostatky – u mladých příslušníků – překypují elánem a pak se dopouštějí chyb. Mladí příslušníci někdy svým netaktickým jednáním vzbuzují nedůvěru u lidí. Dále je ještě slabá pomoc okr. zmocněnců – nedostatečná spolupráce s MNV. Musíme tuto spolupráci zlepšit.*¹⁴¹

S činností Státní bezpečnosti úzce souvisela i činnost okresního soudu a okresní prokuratury. Původním úkolem prokuratury bylo připravení obžaloby a prokázání její pravdivosti, soudci řídili líčení, posuzovali vinu obžalovaných a vynášeli tresty. Obhájci měli obhajovat svoje klienty. V první polovině padesátých let se justiční praxe naprosto změnila. Soudní líčení završovalo snahu Státní bezpečnosti i okresní prokuratury. *„V pojetí Státní bezpečnosti měly orgány justice jen jeden úkol – dát výsledkům její práce a jejím praktikám právní zdůvodnění.*“¹⁴² Před veřejností musel mít proces správnou formální podobu, jinak by se dala zpochybnit jeho věrohodnost. Vytratila se nezávislost justice, soudy ustupovaly politické moci a jejím oporám. Krátce po Únoru 1948 v celé justici nastal problém s nedostatečným počtem kompetentních zaměstnanců. Většina právnícky vzdělaných lidí byli nekomunisté, chyběl jim správný třídní původ a často měli etické zábrany s vykonstruovanými procesy.

Třídní pojetí justice vypadalo následovně: *„Žaloba, soudní líčení a rozsudek v trestně politických procesech obsahovaly obě pojetí třídnosti, hlavní důraz však kladly na sociální původ obžalovaných.*“¹⁴³ Probíhaly i změny v organizaci a systému fungování soudu. Prokurátorovi byla určena vedoucí role v soudním řízení, soudci se měli řídit návrhy prokurátora, prokurátor byl podřízen přímo vládě - ministru spravedlnosti. Byla zrušena instituce vyšetřovacího soudce, protože zdržovala přípravu politických procesů. Přijal se zákon o zlidovění soudu, podle kterého soudci z lidu zasedali v soudním senátu. Neustále probíhaly rozsáhlé prověrky, až nakonec v justici zůstali převážně lidé spolupracující se Státní bezpečností a podporující obžalobu.¹⁴⁴ Byl vypracován nový právní řád, zákon na ochranu republiky, rozšiřovaly se trestné činy proti republice a zvyšovaly se postihy. Vázanost na právní řád a nikoliv

---

141 Tamtéž.

142 KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost, Státní bezpečnost 1948-1956*, Doplněk, Brno 1999, s. 97.

143 Tamtéž, s. 102.

144 Největším justičním problémem se pak stalo zaplnění prázdných funkcí kvalifikovanými pracovníky-právníky. Vznikala tzv. rychlovýroba, kdy studenti vystudovali právnickou školu pracujících PŠP trvající jen jeden rok. Po ukončení školy nastoupili rovnou na místa uvolněných prokurátorů a soudců v okresech a krajích. Po nástupu do práce raketově zazářili, už v letech 1952/1953 zastávali takto vystudovaní právníci téměř 80 % funkcí v okresních prokuraturách.

pouze na zákony de facto způsobilo, že soudy se řídily jen nařízeními vlády, ministerstev a nižších úřadů. V tehdejší politické terminologii se tento stav prezentoval jako uplatňování vedoucí role KSČ v justici.¹⁴⁵

Poměr mezi Státní bezpečností a justicí v 1. polovině 50. let byl jasně definovaný. Pokud šlo o trestné činy politické povahy, podřizovala se soudní praxe záměrům a nařízením Státní bezpečnosti. Výsledky StB se odvíjely od politiky režimu a požadavků komunistické strany. Soudci a prokurátoři o represivních opatřeních, která StB prováděla vůči podezřelým, obvykle věděli. Bezpečnost jim práci často znesnadňovala. *„Odmítali poskytnout prokurátorům informace o stavu vyšetřování, oddalovali nebo zcela ignorovali jejich požadavky na došetření trestních věcí. Bez účinku zůstávaly i stížnosti prokurátorů nejen na pozdní podávání žádostí o uvalení vazby, ale také na neúplnost návrhů, které postrádaly údaje o datu, místu a důvodu zatčení.“*¹⁴⁶ Politickou nedůvěru projevovali příslušníci Státní bezpečnosti také vůči soudcům. Kritizovali výši trestů a neuznávali podmíněné nebo vedlejší tresty. Pokud došlo k zproštění viny obžalovaného pro nedostatek důkazů, utvrzovali se v tom, že soudci nejsou dostatečně politicky uvědomělí a prorežimně nakloněni.

Okresní soud v Sedlčanech fungoval po únoru 1948 stejně jako v předcházejících letech. Když byl souzen Antonín Vančát v květnu 1948 za urážku předsedy vlády Klementa Gottwalda, zastavilo se proti němu trestní řízení na základě celorepublikové prezidentské amnestie. A. Vančát se údajně ptal svého souseda během únorových událostí: *„To jdeš poslouchat toho bejka Gottwalda?“*¹⁴⁷ Během roku 1948 většina případů plynula v poklidu. Soud projednával klasická podezření z hospodářské sabotáže nebo občanské spory mezi rolníky, který končily ve většině případů smírem. Citovaná kauza Antonína Vančáta demonstruje právní praxi, která ještě panovala během roku 1948, a která se tolik lišila atmosférou u Okresního soudu v Sedlčanech o pár let později.

Z let 1949 a 1950 se žádné spisy od soudu nedochovaly, první zaznamenaný případ je až z jara roku 1951. Během té doby se změnila praxe procesů, instituce lidového soudu vypadala jinak. JUDr. Rokytu nahradil v čele okresního soudu ctižádostivý JUDr. Lehovec a snaživý JUDr. Jaroslav Novodvorský, který ztělesňoval pravý ideál komunistického soudce. Měl potřebný dělnický původ, byl synem kartáčníka, Právnickou fakultu Karlovy univerzity vystudoval až po 2. světové válce, během války

---

145 KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost, Státní bezpečnost 1948-1956*, Doplněk, Brno 1999, s. 117.

146 Tamtéž, s. 122.

147 SOA Příbram, f. Okresní soud Sedlčany 1948- 1955, kart. 1948, i. č. T 144.

byl nasazen jako pomocný dělník a v roce 1950 byl přeložen jako prokurátor do Sedlčan. Aktivně se podílel na veřejném životě okresu, byl politicky uvědomělý a dokonce za okres kandidoval do KV KSČ.¹⁴⁸ Často se účastnil schůzek OV KSČ a referoval o bezpečnostních otázkách. „S. Novodvorský doplnil zprávu, hovořil o porušování státní a stranické disciplíny a o jejím trestání u funkcionářů i u ostatních. Dále hovořil a seznámil byro s úkoly prokurátora, jaké má a jak je má plnit o spolupráci s bezpečností a ostatními orgány a sektory apod.“¹⁴⁹

Tato dvě jména se pravidelně střídala ve funkci předsedy soudního senátu a prokurátora. Oba úzce spolupracovali s okresním velitelstvím Národní bezpečnosti-II: oddělením, které vždy připravovalo obžalobu. Většinou také NB podávala tajné zprávy o pověsti obžalovaného. Často se u soudu řešily urážky a napadení veřejného činitele.¹⁵⁰ František Hájek byl například obžalován a odsouzen za pobuřování a urážky veřejného činitele v hostinci na Zrůbku.¹⁵¹ Nejfrekventovanější trestní činnosti ovšem byly hospodářské delikty,¹⁵² zejména proti jednotnému hospodářskému plánu a pletichám při veřejných dodávkách a pracích. Po podání trestního oznámení následovala výpověď obžalovaného a svědků vedená prokurátorem. Některé případy se projednávaly opakovaně, pokud odsouzený po pár letech žádal omilostnění. V některých spisech jsou vloženy dodatky o rehabilitaci, projednávané u Okresního soudu v Příbrami a datované po roce 1990.

Největší případ, který Okresní soud v Sedlčanech v prvních letech komunistického režimu řešil, se týkal Františka Ježila, podezřelého z úmyslného maření plnění jednotného hospodářského plánu. Tento benešovský kameník byl odsouzen k odnětí svobody na 5 let. Kauza se táhla během celého roku 1951 a k soudu se navíc v dalších letech vracely žádosti o podmíněčné propuštění, které ovšem byly pokaždé zamítnuty. Během vyšetřování se vyrojily spekulace, že šlo o daleko větší spiknutí s cílem poškodit lidově demokratické zřízení. V kauze Ježil a spol. bylo odsouzeno mnoho místních Ježilových spolupracovníků a navíc se do celé aféry zapletli i někteří komunističtí funkcionáři. Odsouzen byl například bývalý předseda OV KSČ Břetislav Kočí.

---

148 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

149 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

150 Miroslav Vokrouhlík byl odsouzen za zmlácení veřejného činitele MNV v Solopyskách. In: SOA Příbram, fond Okresní soud Sedlčany 1948- 1955, kart. 1952, i. č. T-66.

151 SOA Příbram, f. Okresní soud Sedlčany 1948- 1955, kart. 1951, i. č. T 84.

152 Miroslav Peterka byl odsouzen za rozkrádání republiky. In. SOA Příbram, f. Okresní soud Sedlčany 1948- 1955, kart. 1952, i. č. T-62.

František Ježil sice odpovídal třídnímu profilu, pocházel z dělnické rodiny a pracoval v kamenolomu Kosova Hora, avšak zastával nezdravý životní postoj. Zpráva o pověsti ho popisovala následovně: „*František Ježil jest přívržencem kapitalistického zřízení, nemá kladný postoj k lidově-demokratickému zřízení a jest jeho pověst špatná vzhledem k tomu, že jmenovaný používá neúměrně lihových nápojů.*“¹⁵³ Okresní akční výbor v Benešově u Prahy zaslal k soudu následující zprávu: „*Choval se tipycky měšťáckým způsobem, téměř stále v podnapilé stavu, rád měl okolo sebe společnost, která hodovala alkoholu, tak jako on. K tomu hodování měl vždy dosti finančních prostředků, aby mohl tyto pitky provádět a tím si získávat přívržence ke svým vykořisťovatelským plánům. (...) Lidově – demokratické zřízení nenáviděl. Byl vždy velmi úlisný, chytrý, špatného charakteru a schopen k provedení každé špatnosti. (...) Státně spolehlivý nebyl, což vyplývá z jeho výroku dalšího / když byl v podnapilém stavu/: „Až to praskne, tak vás budu věšet, neboť mám v západní armádě příbuzného, až sem přijdou, tak jen budu ukazovat a on bude střílet.“ Tyto výroky pronášel vždy tak, aby mu to nemohl nikdo dokázat. Zapojení do socialistického sektoru mu bylo mnohokrát nabízeno formou přesvědčování, ale on to vždy vyhýbavě odmítl. Je člověkem, štitícím se poctivě práce.*“¹⁵⁴ Z ukázek dvou zpráv o chování obžalovaného Františka Ježila (akčního výboru a MNV Kosova Hora) vyplývá, že zatímco hodnocení místních funkcionářů bylo stručné, krátké a poměrně obecné, akční výbor vycházel z udání jiných osob a převedl případ do politické roviny. Tímto se potvrzují teze diplomové práce z Úvodu. Přístup místního funkcionáře, který obžalovaného znal, byl odlišný, než člena akčního výboru který pracoval na základě politického zadání. Sousedské vazby tak hrály v některých případech rozhodující roli i v této době.

Instituce lidových soudů patřila k jedné z nejfrekventovanějších otázek na schůzích OV KSČ Sedlčany. „*S. Holan: Ke zprávě – nedostatek není tam hovořeno o soudcích z lidu a jak tyto úkoly plní. Jsou v jejich práci nedostatky – příliš často jsou voláni k přelíčení funkcionáři ONV – což nepokládám za správné, měli by tam chodit více opravdoví soudci z lidu. (...) Vystupování funkcionářů MNV při přelíčení s kulaky stále nízká pol. uvědomělost. Je to vidět na tom, že MNV nám nejsou s to označit kulaky. S. Novodvorský: K otázce soudců z lidu – ve zprávě to není proto, že je to věc soudu. Teď je nová kampaň náboru soudců z lidu pro funkční období 1953-1954, návrhy však nechodí, přišli 2 z Líchov. Potřebujem 20 soudců. Bylo by správné, aby zpráva o soudcích z lidu byla vyžádána od soudu.*“¹⁵⁵

153 SOA Příbram, f. Okresní soud Sedlčany 1948- 1955, kart. 1951, i. č. T-17.

154 SOA Příbram, f. Okresní soud Sedlčany 1948- 1955, kart. 1951, i. č. T-17.

155 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápis z předsednictva.

Z výše citovaného pramenu jasně vyplývá, že o zasedání u lidového soudu v Sedlčanech mezi lidmi nebyl zájem. Dvě přihlášky z celého okresu Sedlčany demonstrují neochotu a nezájem občanů se do podobných akcí vůbec pouštět. Problematice místních lidových soudů se v diplomové práci věnuje Kristýna Dvořáková,¹⁵⁶ která se domnívá, že běžní lidé k nim neměli žádnou důvěru. Sama instituce lidového soudu si navíc svojí laicizací nevydobyла příliš autority, ačkoliv především stranické orgány vyvinuly poměrně intenzivní snahu zakořenit tyto soudy do podvědomí společnosti jako pozitivní výdobytek socialistického zřízení.¹⁵⁷

V kapitole Struktura komunistické moci na Sedlčansku je představen region z hlediska oficiálních institucí. Obyvatelé okresu se pohybovali v jasně ohraničeném prostředí a veškerý zdroj jejich jednání, konání a prožívání pramenil v reakci na společenské, sociální, hospodářské a politické změny. Nutnost popsat fungování ONV, OV KSČ, SNB či okresního soudu tak hlavně pramení ve vymezení esenciálních východisek pro konstruování venkovského života a propagandy. Nejde se věnovat samostatným oblastem lidského bytí a každodennosti malého zemědělského okresu, pokud se neprokáže, kdo vlastně měl na život zásadní vliv. Tvůrcem propagandistických strategií na venkově byla komunistická strana, respektive její reprezentanti na Sedlčansku. Při snaze najít využívané propagandistické koncepce a rekonstruovat jejich úspěšné/neúspěšné uplatnění v životě obyčejných lidí, je důležité se zaměřit v první řadě na uvedené změny, které ve velké míře spoluvytvářeli právě okresní a místní funkcionáři.

---

156 DVOŘÁKOVÁ, Kristýna: *Místní lidové soudy v okrese Hradec Králové v letech 1961-1969*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2009, Vedoucí bakalářské práce: Jakub Rákosník.

157 Tamtéž, s. 160.

5 Celospolečenské proměny v 50. letech 20. století na československém venkově

„Sovětská realita byla představována a funkcionáři a členy chápána jako nejvyšší stupeň socialismu a přibližování se k němu bylo podle Gottwalda zákonem socialistické výstavby. Sovětský model se transformoval do jednoduchých pouček, přijímaných komunistickými funkcionáři: výstavba socialismu se rovná diktatura proletariátu s mocenským monopolem strany, industrializace, kolektivizace a kulturní revoluce.“¹⁵⁸ Nad touto myšlenkou stojí za to se pozastavit a snažit se vysledovat, jak vnímala sovětskou realitu a výstavbu socialismu československá společnost.

5.1 Obecná charakteristika režimu

Z hlediska vymezení práce lze postulovat několik základních obecných tezí společenského a sociálního systému 50. let. Charakter té doby umožňoval získat část obyvatelstva na vidinu sociálních jistot i za cenu omezování demokratických svobod. Jakmile by komunistický aparát nebyl schopen uspokojovat primární potřeby společnosti, hrozilo nebezpečí vzpoury širších mas dokonce i dělnické třídy, od které odvozoval svojí moc. Hlavní krédo všech organizací, zejména těch na okresní úrovni, znělo: *„Chránit obyvatelstvo před sociálním a ekonomickým ohrožením a vytvářet podmínky pro jeho rozvoj, a tím i rozvoj společnosti.“*¹⁵⁹ Sociální jistoty byly jedním z triumfů politiky KSČ, po útrapách druhé světové války prahla většina obyvatel země po bezpečí a jistotách. Nový komunistický režim získal moc a nárokoval svoji legitimitu právě tím, že dokázal tyto jistoty věrohodně slíbit a svým způsobem tyto sliby i vyplnit. *„Ekonomická úroveň Československa umožňovala při všech omezeních v době vypjaté výstavby těžkého průmyslu relativně lépe uspokojovat základní potřeby obyvatelstva než v méně vyspělých zemích.“*¹⁶⁰

Přebíraly se sovětské zkušenosti centralizace a zestátnění celé sociální politiky. Důležitý byl značný stupeň loajality nových pracovníků. Vedení strany se otevřeně

---

¹⁵⁸ KAPLAN, Karel: *Komunistické Československo v letech 1948 – 1953*, SPN, Praha 1991 s. 9.

¹⁵⁹ KALINOVÁ, Lenka: *Společenské proměny v čase socialistického experimentu, K sociálním dějinám v letech 1945-1969*, Academia, Praha 2007, s. 16 -17.

¹⁶⁰ Tamtéž, s 19.

hlásilo k budování socialismu a jediným receptem, jak ho přijatelně dosáhnout, byl boj proti zbylým ostrůvkům kapitalismu a některým intelektuálním středním vrstvám, které by se mohly pokusit kapitalismus vrátit. Sociální politika se záhy stala neoddelitelnou součástí mocenské komunistické politiky, která zahrnovala sociální pojištění, sociální pomoc a široce pojaté sociální služby jako zdravotní péče, vzdělávání a bytovou politiku. Všechny tyto systémy se úzce prolínaly a ovlivňovaly životní podmínky lidí.¹⁶¹

Na úkor politických reprezentantů dříve majetných tříd se posílil hospodářský a politický vliv dělnictva, odborů a celkově komunistické strany. Charakteristickým postupem bylo urychlené přebírání sovětského modelu regulace ekonomických procesů, sovětizace dalších společenských oblastí, zahajování principů kolektivizace a celková změna hospodářského a společenského klimatu. Ekonomický a sociální systém vytvořený v této době se sice později poněkud modifikoval, ale mnohé jeho parametry přetrvaly až do roku 1989. Zdrojem pracovních sil v průmyslu byla právě likvidace soukromého podnikání, řemesel a kolektivizace. Hospodářský vývoj narážel v zemích RVHP na politické překážky. Kapitalismus byl chápán jako systém stojící v zásadním protikladu k socialismu, měla opatření založená proti němu u značné části především dělnictva podporu i proto, že byla jednoduchá, logická a bylo s její pomocí možné vysvětlit mnohá opatření.¹⁶²

Diplomová práce se nebude pouštět do popisu poválečných politických dějin už z hlediska svého zaměření a navíc existuje velký počet erudovanějších publikací, než by byla vůbec schopna nabídnout.¹⁶³ Období 50. let patří v českém prostředí k poměrně oblíbeným historickým tématům. Věci, které se tehdy odehrály, už na sobě mají nánosy prachu, většina aktivních účastníků je po smrti, ale stále žije dost pamětníků, kteří rádi sdělí svoje zkušenosti. První desetiletí vlády komunismu se stalo pro mnoho lidí symbolem temna a lidského úpadku, srovnatelného snad jen s pobělohorským traumatem.¹⁶⁴ V současnosti vychází knihy pojednávající

---

161 Vyčerpávající informace o sociální politice v prvních letech komunistického režimu In: RÁKOSNÍK, Jakub: *Sovětizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*, FF UK, Praha 2010.

162 KALINOVÁ, Lenka: *Společenské proměny v čase socialistického experimentu, K sociálním dějinám v letech 1945-1969*, Academia, Praha 2007, s. 127.

163 KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*. Mladá fronta, Praha 1993, Týž: *Největší politický proces.., M. Horáková a spol.*, ÚSD – Doplněk, Praha – Brno 1995, Týž: *Kádrová nomenklatura KSČ 1948–1956*, ÚSD AVČR, Praha 1992, Týž: *Pět kapitol o únoru*, Doplněk, Brno 1999, KAPLAN, Karel - KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*. Paseka, Praha – Litomyšl 2004.

164 Zejména spisovatel Alois Jirásek formoval povědomí o pobělohorských dějinách ve svých dílech *Temno*, *Psohlavci*, *Skaláci* a *Skály*. Srov. KUČERA, Jan P.: 8. 11. 1620 - *Bílá hora: o potracení starobylé slávy české*, Havran, Praha 2003.

o zločinech komunismu,¹⁶⁵ líčící tehdejší éru ve znamení strachu, bolesti a nezměrného lidského utrpení. Více se do podvědomí vžívá binární pohled na státní socialismus, kde proti sobě stojí zlý režim a hodná nevinná společnost (utlačovaná neustálými represemi a zmanipulována komunistickou propagandou).¹⁶⁶ Citelně schází publikace popisující obyčejné lidi, kteří prožili spokojený život na venkově navzdory složitému historickému období.

5.2 Změny postojů a životního přístupu

Pro prozkoumání historické zkušenosti v celé její šíři je nutné zabývat se hodnotově existenciální a existenční úlohou komunistické strany v životě každého jedince. Vytvoření vícerozměrného vidění minulosti musí brát v potaz řadu dalších parametrů, souvisejí se sociálním postavením, hodnotovým světem i životní zkušeností. Nejen pro život v totalitních režimech pak platí, že konformitu plodí především snaha přežít, a teprve sekundárně šance na nich parazitovat.¹⁶⁷

Nejen mezi pamětníky se vyskytoval názor, že válka přinesla mravní zakrnělost, která otupila jemná přediva lidských vztahů.¹⁶⁸ Na Sedlčansku panoval názor, že mezilidské vztahy před válkou byly lepší a po válce se mnoho změnilo k horšímu. Historické podklady pro potvrzení či vyvrácení se ovšem hledají těžko. Je jisté, že během války a po ní došlo k hlubokým společenským změnám. Podobný trend lze sledovat v celém Československu, mění se paradigma společnosti, předválečná politika je kritizována a společně s ní i předválečné elity, které nedokázaly zabránit vývoji situace. Právě v regionu Sedlčanska ve vesnicích, nejprve zabraných a nyní znovu osídlených, došlo k rozdělení společnosti z důvodu, že část obyvatel za války odešla a část dobrovolně nebo nuceně zůstala. Mnoho rodáků nasazených v Říši se tak po válce nemělo kam vracet.

Komunismus se ale zároveň stal věkem osvobozené práce a nového myšlení, zatímco chorobná nedůvěra mezi blízkými přetrvávala z klimatu 2. světové války.

---

165 Zejména USTR je v této činnosti velmi aktivní. Z literatury: BABKA, Lukáš - VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Univerzita Hradec Králové a Evropské hnutí v ČR, Praha 2002, BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*, Dokořán, Praha 2005, BURSÍK, Tomáš: *Osud odbojové organizace Černý lev 777*. OABS MV, Praha 2008, CUHRA, Jaroslav - VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*, Evropské hnutí v ČR, Praha 1999, ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*, Mladá fronta, Praha 2003.

166 PULLMANN, Michal: *Konec Experimentu, Přestavba a Pád komunismu v Československu*, Scriptorium, Praha 2011, s. 15.

167 ALAN, Josef: Rodinné vztahy a členství v KSČ In. KONIPÁSEK, Zdeněk (ed.): *Otevřená minulost*, Karolinum, Praha 1999, s. 155.

168 Tamtéž, s. 157.

Je důležité si neustále připomínat, že masivní ideologický tlak předcházela komunistickému režimu a souvisel s neustálým varováním: nepřítel je mezi vámi, ať už jde o předválečnou vyostřující se politickou a mezinárodní situaci a hrozbu války, tak i celou dobu Protektorátu. Můžeme spekulovat, nakolik šlo o morální schizofrenii, a na kolik se lidé ztotožňovali s tímto nazíráním na svět. Josef Alan tak dokonce ideu komunismu popisuje jako ideologii zapšklého obrozenectví,¹⁶⁹ kdy všechno pozitivní, progresivní a přinášející pokrok muselo být ze své podstaty chudé. Bojovat za něčí zájmy a práva se zdálo správné a spravedlivé a po válce i žádoucí. Měnila se mentalita jednotlivců, docházelo k ovlivňování a postupnému potlačování lidské suverenity. Změna hodnotových postojů je názorná i v současném vidění světa. Tehdejší odmítnutí členství je dnes heroizováno, zatímco členství na druhou stranu banalizováno. Asi největší pravda tak tkvěla v obyčejném životním moudru, podle kterého měl člověk brát život, jak přicházel. *„Nestabilné pomery ľudí nesporne poznačili a čomusi naučili - naučili ich opatrnosti a umeniu prisposobovať se striedajúcim se režimom v záujme prežitia.“*¹⁷⁰

Potřeba někam patřit, náležet, oddat se je velmi charakteristická zejména pro 1. komunistickou generaci dospívající po roce 1948. Důležité místo v našem bádání by měl mít právě vliv generační sounáležitosti a časové koincidence mezi věkem dospívání a konkrétní historickou situací společnosti a pátrat po tom, kdy došlo ke změně v konceptu rodiny vytěsněním subjektu rodiny z individuálního chování.¹⁷¹ Právě tzv. válečná generace (dětí, které dospívaly během 2. světové války) byla podle Zdeňka Mlynáře hlavní nositelkou fanatismu v prvních letech komunistického režimu. Sám Mlynář, který se mezi tuto generaci počítal, svoji víru vysvětloval následovně: *„naše dřívější politické názory nás přivedly do komunistické strany ne na základě politické kalkulace nebo postranních motivů, nýbrž z vnitřního přesvědčení.“*¹⁷²

Zdeněk Mlynář, v padesátých letech zapřisáhlý stalinista, v roce 1968 jeden z tvůrců Pražského jara a později významný disident, přiznal ve své knize *Mráz přichází z Kremli*¹⁷³ vlastní naivitu a absenci objektivních soudů. *„Dívám-li se dnes zpět na vše, co jsem od té doby prožil, na roli své vlastní stalinské víry, musím si*

---

169 Tamtéž, s. 164.

170 BARNOVSKÝ, Michal: Slůby a realita, In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULOVÁ, Jaroslava: *Storočie propagandy Slovensko v osídlach ideológií*, AEP, Bratislava 2005, s. 163.

171 ALAN, Josef: Rodinné vztahy a členství v KSČ In. KONIPÁSEK, Zdeněk (ed.): *Otevřená minulost*, Karolinum, Praha 1999, s. 155.

172 MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremli*, Mladá fronta, Praha 1990, s. 2.

173 MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremli*, Mladá fronta, Praha 1990.

přiznat, že naopak tato víra byla faktorem, který mou odpovědnost zvyšuje: mimo jiné také proto, že právě tato víra mi bránila vyvodit daleko dříve normální, logické důsledky z podnětů, které v tak hojné míře nabízela praktická zkušenost.[...]Žili jsme přece ve stejné skutečnosti jak ostatní - ale ta k nám promlouvala jiným jazykem než k ostatním, dlouho jsme ji chápali dokonce jako důkaz správnosti svých postojů, zatímco ostatní v ní už dávno spatřovali mnoho důkazů právě proti nim.¹⁷⁴ Mlynář sepsal svoji knihu zejména jako ospravedlnění a potřebu vypsát se ze svých hříchů, ale uvedený titul výborně demonstrovuje odcizující se diskurs politických elit a obyvatelstva ve smyslu nůžek, které zpočátku jsou uzavřeny v jednotě a sounáležitosti, aby se postupně více a více rozevíraly, až elity došly k naprostému rozchodu s veřejným míněním.

„Nikoho jsme ještě nesoudili a nepostavili na popraviště, ale už jsme schvalovali, že tak strana činí. Vlastníma rukama jsme prováděli jiné represe: různé prověrky a čistky, které znemožnily studium[...]mnohokrát jsem slyšel argument: ale my jsme tehdy skutečně věřili tomu, co hlásala stranická ideologie. Jako konstatování faktu je to na místě. Není to však argument v debatě o odpovědnosti a o podílu viny za to, co se událo za vlády strany.“¹⁷⁵ Každé lidské jednání probíhající v určité době na určitém místě se tak orientuje podle toho, co je v určitém sociálním prostředí významné a důležité. Pokud zodpovíme na otázku, co je ve společnosti považováno za hodnotné a trvalé a co tvoří pozadí účelného jednání, můžeme rozkrýt i celou legitimační strategii komunistického režimu.¹⁷⁶

Některá historická fakta svým způsobem determinovala a upevňovala chování tehdejších lidí. „Druhá svetová vojna nepriniesla iba straty na ľudských životoch, utrpenie a materiálne škody, ale aj rozšírenie výkonnej moci, štátny dirigizmus v ekonomike, zvýšené ideologizovanie, pretože vojna mala ideologický charakter, a najmä otupenie citov a úpadok mravov. Komunizmus sa zrodil z hróz, chaosu a utrpenia prvej svetovej vojny. Druhá svetová vojna ho ovenčila gloriolou víťaza po boku demokratických mocností, rozšírila jeho vplyv a geografické hranice.“¹⁷⁷ To vše bylo zkrátka realitou, která se odehrávala po válce, nastolení komunismu se nám tak v této perspektivě může jevit jako přirozený následek. Politické zápasy v letech 1945-1948, odsun Němců, či procesy s kolaboranty prodlužovaly negativní

---

174 Tamtéž, s. 14-15.

175 Tamtéž, s. 14.

176 MUCHA, Ivan: *Symboly jednání*, Karolinum, Praha 2000, s. 119.

177 BARNOVSKÝ, Michal: Slůby a realita, In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULÓVÁ, Jaroslava: *Storočie propagandy Slovensko v osídlach ideológií*, AEP, Bratislava 2005, s. 165.

tendence z válečných dob. V literatuře vycházející z rozhovorů s pamětníky se objevily takové názory, že politické procesy v 50. letech jim vlastně ani nepřišly podezřelé, protože podobné procesy probíhaly i těsně po válce. Zkrátka dál docházelo k vyrovnávání se s válečnými zločinci, s lidmi, kteří škodili republice. Navíc tu hrál svoji roli i faktor nepředstavitelnosti. Například za 2. světové války taky téměř nikdo nevěřil výskytu koncentračních táborů, bylo to až příliš neuvěřitelné a nepochopitelné. Stejně tak si mnoho lidí nedokázalo představit, že by politické procesy 50. let byly nespravedlivé či vykonstruované.

*„Treba spomenout faktor vlastných skuseností vtedajšej spoločnosti, ktorý tiež ovplyvňoval jej správanie pri zrode a začiatkoch komunistického režimu. Staršia a stredná generácia zažila v dospievajúcom a zrelom veku štyri prevraty (1918, 1938 – 1939, 1944 – 1945, 1948) a dve svetové vojny. Mladšia generácia prežila tri alebo dva prevraty a jednu svetovú vojnu.“*¹⁷⁸ Na lidský život tak toho bylo víc než dost. Jak píše český historik Jiří Suk ve své rozsáhlé knize, věnující se revolučnímu roku 1989: *„V druhé polovině 20. století zapadala československá společnost hlouběji do bludného kruhu revolucí a kontrarevolucí, nastolování a odčítování. Rok 1918 odčítával rok 1620, rok 1939 odčítával rok 1918, rok 1945 odčítával rok 1938, rok 1948 odčítával celou „feudální“ a „kapitalistickou“ fázi dějin, rok 1968 chtěl alespoň částečně odčinit rok 1948, rok 1989 jej chtěl odčinit úplně.“*¹⁷⁹ V událostech nabytém 20. století tak lidé rok 1948 nevnímali za nějaký důležitý životní předěl. *„Pre ostatných občanov bol februárový konflikt buď bežným politickým sporom, alebo vysokou politikou, ktorej zákulisí a zámery nepoznali.“*¹⁸⁰ Zejména to vyplývá z rozhovorů s pamětníky, kteří považují za zásadní mezníky začátek a konec války, rok 1989 a zejména osobní životní předěly jako změna práce, ale rok 1948 v těchto vzpomínkách absolutně nefiguruje.¹⁸¹

„Februárový prevrat sa im aspoň spočiatku nejavil ničím výnimočným, lebo mnoho z toho, čo po ňom nasledovalo, už v nejakej podobe zažili – diktaturu, politické čistky, zásahy do súkromného vlastníctva apod. Väčšinu ľudí vtedy ťažila zlá ekonomická situácia – nedostatok priemyselných tovarov, zlé zásobovanie

---

178 Tamtéž, s. 168.

179 SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, Prostor, Praha 2003.

180 BARNOVSKÝ, Michal: Slúby a realita, In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULÓVÁ, Jaroslava: *Storočie propagandy Slovensko v osídľach ideológií*, AEP, Bratislava 2005, s. 167.

181 Podobný názor o ztrátě významnosti fatálního předělu února 1948 vyslovuje Michal Pullmann v časopise Soudobé dějiny. PULLMANN, Michal, Sociální dějiny a totalitněhistorické vyprávění. In.: *Soudobé dějiny* 3-4/2008. s. 703-717.

potravinami, neutešené bytové pomery a nízka životná úroveň.“¹⁸² Hlavními strategiemi režimu se tak stala výstavba pilířů sociálního státu (oblast zdravotnictví, systém sociálního pojištění, vzdělávací, bytová politika¹⁸³ a sociální péče). V polovině 50. let 20. století se vytvořil jak základ pro více či méně úspěšnou státní sociální ochranu společnosti, tak se zároveň vyprofilovala současná představa o správné sociální politice: levné potraviny a většina nákladů na život, bezplatné vzdělání a zdravotnictví, plná zaměstnanost a podpora v těžkých životních situacích.

5.3 Život na venkově

Diplomová práce nechce znehodnocovat publikace o třetím odboji či perzekucích komunistické strany, avšak tento totalitní model výkladu nás nutí sledovat občany, vlastně naše přímé předky jako pasivní oběti zlovůle tehdejších politických představitelů. Stejně tak by bylo nesmyslné všechny členy komunistické strany označovat za zločince či snad vrahy. Většina funkcionářů na okresní úrovni neměla moc, prostředky ani potřebu perzekuovat svoje spoluobčany. Odborníci i laici se snaží najít odpověď, zda občané za komunistického režimu byli pouhými oběťmi systému, jeho aktivními tvůrci či služkami politiky. Předkládaná práce se spíše zamýšlí nad tím, do jaké míry lze lidi tímto způsobem rozdělovat. Vzhledem k tomu, že jde o naši minulost a tvůrci dějin byli naši prarodiče, je na místě otázka, jestli současná generace je vůbec schopna a ochotna objektivního posouzení tohoto období historie.

Vyostřené pohledy totiž zatím stále převažují. „Komunistická propaganda mala okrem toho plniť aj ďalšiu úlohu – napomáhať premenu spoločnosti a formovať tzv. socialistického človeka. Bola nástrojom moci a slúžkou politiky, ktorú vysvetľovala verejnosti a zdovodňovala jej opodstatnenosť. Vytvárala čierno – biely obraz spoločnosti, ktorý se rozchádzal s realitou.“¹⁸⁴ Nepokračuje se tak s tímto černobílým obrazem i v současnosti? Komunistická nomenklatura vytvářela dvojpólnost světa- my/oni, dobří/zlí apod. Nenahlížíme ale snad dnes na minulost podobnou nedostačující optikou? „Očierňovala „triedneho nepriateľa“, aby zdovodnila nevyhnutnou represívnych opatrení a na jeho účet pripísala takmer

---

182 BARNOVSKÝ, Michal: Slúby a realita, In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULÓVÁ, Jaroslava: *Storočie propagandy Slovensko v osídľach ideológií*, AEP, Bratislava 2005, s. 168.

183 Reflexe touhy lidí po jistotách a zajištění. Srov. ŠMÍDOVÁ, Olga: Co vyprávějí naše byty In: KONIPÁSEK, Zdeněk, (ed.): *Otevřená minulost*, Karolinum, Praha 1999, s. 150-173.

184 BARNOVSKÝ, Michal: Slúby a realita, In BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULÓVÁ, Jaroslava: *Storočie propagandy Slovensko v osídľach ideológií*, AEP, Bratislava 2005, s. 172.

*všetky neduhy, ktoré trápili spoločnosť.*¹⁸⁵ Tady nezbyvá než souhlasit, avšak nedělá něco podobného každý režim a v každé době, vytváření obrazu svého úhlavního nepřítele? Nemůže za všechny současné problémy státu vždy vláda předešlá a samozřejmě z opačného politického spektra? „*Ospevovala prácu jako matku pokroku a pracujúceho človeka, najmä robotníka, jako budovatel a tvorcu materiálnych hodnot, pričom zamlčovala jeho tyranizovanie a zotročenie.*“¹⁸⁶ Měli bychom mít na paměti, že tyranizování a zotročování se týkalo jistých skupin obyvatelstva a je příliš zjednodušující uměle budovat představu, že takto vypadala celá společnost.

Většina publikací nevěnuje pozornost fenoménu venkova v 50. letech. Přehlíží tuto oblast zájmu jako nicotné a nevýznamné téma bádání o komunismu. Jako by dění na vesnicích stálo ve stínu převratných událostí, které probíhaly nejen v Praze nebo Moskvě, ale na celém mezinárodním poli. Na pozadí velkých událostí, které hýbaly nejen československým, ale i mezinárodním klimatem,¹⁸⁷ nikoho nezajímá, jak se vlastně žilo v padesátých letech u bezejmenného občana. Nejen jaké měl tužby a přání, ale i jak vnímal všechny ty změny, které se kolem něj odehrávaly. Známe jen příběhy lidí, kteří se postavili režimu,¹⁸⁸ nebo vznikaly biografie tehdejších komunistických představitelů.¹⁸⁹ Na obyčejné lidi se tak dnes bohužel trochu zapomíná, což možná souvisí právě s totalitárním výkladem minulosti. Vytváří se zkreslený obraz venkovské společnosti „*bezmocné, utlačované a zmanipulované*“ v malých, zemědělských a nedůležitých okresech,¹⁹⁰ která jakoby ani neměla vlastní dějiny.

---

185 Tamtéž s. 172-173.

186 Tamtéž, s. 172-173.

187 Korejská válka 1950-1953, povstání v NDR v roce 1953 a v Maďarsku v 1956, měnová reforma v ČSR v roce 1953, politické procesy v první polovině padesátých let v Československu, odhalení kultu osobnosti Stalina na XX. sjezdu KSSS v roce 1956 v Moskvě a mnoho dalších převratných událostí.

188 Zejména účastníky třetího odboje. Asi nejznámější je skupina bratří Mašínů.

Literatura: BABKA, Lukáš - VEBER, Václav, (eds.): *Za svobodu a demokracii 3.díl – Protikomunistický odboj*, UK, Praha 2002, MAŠÍNOVÁ, Zdenka - MARTIN, Rudolf: *Čtyři české osudy*, Paseka, Praha 2001, RAMBOUSEK, Ota: *Jenom ne strach*, Nezávislé tiskové středisko, Praha 1990, NĚMEČEK, Jan: *Mašínové – zpráva o dvou generacích*, Torst, Praha 1998; VRBECKÝ, František: *Mrtví nemluví*, Naše vojsko, Praha 1985, MAŠÍN, Ctirad - MAŠÍN, Josef- PAUMER, Milan: *Cesta na severozápad*, Academia, Praha 2011, KAČOR, Miroslav: *Svědomy hrdinů, Jiná tvář odbojové činnosti skupiny bratří Mašínů*, Rybka Publishers, Praha 2009, CHALOUPKOVÁ, Markéta: *Nebojovali švestkovými knedlíky. Odbojová skupina bratří Mašínů v zrcadle dobového tisku*, C-Press, Brno 2011.

Dále třeba skupina Černý lev, která má přímé napojení na Sedlčanský region a bude o ní řeč dále.

189 Například: KAPLAN, Karel - KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*, Paseka, Praha – Litomyšl 2004, KAPLAN, Karel: *Kádrová nomenklatura KSČ 1948–1956*. USD AVČR, Praha 1992, PERNES, Jiří -POSPÍŠIL, Jaroslav – LUKÁŠ, Antonín: *Alexej Čepička – šedá eminence rudého režimu*, Brána, Praha, 2008.

190 Komunistická strana odvozovala svoji legitimitu od dělnické třídy, převážně městského typu a budoucnost viděla v průmyslu. Otázka zemědělství byla řešena vždycky až v druhé řadě.

Věci na venkově odjakživa fungovaly jinak než ve městě. Komunistické výbory (MO, ZO, OV) pracovaly odlišně od UV KSČ, mnohem složitěji a intuitivněji. Zatímco na ústředí se striktně drželi příkazů a pokynů z Moskvy, zavládla silná byrokratizace, centralizace a určitá odhmotněnost vlastní politiky, na venkově se řešilo všechno po svém. „*Na vesnici nejsme jeden druhému v ničem cizím. Známe jeden druhého, víme jeden o druhém na co stačíme a na co ne. Jsme mezi sebou dobrými přáteli.*“¹⁹¹ Stále byla patrná neviditelná síť příbuzenských a sousedských vztahů. Funkcionáři nižších složek KS fungovali především jako partneři, rodiče, sousedi, přátelé a až v druhé řadě jako politici. Všechna jejich rozhodnutí se okamžitě promítla do jejich každodenního života i do bytí jejich blízkých. „*Naši soudruzi si neuvědomili, že je nutné dodržovat usnesení vyšších orgánů strany a naprosto není možné dělat vlastně libivou politiku.*“¹⁹² Pojmy jako libivá nebo sousedská politika se objevovaly v hojné míře v okresních zprávách o situaci v obcích a hlášeních instruktorů delegovaných pro místní organizace z OV.

Předsedové místních výborů častokrát stáli za svými lidmi na vesnici. Například v situaci, kdy okresní instruktor ze Sedlčan na členské schůzi v Bezmíří žádal vyloučení s. Kříže, jelikož vlastnil 33 ha půdy, to předseda, potažmo celá místní organizace, odmítla a instruktor to neopomněl vypíchnout ve svém hlášení: „*Předseda s. Hašek chrání venkovského boháče a proto žádá aby by byl předvolán na OV a toto zodpověděl, proč nesouhlasí s vyloučením politického boháče.*“¹⁹³ Zejména v místních organizacích je pak patrná snaha nezatahovat své sousedy a přátelé do nějakých mocenských konfliktů. „*V naší obci není žádných rozvratníků lidově demokratické republiky, tudíž nebylo třeba žádných opatření.*“¹⁹⁴ Tamější funkcionáři sami sebe nepovažovali za prodlouženou ruku komunistického režimu, k čemuž se i dobrovolně přiznávali. „*Naše strana nebyla zdaleka vůči silou na vesnici. Členové nejsou mezi bezpartejními tak pevní v hájení a prosazování usnesení strany a vlády i výboru členské schůze MO.*“¹⁹⁵

Těžiště této kapitoly tkví v popsání proměn venkova v první polovině padesátých let a zejména nakolik strategie a mechanismy propagandy mohly být na vesnici používány a jestli vůbec měly reálnou šanci, aby je obyvatelstvo přijalo. Většina

---

191 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 48, V. Základní organizace, MO Dublovice, dne 20. 12. 1956.

192 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 44, V. Základní organizace, MO Bezmíř, dne 12. 1. 1957.

193 Tamtéž, zpráva instruktora OV KSČ Sedlčany, nedatována.

194 Tamtéž, výroční zpráva za rok 1949, nedatována.

195 Tamtéž, dne 8. 2. 1952.

odborníků na sledované období konstruuje povědomí o masivní ideologické masáži ze strany komunistického režimu a absolutní podřízenosti společnosti vůči straně. Z hlediska většiny oficiálních pramenů se totiž může zdát, že komunistická strana ovládala všechno a všechny. Ovšem zatím v dlouhé historii Země ještě nikde nikdy nevzniklo státní zřízení, které by to dokázalo.¹⁹⁶ Ať se komunistické Československo snažilo sebevíc, úrovně Orwellovy Oceánie nikdy nedosáhlo.¹⁹⁷ Některé typy pramenů použité výše přece jenom nastiňují poněkud odlišný úhel pohledu. Ukazují, že některé strategie režimu mezi obyčejnými lidmi příliš nefungovaly a někdy o správnosti určitých stranických rozhodnutí a státních kroků pochybovali i sami členové KSČ.

---

¹⁹⁶ Nejblíže tomuto typu zřízení má dnes nejspíše Severní Korea.

¹⁹⁷ ORWELL, George: *1984*, KMa, Praha 2000.

6 Ritualizace života

Tato kapitola se věnuje každodennosti venkova utvářené neustále se opakujícími rituály. Práce vymezí pojmy, rozdělí jednotlivé rituály na světské a církevní či na privátní a veřejné a představí některé vlivné teorie rituálu jako silného legitimačního prostředku režimu. Cílem této kapitoly je nejen postihnout cyklus lidského a každoročního života, ale i utváření obsahu rituálů v souvislosti s propagandistickými ambicemi komunistické strany. Poslední část analyzuje různé přístupy, jimiž se snaží vysvětlit (ne)oblíbenost veřejných státních svátků. Na příkladu 1. máje se pokusí postihnout všechny uvedené fenomény.

Život na venkově, zvláště v tak specifickém prostředí jako bylo zaostalé Sedlčansko, se přísně rozděloval na čtyři různě dlouhé a nestejně důležité části. Jaro bylo ve znamení spěchu přípravných prací, léto vibrovalo průběhem žní a uteklo rychleji, než se čekalo, nastal podzim a veškeré společenské dění ustávalo, finišovala jen podzimní příprava. Až konečně v zimě skončila dřina na polích, úroda byla pod střechou, pracovalo se doma, v teple, dralo se peří, předl len, opravovaly se zemědělské nástroje. Začal nový církevní rok, nový koloběh a zároveň ten samý proces. Komunistická strana neměnila zaběhlý řád na venkově a spíše potvrzovala cyklické probíhání kalendářního roku.¹⁹⁸

6.1 Vymezení pojmu rituál

Z hlediska etymologie znamená latinské slovo *ritualis* pojmenování obřadný a původně označovalo přísně stanovený soubor pravidel a zvyků zavedených kultem náboženství k uctívání bohů a nadpřirozených sil. Původ slova tedy odkazuje na symbolické jednání ustavující řád světa.¹⁹⁹ Rituály byly hojně popisovány v analýzách života primitivních společností charakteristických vysokou mírou ritualizace. Rituální praktiky se vyvinuly v úzké souvislosti s náboženskými představami a sloužily k ovlivňování nadpřirozených sil.

Integrační funkci rituálů popsal například Émile Durkheim v knize *Elementární formy náboženství*,²⁰⁰ kde vztahuje rituál ke kolektivní víře, která určuje, jak se má jedinec chovat ve vztahu k posvátnému. Durkheim rozlišuje tři druhy

---

198 Nakolik se tento fenomén změnil v pozdějších letech, je diskutabilní a určitě není obsahem této práce.

199 BOUDON, Raymond (eds.): *Sociologický slovník*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004.

200 DURKHEIM, Émile: *Elementární formy náboženství*, Oikymen, Praha 2002.

rituálů, které vlastně upravují vztah mezi posvátným a profánním.²⁰¹ Nezáleží na obsahu opakování činnosti, ale na účinku, který má na zvyšování solidarity, upevnění řádu a pocitu sounáležitosti. Současný americký sociolog Jeffrey Alexander definuje rituály jako epizody opakované a zjednodušené kulturní komunikace, při které aktéři v sociální interakci shodně chápou její účel a symbolický obsah. Zdůrazňuje také vliv rituální komunikace na posilování sociálních vazeb.²⁰²

Rituální předpisy provázely člověka od narození do smrti, určovaly, jak má postupovat v klíčových a krizových situacích svého života. Časové cykly denní, roční a životní byly fixovány ritualizací. Ritualizován byl nejen čas, ale i prostor. Dokladem toho může být současné anachronické lpění na některých prvcích rituálů (např. při svatbě), které má právě své kořeny v životních situacích spojených s cyklickým pojetím času, typickým pro protoindustriální éru. Rituálnost provázela život člověka od úsvitu dějin, a proto by se význam rituálů neměl v současnosti podceňovat. Rituál je hlavní prostředek regulace chování jednotlivce v kolektivu, jeho pravidla je možno měnit jen změnou celého systému. Rituály se rozdělují obsahově: 1. magický kosmologicko-přírodní, 2. církevně - náboženský, 3. sociálně distinktivní - uspořádání společnosti vertikálně či horizontálně a typologicky na výroční, přechodové a rituály se situační povahou.²⁰³

Výroční rituály se konají každý rok přibližně ve stejnou dobu: patří sem Vánoce a Velikonoce, oslava narozenin a od devatenáctého století se rituálně slaví i kulaté narozeniny (případně výročí narození/úmrtí) významných osobností. Přechodové rituály se týkají jednotlivců a změn v jejich společenském postavení. Mohou být náboženské i světské, ritualizace přináší změnu statusu a tvoří základ nejen náboženských, ale i ryze světských obřadů (například svatba, křest).

Přechodový charakter má řada lidových obřadů kalendářního cyklu - například masopust, doba od Tří králů do Popeleční středy. Všechny rituály jsou kolektivní záležitostí, jedná se o inscenované události, které se pokaždé řídí standardními předpisy. Přechodový rituál má jedinci zaručit snazší přechod z jednoho období, místa nebo společnosti k další fázi života. Ze sociologických i psychologických analýz je zřejmé, že odstraňování či pomíjení složitého tradičního členění životních cyklů

---

201 Tamtéž, s. 327-367.

202 ALEXANDER, Jeffrey C.: „Cultural Pragmatics: Social Performance between Ritual and Strategy.“ Pp. 29–90 In ALEXANDER, Jeffrey C. - MAST, Jason L. (eds.): *Social Performance. Symbolic Action, Culture, Pragmatics and Ritual*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.

203 LENDEROVÁ, Milena - MACKOVÁ Marie - BEZECNÝ Zdeněk - JIRÁNEK Tomáš: *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století: II. díl: Život všední i sváteční*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005, s. 21.

vede ke stresům, pocitům prázdnoty a ztrátě vlastní identity.²⁰⁴ Vedle církevních slavností se většiny obyvatelstva týkaly svátky držené v intimním prostředí rodiny (křest, svatba, životní jubilea), domácí slavnostní zábavy, případně smuteční slavnosti (pohřby a vzpomínkové slavnosti). K rodinným svátkům, které významně dělily rok, ale nepočítají se mezi přechodové rituály, patří už výše zmiňované Vánoce a Velikonoce. Třebaže významnějším církevním svátkem byly Velikonoce, v 50. letech i díky sílící antináboženské zaměřenosti získávaly převahu Vánoce.

Festivity lze dále klasifikovat podle sociálních aspektů, obsahu, zaměření a společenské funkce. Slavnosti a svátky svázané s církevním rokem byly od počátku dvojího druhu: svátky vztahující se k určitému pevnému datu (svátky stálé) a svátky pohyblivé, připadající na různá data. Svátky stálé připomínaly hlavně narození a některé události ze života Kristova, osobnost a význam Panny Marie. Svátky pohyblivé (nejvýznamnější byly Velikonoce, od nich se odvozovala řada dalších) se vázaly k určitému dni v týdnu, případně k jiným svátkům. S církevním rokem byly spojeny i lokální slavnosti, poutě, posvícení nebo slavnosti svěcení zvonů, kostelů. Pouť se každoročně konala na památku svatého, kterému byl zasvěcen kostel. V průběhu slavení byla stále výraznější světská stránka oslav, pouť byla festivitou, rekreací, která nabízela odpočinek na čerstvém povětří, i příležitosti k sociální komunikaci, k seznámení, tanci, nejrůznější podívané, k nákupům dárků a dalších drobností. Byla příležitostí k obdarování.²⁰⁵

Od druhé poloviny 19. století přibývalo dělnických slavností, ne vždy politicky a třídně motivovaných, zato s vlastními symboly a kulturou. Jejich vrcholem byly od 90. let politicky zaměřené oslavy 1. máje. Ustálení svátků proběhlo zejména po vzniku Československé republiky a veřejné svátky se začaly rozlišovat na svátky církevní (Nový rok, Tři králové, 25. a 26. prosinec, svátky velikonoční a svatodušní, atd.) a občanské (6. červenec, 28. říjen a 1. květen). V tomto rozdělení se víceméně uchovaly i po 2. světové válce, avšak s jiným obsahem. *Nový kalendář komunistického režimu zahrnoval v padesátých letech jeden státní svátek, šest dnů*

---

204 Přechodové rituály popsal poprvé v roce 1909 antropolog A. van Gennep v knize Přechodové rituály. Podle van Gennepa se rituál člení na tři samostatné části: 1. období, kdy je jedinec na určitou dobu odloučen od zbytku skupiny, během této doby prodělá určité zkoušky, školení nebo je jednoduše izolován; 2. období, které tvoří jakési pomezí, v němž zasvěcenec podstoupí veřejný rituál, který jej formálně uvede do nového postavení; 3. třetí období, v němž jde o znovupřijetí nového a změněného člověka do společnosti. In: GENNEP, Arnold: *Přechodové rituály*, NLN, Praha 1997.

205 LENDEROVÁ, Milena - MACKOVÁ Marie - BEZECNÝ Zdeněk - JIRÁNEK Tomáš: *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století: II. díl: Život všední i sváteční*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005, s. 93.

*pracovního klidu, tři významné dny, dva dny památné a přesně tolik výročí, připomínek a oslav, kolik jich požadovala Moskva, mezinárodní situace a nová kolektivní paměť.*²⁰⁶

Po aplikaci výše načrtnutého ritualizačního chování na praxi komunistické vlády, vyplývá několik závěrů. Počátkem 50. let se stále udržovalo rozdělení rituálů na církevní a světské. Zatímco církevní byly postupně minimalizovány a nahrazovány (o tom více v kapitole věnované religiozitě), světské nabyly na významnosti. Privátní rituály, konané v intimním prostředí rodiny a nejbližších přátel, si uchovaly svoje standardní výlučné postavení. Občanské či spíše státní rituály získaly na důležitosti a prestižnosti. Komunistický režim se skrze tyto svátky legitimizoval. Hlavně z hlediska odborníků na propagandu jsou občanské rituály považovány za typickou ukázkou demonstrace stranické síly a převahy režimu,²⁰⁷ tyto strategie mohly, ale ani nemusely příliš fungovat.

6.2 Privátní rituální sféra

Victor Turner v Průběhu rituálu používá tradiční antropologické dělení na rituály životních krizí a kalendářní rituály (podle ročních období). Rituály životních krizí formuluje jako pohyb subjektu od vývoje v matčině lůně až ke své smrti a definitivnímu spočinutí v hrobě. Tento pohyb je přerušován různými kritickými okamžiky přechodu, které všechny společnosti ritualizují a veřejně vyjadřují určitými obřady-období narození, dospívání, sňatku a smrti.²⁰⁸ Nejdůležitější událostí, která se udála na vesnici, bylo narození nové lidské bytosti a následně jejího přijetí do místního společenství. V dřívějších dobách se toho ujímala církev, v 50. letech se zavedlo tzv. vítání občánků okresním národním výborem. Svatba, další privátní a církevní rituál, v té době také přešla do kompetence ONV. Lidé se ovšem nemuseli vzdát ani křtu, ani církevní svatby, jen se to odehrávalo až po povinném státním aktu. Navíc pohřby byly v naprosté kompetenci církve.²⁰⁹ Z dochovaných pramenů se ukazuje, že vliv komunistické strany na tyto privátní slavnosti byl minimální. I přes

---

206 OLŠÁKOVÁ, Doubravka: Pohyblivé svátky. Kalendáře a významná výročí let 1945—1960, *Dějiny a současnost* 8/2008 s. 34-37.

207 Srov. ROUBAL, Petr: „Dnes na Strahově promluví masy“: Proměna symboliky československých spartakiád 1955 – 1990, *Kuděj* 2/2006, s. 79- 89, Týž: Jak se dělá lid? Listopadové demonstrace jako vizuální politická strategie, *Dějiny a současnost* 2009, mimořádné číslo k 20. výročí 17. listopadu 1989, s. 40 -43.

208 TURNER, Victor: Průběh rituálu, Computer Press, Brno 2004, s. 161.

209 Smrti jako fenoménem venkova 50. let 20. století se diplomová práce zabývá v další kapitole nazvané Religiozita.

napjaté vztahy mezi místními funkcionáři a církví, OV ani MO nevyvíjely silící tlak na změnu postojů vesničanů. Rituály životních krizí tak byly bytostně vnitřní záležitostí jedince.

Kalendářní rituály se na druhou stranu týkají širší skupiny a většinou zahrnují celou společnost. Obvykle se provádějí v určitých okamžicích ročního hospodářského cyklu a svědčí o přechodu od nedostatku k hojnosti (první sklizeň, dožínky), nebo naopak od hojnosti k nedostatku (očekávání zimního strádání).²¹⁰ Za kalendářní rituály považuje Turner všechny přechodové rituály. Oba typy rituálů spojuje se zvyšováním statusu či jeho převrácením. V polovině 50. let ještě byla většina privátních rituálů spojena s církevním liturgickým rokem. Magdaléna Čekalová napsala o Lidových zvycích na Sedlčansku diplomovou práci na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.²¹¹ Práce popisuje dodržování tradic, například dodnes oblíbených svátků jako sv. Mikuláše (návštěva domácností - anděl, čert a Mikuláš) nebo sv. Barbory (trhání větviček třešní a čekání, jestli na Vánoce rozkvetou). Zmiňuje i ty, které dnes prakticky už neexistují, ale na Sedlčansku v 50. letech se tyto tradice ještě hojně dodržovaly. Svátek sv. Lucie, kdy navštěvovala domácnosti děvčata v bílých hábitech a s bílým „zobákem“ na obličeji, v ruce držela husí brk a kontrolovala, jestli bylo v bytě uklizeno. Nebo svátek sv. Doroty, při kterém chodili tři zpěváci (kat, král, průvodčí) po domech a vybírali dárky-nejčastěji obilí.²¹²

Uvedená práce vychází i z rozhovoru s pamětnicí, která nostalgicky vzpomíná na atmosféru Vánoc, kdy se více než na dárcích lpělo na rodinné vztahy. Na svatého Štěpána se navštěvovali příbuzní. Na jaře v době půstu se konalo hodně plesů a svateb. O Velikonocích se chodilo do kostela, v květnovou neděli se světily kočky a na Bílou sobotu chodil průvod po náměstí, cestou se zpívalo, hrála hudba a všude byly rozsvícené svíčky. Náboženské vyznění Velikonoc se během 50. let ale přece jenom modifikovalo „*Letos byli velikonoční svátky bez obřadů – všechno se odbývalo až večer, aby mohli jít lidi do práce a né do kostela.*“²¹³ Jednou z nejdůležitějších událostí na venkově pak bylo slavení posvícení, spjaté s poutí, které bylo doprovázeno mší v kostele. Lidé se scházeli na návších a po mši se vozili na atrakcích, posvícení vždy trvalo tři dny a ve všechny dny bývala i zábava.²¹⁴

---

210 TURNER, Victor: *Průběh rituálu*, Computer Press, Brno 2004, s. 161.

211 ČEKALOVÁ, Magdaléna: *Lidové zvyky na Sedlčansku*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2011, Vedoucí diplomové práce Markéta Dvořáková.

212 Tamtéž, s. 113-116.

213 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, počátek dubna 1956.

214 ČEKALOVÁ, Magdaléna: *Lidové zvyky na Sedlčansku*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2011, Vedoucí diplomové práce Markéta Dvořáková, s. 39.

Míra vlivu komunistické strany na privátní rituály se těžko rekonstruuje. Čím to byla bytostnější záležitost každého jednotlivce, tím je dnes žárlivěji strážena v jejich myslích a už vůbec není zaznamenána v pramenech oficiální povahy. Pamětníci vzpomínají, že v 50. letech se všechny výše zmíněné rituály dodržovaly a k jejich vytracení (aktuální stav) došlo až v pozdějších letech.

Další oblastí ritualizovaného chování pak byla práce spojená s kalendářním rokem. Československo se svými typickými čtyřmi ročními obdobími mělo přesně dané svoje zákonitosti. V životě na venkově vše probíhalo v návaznosti. Vesnice v padesátých letech navazovala na svoji minulost. Sedlák 19. století procházel stejným kolotočem rituálů spojených s prací na polích jako jeho kolega z JZD v 50. letech 20. století. Koloběh ročních období symbolizoval lidskou činnost na vesnicích a zároveň nacházel paralely i s vývojem vlastního života. Výborně toto venkovské uvědomování reflektuje film *Touha* Vojtěcha Jasného,²¹⁵ který propojuje věčný cyklus života/smrti a jara / léta / podzimu / zimy. Třetí povídka je zároveň jedno z nejlepších ztvárnění proměny venkova v 50. letech skrze hrdinku, která odmítla vstoupit do družstva a tráví svůj podzim života úmorným dřením na poli při podzimních pracích. Film reflektuje socialistickou kolektivizaci v surrealistické upřímnosti a jedná se o nevídaný počín z roku 1957.

6.3 Veřejná sféra

Na stránkách Okresních novin jako důležitém sociokulturním pramenu té doby se veřejně akcentuje nejen historie rituálu, jeho průběh, ale i příináležitost každého občana okresu na parcitipaci veřejného obřadu. *„Na 8 tisíc pracujících se zúčastnilo oslav letošního prvního máje v Sedlci a v Sedlčanech. Byla to opravdu radostná přehlídka síly a budovatelských úspěchů pracujících celého našeho okresu. Byl to první máj bez s. Stalina a bez milovaného s. Klementa Gottwalda. Bolest nad jejich ztrátou je příliš živá, abychom si ji denně nepřipomínali a bude třeba, abychom měli stále na mysli přísahu, kterou jsme složili nad jejich rakvemi a abychom na ní nezapomínali hlavně nyní v době, kdy jsme si z oslav prvního máje přinesli nový elán do své denní práce. Bude třeba se také kriticky podívat zpět a pak jistě zdaleka*

---

215 Film obsahuje čtyři povídky. Každá zachycuje jiné roční a životní období. Úvodní *O chlapci, který hledal konec světa* začíná narozením dítěte, pokračuje se první láskou v *Lidé na zemi a hvězdy na nebi*, následuje *Anděla* a končí se smrtí maminky v *Mamince*. Hlavní hrdinka Anděla ze třetí povídky, kterou ztvárnila Věra Ticháčková, tráví svůj život na rodinném statku bez možnosti vysvobození. Odmítá JZD, později i nápadníka a vybírá si tradici a svoje dědictví. Dostupné na WWW: <<http://www.csfd.cz/film/4784-touha/>>

*jeden každý z nás nemůže být se svou prací spokojen.*²¹⁶ Pro obyvatele tak tato zpráva měla mnohem větší naléhavost než například obdobné zprávy o oslavě svátku v Praze v Rudém právu, protože režim se obracel přímo na ně – na sedlčanské obyvatele. Avizoval propojenost s celým komunistickým táborem, mluvil za ně, ale i přímo k nim. Propagační strategie jsou v tomto případě celkem jasné: vtáhnout čtenáře do svého diskursu, přesvědčit ho s hlavní ideou a nakonec ho s touto představou nazírání na svět ztotožnit.

Podle informace, uvedené v novinách, se akce účastnilo 8 tisíc lidí. Ačkoliv toto číslo může být poněkud nadhodnocené, není důvod nevěřit tomu, že účast byla masová. V současnosti existuje módní názor, že účast na oslavách 1. máje lze vysvětlit strachem lidí z perzekuce a jiných zejména pracovních postihů. Oslava 1. máje se ukazuje jako jeden z nejneoblíbenějších rituálů vůbec, jako svátek, který neměl nikdo rád, formálně ho všichni dodržovali, ale v okruhu známých a rodiny ho zesměšňovali. Právě na příkladu 1. máje se práce pokusí vystihnout jisté dílčí nuance, které by mohly znamenat, že podobné rituály nemusely být tak odmítané, jak se nám snaží soudobá historiografie podsouvat.

6.3.1 První máj

*„Statisíce mužů a žen se shromáždily na pracovištích a vytvořily mohutný a nepřemožitelný proud, který se klikatil ulicemi. Komunistické režimy označily tento den v kalendářích za den radosti, oslavy práce. První květen se stal příležitostí šířit mezi domácími i zahraničními diváky modely chování a představu ideální socialistické společnosti.*²¹⁷ Právě oslavy jednoho jediného dne skvěle reflektují hodnoty socialistické společnosti a snahy komunistických autorit prezentovat se svým vlastním způsobem. Může se říct, že 1. máj stál na vrcholu propagandistické pyramidy. Svátek v sobě spojoval všechny tužby a očekávání komunistického režimu a stejně tak i lidí, kteří v něm žili. Žádná akce, snad s výjimkou Spartakiád, nebyla tak přesně organizována a chirurgicky precizně připravována.

Průvod, který se 1. května uskutečnil v každé větší vesnici, vrcholil v celostátní manifestaci v hlavním městě a byl přenášen po celé zemi rozhlasem a později televizí. Pochod symbolizuje podstatu režimu, dovršuje kompozici dějin dělnického hnutí, směřování společnosti ke komunismu: Kupředu, zpátky ani krok. Joanna Królak na

---

216 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

217 KRAKOVSKÝ, Roman: Ať žije První máj, *Dějiny a současnost* 28, 1/2006, s. 17.

základě práce Richarda Schechnera²¹⁸ představuje svátek prvního máje jako klasickou festitu a rituál komunistického kalendáře s velmi pevným zakotvením v socialistické společnosti. Schechner podle ní definuje tzv. performance activities, což označuje divadlo, hry, sport, zábavu a právě samotný rituál. Królak se tento systém snaží aplikovat na prvomájový průvod a hledá v něm jak znaky divadelnosti, tak především rituálnosti. „*Průvod jako činnost má určitou formu, jejíž všechna stadia musí být realizována, a to nezávisle na tom, kolik reálného času uplyne. Jde tedy o čas splnění (event time)*.“²¹⁹ Uvádí tyto po sobě jdoucí stadia: příjezd hlavy státu, projev, průvod různých skupin (pionýrů, Lidových milic, skupin z jednotlivých závodů, atd.) před hlavní tribunou ve stanoveném pořadí a následný odchod mocných.

V divadelním představení je potřeba mít i rekvizity, posvátnými předměty v davu tak byly obří portréty vůdců, československé a sovětské vlajky, transparenty s řadou hesel, ale i malé vlaječky, mávátka, květiny, papírové holubice míru, stužky, atd. „*Asi najrozšířenejšou a najstabilnejšou predstavou, ktorá sa spája s pojmom komunistickej propagandy, je záplava červenej farby, tribún, portréty, mávatká*.“²²⁰ Právě vizuální vjemy se staly pro komunistický režim charakteristické. Každoročně se při prvomájovém průvodu objevovaly praporky v oknech, přesně daná kompozice tribuny, květinová výzdoba především z červených karafiátů a mnoho dalších věcí, které se neustále opakovaly a vlastně kopírovaly vzor z Moskvy.

Pokud se akceptuje idea divadelnosti průvodu, pak se musí konstatovat, že jde o obrácené divadlo. Naopak malá skupina lidí na tribuně (= hledišti) pozorovala větší skupinu v průvodu. Skupina diváků musela být z principu menší a přitom stále v přímé interakci s větší skupinou účastníků. Průvod měl dát najevo moc masy, ukázat, kdo vlastně stál v pozadí událostí a tvořil dějiny. Samotné představení pak ještě doplňovali další přihlízející diváci, kteří podporovali průvod aplausem, tleskáním, zpěvem, výkřiky, ale zároveň nesměli strhnout pozornost na sebe. „*Důležitým bodem může být také to, že podívání, jako je prvomájový průvod, je syntézou textů několika druhů umění (literatura, výtvarné umění, hudba, divadlo)*.“²²¹ Prvek literatury lze vystopovat v heslech na transparentech a hudba se linula během celého průvodu z amplionů, nehledě na taneční zábavu v odpoledních

---

218 Teorie Richarda Schechnera In: KRÓLAK, Joanna: Performativní aspekty stalinské kultury v Československu, In: *Studia Moravica IV*, Olomouc 2006, s. 99-104.

219 KRÓLAK, Joanna: Performativní aspekty stalinské kultury v Československu, In: *Studia Moravica IV*, Olomouc 2006, s. 100.

220 ZAVACKÁ, Marina: *Kto žije za ostnatým drótom?*, SAV, Bratislava 2005, s. 45.

221 KRÓLAK, Joanna: Performativní aspekty stalinské kultury v Československu, In: *Studia Moravica IV*, Olomouc 2006, s. 102.

hodinách. Pokud se přestane nahlížet na oslavy prvního máje jako na vynucenou akci komunistického režimu, otevře se prostor a možnost vidět její pravé významy. Nápis a hesla měla reflektovat nejen názory vedoucích představitelů, ale ztotožnění vlastních účinkujících, manifestující se přihlásili k obecně danému světonázoru a prezentují svojí loajalitu.

I Roman Krakovský pracuje s divadelní teorií 1. máje, kde ovšem role diváka a herce není pevně daná. „*Václavským náměstím zaburácí bouřlivý potlesk a volání: Ať žije KSČ! Ať žije mír! Ať žije naše vláda! Volání davu přivolá herce – na tribunu vystoupí představitelé strany a vlády, tajemníci ÚV KSČ, ministři, předsedové stran Národní fronty a další reprezentanti veřejného života.*“²²² Ovšem v tuto chvíli došlo k převrácení rolí, zatímco doteď byla hlavními herci politická garnitura nastupující na podium, po povinném úvodu splynula v mlčenlivé přihlížející a hlavní hybnou silou oslav se stali manifestující v průvodu. Krakovský jde ve své symbolizaci ještě dál a oslavy 1. máje pokládá za výjimečný typ historického karnevalu, kde aspoň jednou v roce je schopen si vládnoucí aparát/král vyměnit svoje místo s občany/poddanými. Jde o jedno velké gesto-díkovzdání, které probíhá v dílčích úkonech na obou stranách interakce. Nejprve mladí pionýři darovali představitelům strany kytice a děti se pak mohly za odměnu dívat na průvod z tribun. Odpoledne po samotném průběhu oslav byly pro účastníky přichystány různé akce pro zábavu-koncerty, divadelní představení. Za dostavení se na akci lidé dostali dar pobavení. Ve větších městech měli manifestující dokonce možnost zisku nedostatkového zboží, jako např. exotického ovoce.

Posledním darem, ve své podstatě nejvýznamnějším, byly samotné závazky, ke kterým se účastníci zavázali a deklarovali je na svých transparentech. Krakovský se domnívá, že dav symbolicky obdarovával národní elity a ty na svých tribunách pečlivě kontrolovaly, zda jejich příkazy byly realizovány správně. Aby z toho občané také něco měli, jako protidar dostali jedno zábavné odpoledne. „*Darování pracovních výsledků vytváří sociální vztah mezi darujícím a obdarovaným a tímto gestem průvod tlumočí povahu sociálních a ekonomických vztahů a formy vlády v socialistickém režimu.*“²²³ Na tomto tvrzení by se dalo najít pár nesrovnalostí. Manifestující darovali závazky nikoliv politické elitě, ale státu jako takovému a především sami sobě. Byl určitě rozdíl v oslavách na počátku padesátých let, během pražského jara a na konci normalizace.

---

222 KRAKOVSKÝ, Roman: Ať žije První máj, *Dějiny a současnost*, 1/2006, s. 18.

223 Tamtéž, s. 20.

Při zaměření diplomové práce a po studiu některých pramenů je zřejmé, že s většinou proklamací lidé v průvodu souhlasili a ztotožňovali se s nimi. Jistě, symbolicky obdarovávali představitele své země, ale zároveň si mysleli, že je to především dar sám o sobě. Jejich transparenty měly odrážet očekávání, která lidé vkládali do budoucnosti, věřili, že můžou být ještě lepší v tom, co dělali, a víra ve světlé zítřky nebylo jen propagandistické heslo.²²⁴ Každý člověk chce někam patřit, a jestli komunisté uměli něco opravdu dobře, tak vyvolat pocit sounáležitosti. „*Oslavy 1. máje hrají důležitou úlohu při osvojování si sociálních a politických hodnot „nového socialistického člověka“ a Svátek práce scénicky vyjadřuje některé fundamentální principy socialistické společnosti. Gesto daru a protidaru má vytvořit sociální vztah a hierarchii mezi pracujícím-manifestujícím a elitami státostrany na tribuně.*“²²⁵ Krakovský ve výše jmenovaném úryvku vychází z Marcela Mausse a jeho Eseji o daru.²²⁶ Maussův výzkum potlače²²⁷ a kuly²²⁸ ukázal v nové perspektivě význam darů pro společenskou soudržnost a organizaci. Podobné obyčeje se vyskytovaly ve všech archaických společnostech a tento typ obřadů se rozšířil téměř do všech kulturních oblastí. Od moderní obchodní směny se liší tím, že smyslem není získat to, co člověk potřebuje, ale jde o vytvoření závazků, které společnost udržují vcelku, samy dary by měly být ryze symbolické. Jakkoli platí, že dar se musí přijmout a oplatit, nesmí se to stát ihned, z ruky do ruky, což vlastně znamenalo odmítnutí a popření.

Pokud by se tedy důsledně dodržovaly teze z Maussovy knihy, pak by 1. máj nemohl být brán jako dar a protidar, jelikož k obojímu došlo zároveň ve stejný den. Zároveň se ovšem může svátek prvního máje brát jen jako symbol-zástupný element ve společnosti, kdy občané obdarovávali vládnoucí nomenklaturu svojí přízní a přítomností (vlastně každoroční potvrzování volebních výsledků) a režim jim nabízel svůj protidar ve formě volného dne a zábavných aktivit (ve společenských

---

224 Je polemické, nakolik se vnímání nejen tohoto svátku během padesátých let měnilo. Po problémech režimu se zásobováním a po měnové reformě se představy o socialistickém zřízení a naděje vkládané do budoucnosti poněkud modifikovaly. Jestliže první máj byl na počátku opravdu spíše oslavou a zábavou, během 50. let se z něj vyvinul silný legitimizační rituál, který měl symbolizovat sílu režimu a propojenost s lidem. Důležitý je tedy faktor doby. V diplomové práci se ovšem akcentuje úvodní fáze budování socialismu a tedy i utváření rituálu jako takového.

225 KRAKOVSKÝ, Roman: Ať žije První máj, *Dějiny a současnost*, 1/2006, s. 20.

226 MAUSS, Marcel: *Esej o daru*, SLON, Praha 1999.

227 Jde o kmenovou společenskou slavnost spojenou s rozdáváním (u některý kmenů s ničením) darů na západním pobřeží Severní Ameriky(zejména Kwakiutlové, Haidové, Tlingitové). Náčelník seze hosty a zahrnuje je dary, zároveň však očekává, že dary budou oplaceny. Potlače mohou být skromné i nákladné, trvající několik dní. Součástí slavnosti bývají tance a představení.

228 Je to rituál kruhové výměny symbolických darů mezi obyvateli Trobriandských ostrovů u západního pobřeží Nové Guineje.

podmínkách sociální jistoty-jako plná zaměstnanost, bezplatné vzdělání, zdravotnictví). Takto nastavený vzájemný vztach jde tedy ještě dál ke společenské smlouvě.²²⁹ Model komunistické společenské smlouvy by nejspíše vycházel z Thomase Hobbesa. Hobbes se domníval, že lidé jsou ve své povaze špatní, proto musí nad nimi bdít suverén, který tuto špatnost trestá a vynucuje si dodržování svých norem. Život člověka v přirozeném stavu podle něj "trpí osamělostí a nouzí, je bídný, brutální a krátký". Všeobecný chaos může být odvrácen pouze silnou centrální vládou.²³⁰ Tato teorie zakládá vládu na absolutním suverénu a autoritě tzv. Leviathana.²³¹ V Hobbesově životě i názorech se reflektoval duch doby a šlo by najít podobné paralely s poválečnou situací na konci 40. a počátku 50 let. Kvůli shodným východiskům tedy diplomová práce považuje Hobbesovu teorii společenské smlouvy za nejbližší komunistickému režimu.

Také sociologové se vždy věnovali studiu významu darů v nedávné minulosti a v přítomnosti. Teorie francouzského sociologa Pierre Bourdieu²³² hovoří o podstatě darů jako prostředků k získávání. Všiml si především neformálních závazků, které přijetím daru vznikají. Bourdieu hovoří o „neviditelných provázcích“, které mohou být k daru přivázány a dají se pak při vhodné příležitosti využít. Používání darů považuje za symbolickou alchymii a jako její nejzajímavější příklad uvádí přeměnu vztahů nadvlády a vykořisťování. Když ke směně dochází mezi sebou rovnými, sociální pouto se posiluje, pokud ovšem dochází mezi aktéry nerovnými, tak se na základě komunikace, poznání, rozpoznání a uznání (ve smyslu vděčnosti) nastolují trvalé vztahy symbolické nadvlády.²³³ *„Symbolický akt předpokládá u toho, komu je určen akt poznávací, akt poznání a uznání. Aby fungovala symbolická směna, musí na obou stranách existovat tytéž kategorie vnímání a hodnocení. Platí to i pro akty symbolické nadvlády, jak to vidíme například na nadvládě mužské, vždycky je zde nutná objektivní spoluúčast ovládaných, vždycky je třeba, aby ovládání aplikovali*

---

229 Společenská smlouva je teorie, podle níž veškeré právní a mocenské vztahy ve společnosti jsou dány jakousi implicitní dohodou mezi všemi členy dané společnosti. Motivací je nejistota, kterou lidé pociťují. Výměnou za ztrátu části svobody se jim dostává ochrany jejich oprávněných práv a jistoty. Reprezentanty této teorie jsou Thomas Hobbes, John Locke a Jean-Jacques Rousseau.

230 Thomass Hobbes zažil občanskou válku v Anglii. Právě díky těmto praktickým zkušenostem s válkou i jejich teoretickým zdůvodněním přirozeného stavu, Hobbes vytvořil teorii společenské smlouvy pod vládou absolutního suveréna. Hobbes bych ochoten akceptovat i značnou míru zneužívání této centrální moci, vzpouru proti moci považoval za nepřipustnou, pokud ovšem autorita není schopná zajistit "mír a obranu" (hlavní účel své existence), pak se smlouva stává neplatnou a člověk se vrací do přirozeného stavu, než se vytvoří společenská smlouva nová. Právo je pro Hobbesa vynucováním smluv.

231 HOBBS, Thomas: *Leviathan*, Oikoymenh, Praha 2009.

232 BOURDIEU, Pierre: *Teorie jednání*, Karolinum, Praha 1999.

233 Tamtéž, s. 122-129.

na konání ovládajícího (a na celou jeho bytost) stejné struktury vnímání, jakých užívá on sám.“²³⁴ Po aplikaci teorie na organizaci a průběh prvního máje, vyplývá, že nikoliv pod hrozbou perzekucí či ze strachu, ale tytéž kategorie vnímání a hodnocení v celospolečenském diskursu zapříčinily, že se lidé rituálů nejen účastnili, ale i se při nich docela dobře bavili.

6.3.2 První máj na Sedlčansku

*„Blíží se neslavnější svátek všech pracujících – 1. máj. Když si vzpomeneme, že popud k vyhlášení 1. máje za den manifestaci a demonstraci za práva a požadavky dělnické třídy vyšel před šedesáti lety z Ameriky, nepřekvapuje nás to, právě naopak. Ukazuje to jasně na bezohlednost tehdejšího amerického zřízení „svobody“, kdy pro zájmy kapitalismu musela téci dělnická krev a museli být popraveni nejuvěrnější synové dělnické třídy.(...) Vidíme, má-li oslava 1. máje vyznít jako mohutný projev vůle lidu po míru, že ani jeden občan okresu nemůže stát stranou v předmájovských přípravách.“*²³⁵ Samotná historie prvního máje je spojená s hnutím za osmihodinovou pracovní dobu v USA.²³⁶

Přípravě 1. máje se na venkově věnovala po celou dobu komunistického režimu velmi zvláštní pozornost. Už v dubnu 1949 vznikly přesné plány na zajištění účasti na oslavu 1. máje a členové předsednictva měli na starosti několik obcí, kde museli zajistit dobrou účast. „Sedlec - s. Zemánek – vypravý 4 aleg. vozy, oslav se zúčastní 250 osob. Prčice – 160 osob. Divišovice – 20 osob. Přestvalky – 50 osob. Uhřetice – 15 osob. Šanovice – 14 osob. Jetřichovice – 30 osob. Vrchotice – 40 osob. Ze škol zúčastní se oslav 400 dětí. Dále bude připraveno 21 hesel, které vytvoří školy za pomoci učitelů. Pokud se týče celookresní účasti škol na oslavách, byl vydán oběžník na všechny školy, ve kterém se žádá, aby školy druhého a třetího stupně se zúčastnily povinně a školy prvního stupně jen z místních škol / Sedlčany, Krásná

---

²³⁴ Tamtéž s. 129.

²³⁵ Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

²³⁶ V letech 1872 a 1873 proběhly v New Yorku a jiných městech USA demonstrace za starý dělnický požadavek na osmihodinovou práci. Odborová federace Spojených států a Kanady na chicagském sjezdu rozhodla, aby se od 1. května 1886 pracovalo jen osm hodin denně. Na jedné z těchto manifestací, které byly uspořádány 3. května 1886 v McCormickově továrně na žací stroje, došlo k střetu mezi stávkujícími a policií, jeden ze stávkujících dělníků byl při tomto střetu zabit. Načež anarchisté, působící v dělnickém prostředí USA (většinou přistěhovalci) svolali příští den 4. května na náměstí Haymarket v Chicagu protestní manifestaci proti policejnímu násilí předchozího dne. V čase, když se manifestace rozcházela, někdo - a doposud se nepodařilo zjistit, kdo to byl - hodil mezi policisty bombu. Načež byl jeden policista zabit, další raněni, načež policisté odpověděli střelbou a násilí eskalovalo. V atmosféře strachu, který zasáhl především střední vrstvu a podnikatelskou sféru ve Spojených státech, proběhl i proces se sedmi anarchisty. Nic konkrétního se jim nedokázalo, přesto byli odsouzeni. Čtyři dostali trest smrti a následně byli oběšeni, dva odsoudili k doživotí a jeden spáchal v cele sebevraždu.

Hora, Sedlec/. Žákoušská samospráva RG Sedlčany vyzdobý svůj aleg. vůz. Pokud se týče buffetu připraví si jej jednotlivé přípravné výbory sami.“²³⁷ V počátcích komunistických oslav tak zejména panovala obava, aby vše vyšlo podle představ místních politiků. Teprve v dalších letech se utvářel obsah a forma rituálu.

O pár let později například úplně vymizely alegorické vozy a zaměřovalo se na samotnou organizaci průvodu, hlavně na odstranění nedostatků. „*Referoval s. Počepický: „Budeme vycházet ze zkušeností z loňského roku. Byl zde i takový návrh, zda by nešel letos udělat 1. máj také v Krásné Hoře. Ovšem nemělo by to narušit účast v Sedlčanech. Je třeba zamezit opakování nedostatků předmájové soutěžení – loni se nám to vymklo z rukou / byly závazky ke konferenci/ S tím už je třeba začít teď. Řazení průvodu, letos napravit, seřadit označit čísla, a ty oznámit organizacím aby věděli kam si mají stoupnout. Předvečer 1. máje věnovat opět celý ČSM – Výzdoba města- vzaly si loni za úkol závody a nedopadlo to tak jak bylo potřeba Letos lépe v záv. org. zajistit. Akční trojka loni špatně pracovala, letos musí být znát náprava – zajistit dobrý kulturní program na odpoledne, spojit s výročním trhem. Ustavit předběžnou májovou komisi.“²³⁸ V roce 1953 jsou už tak téměř dotvořeny všechny atributy prvomájového průvodu - precizní řazení průvodu, výzdoba města, kulturní program, závodní závazky. Všechny vlastnosti, které jsou v pozdější době normalizace spojovány s “gulášovým socialismem“ a heslem: Něco za něco. To ovšem znamená, že v době, kdy komunistický režim byl poměrně stabilní a nezdiskreditovaný, fungoval na podobných, ne-li naprosto totožných legitimizačních strategiích.*

Na oslavy prvního máje vzpomínají i pamětníci. „*Prvního května ráno se všichni lidé sešli u Sokolovny v Kosově Hoře a každý podnik měl připravený ozdobený alegorický vůz. Za doprovodu muziky se lidé, školy i zaměstnanci podniků vydali na pochod do Sedlčan. Pochodu se účastnily i okolní vesnice a všichni se setkali na Novém městě v Sedlčanech, odtud pak prošel ještě průvod městem. Odpoledne byl pro účastníky průvodu připravený zábavný program na starém hřišti a večer se tam také konala velká taneční zábava.“²³⁹ Naprosto totožně popisuje první máj i místní kronika „*Za krásného jasného počasí probouzejícího rána shromáždilo se občanstvo u sokolovny, aby se zúčastnilo oslav 1. máje v Sedlčanech. Sešlo se tam žactvo obou**

---

237 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva

238 Tamtéž, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva

239 ČEKALOVÁ, Magdaléna: *Lidové zvyky na Sedlčansku*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2011, Vedoucí diplomové práce Markéta Dvořáková, s. 161

škol se svými učiteli, dělníci ze závodu Kotov, České pily, Čs. Státního statku, SČM, Sokol, hasiči, ROH, příslušníci KSČ a také nestraníci [...] pestrý průvod prošel za zvuků pochodové hudby do Sedlčan.“²⁴⁰

Samozřejmě po oslavách následovalo každoroční zhodnocení oslav. Rok od roku se zvyšovala jak účast, tak celá výprava akce. V roce 1949 se průvodu v Sedlčanech zúčastnilo 2 383 osob, v roce 1953 to bylo 6 190. Soudruh Hruška shrnul celou akci 1. máje: *„Diskusi je třeba zaměřit z politického hlediska. Už jen zmobilizovat dobrou účast byl kus dobré politické práce. (...) Otázka závodů – ujždí nám hlubší přehled o evidenci hospodářských výsledků. Nestačí jen mít závazky, ale i jak jsou plněni. Bude třeba vytvořit komisi, která hlouběji zjistí všechny nedostatky, abychom se jich vyvarovali příští rok.“*²⁴¹ Tím ovšem i padá Krakovského teze, že závazky byly navrhovány a vyhlášovány jen samy pro sebe, že se nepočítalo s tím, že by se mohly i plnit. Na Sedlčansku se braly poměrně vážně, i když některé byly samozřejmě poněkud absurdní. K 1. máji se OV KSČ vracelo pravidelně i během roku právě v souvislosti se závazky. *„Hodnocení předmájového soutěžení v závodech a zemědělství. Soc. soutěžení na našem okrese dosud v JZD neodpovídá tomu čemu má sloužit-s. Svoboda. s. Linhart: dosud jsme nevytvořili podmínky. Soutěžení musí se dostat do krve lidem a to se stane jen na základě hmotného odměňování.*

s. Hruška: někdo musí řídit propagaci a agitaci a vést evidenci soutěže, s. Jarůšek jako redaktor Vesnických novin může v tomhle udělat kus práce.

*s. Hruška: chybí nám popularizace a pravidelná kontrola závazků.“*²⁴²

Vzpomínka na veselé oslavy prvního máje probleskuje i ve vyprávění pana Jankovského ohledně jeho pracovní cesty do Mongolska v 70. letech. V Mongolsku se totiž také konaly každoroční průvody 1. května a pan Jankovský si s úsměvem vybavuje, jak ho potěšilo něco tak obyčejného a tak bytostně spjatého s domovem. Prvomájovská manifestace spojovala lidi z různých koutů země a dodávala jim pocit bezpečí. Tento rituál vlastně jedince utvrzoval v tom, kam patří a kde je jeho místo v životě společnosti.

6.3.3 Ostatní státní svátky

Ostatní slavnosti ve veřejných prostorách měst se pojily s významnými událostmi: výročí narození/smrti či uctění památky významných státníků, důležité státní svátky

---

240 Kronika obce Kosova Hora, záznam z roku 1950.

241 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

242 Tamtéž.

jako 9. květen - den osvobození, Mezinárodní den žen, Spartakiáda, výročí Velké revoluce: „Blíží se listopad, měsíc nad jiné významný pro novodobé dějiny všeho lidstva. Je to měsíc, ve kterém se před 36 lety změnila provždy tvář světa, měsíc Velké říjnové socialistické revoluce, měsíc v němž v roce 1917 soudruh Lenin prostými slovy oznámil na sjezdu Sovětů: Začínáme budovat socialistický řád. Již po třetí budeme i v našem městě slavit toto období jako měsíc Československo-sovětského přátelství.“²⁴³ nebo Den armády: „Velká Říjnová revoluce zrodila nebojácného, tvrdého člověka, který s puškou v ruce rozbil starý zpuchřelý carský režim pak odhodil pušku a dal se do práce. Vystavěl zahradu Sovětů. (...) Po boku tohoto vojáka stál od slavné bitvy u Sokolova voják náš. Náš voják, voják lidu, voják hájící a bojující za práva tohoto lidu, voják zocelený bojem o skutečnou vlast pracujících, voják ozářený a prodchnutý ohněm Velké revoluce. (...) Je proto naší vlasteneckou povinností, abychom Den armády, který bude v Sedlčanech 5. října 1952 odpoledne na sokolském hřišti, využili k uzavírání závazků k splnění a překračování dodávek, k zvyšování branné zdatnosti zakládáním kroužků SVAZARMU.“²⁴⁴

Každá ze zmíněných slavností akcentovala určitou socialistickou hodnotu. První máj byl oslavou práce, jakožto ústředního ideologického motivu, devátý květen připomínal vděk československého lidu sovětské armádě za osvobození a utvrzoval československo-sovětské přátelství, spartakiáda se stala oslavou mládí a radosti nové uvědomělé generace.²⁴⁵ Některé z motivů byly všem svátkům a oslavám společné. Pravidelnost každoročního opakování z nich činila pevné rituály. Jejich cyklické znovu-zpřítomňování dokládalo stabilitu socialistického řádu.

Jestliže 1. máj představoval celorepublikovou záležitost, ostatní státní svátky byly spíše lokálními oslavami v okresních městech, jejichž význam nepřesahoval hranice regionu. Svátek žen, tzv. MDŽ, se slavil zejména v podnicích. Žena, která se stala jedním z pilířů budování socialismu a měla tak výsadní postavení ve společnosti, musela být oslavována. „Při příležitosti letošního MDŽ blahopřejeme všem našim ženám k velkým úspěchům, kterých docilují v naší lidově demokratické vlasti a věříme, že nebude jediné obce ani jediného závodu v našem okrese, kde by práce

---

243 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

244 Tamtéž.

245 MERTA, Jonáš: *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu*: diplomová práce, Karlova univerzita, Fakulta Sociálních věd, Praha 2012, Vedoucí diplomové práce Barbara Köpplová, s. 64.

*žen nebyla náležitě oceněna.*²⁴⁶ Komunistický režim se zasadil o feminizaci a sebeurčení žen. Jedno odpoledne měly být hýčkány, obdarovávány a baveny. Zrušení tohoto svátku po revoluci 1989 a obnovení Dne matek vytvářel sociální konstrukci společnosti devadesátých let, jako by si lidé řekli: „*za co jiného by měla být žena oslavována, než že je matkou*“?²⁴⁷ Toto jisté zpátečnictví netrvalo dlouho a dnes není překvapující, že zejména mladší ročníky žen si svátek MDŽ znovu připomínají a opět se stává platným rituálem společnosti. Jde totiž o svátek, který potřebuje každá doba a každý režim. Celospolečenské změny tak symbolizuje nahrazení komunistického červeného karafiátu poněkud estetičtějším žlutým tulipánem.

Samozřejmě i Sedlčansko v roce 1955 žilo přípravou Spartakiády. Na stránkách místních novin se řešil hlavně důvod této masové události. „*Od nepaměti si lidé lámali hlavy nad tím, jak prodloužit život člověka. Dnes nám sovětští vědci - lékaři dali odpověď. Dokázali, že život lze prodloužit pravidelným 10 až 20 minutovým denním cvičením.*“²⁴⁸ Článek popisující zdravotní osvětu skrze pohyb se brzy změnil na kritiku nezájmu tělovýchovných spolků začít s nácvikem na Spartakiádu. Během komunistického režimu se slavilo mnoho státních svátků, které v dřívější době nejen neexistovaly, ale během nepřetržité vlády jedné strany se ani moc dlouhou dobu neudržely v kalendářích.²⁴⁹ Všechny státní svátky měly ale něco společného, měly v první řadě potvrzovat přináležitost k SSSR, k socialistickému bloku a vytvářet společné hodnoty.

6.4 Sdružování a venkovské spolky

K pravidelnému rituálnímu chování náleží i potřeba lidí se scházet, sdružovat, vytvářet spolky. Prvky rituálů samozřejmě obsahuje i školní docházka. Poválečná situace ve školství na Sedlčansku byla stejně jako v jiných oblastech kritická. Reálné gymnázium vzniklo až v roce 1946. Ve škole probíhala spousta mimoškolních aktivit, například se hrálo divadlo, vystupovalo se s pěveckým a recitačním kroužkem, pořádaly se besedy a konaly se sportovní akce. V poválečné složité situaci obyvatelé města dostávali potraviny, šatstvo, ale i dárky pro děti díky pomoci UNRRA. Místní politici tyto podoby zahraniční pomoci někdy zneužívali ve svém politickém boji.

---

246 SOA Příbram, f. V nový život 1954 - 1958, dne 5. 3. 1958.

247 HOLÝ, Ladislav: *Malý český člověk a velký český národ*, SLON, Praha 2001, s. 131.

248 SOA Příbram, f. V nový život, ze dne 9. 12. 1954.

249 OLŠÁKOVÁ, Doubravka: Pohyblivé svátky. Kalendáře a významná výročí let 1945—1960, *Dějiny a současnost* 8/2008 s. 34-37.

„Pokud se týče otázky vyplácení podpor z akce UNRA, navrhuje s. Chmátal, aby v první řadě byly vypláceny jen v těch obcích, kde jsou již ustaveny přípravné výbory JZD.“²⁵⁰ Nový školský zákon z roku 1948/1949 změnil obecnou školu na školu národní, z měšťanské školy a počátečních 4 let gymnázia se udělala škola střední a vyšší ročníky zůstaly samotným gymnáziem. Od roku 1948 se přejmenovala i zemědělská střední škola na základní odbornou školu zemědělskou.

Po válce se postupně obnovovaly i kulturní spolky. Na přelomu 40. a 50. let vyvrcholila činnost hudebního sdružení Suk a pěveckého sboru Záboj. Obnovila se přerušovaná činnost ochotnického souboru a znovuotevřela se dobře zásobovaná knihovna. Společenský život v Sedlčanech významně ovlivňoval Sokol, který vedle sportovních aktivit, připravoval pro širokou veřejnost sokolské letní karnevaly nebo letní slavnosti. Po roce 1950 je však spolkový život reorganizován a kulturní spolky postupně ochabují ve svých aktivitách. Do konce roku 1953 skončily svoji činnost jak Suk, tak Záboj, Junák, Sokol ale i loutkové divadlo. Od roku 1956 fungovala výchovná organizace TJ Tatran sloučením Sokola a SK Sedlčany a na Sedlčanské kotlině se od počátku padesátých let budovala kvalitní trať pro terénní soutěže motocyklů pod záštitou Automoklubu Svazarmu.²⁵¹ Největším kulturním zážitkem se pro obyvatele Sedlčanska po několika letech výstavby stalo otevření nového kulturního domu v roce 1954. Součástí kulturního centra města se stalo i kino, které doposud sídlilo v sále největší restaurace U Karla IV.

Jestliže o některé oblasti lidského života venkova citelně scházejí prameny, pak jsou to informace o spolkové činnosti a sdružování obyvatelstva. Dozor nad kulturou v okrese měla na starosti kulturně-propagační komise, což mohl být i jeden z důvodů, proč většina spolků v 1. polovině 50. let zanikla. Ochotnické spolky, které do té doby hrály jednu z nejvýznamnějších rolí ve sdružování na malých obcích, se dostaly do působnosti okresní komise, „S. Zemánek konstatuje, že se na různých místech v okrese hrají špatné divadelní hry na ochotnických jevištích. Jest schválen návrh, aby všechny divadelní hry byly kontrolovány osvětovou a školskou komisí a OV-KSČ.“²⁵² Okresní výbor postupně získal absolutní kontrolu nejen nad divadlem, které se hrálo na místních jevištích, ale i filmech, co se promítaly. Od roku 1952 pravidelně okresní výbor pořádal *Festival mládeže*, kde se během kulturního programu tvořícího zejména filmové skvosty socialistického realismu, pořádaly krátké besedy s funkcionáři OV KSČ a docházelo k neustálému politickému školení mladých.

---

250 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947–1960, kart. 4, i. č. 23, III. Zápisy z předsednictva.

251 PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha - Litomyšl, 2010. s. 36.

252 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947–1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva.

7 Religiozita

V této kapitole se diplomová práce snaží konstruovat mentální život jedinců na venkově a zároveň se zabývat lokální komunistickou propagandou v náboženské otázce. Na příkladu podpory Katolické akce a zejména politického procesu s děkanem Františkem Bučilem, konaným přímo v Sedlčanech, se snaží postihnout tyto úspěšné či neúspěšné strategie.

Postava Františka Bučila je jedna z nejkontroverznějších témat v komunistické historii okresu. Jeho život, a zejména jeho druhý posmrtný život, měl až mystický vliv na zdejší občany. Dále se práce věnuje vztahu mezi komunistickými představiteli a náboženstvím, potažmo církví samotnou. V neposlední řadě si všímá silných okultních vlivů v první polovině padesátých let, zejména v stále přítomné a silné fascinaci smrtí.

7.1 Teoretické zakotvení náboženství

Otázka náboženství rezonovala v prostředí Sedlčanska od nepaměti. Okolí Sedlčan totiž nebylo považováno jenom za zemědělský kraj, ale navíc s hlubokou a stále silnou náboženskou tradicí. Zaostalý region v sobě spojoval dvě hlavní kréda života svých obyvatel: pole a kostel. Jestliže tedy byla některá oblast venkova a lidského života háklivější na komunistické propagandistické tendence, tak je to právě niterný náboženský postoj. Důkazem náboženského založení místního obyvatelstva jsou i volební výsledky strany lidové z roku 1946, kdy na okrese získala 9 371 hlasů a za komunistickou stranou zaostávala o necelý tisíc hlasů. Samozřejmě byly obrovské rozdíly i mezi jednotlivými obcemi. Zatímco v Dublovicích měla lidová strana vždy velmi vysoké procento voličů a komunistická strana spíše nižší,²⁵³ v obci Kosova Hora to bylo naopak.²⁵⁴ Přitom obě vesnice měly podobný počet obyvatel,²⁵⁵ rozlohu a jsou i stejně daleko vzdáleny od Sedlčan.

Je ovšem na místě zmínit i skutečnost, že odklon od náboženství byl již zahájen dříve a nejen díky negativním zkušenostem 2. světové války.²⁵⁶ Dokladem tohoto

---

253 V roce 1929 při volbách do poslanecké sněmovny v Dublovicích lidovci získali 55 a komunisté 28 hlasů (dále sociální demokracie 61, agrárníci 148, živnostníci 28 a národní socialisté 28).

254 V tom samém roce dostali v Kosově Hoře komunisté 65 a lidovci 74 hlasů (národní socialisté 129, sociální demokracie 31, národní demokraté 6, republikáni 67 a jinostranici 86).

255 V roce 1930 měly Dublovice 650 a Kosova Hora 824 obyvatel, v roce 1950 pak Dublovice 568 a Kosova Hora 798 obyvatel. In: *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha 2006, s. 160-170.

256 Současný ateismus většiny české společnosti ve srovnání např. s Polskem, které bylo komunistické

tvrzení může být vzpomínka Jaroslava Jankovského na počátek občanských svateb na ONV, který se datuje už do doby těsně po válce. Pan Jankovský vzpomínal, že první svatba na výboru proběhla hlavně díky tomu, že nastávající snoubenci byli obdarováni okresem nemalým finančním obnosem v hodnotě měsíčního platu ženicha, který se živil jako kočí.²⁵⁷

Privátní a složitý vztah lidí k Bohu byl od raných padesátých let těžce zkoušen. Vůči katolictví, potažmo celému náboženství, se totiž komunistická strana a vládnoucí elity silně vymezovaly. Strana navazovala na učení Karla Marxe, který v Úvodu ke kritice Hegelovy filosofie práva tvrdil, že náboženství je pouze iluzorní štěstí, a proto *„zrušit náboženství jako iluzorní štěstí lidu znamená žádat jeho skutečné štěstí. Požadavek vzdát se iluzí o svém postavení je požadavek vzdát se postavení, ve kterém je zapotřebí iluzí. Kritika náboženství je tedy v zárodku kritikou tohoto slzavého údolí. Náboženství je povzdech utlačeného tvora, cit bezcitného světa, duch bezduchých poměrů.“*²⁵⁸ Jde o známé „opium lidstva“, které se stává útekou utlačované dělnické třídy, která trpí vykořisťováním v nespravedlivém společenském uspořádání. Náboženství tedy mělo pomáhat vykořisťovaným v takovém systému přežít, ale v situaci, kdy je ustanoven komunismus, už ho lidská společnost nebude potřebovat. Náboženství se tedy záhy stalo hlavním komunistickým konkurentem.

V této chvíli je nutno postavit proti náboženství i vlastní komunistickou ideologii. Režim totiž sice jedno náboženství odmítal, ale zároveň si konstruoval svoje vlastní. Ivo Budil se domnívá, že totalitarismus musí nutně vedle represivních prostředků a mesianistické ideologie využívat i pseudoreligiozní imaginaci, schopnou získat řadu dalších stoupenců. Do moderní společnosti, která postrádala sílu imaginace, právě Marxova eschatologie třídního boje skvěle zapadla.²⁵⁹ Náboženský charakter měly veřejné soudní procesy, při kterých docházelo k vyznání hříchu, následnému sebezpytování a projevení lítosti. Na rozdíl od náboženské zpovědi ovšem strana neposkytovala novou šanci. Docházelo ke spojení absolutní moci a absolutního ospravedlnění, následná očista se stala procesem zničení člověka. K likvidaci se

---

propagandě vystaveno ve stejné míře, se může do jisté míry považovat za následek reformace a husitské tradice. Katolictví se etablovalo zejména po tvrdé rekatolizaci po Bitvě na Bílé hoře. Církev tedy mohla mít mnohem slabší pozici, než si většina lidí tehdy uvědomovala.

257 Rozhovor vedený s Jaroslavem Jankovským dne 9. 6. 2012.

258 MARX, Karl: Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva, In: MARX, Karl - ENGELS, Friedrich - LENIN, Vladimír I.: *K filosofickým otázkám*. Svoboda, Praha 1974, s. 44.

259 BUDIL, Ivo: Imaginace totalitarismu z antropologického hlediska, In: ŠÁMAL, Petr (ed.) *Literatura socialistického realismu: východiska, struktury a kontexty totalitního umění*, Praha 2009, s. 9-17.

přistupovalo bez vášní, spíše technicky. Z čestného nepřítele minulé doby se vytvořil zákeřný škůdce, který se plíží a osnuje svoje spiklenecké plány za zády všech, a často to byl právě představitel církve.

Projevovala se tak vlastní božská podstata strany a zejména její neomylnost. Docházelo k světské religiozitě, při které se v různých režimech a v různé době pozvedla buď rasa, třída, nebo stát. Stala se nejvyšší možnou skutečností a vstřebala prvky vnitrosvětského zbožštění.²⁶⁰ Náboženské prvky se vlastně absurdně používaly jako prostředky k odstříhnutí od znamení a tradic své křesťanské minulosti, příkladem budiž kult relikvií. Lenin i Stalin byli uloženi v mauzoelu v Moskvě, kam se na ně lidé chodili dívat, uctívat je a potvrdit tak jejich výjimečnost a lidskou odhmotněnost.²⁶¹ To co fungovalo po celá staletí jako náboženský prvek, symbolizace věčného posmrtného života, deformoval komunistický režim do svého vlastního obráceného světa. Může se říct, že totalitní hnutí mají stejná východiska jako náboženství – slibují spásu, záchranu, lepší budoucnost. Revoluční ideje jsou vizí sebespasení lidstva. Ne spása od Boha, ale záchrana díky působení lidí.²⁶²

Hans Maier ve své knize *Politická náboženství* tvrdí, že každé totalitní hnutí se snažilo vytvořit ve svých přívržencích přesvědčení, že jsou povoláni k velkému dílu, k pokrokovému, historickému poslání, které má přinést pro celé lidstvo novou dobu plnou štěstí. Mnozí stoupenci totalitních hnutí tak chápali své působení jako nějaké náboženské poslání. Z hlediska diplomové práce mělo náboženství a komunistické ideje stejný nárok být důležitou součástí přítomnosti v každé oblasti lidského života, určovat ji a dávat jí slavnostní rámec. V obou přístupech docházelo k neustálému přesvědčování lidí, že pouze ten, kdo splní určité podmínky, bude pravým, dobrým členem hnutí / společnosti. Stejně jako v náboženství i v komunismu hrály důležitou roli také teorie o nesčetných spiknutích proti vlasti a vlastnímu hnutí. Zejména vnitřní protivníci byli nazýváni doslova „heretiky“ nebo „schizmatiky“.²⁶³ Terminologie a symboly byly přívrženci všech totalitních stran zneužívány pro jejich vlastní cíle. Náboženská symbolika měla podpořit nároky komunistického režimu na pravdu a zároveň mu pomoci vyloučit náboženství jako poslední alternativu v životě lidí, která se nedá kontrolovat.²⁶⁴

---

260 BALÍK Stanislav - KUBÁT Martin: *Teorie a praxe totalitních a autokratických režimů*, Dokořán, Praha 2004, s. 34.

261 Tamtéž, s. 31.

262 MAIER, Hans: *Politická náboženství. Totalitární režimy a křesťanství*, CDK, Brno 1999, s. 19.

263 Tamtéž, s. 31-33.

264 Tamtéž, s. 18

7.2 Katolická akce

Jedna z prvních agitačních akcí vedená proti náboženství byla tzv. *Katolická akce*.²⁶⁵ Katolická akce se ustanovila za účasti přibližně 70 duchovních a údajně ji mělo podporovat mnoho dalších představitelů církve. Záhy vznikly krajské a okresní výbory Katolické akce v součinnosti s OV a KV KSČ. V největším měřítku se snažila Katolická akce získávat podporu mezi nekomunistickými věřícími, sbíraly se podpisy a pořádaly se souhlasné manifestace. Katoličtí biskupové velice ostře odmítli novou Katolickou akci a vydali její kritiku v pastýřském listě *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*. Celá akce se záhy zdiskreditovala, když vyšlo najevo, že mnoho podpisů bylo získáno podvodným způsobem. Komunistický režim postihoval kněze, kteří četli v kostelích zakázané pastýřské listy nebo “neplnili své povinnosti”. Někteří z nich později skončili ve vězení. Na jaře 1950, necelý rok od zahájení, byla organizace ve vší tichosti pro téměř nulovou podporu veřejnosti rozpuštěna.

Průběh Katolické akce na sedlčanském okrese se tak jako většina společenského dění samozřejmě řešil i na schůzích předsednictva OV KSČ. „S. Kratochvíl konstatuje, že podle zatím došlých hlášení toto prohlášení podepsalo 1 150 věřících ze 28 obcí a 2 závodů. Při průběhu této akce dále konstatuje s. Kratochvíl, že tuto věc např. v okresní národní pojišťovně nepodepsali ani ti nejpovolnější z řad našich soudruhů. Kromě toho s. Jarůšek, který obcházel s podpisovým archem úřady a občanstvo v Sedlčanech se nepěkně o této věci vyjádřil, že je to násilí, páchané na lidech a nemá naprosto kladný poměr k dnešnímu lidově-demokratickému usnesení.“²⁶⁶ Z propagandistického hlediska je důležitých několik informací. Ve Vesnických novinách se otázka Katolické akce vůbec neřešila, tudíž propagace KA probíhala jen podle výše zmíněných postupů. Obcházeli se jednotlivci, kteří byli přesvědčováni k podpisu. Udávaný počet sice akcentuje věřící, ale je otázka, nakolik to byli aktivní věřící chodící každou neděli do kostela. V roce 1949 bylo téměř dvacet let od posledního sčítání lidu. Chyběly přesnější záznamy o náboženském vyznání místního venkovského obyvatelstva. Samotný počet

---

265 Šlo o státem řízenou organizaci, založenou 10. června 1949 z popudu představitelů KSČ za pomoci tzv. vlasteneckých kněží. Nejednalo se o skutečnou Katolickou akci (založenou v roce 1922 tehdejší papežem Piem XI). Účelem komunistické Katolické akce (KA) mělo být získání podpory pro novou dohodu mezi Československým státem a katolickou církví. Komunisté si přáli udělat z katolické církve národní církev nezávislou na Vatikánu, ale podřízenou státu, potažmo straně.

266 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva.

více jak tisícovky obyvatel z celkového počtu téměř 22 tisíc lidí na okrese není nijak vysoké číslo. Přesvědčování pak absolutně odmítaly celé podniky a ani samotný přesvědčovatel/propagátor nebyl ztotožněný s ideou KA. Soudruha Jarůška kvůli zmíněným řečem později propustili ze služeb ONV v Sedlčanech a bylo proti němu zahájeno i disciplinární řízení.

*„Pastýřské listy tuto neděli byly čteny ve všech kostelích. Pouze v Kamýku, Svatém Jáně a ve Vojkově čteny nebyly. Záleželo na přesvědčení kněží, a neměli být nikým upozorněny, aby tyto pastýřské listy nečetli. Z přesvědčení tento pastýřský list nečetl jen farář ve Vojkově. V Kamýce byl na tuto věc farář upozorněn členem SNB a ve Sv. Jáně farář nebyl přítomen.“*²⁶⁷ Katolická církev záhy rozjela svoji antipropagandistickou akci v Pastýřských listech a podle všeho byla velmi účinná. Funkcionáři OV KSČ o měsíc později informují o stavu Katolické akce v tom smyslu, že v současné době je sice Katolická akce v klidu, ale mezi lidmi se začaly šířit prokatolické nálady. *„Katoličtí činovníci jsou v akci, pořádají přednášky o církvi se zaměřením proti lidově demokratickému řádu. Na nedělní kázání 17 t. m. četlo prohlášení katolického duchovenstva zaměřeného proti katolické akci 10 farářů. 5 farářů prohlášení katolického duchovenstva nečetlo. Jest utvořen výbor katolické akce v okrese, který ihned zahájí činnost. Složení tohoto výboru je schváleno předsednictvem KSČ.“*²⁶⁸ Pokud je tedy Katolická akce typickou ukázkou propagandistické strategie na venkově, musíme konstatovat, že poměrně neúčinnou. Stejně jako vyprchala KA na republikové úrovni, přestali o ní mluvit i okresní funkcionáři v Sedlčanech na přelomu roku 1949/1950. Neúspěchy se přeci jenom reflektují hůře než kladné výsledky.

7.3 Případ Bučil

Právě výbor Katolické akce sehrál svoji smutnou roli i v případě odsouzení děkana Františka Bučila.²⁶⁹ František Bučil se narodil v obci Smolotely na Příbramsku do rodiny sedláka. V roce 1914 začal studovat na pražské teologické fakultě Univerzity Karlovy, v roce 1925 byl ustanoven definitivním katechetou v Sedlčanech, kde učil děti náboženství. V roce 1937 byl jmenován administrátorem a během 2. světové války děkanem. Po válce byl dokonce zvolen prvním předsedou Národního výboru v Sedlčanech, této funkce se nakonec kvůli zaneprázdněnosti vzdal. Děkan Bučil byl

---

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ VALIŠ, Zdeněk: *Památce Františka Bučila – děkana v Sedlčanech*, Sedlčany 2005.

místním komunistům trnem v oku. „Vzhledem k tomu, že děkan Bučil arogantně postupoval vůči školní mládeži, že se nezúčastnila bohoslužeb na 1. Máje a dal jim 1 000 krát napsati za trest, že mají choditi do kostela a dokonce některé žáky tloukl, rozhodlo předsednictvo, aby okresní akční výbor NF s okamžitou platností zarazil děkanovi vyučování na škole do té doby, než se celá záležitost vyřeší. – Za provedení, jakož i sepsání protokolu s jmenovaným zodpovídá s. Kratochvíl.“²⁷⁰

Církev si v Sedlčanech díky pevné organizaci a dlouhé tradici stále udržovala silný vliv na věřící. František Bučil byl navíc nejen charismatický kněz, ale i místní politik a především vůdčí osobnost veřejného života Sedlčanska se značnou přirozenou autoritou. Po několika dílčích konfliktech nakonec vedení OV KSČ našlo cestu, jak si s děkanem poradit. Proces s kněžími²⁷¹ se stal osudným i sedlčanskému děkanovi. V soukromém rozhovoru se třemi studenty místního gymnasia se Bučil zmínil o páterovi Josefovi Toufarovi, který byl ubit u výslechu. Okresní oddělení Státní bezpečnosti v Sedlčanech se o tom záhy dozvědělo díky výpovědi studenta Josefa Caltý a podalo trestní oznámení. Dne 28. prosince 1950 byl děkan Bučil odsouzen na jeden rok odnětí svobody a k peněžitému trestu 10.000 korun.

O několik týdnů později s ním ovšem bylo vedeno další přelíčení přímo v sedlčanské sokolovně před organizovanou veřejností a dne 2. února 1951 ho odsoudili už podle nového trestního zákoníku za sabotáž, spočívající v zásobách nadměrného množství potravin,²⁷² na devět let těžkého žaláře, k peněžitému trestu 20.000 korun. Dále zkonfiskovali celé jeho jmění a ztratil občanská práva na deset let. Prezident Antonín Zápotocký mu v roce 1955 prominul část uloženého trestu, ale vážně nemocnému Bučilovi to nebylo nic platné. Zemřel 30. prosince 1955 ve věku nedožitých dvaadesáti let. Jeho ostatky byly zřejmě uloženy do neoznačeného a společného hrobu na hřbitově v Ďáblicích. Případ Bučil rezonoval veřejným míněním celého okresu. „Zatkli děkana Bučila, měl prý spousty zásob.“²⁷³

---

270 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 23, III. Zápisy z předsednictva. květen 1949

271 Uspořádán proces s významnými představiteli řádů: František Šilhan, František Mikulášek, Jan Evangelista Urban, Silvestr Braitto, Ivan Mastiliak, Jan Blesík, Vít Tajovský a Augustín Machalka.

I další sedlčanský rodák byl odsouzen v procesu s kněžími. ThDr. Stanislav Bohuslav Jarolímek, premonstrát, opat strahovského kláštera, generální vikář řádu a zástupce generála řádu ve funkci vizitátora premonstrátských klášterů v Čechách a na Moravě, se narodil dne 14. ledna 1900 ve Vilíně u Sedlčan. Za války podporoval protinacistický odboj, za což byl vyznamenán. V roce 1945 byl jedním ze tří kandidátů na arcibiskupský stolec v Praze. Byl zatčen jako poslední kněz pro připravovaný český monstrproces Zela a spol. Odsoudili ho 2. prosince 1950 za velezradu a špionáž na 20 let. Zemřel záhy dne 31. ledna 1951 na těžký zánět plic (zároveň měl finální stádium rakoviny) v pankrácké vězeňské nemocnici.

272 Při příležitosti přelíčení vznikla výstava podvržených a kompromitujících „důkazů“, fotografie i štvavé letáky o „nepříteli pracujícího lidu“ byly vystaveny ve výlohách 13 obchodů na náměstí v Sedlčanech. Vystavené věci pocházely z řady charitativních pomoci, jež byly válkou těžce postiženému Sedlčansku darovány a byly uskladněny na faře.

273 SOA Příbram, pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 10.1.1951.

Situaci kolem Františka Bučila si velmi dobře pamatuje i pan Jaroslav Jankovský. S panem Bučilem se v Sedlčanech často setkával, a když se pan Jankovský ženil, matka nevěsty pozvala děkana na svatební oslavu. Po sňatku se mladí novomanželé odstěhovali do pohraničí a začátek celé kauzy tak zná zejména z vyprávění. *„A v té době, když jsem byl v tom pohraničí, tak ten kněz Bučil se nějak nezavděčil komunistům a vozili se po něm a furt na něm něco viděli a jednoho krásného dne nějaká ta skupina nebo nějaká ta partička, která byla u toho vesla, dělala chytráky, to byla taková jako ta komise, že se půjdou přesvědčit, jestli tam má nějaký zbraně nebo co tam vlastně má na tý faře. Říkali a potom to zabrali a dali to víčko vrchovaté peněz 50-ti korun, pětikorun, dvoukorun zabavili a dali to do výlohy, aby se lidi na to dívali. A bylo tam napsáno, že je to zabavený z fary děkana Bučila. A taky mu zabavili pistol, zabavili mu holínky, černý, kožený a mezi nima byla i ženská a tý se zalíbily peřiny, tak ty taky vzali z fary a jeho zavřeli a zemřel.“*²⁷⁴

Na okrese v té době zřejmě panovaly rozporuplné názory a reflexe celé kauzy je tak složitá. *„Povídalo se o tom, byly takový názory, pak zase jiný. Zaplat' Pán Bůh to pak utichlo.“*²⁷⁵ Z vyprávění pana Jankovského vyplývá zřejmá nechuť Bučilův případ obstarat hodnotovým soudem. Co vlastně celé aféry a vykonstruovanému procesu říkali samotní lidé je tedy dnes na okrese těžko vysledovatelné. Podle některých záznamů navíc postihl na Sedlčansku podobný osud jako děkana Bučila více církevních představitelů. *„V cihelně v Sedlčanech pracují zatčení kněží z Nechvalic, Jesenice, Ouběnic a děkan Bučil. Dnes je někdo viděl, když šli od doktora obvázaní- některý ruce – některý hlavu. Zle prý s nimi nakládají.“*²⁷⁶ Šlo tedy zřejmě o každodenní praxi komunistického režimu a občané venkova se s ní museli smířit.

7.3.1 Druhý život děkana Bučila

Některé vzpomínky dávají děkanovi Bučilovi až mystický rozměr. Jedna pamětnice vzpomínala, že když onemocněl její tatínek na žaludeční vředy v létě 1946, skončil v nemocnici v Benešově, kde prodělal složitou operaci žaludku. Po ní se jeho zdravotní stav rapidně zhoršil a ani lékaři mu nedávali naději na přežití. Jeho manželka zašla za děkanem Bučilem, zdali by za jejího manžela nesloužil mši svatou. Ještě ten den, když došlo ke mši, se jeho zdravotní stav zázračně zlepšil. Marii Stěhulovou tento zážitek silně ovlivnil a o děkanovi Bučilovi tvrdí, *„že byl světec,*

---

²⁷⁴ Rozhovor vedený s panem Jaroslavem Jankovským dne 4. 6. 2012.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ SOA Příbram, pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 2. 4. 1951.

*že takovéhle uzdravení dokázal vyprosit více lidem.*²⁷⁷ Nešlo jen o to, že byl považován za zástupce Boha na Zemi, ale Sedlčanští se docela vážně domnívali, že je nadaný nějakým druhem nadpřirozených sil, pramenící z přednáboženských tradic.

Děkan Bučil po své smrti žil dál v myslích občanů okresu a během 50. let jeho případ stále rezonoval ve veřejném diskursu. V té době zasáhla zdejší region vlna okultismu vážící se k počátkům celé kauzy. Sedlčansko se ponořilo do mlhy paranoie a paniky. O událostech následujících po zatčení, odsouzení a úmrtí děkana Bučila, které formovaly veškeré veřejné mínění, vyprávěl pan Jankovský: *„A ten jeden, co si vzal ty holínky, přišel o nohy asi za půl roku. Ta ženská co ukradla ty peřiny, v těch peřinách usnula nadobro, zemřela. Ten třetí, co si vzal pistoli, tak byl zavražděnej pod našima okna. Byl to velitel četnictva a stalo se tak, že nějaký Tůma z Vysokýho Chlumce byl taky četník, když to už jsme měli esenbáky, měl službu takle v neděli odpoledne a on ten Tůma šel na Růžek, byl tam, seděl tam, dal si pivo. A ten jeho velitel tady, nevzpomenu si na jméno, šel do kina s manželkou a ptal se po cestě do toho kina, jestli neviděli Tůmu a jeden říká, jo teďkon jsem ho potkal, šel na pivo na Růžek. Manželku poslal do kina a šel sám za tím Tůmou do hospody. Tam se začali hádat, že má být ve službě, že má procházet ulicemi a né sedět a popíjet. Asi si řekli něco ostrého, dali se do hádky, vyšli ven a šli až na ten roh, kde jsou ty dva-kde jsme my a ještě jeden barák. Tak se hádali a ten Tůma po něm střílel, byl zavražděnej. To byla asi ta pistole, co byla kradená na faře. Takle zastřelil toho velitele ten Tůma, jak byl v hospodě, a pak se sám zastřelil. Todle byl ten děj té aféry, co se stalo na tý faře.*²⁷⁸

Celou kauzu smrti děkana Bučila obestírala rouška mysticismu a představa, že zafungovala vyšší Božská spravedlnost. Výše jmenovaní nebyli jediní, které postihl trest. Ženu, která údajně křivě svědčila proti Bučilovi u soudu, prý za to potkala smrtelná nemoc. Natekl jí obličej a za nějaký čas své chorobě po hrozných bolestech podlehla. Říkalo se, že těmi ústy, kterými pomlouvala, nakonec zakusila strašná muka.²⁷⁹ Další žena, která si po zatčení Bučila přivlastnila povlečení z fary, převlékla manželovi postel a on hned první noc v peřinách zemřel.²⁸⁰ Podobných příběhů se na Sedlčansku vyprávěly desítky. Co se doopravdy těm lidem stalo, už dnes těžko odhalíme. Mohly to být naprosto smyšlené historky či pouhá shoda nešťastných

---

277 Rozhovor vedený s Marií Stěhulovou dne 16. 9. 2005, In. VALIŠ, Zdeněk: *Památce Františka Bučila – děkana v Sedlčanech*, Sedlčany 2005, s. 43-44.

278 Rozhovor vedený s Jaroslavem Jankovským dne 4. 6. 2012.

279 VALIŠ, Zdeněk: *Památce Františka Bučila – děkana v Sedlčanech*, Sedlčany 2005, s. 43.

280 Tamtéž, s. 43.

událostí, ale je jisté, že následky odsouzení Bučila se promítaly do vnímání a představ samotných sedlčanských obyvatel. Není důležité, nakolik se zakládaly na pravdě, ale jak utvářely mentální svět svých účastníků. Lidé se totiž začali bát, obávali se božího hněvu a jeho pomsty.

Počátek 50. let v Sedlčanech byl ve znamení zostřeného boje a antináboženského tažení OV KSČ proti katolicky zaměřené veřejnosti. *„Ukládá se ZO na školách, aby do konce ledna projednali a podali podrobnou zprávu o plnění usnesení v otázce náboženství z 9. 10. 1952. S. Zemánek předloží přehled vyučovacích hodin v náboženství na všech školách do konce ledna. S. Soběslavská do konce ledna předloží byru seznam všech okres. funkcionářů strany a veřejných, kteří provedli odhlášení z církve jakož i přehled o stavu bezvěrců v poslední době v okrese. Na základě tohoto seznamu bude jednati byro s těmi funkcionáři, kteří dosud setrvávají v církvi.“*²⁸¹ Náboženská politika okresu v 1. polovině 50. let spočívala v odstranění náboženství ze škol, přesvědčení obyvatelstva k odhlášení sebe a dětí z církve a třídní a politické působení na lidi, kteří to neudělali. *„Někteří funkcionáři však dosud nechápou nutnost vysloviti se k otázce náboženství a je nutno dosud hovořit jak přímo jejich poměr tak odhlášení jejich dětí.“*²⁸²

Ovšem záznamy z pozdějších let ilustrují spíše opačnou situaci. Charakteristické pro druhou polovinu 50. let bylo uvolňování napětí mezi těmito dvěma původně nesmiřitelnými skupinami venkovské společnosti. Došlo to tak daleko, že dokonce i některých církevních slavností se účastnili místní komunističtí funkcionáři. V roce 1960 například oslavoval v Dublovicích místní kněz Karpíšek 50 let svého kněžství a popřát mu dorazila i deputace z MNV.²⁸³ Mnoho církevních oslav navíc zůstalo během 50. let prakticky nepoznamenáno. Takovým příkladem, dnes už zapomenutého, ale ve sledovaném období silného rituálu, byl svátek Těla Páně, při kterém vyšel z kostela svatého Martina průvod, jako první šly družičky, pak mládenci s kostelními prapory a za nimi farář s monstrancí, nad kterým nesli čtyři mládenci nebesa. V průvodu pak šli muzikanti a ostatní lidé. Některé rodiny po městě připravily oltáře – stolky se svatými obrázky, větve z břízy a květiny. Průvod u nich vždy zastavil a farář tyto oltářky posvětil.²⁸⁴ Sami někteří pamětníci se až podívovali, že komunistický režim tyto svátky a typ oslav prakticky neřešil a obyvatelstvo si mohlo dodržovat rituály, které chtělo.

---

281 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 5, i. č. 27, III. Zápisy z předsednictva.

282 Tamtéž.

283 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, zápis z roku 1960.

284 ČEKALOVÁ, Magdaléna: *Lidové zvyky na Sedlčansku*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2011, Vedoucí diplomové práce Markéta Dvořáková.

7.4 Fenomén smrti

Během rozhovorů s pamětníky a studia místních obecních kronik se formuje ještě jedna zajímavá představa o společenském klimatu 50. let. Lidé té doby byli ještě skrz naskrz fascinováni nadpřirozenem a okultismem. Jednu z hlavních rolí venkovského života hrála všudypřítomná společnice vesničanů - Smrt. Nevyhnutelně ovlivňovala jak jejich nazírání na minulost, tak záležitosti současnosti a představy o budoucnosti. Dublovická kronika, která díky unikátním deníkovým záznamům nejlépe reflektuje myšlení a mentalitu své doby, se právě ve většině příspěvků věnuje úmrtím a pohřbům. Stejně tak pamětníkům figuruje v jejich příbězích o lidech faktor leckdy tragické a někdy až absurdní smrti. *„Ve čtvrtek se stalo velké neštěstí. Upravuje se cesta „pod Ves“ – traktory vozí velký kamen a šterk. Před třetí hodinou jel s velkým nákladem Lád'a Bouček a u Heroutových v té rychlé jízdě ač byl varován, chtěl naskočit mladý Pecholt. Noha se mu však smekla a padl pod kolo, které ho rozdrtilo a byl okamžitě mrtev. Bylo to hrozné leknutí a rozrušení po vsi.“*²⁸⁵

Většina úmrtí byla způsobena vedle přirozených příčin i shodou nešťastných událostí nebo nevyzpytatelnými přírodními podmínkami. *„Odpoledne zabil blesk na louce Rud. Bláhu. Když začalo pršet jeho matka se schovala do kopky a on pod strom. Z malého mráčku se zablesklo a blesk sjel po stromě do něho. To bylo hrozné rozčilení po vsi.“*²⁸⁶ Smrt se nevyhýbala ani nejmladší generaci. *„Pohřeb měl 17 letý syn Kuthanů, spadl z kola a zabil se.“*²⁸⁷ Dublovická kronika je vlastně jednou velkou úmrtní knihou. Smrt byla v padesátých letech dvacátého století stále považována za cosi zlovolného, cosi, co jednotlivce trestá. Právě toto iracionální vnímání smrti vedlo ovšem ke snazšímu přijetí úmrtí jako nevyhnutelného faktu a samozřejmosti lidského konce.²⁸⁸ *„Dnes zemřela pí. Šofková byl velký úpal pomáhala sklízet otepi a ranila ji mrtvice.“*²⁸⁹ Objektivita a smíření, se kterou lidé popisovali smrt, je z dnešního pohledu udivující.

Ve sledovaném období ovšem stále existovalo jedno tabu, které se nemělo překračovat. Záznamy a vzpomínky o sebevraždách jsou unikátní. Jediným případem zaznamenání bylo úmrtí paní Bursíkové, o které se kronika zmiňovala už na podzim

---

285 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 26. 11. 1948.

286 Tamtéž, zápis ze dne 21. 6. 1949.

287 Tamtéž, zápis ze dne 3. 8. 1952.

288 Stojí to v přímé opozici k dnešní době, kdy jsou lidé přesvědčeni o vlastní nezranitelnosti a nesmrtelnosti a smrt vnímají za cosi cizokrajného, netypického a svým způsobem zvráceného.

289 Pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 26. 11. 1948.

roku 1948. Tehdy jí jako první osobě v obci zkonfiskovali komunisté statek.²⁹⁰ O deset let později spáchala sebevraždu. „Už jsou téměř všichni v družstvu. V pondělí jsme odpoledne doprovázeli za velké účasti Pí. Bursíkovou k věčnému odpočinku. Odešla dobrovolně z tohoto světa (oběsila se chudák – nervy) Byla to smutná událost pro celé okolí, neb byla to nejen výborná žena, ale i dobroditelka (chudých dříve).“²⁹¹ Vysledovat důvody, které ji k tomuto kroku vedly, tak zřejmě není ani příliš obtížné. Tím spíš, že datum jejího úmrtí prakticky odpovídá desetiletému výročí zabrání statku.

Propagandistické tendence komunistických funkcionářů na okresní úrovni ve vztahu k náboženství se měnily během let podle politické objednávky. Jejich strategie byly všelijaké a výsledky rozporuplné. V Katolické akci se komunisté snažili společnost informovat a přitáhnout ji na svoji stranu, avšak ne moc úspěšně. Proces s děkanem Bučilem zvládli poměrně dobře organizačně, nalezené zásoby UNRRA na faře byly dobrým propagandistickým tahákem válkou a vystěhováním poničeného regionu. Zejména v ženské části okresní populace tyto informace silně rezonovaly a našly odezvu. Horší je to s hodnocením antináboženské propagandy po smrti děkana. Spontánní vytvoření mytické aury kolem mrtvého kněze a vidina božské odplaty zdiskreditovala celý předešlý politický proces s Bučilem. Dílčích úspěchů a těžce nabytých pozic v církevní otázce se tak místní politici museli postupně vzdát.

Na rozdíl od jiných oblastí lidského života navíc komunisté antináboženskou propagandu neprezentovali na stránkách okresních novin. Na místě je otázka, co je k tomu vedlo a proč zrovna tento komunikační kanál nepoužívali. Lze se pokusit sestavit některé dílčí odpovědi. Okres měl silnou náboženskou tradici a mnoho vlastních členů strany bylo aktivními věřícími. Po vyostřeném církevním boji na počátku 50. let se situace uklidňovala v celostátním měřítku. Okresní funkcionáři nepovažovali náboženskou politiku za svůj primární cíl a nakonec celá aféra kolem děkana Bučila místním politikům naprosto znemožnila další pokusy o tvrdší protináboženské postihy.

---

290 Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1948. Zápis obsahuje informaci o zabrání statku.

291 Tamtéž, zápis ze dne 21. 10. 1958.

8 Práce

Diplomová práce zatím zhodnotila každodenní a každoroční koloběh života, utvořila obraz lidského cyklu, ve kterém se obyvatelstvo venkova neustále pohybovalo. Věnovala se víře občanů, náboženským praktikám, dokonce snad konstruování určitých vnitřních mentálních světů. V této části se zaměří na nejpodstatnější složku života na vesnici v 1. polovině 50. let 20. století. Pracovní úspěchy a seberealizace jsou dnes na vysokém místě hodnotového žebříčku lidí²⁹² a nabízí se tedy otázka, nakolik tato oblast hrála svoji roli v životě venkovanů ve sledovaném období. Vzpomínky pamětníků jsou často spojovány s pracovním sebeurčením a dokazují, že životní předěly pro jednotlivce byly určovány spíše změnami zaměstnání než obecně přijímanými historickými milníky.

DP pracuje s pojmenováním práce ve smyslu zaměstnání, ovšem je nutné říci, že v uvedeném období byla práce na poli chápána vedle zajišťování obživy i jako životní úděl, dar od Boha, prostředek k vytváření hodnot a zdroj veškerého života rodiny. Zemědělství utvářelo vesnickou každodennost, modifikovalo venkov a postupně produkovalo vztahy mezi jednotlivci. Hodnotový žebříček obyvatel na Sedlčansku v 1. polovině 20. století by mohl vypadat následovně: na prvním místě byla rodina, na druhém Bůh a na třetím půda.²⁹³ Nakolik se tyto preference měnily během 20. století je diskutabilní, ovšem větší posuny se odehrávaly spíše koncem století než v jeho polovině.

Kapitola nese název Práce, ovšem vychází primárně ze zemědělství, protože více jak 60-ti procentní zaměstnanost v tomto sektoru předurčuje podstatu celého okresu. Navíc snad každá rodina v regionu vlastnila alespoň malou část polnosti, na které pěstovala plodiny tzv. „na přilepšenou“. Sami obyvatelé si uvědomovali, že těžiště jejich života bylo v zemědělství. „*Obyvatelstvo žije se výhradně zemědělstvím.*“²⁹⁴ O vyslovené pravdě předchází věty byla přesvědčena téměř každá obec na okrese. Úvodní strana Dublovické pamětní knihy²⁹⁵ eviduje i ostatní pracovní odvětví vedle zemědělství. V obci²⁹⁶ byl hodinář, 3 hostince, kolář, kovář, 2 krejčí,

---

292 Srov. MAREŠ, Petr – KATRŇÁK, Tomáš: Hodnota práce u české veřejnosti v letech 1991-2008, *Sociální studia*. 3/2010, s. 121-143.

293 Spíše než ve smyslu pyramidy potřeb dle Maslowa, stojí tyto hodnoty na stejné úrovni a jednotlivé oblasti života nabývaly na důležitosti podle proměnlivosti historického vývoje a změn osobního přístupu.

294 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, úvodní strana.

295 Kronika sepišovaná od roku 1924 ve vesnici Dublovice.

296 Dublovice byly jednou z větších obcí v regionu. V roce 1924 měla vesnice 646 obyvatel-dle zápisů z kroniky, během sčítání lidu v roce 1950 -568 obyvatel. In: *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ,

mlýn Na Červeném mlýně, 2 obuvníci, pekař, porodní asistentka, 2 rolníci, 3 řezníci, 4 obchody se smíšeným zbožím, Kampelička pro Dublovce, Spořitelní a záložní spolek pro Dublovce, tesařský mistr, 2 trafiky, zednický mistr.²⁹⁷ To značí jistou vlastní nezávislost služeb na okresním městě, a proto také společenská změna situace na konci 40. let zdejší občany poněkud znepokojila. „Čeká nás znárodnění hostinců, obchodů a živností. Všichni naříkají.“²⁹⁸

8.1 Průmysl a zakládání nových podniků

Pracovní vyhlídky pro obyvatelstvo regionu vypadaly po válce katastrofálně. Zejména v oblasti průmyslu region silně pokulhával za celorepublikovým průměrem, a jelikož se v tomto sektoru začínalo od nuly, veškeré inovace, které proběhly, znamenaly úspěch. Zprůmyslňování některých částí Sedlčanska a zakládání velkých průmyslových podniků byly jednou z prvních záležitostí, které rada ONV a předsednictvo OV KSČ řešily. Na konci roku 1948 byl schválen přesný plán na podporu průmyslu:

„Zprůmyslnění Sedlčanska a Sedlecka, získáním lehkého průmyslu.

Získání 300 pracovních sil pro stavbu přehrady ve Slapech.

Provést racionalizaci sektoru kamene a zemin.

Získat mládež pro kamenoprůmysl.

Zvýšit produktivitu práce proškolením pracovníků a zmechanizování výroby.

Zapojit závody a jednotlivce do socialistické soutěže.

Vytvořit na pracovištích závody úderky.“²⁹⁹

Některé z vytyčených cílů OV KSČ v oblasti průmyslu se jim podařilo nejen splnit, ale i překonat. Například stavba přehrady Slapy zaměstnala mnohem více jak 300 místních rodáků. V roce 1949 došlo k vypracování projektu přehrady a ještě v témže roce začaly práce na odtokovém tunelu, příjezdových silnicích a na sídlišti. Koncem roku 1951 se začala budovat hráz v Třebenicích (91,7 ř. km.). Spotřebováno bylo 350 000 m³ betonu, 40 000 vagónů kamene, 6 300 vagónů písku a 5 800 vagónů cementu.³⁰⁰ V dubnu 1954, po více jak 2 letech práce, se přehrada začala naplňovat. V říjnu pak byla spuštěna první ze třech turbín slapské elektrárny.

Praha 2006, s. 166.

297 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, úvodní strana.

298 Tamtéž, zápis ze dne 2. 2. 1949.

299 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 23, III. Zápis z předsednictva.

300 Informace pochází z internetového zdroje Slapy.cz [citace 3. července 2012] Přístupné na WWW: <<http://www.slapy.cz/informace.html>>

Do práce na přehradě vozil dělníky každé ráno autobus přímo ze Sedlčan a na tehdejší dobu si zaměstnanci vydělali velké peníze. Během nejnáročnější práce si mohli vydělat za hodinu až 70 československých korun.³⁰¹ Po měnové reformě v roce 1953³⁰² se mezi dělníky pracujícími na slapské přehradě říkalo, že přehrada byla postavena zadarmo, jelikož vyplacené a postupně našetřené peníze se “měnou” naprosto znehodnotily.³⁰³

První skutečný úspěch v průmyslovém odvětví v Sedlčanech znamenal založení nového moderního mlékařského závodu Madeta (dnes Povltavské mlékárny) stejně se jmenujícím podnikem z Tábora. Stavba mlékárny započala roku 1947 a provoz zahájili k 1. 1. 1950. Koncem roku 1950 se sešli na schůzi pracovníci dvou malých nožířských provozoven ze Sedlčan a z Benešova a ustanovili výrobní družstvo, tzv. Kovodružstvo, které proslulo výrobou nožů, nůžek a žiletek. Dodnes oba podniky poměrně dobře prosperují. Dalším podnikem byly Středočeské dřevařské závody, které vznikly na místě původní a po válce znárodněné Burianově pile. Na okresní konferenci v roce 1951 se k průmyslové otázce vyjadřovali místní politikové zcela v intencích linie strany. *„Pokud se týče průmyslu uvedl s. Homola, že pro naše zvýšené úkoly je pro průmysl rozhodující nábor pracovních sil do těžkého průmyslu. Síly tyto musíme plánovat a těžký průmysl budovat tam, kde pro něj jsou podmínky. Zde bylo uvedeno že je na okrese 7 400 lidí zaměstnáno v zemědělství. Lehce si tak můžeme spočítati, že je 1 pracovník na 3 ha. Zde bude třeba umět těmto lidem ukázat oč se jedná a že pro tuto dobu je nutno jít pomoci našemu průmyslu.“*³⁰⁴

Vyvíjela se další odvětví, zejména drobný obchod. V roce 1950 zahájil svoje působení Sdružený komunální podnik, který přebíral dřívější soukromé živnosti na území celého sedlčanského okresu, počínaje cihelnami a konče hospodami. Tento podnik nebyl moc úspěšný, některé dílčí provozy byly ztrátové a na konci padesátých let se rozpadl na tři celky. Nejprogresivnější změny se na Sedlčansku děly ve stavebnictví. Na periférii města vyrostlo několik budov průmyslových závodů a zejména palčivá bytová otázka se po válce celkem rychle vyřešila. V roce 1947 započala výstavba obytných domů na sídlišti jižního stavebního obvodu. Došlo i k vydláždění a úpravě prostranství kolem náměstí a školy. Akce Z, která počítala s pracovní výpomocí samotných občanů, dovedla do konce výstavbu vodovodu v letech 1949–57 a v letech 1950–1952 se zasloužila o sportovní stadion.

---

301 Rozhovor vedený s Jaroslavem Jankovským dne 4. 6. 2012.

302 O důsledcích měnové reformy na Sedlčansku se píše v kapitole Politika.

303 Tamtéž.

304 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947–1960, kart. 1, i. č. 3, I. Okresní konference, dne 8 – 9. dubna 1951 v Sedlčanech.

Obyvatelstvo venkova se z počátku plánující na přelévání pracovních sil do průmyslu příliš nezabývalo. Názory na tuto pracovní oblast jsou navíc hůře vysledovatelné, ale existují záznamy pohledů z druhé strany. Průmyslové podniky měly výhrady nejen k plánovanému družstevnictví, ale k celkové otázce zemědělství udržovaly spíše odstup. Pražský podnik Laktos, který měl patronát nad MO Dublovice a pravidelně se zajímal o dění v obci, svoje názory shrnul následovně. „*Ani někteří funkcionáři organizace [Laktos] nemají kladný poměr k zemědělské politice naší strany a nejsou přátelé založení JZD.*“³⁰⁵

8.2 Zemědělství

Podle Karla Jecha se svébytnost českého venkova vytvářela už v sedmnáctém a osmnáctém století. Od druhé poloviny 19. století s příchodem mechanizace a technické racionalizace zemědělství, elektrifikace, motorizace, střídavým osevem a pěstováním technických plodin, jako je cukrová řepa nebo chmel, se vytvořil specifický selský stav, který se stal pilířem společnosti a státu.³⁰⁶ Sedláci a rolníci vstupovali do veřejného života venkova jako starostové obcí, jako uznávaní aktivisté sokolského hnutí, vlasteneckých ochotnických spolků, raiffeisenek a kampeliček a jako celek vytvářeli silnou a vlivnou součást středního stavu novodobé společnosti. Vznikl zesílený vlastnický vztah k „rodné hroudě“, prosycený značným patriotismem a úctou k dědictví předků. Navíc měli silné třídní vědomí.³⁰⁷

Po první světové válce sice proběhla pozemková reforma, ale hlad po půdě nejnižších vrstev společnosti stále přetrvával. Hlavní politickou roli nejen v pozemkové reformě hrála agrární strana, která vznikla v 80. letech 19. století a velmi záhy si vytvořila početnou voličskou základnu. Pod vedením předsedy Antonína Švehly si vydobyla hlavní slovo na politickém jevišti prvorepublikové politiky. Heslo *Venkov jedna rodina* hlásala sounáležitost malých a velkých, chudých a bohatých zemědělců, avšak ve skutečnosti se propast mezi velkými velkostatkáři a drobnými rolníky stále zvětšovala. Tíživá agrární krize dorazila do Československa v roce 1928 a trvala několik let. Protikrizová opatření prospívala jenom statkářům, zatímco vliv na malovýrobce byl spíše zdrcující. Dlouho po překonání krize tato traumata přetrvávala a dá se tím vysvětlit i příklon obyvatel vesnic k levicovější politice, který vyvrcholil po definitivním zdiskreditování agrární strany během 2. světové války.

---

305 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947–1960, kart. 11, i. č. 48, V. Základní organizace, MO Dublovice, dne 21. 10. 1951.

306 JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad, Praha 2008, s. 24.

307 Tamtéž, s. 26.

Nejpočetnější zemědělské obyvatelstvo byli tzv. drobní, chudí rolníci, kteří neměli dostatek půdy, často byli zadluženi a zemědělská činnost byla hlavním zdrojem obživy. Dále tu byli domkáři a chalupáři, kteří hospodařili na nevelké vlastní nebo pronajaté půdě a pouze pro vlastní potřebu. Kovorolníci a stavorolníci tvořili zvláštní skupinu, která primárně nepracovala v zemědělství, a výnos z kousku půdy sloužil jen na přilepšenou. Hospodaření středních rolníků záleželo na činnosti celé rodiny. Sedláci (gazdové) patřili k nejvýznamnějším představitelům selského stavu. Byli nejstabilnější a konkurenčně schopní hospodáři i v období nepřízně.

Za selské hospodářství byla ve 30. a 40. letech považována usedlost s pozemky okolo 15 – 50 hektary. Jedna z příčin úspěšného selského hospodaření spočívala v tom, že mnozí sedláci získávali již v minulosti kvalitní vzdělávání v odborných rolnických školách a kurzech a umožňovali to i svým potomkům.³⁰⁸ Z principu rodových zkušeností a tradice hájili existenci soukromého hospodaření, které by se opíralo o spolehlivě fungující nejrůznější formy zemědělského družstevnictví, měli však výhrady k riskantním kolektivistickým experimentům a zejména odmítali propagaci sovětského kolchozního a sovchozního systému.³⁰⁹

Poválečná situace vyžadovala zrevidování meziválečné pozemkové reformy. Po válečných útrapách mnoha lidem imponovala politická vyjádření o záboru a rozparcelování území nepřátel státu. Hospodářství se muselo vypořádat s různými obtížemi spočívajícími v dodávkách zemědělských výrobků a fungování celkového odbytu v budoucnosti. Udaný směr byl přesto jasný, po roce 1945 měl stát podporovat rozvoj malovýroby a pozemkové příděly do 13 ha. Bývalé zkonfiskované německé usedlosti získaly dotace od státu. Ve volbách 1946 zvítězila u zemědělského voličstva s jasnou převahou strana komunistická a na Slovensku pak demokratická strana. Ďurišovy zákony z roku 1946 měly zajistit výchozí situaci a dodat naději občanům, dlouholetým bezzemkům nebo lidem poznamenaných válkou, kteří měli dostat nové příděly půdy ze zkonfiskovaných velkostatků.

V tu chvíli se ukázala v plné šíři snaha komunistů naklonit si na svoji stranu malé a střední rolníky. S podobným cílem pak vznikl Hradecký program v roce 1947. Citlivým tématem bylo ohraničení vrchní sazby držby půdy v rukou jedné osoby. Musel se najít strop přijatelný pro všechny. Podpora zemědělského obyvatelstva byla pro vítězství komunistické strany klíčová a po výše načrtnutém vývoji i naprosto zdůvodnitelná.

---

³⁰⁸ Tamtéž, s. 42.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 45.

8.3 Kolektivizace

V říjnu 1948 se konalo tajné jednání vlády věnující se zemědělské politice, na kterém přijali nejvyšší funkcionáři sovětský model kolektivizace, který se ihned stal absolutním vzorem pro československé zemědělství. Malé rolníky chtěli komunisté využít ke konfrontaci se zbylými sedláky. Nejbližší plány vypadaly následovně: omezit kapitalistické živly, přebudovat individuální malovýrobu na kolektivistickou velkovýrobu a organizovat socialistickou velkovýrobu. Jedním z prvních úkolů bylo nalezení a pojmenování třídního nepřítele. Kapitalistický živel na vsi zněl moc obecně, kategorie statkáře už po válce téměř neexistovala a sedlák byl spíše tradiční pojem malozemědělců. Pojmenování kulak pocházelo ze SSSR a označovalo zámožnějšího samostatného zemědělce, na venkově ovšem mělo ten správný negativní nádech pojmenování vesnický boháč.

Na podzim 1948 byla vydána první skupina nařízení ohledně soukromého vlastnictví, v květnové ústavě bylo zaručeno držení půdy do 50 ha, ale komunistická praxe vypadala jinak. Jestliže zemědělec neplnil dodávky, dostával sankce, až mu nakonec byla odebrána půda. *„Tento týden byla komise asi 4 mužů u Pecholtů a Jardy Krameše – budou jim to asi znárodňovat – to bylo zase vzrušení.“*³¹⁰ Zejména funkcionáři okresních a místních národních výborů mohli zkonfiskovat majetek nebo uvalit národní správu s výše napsaným odůvodněním. *„Pí. Bursíkové zabrali statek.“*³¹¹ Podobné záznamy se v dublovické kronice začaly objevovat čím dál častěji. Stroje postižených zemědělců v první řadě využívali družstva a malorolníci, původní vlastníci směli používat stroje až jako poslední. *„V diskusi bylo hovořeno o tom, že v obci Líchovech jsou 3 mlátičky 23 a jest proto nutno, aby tyto byly k dispozici JZD a neměli je ve vlastnictví soukromníci.“*³¹² Kulaci se ovšem museli smířit se zvýšenými cenami téměř za všechno. Aparát KSČ, který nad zemědělci bděl, jim zvyšoval daně i úrokové sazby.

Sjezd KSČ v květnu 1949 potvrdil politiku omezování a potlačování vesnických kapitalistů, pokračovaly vysoké dodávky, soudruzi vylučovali tzv. „kulaky“ z národních výborů a zemědělských svazů. Dále jim vykupovali mechanizační prostředky, pokud neplnili smlouvy. Zkonfiskovaná půda se přidělovala JZD, postižení dostávali náhrady půdy, ovšem jen na okraji honů a katastru. Dále museli

---

310 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 1. 12. 1949.

311 Tamtéž, zápis ze dne 22. 10. 1948.

312 SOA Příbram, neuspořádaný fond JZD Dublovice, zápis ze dne 10. 7. 1958.

snášet obvinění z černého obchodu a neplnění dodávek, tyto přečiny spadaly do kompetence okresních národních výborů. Vznikající trestní komise na okresních i krajských NV samy rozhodovaly o trestech. V okresech také docházelo ke kulackým procesům. Na sklonku roku 1950 ale stále někteří vedoucí funkcionáři KSČ kritizovali nedostačující postihy kulaků. Zdálo se, jakoby v trestních kauzách vůbec nerozhodoval třídní postoj. Ústřední výbor KSČ vydal nové nařízení týkající se udílení trestů, stálo v něm, že soudu a prokurátorovi navrhne délku trestu okresní politický tajemník a prokurátor jen přetlumočí dané rozhodnutí členům trestního senátu.³¹³

V únoru 1949 byl vydán Zákon o jednotném zemědělském družstvu. Vesniční boháči nesměli vstupovat do JZD. Když někde náhodou už členy byli, museli z JZD odejít. Odebrání půdy se neoznačovalo pojmem vyvlastnění, ale oficiálně šlo o přidělení pozemků na neurčito do užívání JZD nebo státním statkům. Někteří zemědělci raději odevzdali rovnou celé své hospodářství (půdu a inventář), aby si alespoň mohli ponechat obytné místnosti a krávu. „*Nejzajímavější novina dne, Doležalovi dali statek JZD.*“³¹⁴ Podobná rozhodnutí byla na počátku 50. let stále přijímána na vesnici s údivem a překvapením. Na zakládání JZD v jednotlivých vesnicích měli dohlížet instruktoři delegovaní z OV KSČ. Předávali instrukce z vyšších stranických míst a velkou měrou se měli podílet na vzniku JZD v jednotlivých obcích. „*Povinností instruktora jest pomáhati práci JZD a hlavně navštěvovati schůze jak JZD a i MNV a zaměřiti se hlavně na plnění dodávek jak u JZD tak i u soukromého sektoru.*“³¹⁵

Na OV KSČ v Sedlčanech se o JZD začalo jednat velmi záhy po vydání zákona. V březnu 1949 na schůzi předsednictva to byla hlavní starost výboru. „*A konečně říká s. Smejtek, že 6. a 7. dubna proběhnou ve 26 organizací I. etapy výborové schůze místních organizací, kde se bude projednávati ustavení jednotných zemědělských družstev. O slovo se přihlásil s. Herynk a v úvodu apeloval na předsednictvo, aby se více přitáhlo k práci, poněvadž zdejší okres pokulhává stále ve svých akcích za ostatními okresy. V přítomnosti se musí zabývati předsednictvo v prvé řadě otázkou jednotného zemědělského družstva. Do konce dubna musí býti I. etapa hotova. Jest bezpodmínečně nutná zvláště vnitrostranická příprava, aby se všichni naši soudruzi seznámili se zásadami jednotných zemědělských družstev.*“³¹⁶ Okresní výbor stanovil i přesný počet členů a poměr profesí v připravovaných JZD. „*Ve výboru má býti*

313 JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad, Praha 2008.

314 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 19. 5. 1950.

315 SOA Příbram, neuspořádaný fond JZD Dublovice.

316 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 24, III. Zápisy z předsednictva

*zastoupeno 4/5 zemědělců, ale skutečně uvědomělých (z řad drobných zemědělců, nikoliv statkářů apod.) Ostatní 1/5 může být složena z řad dělníků, inteligence apod.*³¹⁷

Nejdůležitější otázkou v přípravné fázi zakládání JZD na sklonku 40. a 50. let byla politická připravenost a uvědomělost. *„Referenti, kteří tyto schůze budou obsazovati, musí být připraveni zvlášť po stránce kádrové, aby otázka jednotných zemědělských družstev na vesnici byla posazena na správný základ. Po těchto výborových schůzích ihned konat veřejné projevy, které bude ovšem formálně svolávat okresní rada družstev, ale strana bude za to osobně zodpovědná.*³¹⁸ Na první pohled je tak zřejmé, že strana pomocí okresního výboru bedlivě sledovala nejen přípravnou fázi zakládání JZD, ale i pozdější fungování jednotlivých družstev. *„Každý přípravný výbor jednotných zemědělských družstev musí být nejdříve schválen předsednictvem OV-KSČ. Dále říká s. Herynk, jest třeba připravit diskusi z řad soudruhů zemědělců, kteří by působili pěkně na ostatní zemědělce a váhavce strhli sebou. Pro vedení administrativy družstva jest rovněž vyhledati schopného člena, nebo i nečlena, který by po stránce administrativní splnil všechny předpoklady zdárného chodu družstva.*³¹⁹ Tak zněla oficiální instruktáž během porady újezdních tajemníků veřejné správy. Právě újezdní tajemníci nesli největší zodpovědnost za správné splnění požadavků strany. Byli v neustálém kontaktu se zemědělci, měli k nim nejbližší ze všech okresních politiků. Úspěch celého projektu stál prakticky na nich.

*„S. Chmátal konstatuje, že 21. 3. 1949 byl konán aktiv zemědělců-komunistů v Sedlčanech. (...) Průběh těchto schůzí byl dobrý. (...) Ze schůzí bylo patrné, že nálada u některých zemědělců – nekomunistů jest namnoze větší, nežli u příslušníků strany. Přípravný výbor na okrese pro jednotné zemědělské družstvo stojí zatím pouze v Minarticích a ve Štětkovicích. S. Ježek připomíná, aby do přípravných výborů jednotných zemědělských družstev byly přibírány i ženy, které budou v těchto venkovských družstev hrát důležitou úlohu. JZD – přípravných výborů máme na okrese 19, 6 přípravných výborů jest již schváleno (Dublovice, Kňovice, Nedrahovice). Které již žádají o povolení konání valné hromady.*³²⁰ Situace v polovině května se vyvíjela ke spokojenosti okresních komunistických představitelů. Během následujících měsíců vznikaly desítky přípravných výborů a na konci roku 1949 i první JZD I. typu.

---

317 Tamtéž.

318 Tamtéž.

319 Tamtéž.

320 Tamtéž.

V lednu 1951 byl zahájen 3. rok pětiletky, hlavní úkol spatřovali komunisté v plnění daných úkolů, zejména zotřování třídního boje a prohlubování kolektivizace. Dosud vzniklo jen 3 868 JZD vyššího typu, stále víc jich přecházelo na třetí a čtvrtý typ JZD, kde se navyšovaly svody dobytka, a vytvářela se společná živočišná výroba, ale spousta vesnic odmítala jednotná zemědělská družstva zakládat. Kolektivizace byla v plném proudu. V těchto letech i na Sedlčansku zakládaly další obce nová družstva a ta starší JZD přecházela k vyššímu typu. Nejpokrokovější byla JZD ve Zvíroticích, Dublovicích a Příčovech, která během roku 1950 a 1951 přešla na JZD III. typu. Právě jmenovaná družstva navíc vedla zuřivý konkurenční boj.³²¹ V červenci 1952 se rekapitulovala situace na okrese následovně: *„Usnesení strany a vlády o JZD je významnou událostí celostátního významu v řešení zemědělské otázky. Široce se dotýká i našeho okresu, který v zemědělství pokulhává za ostatními okresy Pražského kraje. (...) Jediným možným řešením je forma zemědělské velkovýroby v našich JZD. Družstevní velkopodnikání dle sovětského vzoru zaručuje blahobyt všem poctivým drobným a středním rolníkům, kteří se rozhodli společně hospodařit.(...) Již máme na našem okrese deset JZD III. typu, dvě JZD II. typu, sedm JZD I. typu a tři přípravné výbory JZD.“*³²²

O skvělém fungování JZD informovaly často Vesnické noviny, ze stránek týdeníku si čtenář mohl přečíst o nejlepším traktoristovi, o nejvýkonnějších pracovníci a zejména o nejproduktivnějším JZD na okrese. Během let si největší renomé vysloužilo JZD ve Zvíroticích, které bylo několikrát vyhlášeno jako nejlepší JZD Pražského kraje. V polovině roku 1952 JZD Zvírotice usnesením plenární schůze družstevníků přešlo na IV. typ jako první družstvo na sedlčanském okrese. Zdeněk Linhart, předseda JZD v Příčovech považoval družstvo ve Zvíroticích za protěžované. Předsedu ONV v Sedlčanech dělal soudruh Holan, který ze Zvírotic pocházel a byl jejich velkým patronem. Jak vesnice, tak družstvo bylo vystavěno státem jako náhrada původní zatopené obce. Ačkoliv údajně zvírotické vedení JZD špatně hospodařilo, dostávalo mnoho štědrých státních dotací, na rozdíl od ostatních družstev.³²³

Na konci roku 1952 už bylo v okrese 31 obcí s JZD. Svoje úspěchy na tomto poli komunističtí funkcionáři neustále zdůrazňovali a připomínali. Legitimizační rituály spojené se zábavou a oslavami tak místní politici neustále převáděli do venkovského diskursu. *„Aby mohla JZD ukázat zemědělcům z celého kraje své výsledky*

---

321 Nепublikovaný životopis Zdeňka Linharta.

322 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

323 Nепublikovaný životopis Zdeňka Linharta.

z letošních žní, bude uspořádána celookresní dožínková slavnost v Sedlčanech 10. září, spojená s mezinárodním družstevním dnem. (...) V neděli 10. září dopoledne nastoupí všichni družstevníci na Sedlčansku do manifestačního průvodu, který bude zakončen na náměstí projevem a vyhlášením výsledků žní, dosažených JZD.“³²⁴

V letech 1951-1952 kolektivizace vyvrcholila. Propaganda vzrůstala a sílil tlak ze strany místních a okresních národních výborů. Spoustu lidí tehdejší atmosféra donutila ke vstupu do JZD. Funkcionáři KSČ mohli být spokojeni, na druhé straně během roku 1952 se prohloubila krize v zásobování a začalo narůstat procento nespokojených členů v družstvu. Posléze někteří z nich nakonec JZD opustili. Rada OV KSČ v lednu 1953 nastalé problémy v družstvu řešila. *„Ukládá se určeným komisím, aby znovu s výb. strany a s představenstvem JZD projednali otázku družstevníků, kteří z JZD chtějí vystoupit s tím závěrem, aby byli v JZD ponecháni v případě, že by k dohodě nedošlo budou vytyčeny po sklizni a do té doby jim budou předepsány dodávky zvlášť.“³²⁵*

Z fondů věnovaných Okresnímu výboru Komunistické strany Československa v Sedlčanech se badatelé dozvědí zejména informace o úspěšných pokusech kolektivizace. Zrod JZD byl od počátku obtížný a s mnoha překážkami, ale nakonec se většinou povedl. Avšak situace v místních organizacích přímo na vesnicích nevypadala od konce 40. let nijak příznivě, vlastně by se dalo říct, že podmínky pro zakládání JZD byly naprosto katastrofální. *„JZD není možné vyvíjeti žádnou činnost, neboť porozumění pro JZD není ani u soudruhů MO.“³²⁶*

Při pohledu na některé dílčí obce na Sedlčansku lze lépe posoudit skutečnou situaci o kolektivizačním úsilí. *„Soudruzi tu trpí malostí poměrů, ale v jádru jsou dobrými soudruhy. Chybí jim elán a chuť potýkat se s obtížemi v obci. Nejsou proti družstvu, ale viděli, že některý kroky zemědělské jsme nedělali dobře. Právě změna taktiky pomůže získat zemědělce na naši stranu a pro JZD. „Mnohokrát jsem si myslel, že nejdeme přirozenou cestou a že bychom měli rozvážněji v otázce JZD postupovat. Stejně tak s rušením živností, které tak na vesnici potřebujeme.“³²⁷* Obec Divišovice byla velmi malá vesnice s počtem 108 obyvatel.³²⁸

---

324 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

325 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

326 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 11, i. č. 43, IV. Spisy – Různé, MO Bezpečnost, nedatováno.

327 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 11, i. č. 43, IV. Spisy – Různé, obec Divišovice, dne 17. 9. 1953.

328 Údaj ze sčítání lidu k roku 1950 In. *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha, 2006, s. 80.

Ve vesnici bylo jen 9 zemědělců a 6 členů strany,³²⁹ organizace MO byla tudíž poměrně nevýkonná. Na veřejných schůzích se ovšem řešily záležitosti, které by se na předsednictvu OV KSČ nikdy nemohly projednávat. Členové KSČ se velmi kriticky a pravdivě vyjadřovali jak o svých názorech na JZD, tak například k otázce znárodnování živností. Vůči této organizaci měl silné výhrady i samotný okresní výbor. Na obec si OV KSČ stěžoval i v jednom z pravidelných reportů KV KSČ. *„Vyžadování povinností na nich vede k odmítání funkcí. Př. Divišovice – organisace v rozkladu a trpí naprostým nepochopením všech členů.“*³³⁰

V obci Bražná bylo dokonce jen 72 obyvatel³³¹ a z toho 22 zemědělců a dalších 10 členů strany.³³² Místní organizace prohlašovala svoje angažování na vesnici za slabé a o vlastních členech KSČ se vyjadřovala ve smyslu, že jsou staří, bez dostatečného nadšení a navíc silně pod vlivem větších zemědělců v obci. *„Většina členů nemá k této otázce kladný poměr proto veškeré pokusy o založení JZD ztroskotaly.“*³³³ Výroční a členské schůze se v této obci prakticky nekonaly. Předsedovi organizace bylo dokonce několikrát důrazně vyhrožováno anonymními dopisy, a proto raději schůze ani nesvolával.

*„Soudruzi měli velmi zkreslené názory na JZD asi také z důvodu že dosud u nich strana nebyla a žádný jim to nevysvětlil, po objasnění všech jejich dotazů kterých bylo mnoho říkaly, takto by to měl slyšet každý nejen my soudruzi neb si lidé představují JZD že se jim vše vezme, že budou chodit zas na robotu atd. Když si však uvědomí že oni budou sami si vše řídit a že se jim nic nebere ale chce se jim jenom práce ulehčit lepší organizovat že ve společnom obhospořádávání půdy bude to lacinější a výnosy lepší, musí to každý pochopit a přesvědčit se. A nejlépe se přesvědčí až bude též na našem okrese vybudované vzorné JZD.“*³³⁴ Tak se vyjadřovali místní soudruzi v obci Hrabří³³⁵ k ideji založení JZD. Myšlenka jednotného zemědělského družstva zřejmě mnoho lidí nadchla a pro celé skupiny obyvatelstva se tato představa hospodaření stala lákavou. Ovšem vždy existuje rozdíl mezi ideálním typem a reálnou skutečností.

---

329 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 43, IV. Spisy, obec Divišovice, nedatováno.

330 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č., 42, IV. Spisy, Měsíční zpráva o činnosti KSČ na okrese, ze dne 12. 10. 1953.

331 Údaj ze sčítání lidu k roku 1950 In: *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha 2006, s. 176.

332 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 45, V. Základní organizace, MO Bražná, nedatováno.

333 Tamtéž, ze dne 21. 1. 1953

334 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 50, V. Základní organizace, MO Hrabří, ze dne 25. 3. 1950.

335 Obec Hrabří měla 151 obyvatel v sčítání lidu v roce 1950. In: *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha 2006, s. 178.

O dva roky později vypadala v té samé vesnici situace následovně: „*O JZD nechtějí ani slyšet, že prý jsou tam špatná pole, že by neměli všichni co dělat, že není možné tam družstvo ustavit, že by se neuživil. Zatím pro toto pochopení nemají.*“³³⁶ Za rok konečně vzniklo v obci Hrabří JZD, které se staralo zejména o velká hospodářství po vystěhovaných sedlácích. Svoji činnost absolutně nezvládalo a velká hospodářství se postupně během 1. poloviny 50 let dostala vesměs do úpadku. „*Soudruzi to stavěli tak, že ti co dříve jako malozemědělci řádně hospodařili a plnili dodávky státu jsou nyní postiženi po vstupu do JZD za tyto úpadková hospodářství, která v minulém roce státu zůstala hodně mnoho dlužna.*“³³⁷ Z ukázek jasně vyplývá, že některá závažná rozhodnutí v rámci vesnice se prosadila i přes neochotu a nezájem celé obce.

Z archivních materiálů se tak konstruuje obraz samotných místních funkcionářů komunistické strany. Většina z nich ani nebyla ztotožněna s myšlenkou zakládání JZD, a tudíž ani nevyvíjela soustavnou činnost k jeho založení. Čím menší obec a menší počet lidí v ní, tím byl celek uzavřenější, stmelnější a nepropustnější. Ať už byl domorodec komunistou, lidovcem, či bezpartijním, všichni byli zejména dobrými sousedy a přáteli. Členové KS se zejména snažili chránit svoje lidi na své vesnici a nezhoršovat nastalý vývoj událostí.

Poměr k celkové situaci na venkově, ke kolektivizaci, zakládání JZD i kauze kulak reflektuje následující zpráva: „*Nelze však nevidět, že značná část našich funkcionářů a členů na vesnicích zůstala pasivní, smírlivecká k třídnímu nepříteli, hrající s ním stejnou písničku o neúrodě a nemožnosti plnit. Tato většina se více zapojila do práce povětšinou jako poctiví pracovníci přímo doma ve vlastním hospodářství, nebo v manuální pomoci družstvům, sousedům, avšak nikoliv jako bojovní straničtí příslušníci za splnění státních dodávek a zejména v boji proti kulakům a dalším.*“³³⁸ Citace rozbíjí představu, že příslušníci strany neustále prováděli propagační činnost se záměrem celou společnost zmanipulovat a přesvědčit jí o jediné neomylné pravdě. Naopak se ukazuje, že většina řadových členů KSČ na venkově nebyla vůbec přesvědčena o boji s třídním nepřítelem, o pravdivosti vymezení pojmu kulak či reálné protistátní činnosti vesnických boháčů v maření hospodářského plánu a neplnění dodávek.

---

336 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 11, i. č. 50, V. Základní organizace, MO Hrabří, ze dne 5. 8. 1952.

337 Tamtéž, zápis ze dne 27. 11. 1953.

338 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 11, i. č. 42, IV. Spisy, Měsíční zpráva o činnosti KSČ na okrese, ze dne 21. 4. 1953. Výňatek o zjišťování poměru lidí a celkové situaci v okrese adresované KV KSČ.

8.4 Akce Kulak

V akci Kulak od listopadu 1951 do léta 1953 bylo k vysídlení vytipováno celkem 8 246 osob – z toho 3 246 mužů, 2 722 žen, 1 606 dětí a 672 starých a práce neschopných osob. Vystěhováno tak bylo minimálně 1629 rodin a poslední se uskutečnilo 28. září 1953.³³⁹ V době zakládání nových zemědělských družstev se stal vesnický boháč úhlavním nepřítelem JZD. Vina ze zpomalování kolektivizace a vyostřených problémů se zásobováním padala na hlavu kulaků.³⁴⁰ Hlavním cílem komunistických pohlavářů bylo obrátit občanskou nespokojenost proti vesnickým boháčům. Vydal se „*Výnos o postupu proti sabotérům zásobování obyvatelstva masem*“, který měl zabránit v rozvracení zásobování obyvatelstva.

Každý okres měl vytipovat jednu či dvě obce s větším počtem vesnických boháčů a najít proti nim dostatečné usvědčovací důkazy. Od léta 1951 přibývalo souzených sedláků, každý okres měl absolvovat alespoň jeden veřejný proces. „*Obžaloby přímo stereotypně opakovaly trestné činy neplnění a sabotáže dodávek zemědělských výrobků, kritické výhrady ke kolektivizaci zemědělství, spolčování rolníků proti vstupu do JZD nebo údajnou rozkladnou činnost v JZD a státních statech.*“³⁴¹ Karel Jech se domnívá, že procesy s vesnickými boháči tak splnily svůj hlavní úkol. Zastráily vzdorující sedláky a menší zemědělci podepisovali vstup do JZD.³⁴²

Okresní soudy odsoudily v lednu – dubnu 1951 za činy proti zemědělské politice celkem 389 lidí, z toho 44 zemědělských dělníků, 292 rolníků do 20 ha a 53 sedláků nad 20 ha.³⁴³ Vesničtí boháči byli označováni za hlavní viníky nedostatečného zásobování, a tak docházelo ke stále smělejšímu nařízením vůči zemědělcům.³⁴⁴ Celá kulacká kauza začala udáním nebo označením sedláka za vesnického boháče, ten byl následně vzat do vazby, majetek mu byl zkonfiskován a po vynesení rozsudku měl tři dny na vystěhování. Z neplnění dodávek bylo viněno až 60 procent sedláků. V roce

---

339 RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnaní Akce „Kulak“ Zločin proti lidskosti*, Havlíčkův Brod 2008, s. 7 – 8.

340 V březnu 1951 byly vydány další směrnice, jak by se prostý občan měl chovat k nepříteli. Nejradikálněji se vyslovil ministr Ďuriš, který chtěl, aby byli kulaci vystěhováni a nezůstávali na svém místě, pokud by na ně byl uvalen nucený aicht. O vystěhování mělo rozhodovat tzv. oknové schéma s členěním zemědělců na různé zemědělské oblasti-řepařské, obilnářské atd. Vesnickým boháčem byl označen i ten člověk, který si po válce vybojoval nejlepší hospodářství po Němcích, ačkoliv dříve býval bez půdy a majetku. Přišla další rezoluce o vyloučení všech zemědělců z JZD a z KSČ, kteří vlastní usedlost o výměře nad 15 ha. Týkalo se to počtu 6 482 rolníků. V květnu 1951 se vydalo tajné usnesení o postupném vysídlení označených sedláků.

341 JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad, Praha 1998, s. 111.

342 Tamtéž, s. 109.

343 Tamtéž, s. 92.

344 Akci upravovaly Směrnice tří ministrů: Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů. Ta byla poslána v říjnu na kraj a stala se na dva roky závazným předpisem na všech úrovních KSČ. Od 1. listopadu 1951 bylo toto nařízení koncipováno jako celostátní úkol. Očekávalo se vystěhování několika tisíc selských rodin.

1952 začaly probíhat procesy, kde padaly tresty doživotí i smrti. Na vesnicích vznikaly seznamy sedláků, kteří měli výměru 20-50 ha, ve svém okolí nebyli oblíbeni, dříve byli členy zakázaných stran a neplnili dodávky. Právě ti měli být určeni k hromadnému vystěhování.

Koncem roku 1952 došlo k další fázi akce po vydání směrnice tří ministrů: zemědělství, vnitra a spravedlnosti. Byl vydán tajný rozkaz o vysídlování rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů. *„Mocenské mechanismy se stále ještě cítily dostatečně silné k tomu, aby unutily venkovu svoji politickou vůli a aby přitom podle potřeby libovolně využívaly nátlakové metody a silové nástroje.“*³⁴⁵ S druhou fází, která byla mnohem razantnější a silně se projevila i na Slovensku, se pojily značné hospodářské a politické problémy. Půdě se nedostávalo takové péče, jakou by potřebovala, a projevoval se hospodářský úpadek. Během vyvrcholení kolektivizační aktivity tak zároveň docházelo k nesmírným hospodářským ztrátám. *„Již dříve došlo k vystěhování dalšího většího zemědělce Pecholta Fr, z ČP. 33, půdu převzalo družstvo, hektarů bylo hodně, lidí málo.“*³⁴⁶

V kraji Praha, kam patřil i sedlčanský okres, bylo vysídleno 102 rodin. Chování přihlížejících vesničanů se projevovalo různě, příbuzní a nejbližší sousedé pomáhali s balením, ostatní postávali a přihlíželi nedaleko. Mnoho z nich to přijímalo jako hospodářskou a politickou nutnost. Období jara a léta 1953 přineslo politické změny, došlo k amnestii nového prezidenta Antonína Zápotockého, vypukla měnová reforma, a zejména poklesl politický kredit režimu mezi prostými vesničany. Hrozba propuknutí politické a sociální krize visela ve vzduchu. Pro zklidnění obyvatelstva bylo potřeba projevit trochu mírnosti a vřelosti v politickém jednání. Akce kulak byla nakonec pozastavena v červenci 1953 ministrem národní bezpečnosti a k formálnímu, úřednímu zastavení došlo v roce 1954.

Procesy s kulaky se nevyhnuly ani okresu Sedlčany. *„I další kulak Josef Kopka z Chramost č.p. 14 má stále obavu, čím bude po celý rok krmit, aby mohl správně dodávat mléko. Na předepsaných 10,260 litrů mléka dodal do července 1059l. Není divu, má-li krávy v tak špatném stavu. Za to však výborně krmí 3 kozy, které mu dají více mléka než 6 podvyživených krav. Ani vepřové maso neplní. Na 1795 kg dodal pouze 222 kg. Ale také z čeho by je dodal, když jmenovaný má tři svině, od kterých neměl za celý rok ani jedno sele. Hovězí dobytek se mu taky nedaří. Na celkovou dodávku 3475 kg dodal jen 222kg. Dobytek ve stáji je ve velmi špatném*

---

³⁴⁵ Tamtéž, s. 169.

³⁴⁶ SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, zápis ze září 1956.

stavu. Na koně si však potrpí, ty má pěkné.“³⁴⁷ Podobných článků si na stránkách Vesnických novin mohl tehdejší občan užít dosyta. Objevovala se s pravidelnou přesností. Jedno číslo znamenalo alespoň jeden případ. Vesnické noviny pravidelně přinášely soupisy “zákeřných“ zemědělců. V článcích se objevovala celá jména s adresou bydliště a plným rozsahem obvinění. Většinou jsou tak vlastně okresní noviny nejlepším pramenem pro současné sestavení seznamů zemědělců, nařčených, obviněných a často i odsouzených kulaků. V pramenech týkající se OV KSČ totiž přesné soupisy postižených lidí chybí.

V oficiálních pramenech se zachovaly alespoň záznamy o praxi okresních politiků v kauzách s kulaky a popsání průběhu celého procesu s vytipováním kulaků: „Podle vypracovaného seznamu kulaků a základě získání podkladů bude ve výborech organizací a v radách MNV znova projednáno proč tito zemědělci byli právem označení jako kulaci.“³⁴⁸ Funkcionáři se snažili plnit nařízení z ústředí, ale častokrát si nevěděli rady. Soupisy kulaků místním funkcionářům přidělovaly akorát starosti. „Máme dělat trestní oznámení máme postihovat toho, kdo nemá zástav prasat. Je jich spousta, jak to vyřešit. Bylo by postiženo hodně lidí. Dáme to k vyjádření k byru.“³⁴⁹ Komunisté na sedlčanském okrese si byli vědomi nereálnosti požadavků. Pokud by se řídili všemi příkazy, jak správně rozpoznat vesnického boháče, museli by obvinít půlku každé vesnice. Mnoho malých a středních zemědělců, neboli hlavní opěrná síla komunistické strany na venkově, totiž nedokázalo splňovat předepsané kvóty. Plnění dodávek nezvládalo mnoho “normálních“ zemědělců.

Postupně tedy došlo k vytipování nejproblematictějších vesnic a zdejších vesnických boháčů a seznamy “nevhodných obyvatel“ byly sepsány. „Zemědělské odd. ONV vypracuje krátkodobý plán na vystěhování kulaků v těchto obcích: a to do žní Bezmíř, Křečovice, Hrachov, Minártice, Příčovy, Kňovice v úzké spolupráci referátu III. a VB.“³⁵⁰ O uvedené obci Bezmíř³⁵¹ již diplomová práce informovala v souvislosti s kauzou soudruha Křížka, kterého instruktor z OV KSČ označil za kulaka a dožadoval se na místní organizaci jeho vyloučení ze strany. Předseda MO to rázně odmítl. Ačkoliv soudruha Křížka ze strany nakonec stejně vyloučili z rozhodnutí OV KSČ, demonstruje to propojenost představitelů nejnižších složek

---

347 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

348 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 5, i. č. 27, III. Zápisy z předsednictva.

349 Tamtéž, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

350 Tamtéž, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

351 V obci bylo při sčítání lidu v roce 1950 77 obyvatel. In. *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha 2006, s 84.

komunistické strany a ostatního místního obyvatelstva. Zmíněný předseda za svoje stanovisko k označenému kulakovi mohl očekávat postih, ale přesto se neobával projevit svůj názor na nespravedlivé označení Křížka jako kulaka. Je zřejmé, že vesnice Bezmíř byla po celá raná padesátá léta hodnocena jako jedna z nejhorších obcí na okrese. „*Nezodpovědnost v práci členů strany v JZD, kde ve větší míře stále každý měl starost o svoji krávu ve chlévě a né o společný ustájený dobytek.*“³⁵²

Obvinění proti vesnickým boháčům se hromadila, a proto bylo nutné správně propagandisticky zvládnout celou kulackou aféru. Jako nejlepší komunikační kanál se ukázaly okresní Vesnické noviny. „*Již v minulém ročníku Vesnických novin seznamovali jsme naši veřejnost se sabotážemi, kterými kulaci, nepřátelé socialistické vesnice narušují náš hospodářský plán a těžce poškozují zásobování pracujících. Když naše země nastoupila cestu k socialismu, kulaci ze svých třídních zájmů se postavili proti socialistické výstavbě, proti lidu, a rozhodli se, že budou sít jen pro sebe, a že republika budou dávat málo nebo nic.(.) S některými kulaky se naše lidová vláda vypřádala, zvážila jejich vinu, škody, které napáchali našemu zásobování a tam, kde jejich činnost ohrožuje cestu vesnice k socialismu, výstavbu družstev, bylo rozhodnuto kulaky přestěhovat.*“³⁵³ Bylo potřeba vyzdvihnout prohřešky a škody, které napáchaly na celé společnosti. Noviny měly potvrdit správnost a nutnost nařízeného směru.

V novinách vytvářeli celé medailónky jednotlivých kulaků. „*O Františku Hrdinkovi, 21 ha kulakovi z Uhřic, který byl překážkou rozvoje JZD v obci a rozvracel jednotu drobných a středních rolníků, jsme již psali v loňském ročníku Vesnických novin. Ukázali jsme jeho charakteristiku jako typického vesnického vykořisťovatele, který za blahých časů agrární vlády zaměstnával kočího, služebnou, mladčinku a pasáka. Byl organizován samozřejmě v agrární straně, po roce 1945 byl místním důvěrníkem Nár. soc. strany a těšil se na plodnou agrární spolupráci s panem Feurabendem. Ale výrobní plán a plnění státních dodávek mu na srdci neleželo.(...) Trestní komise ONV skončila neblahé působení pana Hrdinky vyslovením trestu 2 měsíců vězení, 5000- Kč pokuty a propadnutím majetku ve prospěch státu. Protože pro další rozvoj JZD je pobyt Hrdinky v obci škodlivý, přestěhuje se pak Hrdinka z okresu jinam, kde bude užitečně pracovat.*“³⁵⁴ Noviny často informovaly nejen o samotném provinění označených vesnických boháčů,

352 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 44, V. Základní organizace, MO Bezmíř, ze dne 8. 2. 1952.

353 Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

354 Tamtéž.

ale i o vlastním potrestání kulaků. Ke kauzám se noviny často a hojně vracely. Nakonec nechyběly ani informace o vystěhování dotyčného člověka z bydlíšťe. *„Letošního jara se zde náš lidově demokratický řád vypořádal s kulakem Lacinou, který byl za své „lidumilné“ skutky vůči pracujícím a státu po zásluze potrestán a vystěhován.“*³⁵⁵

Po úvodní fázi zakládání JZD okresní výbor bojoval především s vypuzením kulaků z družstev. V jednotlivých družstvech se hromadily požadavky od OV na přehodnocování rozhodnutí o přijímání některých členů a žádali ať „*družstva očistí a zbaví kulaky jakékoliv možnosti ovlivňovat členy JZD a družstva unitřně oslabovat.*“³⁵⁶ Okresní výbor jedním dechem vyzdvihoval přednosti dílčích JZD a zlepšování celého družstevnictví, ale zároveň vzápětí mnoho těchto zemědělských družstev zkritizoval za to, že si dovolila do JZD přijmout nepřijatelné vesnické boháče. *„V Kňovicích přistoupili v minulém týdnu do JZD III. typu všichni rolníci. Také v této obci podařilo se družstevníkům získat pro myšlenku socialistické velkovýroby všechny rolníky. Tuto radostnou zprávu narušuje však závažná skutečnost, že totiž do družstva byli přijati i místní kulaci, v čele se Štěpánem Pinkasem. Překvapuje nás, že představenstvo družstva, které má svou tradici průkopníků socialistické přestavby vesnice, a v jehož představenstvu a v členstvu jsou osvědčení funkcionáři, budovatelé socialistické vesnice, z nichž jeden je dokonce členem rady ONV, mohlo se dopustit tak závažné politické chyby, po té, kdy krajský výbor kritisoval za podobný postup Hrabří a Minartice.“*³⁵⁷ Na stránkách novin tak docházelo v největší míře k pokusům o ovlivňování názorů a postojů ve vztahu ke kulakům.

Lidový soud v Sedlčanech si výsledky vlastní činnosti v případech s kulaky většinou chválil. *„Rozhodnutí lidového soudu má přízniví vývoj k poměru odsouzených podmíněně a nepodmíněně s přihlédnutím k třídnímu původu souzených osob. Lidový soud bez výjimky zastával přísnou linii při ukládání trestů třídním nepřátelům a zásadně ukládal nepodmíněné tresty jak na svobodě tak na penězích.“*³⁵⁸

Pro dostatečné zhodnocení zemědělské politiky na okrese a zejména průběhu kolektivizace na Sedlčansku lze postulovat několik závěrů. Na počátku 50. let bylo zemědělství plně zaměřené na kolektivizaci, která proběhla podle přesně daných

---

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Tamtéž.

³⁵⁸ SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 5, i. č. 27, III. Zápisy z předsednictva.

schémat a byla řízená přímo z nejvyšších orgánů strany. Na venkově se setkala s nepochopením a nechutí obyvatelstva ji provádět a mnoho sedláků bylo tímto procesem neblaze poznamenáno. To jsou běžně přijímaná fakta, která platí i zde, na Sedlčansku.

V rámci diplomové práce šlo ovšem o poněkud jiný pohled. Práce hledala odpověď na otázku, nakolik vlastně fungovala místní komunistická propaganda během kolektivizace a při zakládání JZD. Vesnické noviny se propagandy zhostily okamžitě a pečlivě. Pravidelně informovaly o zdejší situaci, vypichovaly pozitiva, zlehčovaly neúspěchy, chválily perspektivní JZD a jejich úspěšné členy, negativně se vymezovaly vůči vesnickým boháčům, hanily je a veřejně pranýřovaly. *„Musí si již jednou jasně uvědomit, že kulak do JZD ze zásadních důvodů nepatří proto, že nemůže se nikdy smířit se socialistickou výrobou, protože socialismus zbavil jej jeho třídního panství na vesnici.(...) Ten kdo otvírá kulakům dveře do družstva, uplatňuje neblahé heslo bývalé agrární politiky „Venkov jedna rodina“ a jde tedy cestou smíru s třídním nepřítelem.“*³⁵⁹

Propagandisticky zvládaly noviny svoji práci na jedničku. Situace mezi lidmi byla ovšem odlišná a k socializaci vesnice se občané vymezovali. Z výše citovaných pramenů jasně vyplývá, že ani masová propaganda nijak nezměnila nechuť vůči kolektivizaci. Teze o absolutní zmanipulované společnosti a naprosté podřízenosti obyvatelstva vůči státu je neudržitelná. Zemědělský venkov s touto akcí nesouhlasil, ale podřídil se, zvykl si a nakonec se s kolektivizací smířil. Nesouhlas se vznikem JZD byl zakořeněn v některých obcích i ve členské základně komunistické strany. Místní národní výbory a organizace se v mnoha případech semkly se zbytkem obyvatelstva v obci a jednaly ve shodě. Osobní vazby zejména na malých vesnicích převážily nad diktátem strany. Vyšší složky komunistické strany si uvědomovaly nedostatečnou propojenost venkovského lidu a státní politiky a snažily se na tom neustále pracovat.

Kolektivizace se během 1. poloviny 50. let nakonec povedla v plné své šíři, ale je nutné zdůraznit, že místní komunističtí funkcionáři ji nemohli nějak zásadně ovlivnit. Zároveň ovšem mohli mírnit její dopady a leckde to také dělali. V každodenních politických rozhodnutích byl důležitý lidský faktor a vnitřní etický rozměr člena strany jako jednotlivce. V každé době a za každého režimu existují lidé, kteří se chovají zákeřně, jsou ovládáni závistí a zlobou a škodí svým spoluobčanům, ale v každé době i režimu žijí dobří lidé, kteří pomáhají. Pro druhý typ lidí jsou důležité samotné lidské osudy a nikoliv předpisy strany a nařízení “shora“. V hojné míře byly oba typy lidí zastoupeny i na Sedlčansku.

---

³⁵⁹ Archiv Městského muzea Sedlčany, neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949-1953.

9 Politika

Poslední kapitola se věnuje specifické oblasti lidského života, spíše než o politiku ve smyslu politických dějin, se pokusí nahlédnout na určitý společenský diskurs, vycházející nejen z bipolárního nazírání na svět. Propaganda na okresní úrovni mohla fungovat jedině v případě ztotožnění se s esenciální podstatou komunistické strany. První část se zaměří na to, jak na venkově fungovaly všeobecně postulované představy o nepříteli, boji a vyostřeném definování pozic-my/oni, mír/válka, socialismu/kapitalismus atd. Další část se zaměří na samotnou místní politiku, ve smyslu, nakolik sami komunističtí funkcionáři vykonávali příkazy z vyšších složek komunistické strany a nakolik se s politikou strany ztotožňovali. Třetí podkapitola analyzuje dopad měnové reformy na obyvatelstvo venkova a poslední část se zaměřuje na odhalení kultu osobnosti a jeho vnímání na okrese. V těchto situacích se ukazovaly slabiny i silné stránky propagandistických strategií a diplomová práce se na závěr pokusí tyto fenomény zanalyzovat na vlastním životě venkova.

Ačkoliv se může zdát, že se lidé na venkově vůbec nezajímali o politiku, někteří venkované vnímali vyhrocenou společenskou situaci. Dublovická kronika pravidelně komentovala vybrané politické události. Existují záznamy o reflexi situace v únoru 1948. „Vzpomínáme na Vás, jak na to všechno pohlížíte – my jsme zde všichni rozrušení a čekáme jak to dopadne.“³⁶⁰ V březnu z téhož roku následovaly komentáře o úmrtí Jana Masaryka a v září pak prezidenta Edwarda Beneše. „Ty nynější události a skon ministra Masaryka nás znovu rdousil.“³⁶¹ „Oplakáváme úmrtí pana presidenta Beneše.“³⁶² Zatímco z prvních citací zaznívá smutek, v následující ukázce lze zaznamenat hledisko očekávání a zvědavosti, co bude dál. „Smrtí Stalina máme všichni nějakou naději na zlepšení. Večer prý byla trizna za slabé účasti.“³⁶³

9.1 Definice nepřítele

Komunistický režim byl prezentován v intencích bipolárního vidění světa. V diskursu ovládající tehdejší dobu se užívalo stále stejných a neustále se opakujících konotačních vazeb, kterým byly přisuzovány buď kladné či záporné hodnoty. Mezi

---

360 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, zápis ze dne 27. 2. 1948.

361 Tamtéž, dne 10. 3. 1948.

362 Tamtéž, dne 4. 9. 1948.

363 Tamtéž, dne 8. 3. 1953.

vazby nesoucí pozitivní hodnoty patřili pracující lid, budovatelská práce nebo boj za mír, mezi negativní se řadili například západní imperialismus, vesnický boháč, banda škůdců atd.³⁶⁴ Pozitivně přijímané termíny označovaly hlavně hrdiny, kterými byli obyčejní lidé jako traktoristi, dělníci, jednoduše řečeno vzor ideálního socialistického pracovníka. Specifickou míru uznání pak dostávali vůdčí a historické osobnosti jako Gottwald, Stalin, Fučík. Kladně byla zdůrazňována práce socialistického člověka, překračování norem a zhmotnění vlastního symbolu socialismu bylo například rozorání mezí. Na druhé straně hodnotového žebříčku stáli vnitřní a vnější nepřátelé.

Analýza okresních Vesnických novin přesně ukazuje tento místní sociokulturní pramen jako zásadní místo mezi oficiálním jazykem režimu, zatíženým ideologií, a vlastním venkovským prostředím, kde se stále setkávaly různé druhy osobních strategií a příbuzenských vztahů. Vyostřující se boj dvou světů byl nahlížen optikou okresu. V novinách byl kladen důraz na vlastní autenticitu, zveřejňovaly se osobní dopisy, které přišly ze všech koutů regionu. Otiskly se útržky místních kronik popisující negativní zkušenosti z dřívější doby, zejména během hospodářské krize v 30. letech. V malé míře se zabíraly mezinárodní politikou nebo celostátními záležitostmi. Zdroj veškeré psané produkce na stránkách novin vycházel a směřoval k dění na venkově.

Většina hodnotově negativních vyjádření se pojila zejména s pojmem třídní nepřítel. „*Vypořádali jsme se s Horákovou, Peclem a společníky, vypořádáme se i s mandelinkou bramborovou – americkým broukem!*“³⁶⁵ Toto zvolání charakterizovalo období raných padesátých let, kdy se režim profiloval bojem proti nepříteli. Bylo jedno, jestli se jedná o politické spiklence, škůdce zemědělství nebo v neposlední řadě místní venkovské boháče. Na okresní konferenci konané v dubnu 1950 došlo k přesnému nadefinování a jasnému vymezení třídního nepřítele. „*Odhalit hnusnou tvář vlastizrádné reakce, vytáhnout ji na světlo z jejích špinavých podzemních děr, včas zmařit a zmařit i každý sebemenší pokus o zdržení a stížení našeho skvělého nástupu v před – k socialismu – to je důležitý úkol všech komunistů a nejen komunistů, ale všech vlastenců. Ať pracují kdekoliv.*“³⁶⁶ Projev vysoce postaveného okresního funkcionáře na veřejné schůzi okresní konference se nesl v mantinelech zostřeného třídního boje. Celá společnost měla být zmobilizována a neustále ve střehu. Boj se měl stát hlavním krédem života celého venkova.

364 ČERMÁK, František - CVRČEK, Václav - SCHMIEDTOVÁ, Věra: *Slovník komunistické totality*, NLN, Praha 2010, s. 23-25.

365 Výrok zazněl v Československém filmovém týdeníku v červenci 1950.

366 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany, 1947-1960, kart. 1, i. č. 2, Okresní konference 15. – 16. dubna 1950.

„Do bezpečnosti a ostražitosti musí se zapojit široké masy, neb se nemůžeme spoléhat jen na SNB nebo nějakou vojenskou stráž. (...)Je proto na nás, abychom do širokých mas přenesli boj a nenávisť proti všem našim nepřítelům, kteří se snaží přerušit naši cestu k socialismu.“³⁶⁷

9.1.1 Činnost Černého lva 777

Činnost skupiny Černý lev 777 by šla výborně propagandisticky využít, pokud by komunistický režim důsledně uplatňoval popsané propagandistické strategie. Skupina měla všechny atributy třídního nepřítele, kategorie, která byla exponovaná, vyhledávaná a propagandisticky zneužívaná. Pokud se akceptuje definice Třetího odboje,³⁶⁸ tak právě členové těchto specifických skupin byli hojně propíráni na stránkách novin, na veřejných schůzích, manifestacích i mezi obyčejnými lidmi. Podle všech předpokladů se skupině Černý lev 777 mělo dostat na okrese podstatné pozornosti. Tato podkapitola se pokusí zodpovědět otázku, jak to doopravdy vypadalo s věhlasem ilegální skupiny na Sedlčansku.

Ze zemědělského a velmi nábožensky zaměřeného prostředí pocházeli členové Černého lva 777 a všichni prožívali probíhající kolektivizaci na vesnici velmi špatně. Tato skupina vznikla někdy během prvního půl roku 1949. Jejich úsilí by se dalo shrnout do několika základních tezí: Shromažďovat zbraně, střelivo, munici, vyzbrojit se a připravit se na válečný konflikt. Zastrášovat funkcionáře KSČ, bránit kolektivizačnímu úsilí KSČ na vesnicích, zabránit vytváření JZD a pokusit se navázat kontakt se zahraničními agenty.³⁶⁹

Hlavními iniciátory Černého lva 777 byl Jiří Řezáč a Jaroslav Sirotek. Brzy zapojili do svých akcí i Bohumila Šímu, Josefa Nováka, Jiřího Dolistu, Karla Kotheru a Ladislava Šimka.³⁷⁰ Dá se předpokládat, že o jejich činnosti vědělo mnohem více lidí. Povahou i smýšlením si byli všichni hodně podobní. Byli vychováni v převážně katolickém prostředí a po celý život vykazovali silné náboženské cítění, zejména tedy Jiří Řezáč a Karel Kothera. V noci z 29. na 30. dubna v roce 1949 přerušili elektrické vedení do obce Nechvalice. Ve vesnici se projednávala možnost založení JZD. Dále

---

³⁶⁷ Tamtéž.

³⁶⁸ Diskuse o třetím odboji proběhla ve společnosti hlavně v souvislosti se zákonem o 3. odboji, který vstoupil v platnost v listopadu 2011. K názorovým střetům docházelo zejména v rozlišení diskutabilních kategorií odpor / odboj, vágně definovaným kritériím v posuzování, kdo vlastně byl účastníkem třetího odboje a ve sporu o míru ocenění a finančního odškodnění, které tito lidé mají dostat.

³⁶⁹ BURSÍK, Tomáš: *Osud odbojové organizace Černý lev 777*, OABS MV ČR, Praha 2007, s. 20.

³⁷⁰ Více informací o členech skupiny In.: BURSÍK, Tomáš: *Osud odbojové organizace Černý lev 777*, OABS MV ČR, Praha 2007, s. 13-19.

následovala 17. května mezi Nechvalicemi a Bratříkovici střílba na Stanislava Čiháka, újezdního tajemníka pro obce Nechvalice, Ředice, Počepice, Vysoký Chlumeč, Pořešice, Hrabří, Oříkov a Libíň. Zdál se jim příliš horlivý, a proto se ho pokoušeli zastrašit. Ačkoliv tento incident vyšetřovaly příslušné orgány, nepodařilo se jim zjistit, kdo je za to odpovědný.

K naplánování bombového útoku se zřejmě nechali inspirovat podobnou akcí v Ústí nad Labem, kde byl také vyhozen do povětří sekretariát okresního výboru. I když neměli mnoho zbraní, sebevědomí jim rostlo přiměřeně jejich čím dál smělejšími činy. Jiří Řezáč a Jaroslav Sirotek si vlastnoručně vyrobili nálož v Sirotkově domě. K Sedlčanům je dovezl na motocyklu Bohumil Šíma a zanechal je na okraji Sedlčan, pěšky se dostali až k sekretariátu. Když okoukli situaci a viděli, že nablízku nikdo není, Sirotek vytáhl připravenou nálož, zapálil zápalnou šňůru a vhodil bombu zavřeným oknem do místnosti okresního sekretariátu KSČ. Oba utekli a zanedlouho uslyšeli výbuch. Ten zdemoloval celou místnost i s vybavením z vedlejší místnosti. Újezdní tajemník Josef Kymla, který měl tu noc pohotovostní službu, byl ve vedlejší místnosti, čímž si patrně zachránil život. Ve své zprávě SNB označil tehdejší okresní tajemník KSČ František Kupeček obyvatele sedlčanského okresu za reakční, neopomněl se zmínit o těžké transformaci zemědělského okresu a poukazoval na stále silné náboženské vlivy. Ačkoliv se prověřoval velký počet lidí známých svým negativním postojem k lidové demokratické republice, vyšetřování nepřineslo žádné výsledky.

Po úspěšné akci v Sedlčanech se skupina rozhodla k dalšímu atentátu v Milevsku.³⁷¹ Po nešťastném vyústění tohoto útoku se skupina stáhla do ústraní.³⁷² Účastníci odboje většinou pokračovali v protikomunistickém odporu až do konce, ale můžeme zřejmě správně usuzovat, že pro nábožensky založené muže z Černého lva bylo mnohem obtížnější srovnat se s usmrcením lidské bytosti. Skupina Černého lva byla nakonec zadržena až pět let po své první akci v Sedlčanech shodou nešťastných událostí.³⁷³ Dne 3. července 1954 došlo k tajnému zatčení Bohumila Šímy a Františka

---

371 V noci ze soboty na neděli 13. – 14. května 1950 spáchali atentát na sekretariát OV KSČ na náměstí čp. 123 téměř identickým způsobem jako v Sedlčanech. Kromě zdemolované části přízemí a zničeného vybavení sekretariátu, výbuch smrtelně zranil příslušníka SNB Josefa Skopového. Případ začala okamžitě vyšetřovat Státní bezpečnost z Krajské správy ministerstva vnitra v Českých Budějovicích.

372 Jak Bohumil Šíma, tak Dolista i Řezáč absolvovali v letech 1951-1953 povinnou vojenskou službu. Přesto neustále zůstávali ostražití a i nadále se vyzbrojovali. V noci z 30. dubna na 1. května například napsali na silnici mezi Petrovicemi a Milevskem několik výhrůžných výroků: Poslední komunistický 1. máj, Ať žije Amerika a Den odplaty se blíží, víme o všech komunistech.

373 Kamarád Bohumila Šímy, František Pešička, který znal pravdu, se v létě 1954 pochlubil své slečně Zdeně Řezáčové, že zná velmi dobře členy ČL 777. Příkladná občanka pracující jako písarka na Okresním oddělení

Pešičky. Během několika dnů byl zatčen i zbytek skupiny. Následovaly výslechy, domovní prohlídky, vyšetřování příbuzných, přátel i naprosto cizích lidí. Hlavní líčení probíhalo ve dnech 25. – 26. října 1954 před Krajským soudem v Českých Budějovicích, které bylo ale z propagandistického hlediska přesunuto do Milevska. Proces hrál svoji roli v přesvědčování lidí ke vstupu do JZD a přijmutí kolektivizace. Bohumil Řezáč, Jaroslav Sirotek a Bohumil Šíma dostali trest smrti. Josef Novák a Jiří Dolista byli odsouzeni k doživotí, Ladislav Šimek na 22 let a Karel Kothera na 21 let. Nejvyšší soud v Praze 3. prosince potvrdil všechny rozsudky s poukázáním na vysokou společenskou nebezpečnost. O milost prezidenta republiky Antonína Zápotockého žádali marně. Dne 10. února 1955 byli výše tři jmenovaní popraveni na Pankráci v Praze.³⁷⁴

9.1.2 Pohled KSČ na činnost ČL777

Podle zápisů ze schůzí předsednictva OV KSČ se komunističtí představitelé cítili těsně před spácháním atentátu znepokojeně. Na začátku padesátých let se totiž na okresu vyrojilo spoustu nepříjemných incidentů.³⁷⁵ Přerušení elektrického vedení by se dalo s trochou nadsázky považovat za vandalský čin a střelba na újezdního tajemníka zase jako vyřizování soukromých sporů, přesto během června sílila nervozita předsednictva OV KSČ. Poslední schůze na sekretariátu OV KSČ před inkriminovaným útokem proběhla 29. 6. 1949. Řešily se zde kromě běžných věcí jako sklizeň obilí, technizace statků, zakládání JZD, kádrové posudky nebo nedostatečné výsledky protikatolické akce.

Nejdelší část jednání byla věnována otázce vnitřního zabezpečení strany. „*K otázce vnitřní zabezpečení strany vyzdvihl [současný předseda OV KSČ Kupeček] ostražitost a bezpečnost okresních sekretariátů a důsledné provádění nočních služeb na okresních sekretariátech. Konání schůzí OAV-NF a OV-KSČ jest věcí důvěrnou a tajnou. Bude postaráno aby vchody do místností, kde se tyto schůze budou pořádat, byly zabezpečeny a střeženy. Nedovolit přístup nepovolaných osob do těchto schůzí. – Nikomu nepodávat zprávy o státní bezpečnosti nebo straně*

MV v Milevsku tuto informaci ihned nahlásila na okresní oddělení SNB.

374 BURSÍK, TOMÁŠ: *Osud odbojové organizace Černý lev 777*, OABS MV ČR, Praha 2007, s. 112.

375 Ve Voticích byl 8. června 1951 zavražděn zemědělský tajemník Václav Burda. Navíc se v okolí hojně vyskytoval František Slepíčka, označovaný jako agent Luboš/někdy i Luděk 1929, vojenský zběh a rodák z Voticka. Pohyboval se na mnoha okresech: Sedlčany, Dobříš, Milevsko i Votice. Právě o něm se předpokládalo, že je zapletený do vraždy Burdy. Dále vyhrožoval funkcionářům KSČ a MNV a vydával se za agenta západní rozvědky. V nepřítomnosti s ním byl veden monstrproces a ve dnech 12. – 14. února 1952 byl odsouzen k trestu smrti. Nakonec byl zastřelen v obci Dubno funkcionářem příbramského okresního národního výboru Františkem Brabcem 4. května 1955.

*samé. Každý funkcionář okresu bude bezpodmínečně vykonávat důsledně všechny svěřené funkce úkoly z nich vyplývající a zachová o všech těchto věcích naprostou mlčenlivost a důvěrnost.*³⁷⁶ Je zřejmé, že příslušníci nejužšího vedení OV KSČ v Sedlčanech tušili, že situace na okrese není nejklidnější. Napětí a nesouhlas obyvatelstva, které se nechtělo smířit se socializací vesnic, právě vrcholily. Hrozba organizace místní protikomunistické odbojové skupiny byla reálná. Následující události později daly za pravdu obavám OV KSČ. Dne 3. července byl Řezáčem a Sirotkem vyhozen do vzduchu sekretariát, kde ještě před 4 - mi dny jednalo vedení okresní KSČ.

V zápisu poslední schůze byl jeden odstavec kompletně zabarven, taková cenzura je v příslušných dokumentech vidět poprvé, většina schůzí plynula v poklidném duchu. Co bylo předmětem této poznámky, se dá dnes už jen spekulovat. Zajímavější je skutečnost, že z následujícího měsíce se žádné zápisy ze schůzí OV KSČ nedochovaly. Po zničení budovy okresního sekretariátu zřejmě chvíli trvalo, než se schůzování vrátilo do zajetých kolejí, ale těžko by veškerá činnost a agenda OV KSČ ustala na několik měsíců. Hlavním tématem těchto nezaznamenaných setkání se stal zřejmě atentát, jeho příčiny a především následky pro celý okres. Alespoň zčásti nám tyto materiály mohly reflektovat první kroky předsednictva a pocity vedoucích funkcionářů OV KSČ.

Dalo by se spekulovat, zda si členové skupiny plně uvědomovali, kam až je může nelegální činnost dovést a zda byli připraveni nést tíhu následků. Ti, kteří chtěli zlepšit svět, vrátit do života hodnoty spojené s mírem a demokracií, byli naopak označeni jako velezrádci a zločinci. Naproti tomu, aby svojí odbojovou činností něčeho významného dosáhli, naopak upevnili komunistický režim. Bojovali za zachování demokracie a svobody člověka a přitom člověku vzali život. Jako všichni ostatní účastníci třetího odboje se tak stali paradoxem své doby a vlastně i historie samotné.

O samotném incidentu na okrese se prakticky nemluvalo.³⁷⁷ *„To ani nevím, to bych přece musel slyšet. Co nevím, nemůžu říct.”*³⁷⁸ Na okresní konferenci, konané v roce 1950 se komunističtí okresní funkcionáři k oné události vyjádřili a dali ji do přímé souvislosti s vyostřením třídního boje. *„Vybombardování sekretariátu v létě minulého roku upozornilo naše soudruhy, že třídní nepřítel tu je a že se neštítí použít*

376 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 4, i. č. 23, III. Zápisy z předsednictva.

377 Zarážející je skutečnost, že si atentát na sekretariát OV KSČ nepamatují i leckterí pamětníci. Věděli, že se něco stalo, ale prý se o tom už v té době nesmělo mluvit a žádné podrobnosti tak nevědí.

378 Rozhovor vedený s Jaroslavem Jankovským dne 4. 6. 2012.

*proti nám i takovýchto prostředků. Přesto setkáváme se s případy, kdy soudruzi opomíjejí zásady bdělosti. Zvýšit bdělost a ostražitost předpokládá zbavit především stranu všech kazů.*³⁷⁹ Co se týče místních novin – Vesnické noviny začaly pravidelně vycházet až v roce 1950. Ačkoliv vzniklo i pár čísel v roce 1949, ještě se plně věnovaly zemědělské činnosti okresu. Jediná zmínka v novinách o činnosti Černého lva 777 se nacházela v předposledním čísle roku 1954. Článek do novin zaslal Karel Jareš, který se přelíčení v milevské sokolovně zúčastnil. Začal emotivním popisem vystavených zbraní, které Bezpečnost našla ukryté u obžalovaných doma. Autor se během psaní zamýšlel nad otázkou, kdo mohl za to, že tito mladí lidé sešli z cesty. Zmínil negativní vliv obděnického kněze Hlada a kulackého nepřátelského prostředí, které viníky obklopovalo. Článek ukončil zhodnocením, že trest byl sice tvrdý, ale spravedlivý a „dopadnou tak všichni, kteří se neštítí žádného zločinu ani vraždy“.³⁸⁰

Mezi nepřátele režimu patřily různé skupiny obyvatelstva. O kulacích už diplomová práce psala v předchozí kapitole. Kněží a církevní představitelé byli na počátku 50. let také hnutím, které strana považovala za úhlavní nepřátele. Lidi ze skupiny Černého lva 777 popisovali místní politikové jako „členy katolické mládeže a odchovance obděnického faráře Hlada, jehož protistátní činnost byla všeobecně známa.“³⁸¹ Jejich následnou odbojovou činnost dávali do přímé souvislosti s katolickou výchovou a vlivem církve. Předešlá část pojednávala o samotné činnosti Černého lva 777 na Sedlčansku. Zmíněné uskupení na rozdíl od výše uvedených skupin obyvatelstva (kulaci, kněží) prezentovalo zástupce ozbrojené ilegální a protistátní činnosti, které bylo pro systém skutečnou a reálnou hrozbou.

Poměr obyčejných lidí k těmto tzv. nepřátelům byl v různých situacích odlišný. Kulacké kauzy se dotýkaly širokých vrstev obyvatelstva, v mnoha případech byl postížen příbuzný či dobrý soused, většinou člověk, kterého celá obec znala a vážila si ho. Na takový případ si vzpomíná i pan Jankovský, který ačkoliv žil převážně ve městě a živil se jako zedník, měl výborné zkušenosti se zemědělcem z Boru, jehož majetek mu byl v 50. letech zkonfiskován a on i s rodinou byl donucen se vystěhovat do jiné obce.³⁸²

K akcím namířeným proti zemědělcům obyvatelstvo spíše udržovalo odstup. Činnost skupiny Černý lev 777 byla vedoucími představiteli v první řadě zamlčována

---

379 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany, 1947-1960, kart. 1, i. č. 2, Okresní konference 15. – 16. dubna 1950; Projev předsedy OV KSČ s. Řezáč.

380 SOA Příbram, f. V nový život 1954-1958.

381 Tamtéž.

382 Rozhovor vedený s Jaroslavem Jankovským dne 4. 6. 2012.

a až na výjimky občané o její existenci nevěděli. Postup okresních politiků v náboženské otázce regionu diplomová práce už postihla v kapitole Religiozita. Protináboženské tendence nešly na silně věřícím okrese dost dobře provádět a přes úvodní slibnou anticírkevní propagandu, spočívající i v odstranění problematických kněží, se definitivně tyto strategie rozpadly po spontánním vytvoření kultu kolem děkana Bučila.

Občané reflektovali i zostřený boj s americkým broukem mandelinkou bramborovou. „*Ted' se chodí každou neděli na mandelinku*“.³⁸³ Jaký vztah k tomuto typu nepřítele venkované zaujímal, vystihuje následující citace. „*V neděli bylo „procesí“ na mandelinku. Jak před 100 lety.*“³⁸⁴

9.2 Vztah politických funkcionářů

Vztahem komunistických představitelů okresu a ostatního obyvatelstva se zabývala diplomová práce v celém svém textu. Dá se říci, že právě proměnlivé úhly pohledu v konstrukcích vzájemného ovlivňování jsou základem předložené práce. Ze studia pramenů oficiální povahy a dílčích vzpomínek se totiž vytváří zajímavý pohled na specifické venkovské prostředí v první polovině 50. let, které je utvářeno delikátními předivými vztahy a různých osobních vazeb. V dalších částech podkapitoly se práce pokusí poukázat na některé dílčí okruhy vzájemného vztahu.

Byl velký rozdíl v tom, jaké záležitosti se řešily na okresní úrovni a v místních výborech. Zatímco na schůzích OV byla patrná snaha se vyprofilovat, označit nepřátele, nastavit plány do budoucna a zásadně přebudovat vesnici, v základních organizacích se projednával důvod, proč tyto nařízení shora nefungují. „*V zásadě po konferenci a po likvidaci Slánského nezhoršil se stav organizací. Je ovšem rozdíl mezi r. 1948 a 1953. Dostáváme se do přelomu na vesnici a to se nám odráží i na členských masách. V. r 1951 opatření se citelně netýkala našich členů na vesnici. Dnes třeba otázka cukru se projevuje citelněji, přelom na vesnici přináší těžkosti. Najednou jsme před řadou nedostatků, které jsou důsledkem podvratné činnosti Slánského bandy. Vesnice žije ve větším varu než v r. 1951. Kádrů nám mnoho nevyrostlo. Třídní boj se stupňuje a někteří soudruzi selhávají.*“³⁸⁵

---

383 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, ze dne 25. 7. 1952.

384 Tamtéž, ze dne 19. 6. 1953.

385 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 6, i. č. 28, III. Zápisy z předsednictva.

Jedna z nejdůležitějších oblastí zájmu funkcionářů z nejnižších složek byla reflexe celkové politické a názorové atmosféry na venkově. „S. Beneš říká že při obchůzce/donáškou pošty/ hovoří s lidma a tito většinou jsou zaměřeni na západ každý čeká až to praskne. Lidé se bojejí hovořit, kritika byla umlčována a dnes jsou členové strany mimo a nejdou za námi. Jsme funkcionáři, ale bez mas. Tato situace je už tři roky. Morálka v JZD je špatná a proč dělat celý den za šest korun tady je celá nespokojenost³⁸⁶ Z výše uvedené citace lze vyvodit hned několik podstatných věcí o společnosti té doby. Obyvatelstvo si uvědomovalo nemožnost konstruktivní kritiky vůči režimu, ale spíše než o politickou situaci se zajímalo o platové podmínky v JZD. V padesátých letech se totiž postupně utvářely představy o sociálních otázkách a proměňovaly se požadavky na kvalitu života. Finanční ohodnocení se stalo jedním z podstatných hledisek hodnocení životního sebenaplnění.

Na schůzích místních výborů strany se až překvapivě a často reálně hodnotila celospolečenská situace. Místní organizace přiznávaly vlastní nedostatečnou činnost v politické praxi a jistou bezradnost v upevňování socialistického zřízení na venkově. „A toto mnozí naši stále dost dobře nechápou, že tomu tak je soudruzi vidíme již z toho, že mnozí naši soudruzi nemají co říci ať již při příležitosti členských schůzí, celozávodních schůzí aktivech a při besedě v RSS a co horší mnozí naši soudruzi nehájí ani politiku strany tak, kde se třídní nepřítel pomocí neuvědomělých lidí snaží škodit. Soudruzi v takovém případě někdy přikývnou nebo mlčky odejdou místo aby vyvrátili nesmysly nebo nepřátelskou propagandu. A přitom dneska každý průměrně politicky vyspělý člověk již ví, že vše co se u nás dělá je jen a jen v zájmu pracujících atd.“³⁸⁷ Konstruuje se obraz místních členů strany, kteří zřejmě otevřeně hovořili o problémech strany a státu na veřejnosti. „V organizacích málo početných a v těch, kde výbor jako celek není aktivní, zprávy nejsou konkrétní, jsou povrchní a všeobecné. Nejsou kritické ani sebekritické, soudruzi se bojí kritizovat místní funkcionáře, to z důvodu, aby se soudruzi neurazili.“³⁸⁸ Hlavní starostí vesničanů bylo nepohněvat si souseda, bezdůvodně někoho nepomluvit a nezneprátenit si spoluobčany.

---

386 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 48, V. Základní organizace, MO Dublovice, ze dne 17. 9. 1953.

387 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 44, V. Základní organizace, Výsledky ZO KSČ za rok 1954.

388 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 42, V. Spisy, Zpráva o poměrech na okrese, adresované KV KSČ, datována 21. 12. 1953.

Další složkou života členů strany na vesnicích byly pravidelné schůzky a organizování celého společenského života obce. Podle všech ukazatelů ale členská základna tyto úkoly plnila nedostatečně. *„V téměř žádné organizaci dle zpráv nebylo diskutováno jak zlepšit schůzovou činnost a zvýšit aktivitu členstva. Členové většinou podléhají vlivům v obci. Tak uvádějí na příklad, že kontingenty brambor jsou nesplnitelné apod. Vzniká dojem, že stále čekají nějaké radikální řešení otázek v zemědělské výrobě jako př.: ustání ve výkupu, snížení stavu skotu apod.“*³⁸⁹ Zpráva o situaci na okrese tak vlastně shrnuje teze diplomové práce. Většina obcí nezávisle na počtu členů strany postupovala ve shodě funkcionářů a ostatního obyvatelstva a vymezovala se vůči okresním a vyšším organizacím.

Na výročních schůzích se řešil dokonce mravní profil jednotlivých členů místní organizace. V nechvalně známé obci Bezmíř³⁹⁰ se v roce 1953 pokusily vysvětlit, proč je tato organizace stále tak slabá a v obci nemá prakticky žádný vliv. *„Plénum MNV se vůbec neschází, aby jako zástupci lidu pomáhali řešit problémy v budování socialismu. Soudružka Moreová jest pracovnice schopná a dokáže problémy řešit dobře je třeba aby nedávala při schůzi výboru přednost věcem v domácnosti nebo šití. Mrázek by měl být více rozhodný. S. Zbíral by se měl odpoutat od soukromého hospodářství a Krejčí se zase více držel usnesení shora.“*³⁹¹ Ve zprávě popsané výše se konstruuje pohled na místní politiky v nejotevřenější podobě. Komunistický funkcionář (pojem v dnešní době obsahuje negativní konotace³⁹²) byl v první řadě člověk. Šlo o osobu, která měla svoji rodinu a práci v domácnosti. V citaci je zřejmé, co pro každého jednotlivce bylo důležité. Někdo se věnoval svým koníčkům, druhý byl vnitřně spjatý s vlastním hospodářstvím. Vytváří se plastický obraz člověka, trpícího typicky lidskými negativními vlastnostmi a chybami jako nerozhodnost. Představuje člena společnosti, který byl trochu umíněný a nebyl ochotný plnit nesmyslná nařízení vyšších stranických složek. Jeden jediný popsaný odstavec dokáže vymodelovat specifickou situaci v obci a ukázat každodenní lidské strategie, které panovaly na vesnici. Vyplývá, že politika hrála vždy až druhořadou roli. Pro obyvatele venkova v 50. letech 20. století byla platná charakteristika, která by šla aplikovat na každé

---

389 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 42, IV. Spisy, Zpráva o poměrech na okrese, adresované KV KSČ, datována 12. 10. 1950.

390 Jde o obec, která figurovala i v předešlém textu. Byla na okrese považována za reakční a místní komunistická organizace slabá.

391 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 44, V. Základní organizace, MO Bezmíř, ze dne 4.3.1953.

392 V dnešní době jde o značně zprofanovaný termín a používá se jako synonymum „papaláše“.

malé společenství v jakékoliv historické etapě a v různorodých kulturních rámcích. Úspěšný a naplněný život spojovali venkované s pojmy jako rodina, práce a štěstí (zájmy, hrdost apod.).

Postupný rozpad vnitřní jednoty mezi oficiálními složkami a obyvatelstvem shrnuje následující zpráva z jara 1960, kdy už se naprosto změnila celá politická situace a praxe. „S. Kocura: *Mnoho nepopulárních opatření jsme např. v. r. 1951 vysvětlili. Ale dnes – veřejnost ví o nich dříve než strana. (...) Není tu uplatněna vůdčí úloha strany. Členové organizace ani JZD nemají vědomí příslušnosti k vedoucí straně.*“³⁹³

9.3 Měnová reforma

V polovině roku 1953 proběhla v Československu měnová reforma. Reformou vláda odstranila znehodnocení měny, přidělový systém i černý trh, zároveň ale poškodila mnoho drobných i velkých střadatelů, živnostníků a obchodníků, kteří náhle přišli o provozní kapitál. Během května prosákly na veřejnost mlhavé informace o chystané akci a lidé začali houfně skupovat zboží, přesto ještě 36 hodin před jejím provedením prezident republiky Antonín Zápotocký oznámil, že koruna je pevná a takový krok nepřichází naprosto v úvahu, k reformě nakonec došlo. V sobotu 30. května 1953 po sedmnácté hodině předseda vlády Viliam Široký oznámil v rozhlase, že stávající bankovky budou platit pouze do konce měsíce. Výměna bankovek probíhala tedy od pondělí 1. června 1953. Úřadovny v podobě výměnných středisek pro tento účel vznikly v hostincích, místních národních výborech, na poštách nebo v pobočkách spořitelny. Na výměnu, doprovázenou silnými emocemi, dohlížely komise jmenované okresními národními výbory.

Občan mohl vyměnit svých původních 300 Kčs za 60 Kčs nových. Vyvolené osoby z řad stranických funkcionářů, důstojníků armády a milicionářů mohly údajně v tomto poměru vyměnit i více. Největší množství peněz v hotovosti bylo ale vyměněno v poměru 1:50, za každých 100 starých Kčs příjemce dostal 2 nové Kčs. Stejně tak hotovost v pokladnách podniků a jiných organizací byla směněna v poměru 1:50. Peníze uložené na vkladních knížkách byly měněny odstupňovaně. U vkladu do 5 tisíc Kčs byl použit poměr 1:5, u vkladu od 5 tisíc do 10 tisíc pak poměr 1:6,25. Vklady vyšší než 10 tisíc pak v poměru 1:75. Dluhy u peněžních ústavů byly

---

393 Neuspořádaný fond JZD Dublovice.

přepočteny poměrem 1:5. Vklady se znehodnotily, ale dluhy zůstaly a musely být spláceny i nadále.³⁹⁴ V důsledku této reformy poklesla životní úroveň a kupní síla obyvatelstva, což se odrazilo na síle celé československé ekonomiky.

Lidé na vesnici žili odnepaměti skromně, šetřili si peníze na stáří a obvykle je neukládali. V roce 1953 postihlo občany Sedlčanska rozčarování z vývoje situace. I pamětníci si živě vybavují tzv. „měnu“ a vnímají ji jako symbol ztráty iluzí a velkého zklamání ze strany a režimu. V dublovické kronice se uchoval zápis následující ihned po oznámení reformy. „*Je velké rozčilení nad měnou ani nevíme, že je pouť.*“³⁹⁵

Praxe prvních červnových dnů roku 1953 byla zřejmě v každé obci v Československu totožná. K výměně starých peněz docházelo za přísných bezpečnostních opatření, během ponuré nálady obyvatelstva a v nejistotě, co přinese budoucnost. „*V pondělí přijelo auto, 1 četník, 1 voják, 4 milicionáři v plné zbroji, přivezli peníze. Na poště se to měnilo, byla ohromná fronta – jeden druhému to podával oknem na zahrádku. Druhý den to přestěhovali „na sál“, že nemusí stát lidi v dešti. Pracuje při tom 8 lidu. Je prý mezi lidmi moc peněz, každý jde smutný domů, všude jsou hloučky a nářky. V krámě se prodává ještě za staré peníze. Utratila jsem všechno až na ty 300, aby člověk měl těch 60 nových. Sirotků Karla ze Lhoty prý z toho ranila mrtvice. Zítra má pohřeb. Nálada je hrozně stísněná, nevíme jak budeme vycházet.*“³⁹⁶ Měnová reforma tak měla na svědomí i mnoho lidských životů. Jak vyprávěl Jaroslav Jankovský, v Sedlčanech v důsledku reformy a znehodnocení většiny celoživotních úspor, spáchalo několik jedinců sebevraždu.³⁹⁷

Krajský výbor KSČ vyžadoval od OV pravidelné zprávy o chování a přijímání měnové reformy na venkově. Uskutečnění měnové reformy v první řadě nepříjemně překvapilo vlastní členskou základnu strany. Nebylo divu, že někteří členové pak odmítali platit příspěvky či vystupovali ze strany. „*Jmenovaní prohlašovali, že měnovou reformou mají předplaceno na dosmrti, neplatí členské příspěvky, neplní žádný povinnosti člena strany.*“³⁹⁸ Obec Bezmíř, několikrát v práci zmíněná jako reakční vesnice, špatně snášela i průběh měny. „*V obci Bezmíř vystoupily z JZD a tvrdí, že mají předplaceno měnou.*“³⁹⁹

---

394 PERNES, Jiří: *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*, CDK, Brno 2008, s. 86-93.

395 SOA Příbram, Pamětní kniha Dublovická, O pouti večer 1953.

396 Tamtéž, ze dne 3. 6. 1953.

397 Rozhovor vedený s Jaroslavem Jankovským dne 9. 6. 2012.

398 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 42 IV. Spisy,

Zpráva o poměrech na okrese, adresované KV KSČ, nedatována.

399 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947 -1960, kart. 11, i. č. 44, V. Základní organizace,

9.4 Odhalení kultu osobnosti

Kult osobnosti (latinsky *cultus* = uctívání) lze charakterizovat jako neúměrné zveličování zásluh a vlastností vedoucí osobnosti či osobností, jež je současně nemožné kritizovat.⁴⁰⁰ Kult osobnosti dále spočívá v nestřídmé popularizaci inkriminované osobnosti prostředky vědy, umění a propagandy. Velebená osobnost zastává ve společnosti dominantní postavení ideálního vzoru s kladným charakterem, vlastnostmi a myšlenkami, kterými by se měla společnost v co největší míře inspirovat.⁴⁰¹ K adoraci jedinců dochází prakticky v jakékoliv společnosti. Rozdíl mezi totalitními a demokratickými režimy obvykle spočívá v počátečním impulsu. Za první republiky například vysoká oblíbenost Masaryka zapříčinila, že „kult tatíčka Masaryka“ se etabloval „zdola“čili dobrovolnou formou od lidí reflektujících pozitivně činnost dané osobnosti. V 50. letech naopak konstrukce kultu probíhala „shora“, za pomoci intenzivní propagandy, zveličování zásluh a vytváření vítězné glorioly.

9.4.1 Kult osobnosti v Československu

Ve sledovaném období v Československu se pěstovalo uctívání zejména Klementa Gottwalda, s jehož adorací se započalo už ve 30. letech v rámci KSČ. Vedle něj se uctíval i „největší přítel československého lidu“ J. V. Stalin, strůjce porážky nacistického Německa. V ČSR byl Stalin oficiálně oslavován jako veliký vůdce a učitel, což se projevovalo i nižším postavením Gottwalda,⁴⁰² který byl častován výrazy jako Stalinův žák, Stalinův učeň apod., takže v domácí diskursivní pyramidě uctívání se ocitl v nižším a nerovném postavení.⁴⁰³ Ve společnostech s autokratickými rysy se uctívaná autorita uměle vybaví potřebnými vlastnostmi a zpětně se mu vytváří jakési heroické období. Umožní danou osobnost etablovat se v chápání veřejného diskursu a dokázat veřejnosti, že může zaslouženě zastávat vrcholnou zodpovědnou funkci ku prospěchu všech. K tomuto účelu slouží různé ceremonie, oslavy narozenin nebo cesty po státě za přítomnosti rozjásaných davů, které jsou pak cíleně zvěčňovány

---

MO Bezmrť, ze dne 19. 11. 1954.

400 RANDÁK, Jan: Kult osobnosti. Úvaha nad jeho vymezením a místem v politických vyprávěních a mýtech, In: *Kult osobnosti*. ČVUT. Praha 2007, s. 5.

401 RANDÁK, Jan: Kult osobnosti. Úvaha nad jeho vymezením a místem v politických vyprávěních a mýtech, In: *Kult osobnosti*. ČVUT. Praha 2007.

402 Při oslavě 70. Narozenin J. V. Stalina v roce 1949 dokonale sovětský vůdce zastínil i československého prezidenta.

403 MACURA, Vladimír: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Academia, Praha 2008, s. 101-121.

ve filmových týdenících, novinových článcích a fotografiích. Přijmutí kultu pak vždy zůstávalo na samotném obyvatelstvu. V Československu existovala tradiční, dějinami prověřená, mimořádná úcta k hlavě státu.

Spřízněnost mezi Gottwaldovým a Stalinovým kultem vyvrcholila během jejich skonů. Oznámení o Stalinově úmrtí se dostalo v Československu na veřejnost 6. března 1953. Období mezi 6. až 13. březnem pak bylo vyplněno vysoce intenzivní informační kampaní o Stalinově životě, díle a odkazu v tisku a rozhlas, byl vyhlášen státní smutek a konaly se mnohé smuteční tryzny. V počtu 360 000 lidí se sešlo shromáždění na Václavském náměstí dne 9. března, na kterém pronesl Antonín Zápotocký a Viliam Široký známou přísahu věrnosti Stalinovi. Krátce po Stalinově pohřbu přišla zpráva o smrti Klementa Gottwalda dne 15. 3. 1953. Rozhlas a tisk pak soustavně až do 21. března informovaly o Gottwaldově životní práci a o ničem jiném se prakticky nepsalo.

Tělo Gottwalda bylo vystaveno na Pražském hradě, jehož nádvoří bylo pokryto tisíci věnci, mezi kterými proudily desetitisíce lidí, aby Gottwalda naposledy spatřily. Den pohřbu byl pak pojat jako okázalá demonstrace režimu. Smuteční obřad se konal ve Španělském sále Pražského hradu, odkud se pak vydal smuteční průvod na letenskou pláň, kde se konala vojenská přehlídka demonstrující odhodlání střežit „Gottwaldův odkaz“. Průvod se pak vydal na přeplněné Václavské náměstí, kde pronesl na tribuně Antonín Zápotocký přísahu zaručující pevné odhodlání splnit „veliký posvátný odkaz soudruha Gottwalda“. Gottwald byl nakonec uložen ve smuteční síni Památníku národního osvobození na Vítkově.

Specifickou formou je kult osobnosti posmrtný, kdy určité společenské seskupení legitimuje hojným uctíváním zesnulé autority věrnost jejímu odkazu či souhlas s aktuálním stavem věcí v daném hnutí nebo společnosti, přičemž ony konkrétní věci (např. společensko-politické pohyby) byly reálně či fiktivně uvedeny do pohybu zejména onou uctívanou osobou. Po smrti uctívané autority může rovněž dojít k určité deformaci jejího pěstovaného obrazu pro „lepší použití“ ve veřejném diskursu.

9.4.2 XX. Sjezd KSSS

XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu se konal od 14. do 26. února 1956. Největší překvapení sjezdu představovala tzv. „tajná zpráva“, kterou v noci z 24. na 25. února přednesl Nikita Chruščov. Projev nazvaný

Kult osobnosti a jeho důsledky byl první oficiální bilancí stalinské represe. Autor v ní kritizuje „kult osobnosti“, který se vytvořil během vlády Stalina, a to především za vzdání se od původních myšlenek marxismu – leninismu. Chruščov tak poodhalil a odsoudil diktátorské praktiky svého předchůdce Stalina.⁴⁰⁴ Sjezd se tak považuje za bod obratu, jímž stalinismus přestal být oficiální politikou KSSS a potažmo celého sovětského bloku, třebaže opatrná destalinizace probíhala v různých oblastech života a různých zemích nestejnou měrou. Proklamovaná změna v zahraniční politice a kritika vlády Stalina představovala živnou půdu pro kladení otázek v táboře lidové demokratických zemí. Čelní představitelé zemí museli obsah a výsledky XX. sjezdu KSSS předložit ostatním komunistickým členům a lidu.

Za Československo se XX. sjezdu KSSS účastnila pětičlenná skupina, skládající se z prvního tajemníka KSČ Antonína Novotného, prezidenta republiky Antonína Zápotockého, předsedy vlády Viliama Širokého, předsedy Národního shromáždění Zdeňka Fierlingera a ministra vnitra Rudolfa Baráka.⁴⁰⁵ Teprve ve dnech 29. a 30. března 1956 Novotný seznámil členy ústředního výboru s úplným zněním „Tajné zprávy“. Ve svém projevu se dotkl „kultu osobnosti“ v Československu a potvrdil, že se zde vyskytoval a že docházelo k vytváření ovzduší nedotknutelnosti kolem prezidenta Gottwalda a k oslabování kolektivnosti vedení ve straně. Novotný pokračoval kritikou stalinského zákona o zostřování třídního boje a Slánského zodpovědného za jeho import do Československa.⁴⁰⁶ Ohlas na kritiku do vlastních řad byl velice silný. Novotný povolil, aby se s kritikou stalinských praktik seznámili nejen členové ústředního výboru, ale i členská základna KSČ. Obsah tajné zprávy ani pouhá zmínka o její existenci se však na veřejnost neměly dostat.

Rok 1956 byl ve střední Evropě nabitý událostmi. Poznaňské povstání byl první masový protest polských obyvatel proti komunistické vládě v Polské lidové republice. Uskutečnilo se v Poznani 28. června 1956. Poznaňské povstání bylo krvavě potlačeno, bylo však předeheurou k destalinizaci Polska a nástupu reformističtější Gomulkovy vlády v říjnu téhož roku. V Maďarsku došlo také k celonárodnímu povstání proti stalinistické diktatuře. Vedení Sovětského svazu se rozhodlo o potlačení revoluce vojenskou cestou. Povstání trvalo od 23. října do 10. listopadu 1956.

V Maďarsku i v Polsku přispělo k vývoji událostí spojení politických a sociálních požadavků. Lidé v Československu měli nejvyšší životní úroveň ze socialistických

404 PERNES, Jiří: *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. CDK, Praha 2008, s. 128.

405 BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost Československo a rok 1956*, Prostor, Praha 2001, s. 33.

406 BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost Československo a rok 1956*, Prostor, Praha 2001, s. 62 - 63.

států. Komunistická vláda během prvních let své vlády realizovala řadu sociálních opatření např. snížení maloobchodních cen, zvýšení důchodů, rodinných přídatků, zkrácení pracovní doby atd.⁴⁰⁷ Práce Musiel Blaive a Jiřího Pernese pasivitu československé společnosti v roce 1956 zdůvodňují obavou obyvatelstva z maďarského revizionismu a absencí opozičního křídla v KSČ, které by aktivizovalo veřejnost, dokázalo zformulovat politické požadavky a bylo schopné zahájit destalinizaci. Moc zůstávala v rukou starých struktur ze začátku padesátých let, které se po XX. sjezdu příliš nezměnily. Objevila se řada dílčích projevů nespokojenosti, ale celonárodní hnutí odporu v Československu v roce 1956 nevzniklo.⁴⁰⁸

9.4.3 Kult osobnosti na Sedlčansku

Pro mnohé komunisty byl Novotného referát zdrcující obžalobou vůdce, který pro ně byl doposud symbolem revoluce a osvoboditelem. Vesnické noviny vydaly pouze jediný článek o kultu osobnosti a lapidárně ho pojmenovali *Krátce ke kultu osobnosti*. „Nemůžeme říci, že bychom se u nás v obcích i na okrese alespoň se znaky tohoto zla nesetkávali.“⁴⁰⁹ Obsah kultu osobnosti byl značně mlhavě vysvětlen. Noviny nenapsaly, koho se tato kritika týkala, a co by si z tohoto poučení měli čtenáři vzít. „Zbývá ještě otázka, proč nebyly tyto nedostatky již dříve odstraňovány. Lze to spatřovat v tom, že s rostoucí životní úrovní ustupuje osobní statečnost před osobním pohodlím. Proto bylo jen málo těch, kteří dovedli proti nedostatkům pozvednout svůj hlas. Řízení a chcete –li politika, která byla dělána v obcích, okrese i výše pod vlivem kultu osobnosti, nenacházela u lidí odezvy, nebyla lidem podporována, byla silně kritizována, lidé měli strach, byli nespokojení, nezdravě nespokojení.“⁴¹⁰

Na závěr diplomová práce ocituje jednu z mnoha zaznamenaných reakcí na referát o škodlivosti kultu osobnosti. Ukáže moment, kdy se začíná rozpadat společenský diskurs venkova. I když měl režim problémy už dříve, v roce 1956 byl nejen díky zahraničním událostem nastartován vývoj, který skončil o několik desítek let později. Dekonstrukce osobnosti Stalina vlastně předznamenala postupné odcizení oficiální moci a obyvatelstva, které vyvrcholilo jejich definitivním rozchodem

---

407 PERNES, Jiří: Ohlas maďarské revoluce roku 1956 v československé veřejnosti. Z interních hlášení krajských zpráv ministerstva vnitra“, *Soudobé dějiny*, 3/1996, s. 526.

408 Srov. PERNES, Jiří: *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století.*, CDK, Praha 2008 a BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost Československo a rok 1956*, Prostor, Praha 2001.

409 SOA Příbram, f. V nový život 1954-1958.

410 Tamtéž.

až v roce 1989. „Referát o škodlivosti kultu osobnosti (podle brožury). Referát vzbudil úžas nad odhalením osobnosti Stalina. S. Hrazánek se diví, proč již dříve nebyla škodlivost Stalinova jednání odhalena. Soudruzi se celkem shodují, že již za života Stalina se jim zdálo, že některé ovace pořádané k oslavě jeho osoby jsou přemrštěné a vyplívají ve zbožňování Stalinovy osobnosti. Zmate to lidi, jak brát ekonomické problémy. Podobné zjevy jsou i u nás.“⁴¹¹

---

411 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany, 1947-1960, kart. 11, i. č. 43, IV. Spisy, obec Divišovice, ze dne 9. 4. 1956.

10 Závěr

Diplomová práce se pokusila o určité konstruování nejen politického a sociálního života občanů v první polovině padesátých let dvacátého století na venkově, respektive v regionu Sedlčanska, ale zejména o postihnutí mentálních horizontů. DP vycházela z předpokladu, že celková atmosféra tehdejší doby byla ovlivňována komunistickou propagandou jak v celostátním měřítku, tak v lokálních akcích. Položila si otázku, nakolik tyto strategie na obyčejné lidi fungovaly. Řídil se život venkova přesně danými pravidly diktovanými stranou, anebo vlastními mechanismy přetrvávající z dob minulých? Hledání odpovědi nebylo vůbec jednoduché.

Z oficiálních pramenů se vytváří obraz zcela ovládané a zmanipulované společnosti, avšak tento černobílý pohled v intencích teorie totalitarismu je přeci jenom poněkud schematický. Na stránkách Vesnických novin se sice objevují typické propagandistické mechanismy. V okresních novinách se využívaly stejné prvky jako v celostátních periodikách. Avšak zejména ze zpráv dochovaných z nejnižších složek KSČ, ať už jde o místní či závodní organizace, přece jenom probleskává poněkud jiný pohled. Místní funkcionáři měli na vesnici provádět propagandu zejména sami, během schůzí a různých manifestací měli občany politicky a stranicky vychovávat. Oblíbeným prostředkem bylo chození s podpisovými archy a přesvědčování. Jak ovšem mohl někdo někoho ovlivňovat, pokud tomu sám nevěřil nebo se mu to lidsky přičilo? Nařízení, která přicházela shora, někdy zkrátka nemohla být splněna. Jak prohlásil předseda MO Dubovice: „*Sám soudruh Macháček prohlásil: Já jsem nikdy nepřesvědčoval a odpovědně tvrdím, že nikdy přesvědčovat nebudu.*“⁴¹² Podobných zápisů se dochovaly stovky a nutí nás tak k zamyšlení nakolik sama členská základna strany byla o propagandistických ambicích bytostně přesvědčena.

Při zhodnocení výsledků diplomové práce asi nemá cenu vracet se podrobněji k prvním kapitolám. Teoretické vymezení, Dějiny Sedlčanska a stejně tak Struktura komunistické moci v regionu měla svoje nezastupitelné místo v práci hlavně z hlediska východisek. Nemůžeme se věnovat každodennosti venkova či propagandistickým strategiím pokud si jasné nevymežíme metodologii, nepředstavíme tvůrce lokální propagandy a hlavně neohraničíme místo jejich

---

412 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 11, i. č. 48, V. Základní organizace, MO Dubovice, ze dne 28. 9. 1951. Zápis z výroční schůze.

působení. Je důležité poněkoličké zdůraznit specifika zemědělského regionu Sedlčany a vypíchnout úlohu, kterou hrála KS v životě jedinců. Faktem zůstává, že se diplomová práce pokusila o ucelenější pohled na obyčejný život venkova, ale v žádném případě si neosvojuje právo na jedinou pravdu.

Těžiště práce tedy bylo spíše v druhé části DP, věnující se různým oblastem lidského života. Na základě pramenů se zaměřila diplomová práce na 4 důležité okruhy lidského jednání. Oblast lidské ritualizace a každodennosti na venkově se řídila několika cykly, ať už šlo o pravidelný roční zemědělský koloběh, privátní život jedinců či církevní rituály. Na příkladu svátku prvního máje se pokusila ukázat komunistické pokusy o legitimizaci režimu skrze státní svátek. V další kapitole nazvané Religiozita se věnovala víře venkovského obyvatelstva a snažila se konstruovat vnitřní mentální svět každého člověka. Život v padesátých letech byl stále poznamenán pravidelným chozením do kostela a dodržováním církevních zvyklostí. Rituály, které dnes sotva známe, se stále dodržovaly a církve si udržovala svoje nezastupitelné místo v představách lidí. Smrt byla všudypřítomná, samozřejmá složka lidského života a na rozdíl od současnosti byla akceptována a přijímána.

Kapitola Práce sledovala dvě různé oblasti pracovního sebeurčení venkovanů. Popsala pomalé pokroky a vzestup v průmyslovém odvětví při zakládání nových podniků v Sedlčanech a naproti tomu postavila mnohem bytostnější oblast lidského jednání a vlastní pracovní náplně většiny obyvatelstva - zemědělství. Kolektivizace se zdejších lidí dotýkala více než občanů z jiných koutů republiky a většina obyvatelstva ji snášela velmi špatně. Životní předěly neurčovaly politické mezníky, jak se dnes zdá, ale změny zaměstnání či pracovního zařazení. Poslední kapitola o Politice se spíše než o vlastní politickou situaci snažila o konstruování venkovského diskursu. Lidé přicházeli do styku s politikou hlavně skrze místní funkcionáře. Jestliže se některé akce více promítly do podvědomí, tak se jednalo o měnovou reformu, která postihla téměř každého občana. Odhalení kultu osobnosti rezonovalo zejména v členské základně a proces s Černým lvem 777 byl prakticky veřejností nevnímán. Společnost může těžko ovlivnit něco, o čem prakticky nikdo nic neslyšel.

Propagandistické tendence komunistických funkcionářů na okresní úrovni byly často rozporuplné, ačkoliv v Katolické akci se snažili společnost informovat a dokonce proces s děkanem Bučilem dobře propagandisticky zorganizovali. Po zatčení a odsouzení děkana si KS na okrese spíše pohoršila. Mytický obestřená aura kněze na Sedlčansku rezonovala během celých padesátých let. Jak diplomová práce píše dříve,

antináboženskou propagandu komunističtí funkcionáři téměř nevyvíjeli ani na stránkách okresních novin. Okresní noviny fungovaly jako distribuční kanál a byly tak častým a hojně používaným médiem s propagandistickými tendencemi. Kupodivu na Sedlčansku na stránkách Vesnických novin se jak náboženství tak například celé aféry kolem Černého lva 777 dostalo od místních představitelů malé pozornosti. Na druhou stranu o kolektivizaci a vesnických boháčích se rozepisovaly noviny často a hodně.

Po roce 1948 se změnilы poměry, je ovšem diskutabilní nakolik tuto změnu vnímali sami občané. Většina obyvatelstva zažila obě světové války a hospodářskou krizi v 30. letech. Lidé na venkově chtěli zejména prožít svůj život v klidu a relativním sociálním bezpečí, starosti o mezinárodní situaci přenechávali jiným. Nebyla válka ani bída, naše území nikdo neokupoval, nejbližším spojencem byla země, která nás vytrhla ze spárů Hitlera. Existují záznamy, podle kterých obyvatelstvo vnímalo napjatou mezinárodní situaci. *„Mezinárodní situace je napjatá. Je vidět na občanstvu, že na to reaguje a myslí si, že se bude něco dít. Musíme to však usměrňovat. Korejci bojují obranný boj.“*⁴¹³ Ovšem je otázka, nakolik a jak soustavně se touto situací obyčejný člověk na vesnici vůbec zabýval.

Hledání třídního nepřítele a určité společenské změny sice obyvatelstvo znepokojovalo, ale s věcmi, které zažili v minulosti, se to sotva mohlo srovnávat. Po desetiletích nejistoty a strachu z budoucnosti přivítali lidé socialismus s očekáváním a nadějí. Politickým vývojem se pak pro jednotlivce stala padesátá léta nejhorší dobou jejich života. Někteří občané byli vystěhováni z rodných vesnic jako kulaci, jiní označeni za třídní nepřátele a posláni do pracovních táborů a někteří ani neměli to štěstí tuto dobu vůbec přežít. Ovšem klíčové v této práci je slovo jednotlivce. Ačkoliv se může zdát, že postižených lidí byly tisíce (a je to zřejmě pravda), pořád jde jen o kapku v moři. Obyvatel tohoto státu bylo totiž mnohonásobně víc. A jak tedy žili tito bezejmenní lidé?

V úvodu diplomové práce se píše, že je velmi těžké rekonstruovat názory obyčejných lidí. Následující otázky jsou tak těžko zodpověditelné. Jak vypadala reálná situace 50. let mezi lidmi? Jak socializaci, kulacké případy či proces s děkanem Bučilem na vesnici přijímali? Ovlivňovala lokální propaganda samotný venkovský život? Z použitých a citovaných pramenů nám vzniká obraz společnosti, kde ani masová propaganda nijak nezměnila nechuť vůči kolektivizaci, naštvanost po měnové

---

413 SOA Příbram, f. OV KSČ Sedlčany 1947-1960, kart. 11, i. č. 51, V. Základní organizace, MO Harachov ze dne 26. 10. 1950. Zápis ze členské schůze.

reformě, údiv po odhalení kultu osobnosti či snad víru v Boha. Vytváří tak obraz společnosti, která nikoliv propagandou a manipulací byla ovládána, ale smířením. Nakolik se diplomová práce držela v mantinelech historické antropologie, je diskutabilní. Sama tato metoda obsahuje několik různých přístupů a interpretací. Ovšem za hlavní přínos považuje práce nalezení a pojmenování hlavního hrdiny venkova. Nejde o žádnou slavnou osobnost, ani komunistickou stranu, nebo propagandu, jak by se na první pohled mohlo zdát. Do středu svého bádání postavila člověka, bezejmenného, ničím výjimečného jedince. Jde o člena společnosti, který žil v první polovině padesátých let na venkově, respektive na Sedlčansku. Můžeme se pokusit konstruovat jeho život,⁴¹⁴ následující příběh shrnuje výsledky bádání a plasticky popisuje vlastní život venkovanů a jejich mentální světy. Člověk se čistě z antropologického pohledu dostal do středu veškerého bytí a dějinnosti a diplomová práce se snaží skrze člověka dějinám porozumět. Historická antropologie objasňuje, jakým způsobem se v životě „obyčejného“ jedince odráží velké historické události.

Náš obyčejný a bezejmenný člověk se nejspíše narodil v nějaké malé vesničce blízko Sedlčan a jeho rodiče vlastnili několik hektarů pole. On i jeho sourozenci pracovali od rána do večera na polích. Jelikož nebyl nejstarší syn a nemohl zdědit hospodářství, šel se vyučit zedníkem. Zažil hospodářskou krizi v 30. letech, kdy nebylo prakticky co jíst a on finančně vypomáhal rodičům, když se nechal zaměstnat jako kočí u největšího místního statkáře. Měl to tam rád, statkář se k nim choval hezky, jako k rodině. Za druhé světové války jeho obec vystěhovali a celá rodina se musela přestěhovat k tetě a strýcovi. V roce 1941 byl nasazen do Říše, kde stavěl pro Němce bunkry. Po válce se oženil v kostele a vstoupil do strany, zdálo se mu to jako správná věc. Rok 1948 vnímal jako jeden z nejdůležitějších životních předělů, protože v té době dostal skvěle placenou práci na stavbě místního průmyslového podniku Madeta.

Statek jeho rodičům vzali a oni museli vstoupit do JZD. Ze začátku si zoufali, zejména tatínek špatně snášel, že přišel o milované koně. Za pár let ovšem začali tvrdit, že zpátky by ho nechtěli, protože hospodářství přinášelo jen samou dřinu. Náš bezejmenný člověk politiku počátkem 50. let téměř nesledoval, měl dobře placenou práci a v rozestupu několika let se mu narodilo pět dětí, všechny nechal

---

414 Jde o naprosto vymyšlený příběh. Diplomová práce se na základě výsledků bádání pokouší o plastickou rekonstrukci jednoho fiktivního životního příběhu člověka žijícího na Sedlčansku. Dá se říci, že jde o konstrukt ideálního typu ve smyslu Maxe Webera

pokřtít. Krom rodiny a práce nezbývalo na nic jiného čas. I když byl ve straně, nijak se neangažoval, měl přátele mezi nestraníky i nábožensky zaměřenými lidmi. Sám věřil v Boha a chodil každou neděli do kostela. Z celého případu kolem kněze Bučila byl rozčarovaný, ale na druhou stranu, spravedlnost si našla svoji cestu, viníci zaplatili nejvyšší cenu. Toho největšího statkáře od něj z vesnice komunisti vystěhovali, taková škoda, takový hodný chlap to byl. Neodešel daleko, přesněji řečeno hned do vedlejší vesnice, prý mu to zařídil předseda MNV. Statkář vstoupil později do JZD a v roce 1958 se stal předsedou jednoho z nejprogresivnějších družstev na okrese. “Měna” našeho člověka tvrdě postihla, měl našetřeno desítky tisíc korun na opravu domu a peníze jakoby vyletěly komínem. Ale co, peníze budou, my nebudeme, říkával si. Oprava potrvá o něco déle. Ale slyšel, že někteří lidé to hůře snášeli, dokonce snad došlo k několika sebevraždám v Sedlčanech. V 50. letech se cítil náš obyčejný člověk šťastný. Bylo to období jeho mladosti, finančního zajištění a rodinné pohody. Šlo o dobu, ve které ho děti zbožňovali, s manželkou si skvěle rozuměl a měl rád svoji práci. Každý čtvrtek chodil do místní hospody hrát mariáš s tajemníkem OV KSČ v Sedlčanech, s místním knězem a bývalým vojákem, který za 2. světové války utekl do Anglie. Uvědomoval si, že život pro mnoho jeho spoluobčanů nebyl snadný, s některými akcemi komunistického režimu bytostně nesouhlasil, ale přijímal život, jak přicházel.

Primárním úkolem diplomové práce bylo popsání společenské proměny v 1. polovině 50. let na Sedlčansku skrze prizma propagandy. DP se snažila postihnout propagandistické strategie a její dílčí nuance ve specifickém regionu. Pokoušela se vyvrátit teze, že komunistická propaganda byla absolutní a komunistický režim všemocný. Na příkladu malého a víceméně zemědělského okresu chtěla dokázat, že společenské klima nebylo ovládáno strachem a hrůzovládou, ale lidé si žili poměrně spokojeni. První polovina padesátých let je charakterizována mohutnými změnami ve společnosti, ale zároveň etablováním a přijímáním režimu. Propaganda měla na vesnici mnohem menší vliv, než se dnes předpokládá. Venkov byl stále propleten sítí příbuzenských a sousedských vztahů. Komunističtí místní funkcionáři něco jiného deklamovali a nějak jinak se chovali. Politici z nejnižších složek KSČ byli v první řadě občany svého okresu a až v druhé řadě nástroji strany. Spory a jistá skepse k režimu a ke straně leckdy pramenila v samotných pilířích komunistické strany, v členské základně. Na vesnicích v padesátých letech stále přetrvávala neviditelná síť příbuzenských a sousedských

vztahů. Místní organizace KSČ byla v některých případech ztotožněná s názory ostatního obyvatelstva v obci. Osobní vazby leckde převážily nad diktátem strany. Funkcionáři nižších složek KS si byli vědomi, že veškerá jejich rozhodnutí na vesnici se promítne jak do jejich vlastního života, tak do života jejich blízkých. Sama strana si uvědomovala, že představitelé MO a ZO dělali především sousedskou nebo líbivou politiku. Tyto pojmy dokonce používali samotní komunisté při hodnocení vztahů mezi místními politiky a ostatním obyvatelstvem na vesnici.

Sekundárním úkolem diplomové práce pak bylo konstruování mentálních horizontů. Co občané považovali za stěžejní složky svého života? Jaké byly jejich představy o naplněném životě? Ačkoliv jistě docházelo k určitému vývoji během let, otázka jejich sebenaplnění v první polovině 50. let byla u většiny lidí téměř totožná. Šlo o pracovní zařazení, mnoho lidí odešlo ze zemědělství do jiných odvětví a našla tak nový způsob sebeurčení. Důležitá byla pro obyvatelstvo rodina a schopnost postarat se o ní. Náboženství stále působilo na vědomí lidí a rituálnost života měla nezastupitelné místo v jejich každodennosti. O politiku na vyšší úrovni se prakticky nestarali. Neexistoval internet a televize byla od počátku padesátých let nedostatkovým zbožím. Obyvatelstvo jistě zajímala politická rozhodnutí, pokud se dotýkala jich samotných. Lidé se účastnili schůzí, které se konaly pravidelně v místních obcích a řešily akutní problémy venkova (správa komunikací, stavby průmyslových podniků, zdravotní či školská politika).

Nakolik tyto úkoly diplomová práce splnila, už je na hodnocení ostatních.

SEZNAM PRAMENŮ

Archiv Městského muzea Sedlčany

– *neuspořádaný fond Vesnické noviny 1949–1953*

Státní okresní archiv Příbram

- *fond Okresní výbor KSČ Sedlčany 1947–1960*

I. Okresní konference

III. Záписy z předsednictva

IV. Spisy

V. Základní organizace MO, ZO

- *fond ONV Sedlčany 1947–1960*

- *fond V nový život 1954–1958*

- *neuspořádaný fond Okresní soud 1948–1955*

- *neuspořádaný fond Okresní prokuratura 1948–1955*

- *neuspořádaný fond JZD Dublovice*

- *neuspořádaný fond JZD Chramosty*

Pamětní kniha Dublovická

Kronika Kosova Hora

Kronika Petrovice

Kronika Sedlčany

Nepublikovaný životopis Zdeňka Linharta, se svolením syna Miloše Linharta

Nahrávané rozhovory s Jaroslavem Jankovským, uskutečněné 4. 6. a 9. 6. 2012

SEZNAM LITERATURY

- ALAN, Josef: Rodinné vztahy a členství v KSČ In: *KONIPÁSEK, Zdeněk (ed.) Otevřená minulost*, Karolinum, Praha 1999.
- ALEXANDER, Jeffrey C.: „Cultural Pragmatics: Social Performance between Ritual and Strategy.“ Pp. 29–90 In ALEXANDER, J. C, MAST, Jason L. (eds.): *Social Performance. Symbolic Action, Culture, Pragmatics and Ritual*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.
- ARENDTOVÁ, Hannah: *Původ totalitarismu I.-III.*, Oikoymenh, Praha 2000.
- BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*, Univerzita Hradec Králové a Evropské hnutí v ČR, Praha, 2002.
- BALÍK, Stanislav - KUBÁT, Martin: *Teorie a praxe totalitních a autokratických režimů*, Dokořán, Praha 2004.
- BALON, Jan: Sociální teorie a kulturní studia: dva typy interdisciplinárního přístupu, *Sociologický časopis* 1-2/2004, s. 49 - 66.
- BARNOVSKÝ, Michal: Slúby a realita, In: BYSTRICKÝ, Valerián – ROGULÓVÁ, Jaroslava: *Storočie propagandy. Slovensko v osídlach ideológií*, AEP, Bratislava 2005.
- BARTOŠEK, Karel: *Zpráva o putování v komunistických archivech; Praha – Paříž (1948–1968)*, Paseka, Praha 2000.
- BESANCON, Alain: *Nemoc století. Komunismus, nacismus a holocaust*, Themis, Praha 2000.
- BESANCON, Alain – FURET, Francois: *Komunismus a fašismus*, ISE, Praha 2002.
- BOUDON, Raymond, et al. (eds.): *Sociologický slovník*, Univerzita Palackého, Olomouc 2004.
- BOURDIEU, Pierre: *Teorie jednání*, Karolinum, Praha 1999.
- BLAIVE, Muriel: *Promarněná příležitost Československo a rok 1956*, Prostor, Praha 2001.
- BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989*, Dokořán, Praha 2005.
- BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.): *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*, Dokořán, Praha 2008.
- BLAŽEK, Petr - JECH, Karel - KUBÁLEK, Michal a kol.: *Akce "K". Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*. Studie, seznamy a dokumenty. ČZU

- BUDIL, Ivo: Imaginace totalitarismu z antropologického hlediska, In: ŠÁMAL, Petr (ed.): *Literatura socialistického realismu: východiska, struktury a kontexty totalitního umění*, Praha 2009, s. 9-17.
- BURKE, Peter: *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales 1929–1989*, NLN, Praha 2004.
- BURKE, Peter: *Variety kulturních dějin*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2006.
- BURSÍK, Tomáš: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948-1955, In: *Podbrdsko Sv. XII.*, Příbram 2005.
- BURSÍK, Tomáš: *Osud odbojové organizace Černý lev 777*, OABS MV, Praha 2008.
- CUHRA, Jaroslav – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii I. Odpor proti komunistické moci*, Evropské hnutí v ČR, Praha 1999.
- CULL, Nicholas J. - CULBERT, David - WELCH, David: *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to the present*, ABC-Clio, Santa Barbara 2003.
- ČABELOVÁ, Lenka: heslo Propaganda, In: REIFOVÁ, Irena (ed.): *Slovník mediální komunikace*, Portál, Praha 2004.
- ČAPEK, Miloslav: *Poražení vítězové. Kapitoly z třetího odboje*, Mladá fronta, Praha 2003.
- ČEKALOVÁ, Magdaléna: *Lidové zvyky na Sedlčansku*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 2011, Vedoucí diplomové práce Markéta Dvořáková.
- ČERMÁKOVÁ, Hana: *Aparát OV KSČ, upevňování režimu, perzekuce obyvatelstva a třetí odboj v letech 1948 – 1953 na území okresu Sedlčany*: bakalářská práce, Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2010, Vedoucí bakalářské práce Jan Rychlík.
- ČERMÁK, František - CVRČEK, Václav - SCHMIEDTOVÁ, Věra: *Slovník komunistické totality*, NLN, Praha 2010.
- DOLEŽAL, Jakub: *Strípky z mozaiky protektorátní společnosti - Německá okupace a její konec v politickém okrese Sedlčany (1939-1945)*, Státní oblastní archiv, Praha 2010.
- DÜLMEN, Richard: *Historická antropologie. Vývoj, problémy, úkoly*, Dokořán, Praha 2002.

- DURKHEIM, Émile: *Elementární formy náboženství*, Oikoymenh, Praha 2002.
- DVOŘÁKOVÁ, Kristýna: *Místní lidové soudy v okrese Hradec Králové v letech 1961-1969*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Filozofická fakulta, 2009, Vedoucí bakalářské práce: Jakub Rákosník.
- DVOŘÁKOVÁ, Zora: *Z letopisů třetího odboje*, Hříbal, Praha 1992.
- ELLUL, Jacques: *Propaganda: Formation of the Men's Attitudes*, Vintage Books, New York 1973.
- FIDELIUS, Petr: *Řeč komunistické moci*, Triáda, Praha 1998.
- FOUCAULT, Michael: *Diskurs, autor, genealogie: tři studie*, Svoboda, Praha 1994.
- FRIEDRICH, Carl J.: The Unique Character of Totalitarian Society. In: (ed.): *Totalitarianism: Proceedings of Conference held at the American Academy of Arts and Sciences*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts) 1945.
- FRIEDRICH, Carl J. - BRZEZINSKI, Zbigniew K.: *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts) 1956.
- FROMM, Erich: *Strach ze svobody*, Naše vojsko, Praha 1993.
- GEBAUER, František – KAPLAN, Karel – KOUDELKA, František – VYHNÁLEK, Rudolf: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948–1989*. Statistický přehled. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, č. 12. ÚSD, Praha 1993.
- GENNEP, Arnold: *Přechodové rituály*, NLN, Praha 1997.
- GIESEN, Bernhard: V různém čase, v různém rytmu a s rozdílnou pamětí, *Sociální studia* 1-2/2007, s. 67-78.
- GRULICH, Jan: Zkoumání „maličkostí“ (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie), *Český časopis Historický* 3/2001, s. 519–547.
- HABART, Čeněk: *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, díl I.-IV., Alfaprint, Sedlčany 1941.
- HALBWACHS, Maurice: *Kolektivní paměť*, SLON, Praha 2010.
- HEJL, Vilém: *Zpráva o organizovaném násilí*, Universum, Praha 1990.
- HERMAN, Edward S. - CHOMSKY, Noam: *Manufacturign Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon, New York 2003.
- HERTL, Jan: Dějiny vystěhovaného kraje mezi Vltavou a Sázavou za okupace v letech 1942-1945, In: TYWONIAK, Jiří: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, Praha 1957.
- HEUMOS, Peter: K sociálně historickému výzkumu komunistických systémů, *Soudobé dějiny* 3-4/2008, s. 686 -702.
- Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005*, I. díl, ČSÚ, Praha 2006.

- HOBBS, Thomas: *Leviathan*, Oikoymenh, Praha 2009.
- HOFFMANOVÁ, Jaroslava - JUNĚCOVÁ, Jiřina: *Zřizování cvičiště zbraní SS Benešov a poválečná obnova území*, Praha 1985.
- HOLÝ, Ladislav: *Malý český člověk a skvělý český národ*, SLON, Praha 2010.
- CHLUPÁČ, Miloslav: *Propaganda jako společenský jev*, SPN, Praha 1978.
- CHOMSKY, Noam: *Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda*, Seven Stories Press, New York 1991,
- JÁNSKÝ, Petr: *Totalita slovem, písní a obrazem*, Music Cheb, Cheb 2004.
- JECH, Karel: *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Vyšehrad, Praha 2008.
- JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara: *Masová média*, Portál, Praha 2009.
- JOWETT, Garth - O'DONNELL, Victoria: *Propaganda And Persuasion*, Sage Publications, London 2006.
- KALINOVÁ, Lenka: *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Academia, Praha 2007.
- KAPLAN, Karel: *Komunistické Československo v letech 1948 – 1953*, SPN, Praha 1991.
- KAPLAN, Karel: *Nekrvavá revoluce*, Mladá fronta, Praha 1993.
- KAPLAN, Karel: *Největší politický proces. „M. Horáková a spol. ÚSD – Doplněk*, Praha – Brno 1995.
- KAPLAN, Karel: *Kádrová nomenklatura KSČ 1948–1956*, Ústav pro soudobé dějiny AVČR, Praha 1992.
- KAPLAN, Karel - KOSATÍK, Pavel: *Gottwaldovi muži*, Paseka, Praha – Litomyšl 2004.
- KAPLAN, Karel: *Nebezpečná bezpečnost, Státní bezpečnost 1948-1956*, Doplněk, Brno 1999
- KOPEČEK, Michal: *Hledání, ztraceného smyslu revoluce, Zrod a počátky marxistického revizionismu se střední Evropě 1953-1960*, ARGO, Praha 2009.
- KOUKOLÍK, František - DRTILOVÁ, Jana: *Vzpouřa deprivantů*, Galén, Praha 2006.
- KOURA, Petr: *Podplukovník Josef Balabán: život a smrt velitele legendární odbojové skupiny Tři králové*, Rybka, Praha 2003.
- KRAKOVSKÝ, Roman: *Ať žije První máj*, *Dějiny a současnost 1/2006*, s. 17 -20.
- KRATOCHVÍL, Antonín: *Dějiny města Sedlčan*, Knihtiskárny Staněk a spol., Sedlčany, 1938.

- KRÓLAK, Joanna: Performativní aspekty stalinské kultury v Československu, In: *Studia Moravica IV*, Olomouc 2006, s. 99-104.
- KVAPILOVÁ, Ivana: *Vývoj organizace bezpečnostního aparátu po roce 1945* *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online], USD AV ČR, Praha 2006 [citace 5. dubna. 2012], s. 111-119. Dostupné na WWW: <<http://www.usd.cas.cz/slovníková-priručka-k-ceskoslovenským-dejinám-1948-1989>>
- MACURA, Vladimír: *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Academia, Praha 2008.
- MAIER, Hans: *Politická náboženství. Totalitární režimy a křesťanství*, CDK, Brno 1999.
- MALÝ, Karel (ed.): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*, Karolinum, Praha 2004.
- MAŇÁK, Jan: *Komunisté na pochodu k moci. Vývoj početnosti a struktury KSČ v období 1945-1948*, USD, Praha 1995.
- MANNHEIM, Karl: *Ideologie a utopie*, Archa, Bratislava 1991.
- MARADA, Radim: Paměť, trauma, generace, *Sociální studia* 1-2/2007, s. 79-95.
- MARX, Karl - ENGELS, Friedrich: *Německá ideologie. Sv. 1 Feuerbach – Protiklad materialistického a idealistického nazírání.*, Svoboda, Praha 1952.
- MARX, Karl: Úvod ke kritice Hegelovy filosofie práva, In: MARX, Karl - ENGELS, Friedrich - LENIN, Vladimír I.: *K filosofickým otázkám*. Svoboda, Praha 1974.
- MASIN, Barbara: *Odkaz. Pravdivý příběh bratří Mašinů*, Mladá fronta, Praha 2005.
- MATES, Pavel. - MATULA, Miloš: *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha 1998.
- MAUSS, Marcel: *Esej o daru*, Sociologické nakladatelství, Praha 1999.
- MAYER, Françoise: *Češi a jejich komunismus*, ARGO, Praha 2009.
- MERTA, Jonáš: *Propaganda na příkladu budování socialismu v padesátých letech v Československu*: diplomová práce, Praha: Karlova univerzita, Fakulta Sociálních věd, 2012, Vedoucí diplomové práce Barbara Köpplová.
- MĚCHÝŘ, Jan: Komunistická strana Československa 1945–1989, In: MAREK, Pavel (ed.): *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*, Olomouc 2000.
- MILLS, Charles W.: *Sociologická imaginace*, SLON, Praha 2008.
- MLYNÁŘ, Zdeněk: *Mráz přichází z Kremhu*, Mladá fronta, Praha 1990.

- MUCHA, Ivan: *Symboly jednání*, Karolinum, Praha 2000.
- NODL, Martin: Mikrohistorie a historická antropologie, In. *Dějiny - teorie - kritika* 2/2004, s. 237-252.
- NEŠPOR, Zdeněk R. - HORSKÝ, Jan: Historická antropologie? Metodické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie, In. *Kuděj* 1/2004, s. 61-81.
- NĚMEČEK, Jan: *Mašínové – zpráva o dvou generacích*, Torst, Praha 1998.
- LE BON, Gustav: *Psychologie davu*, KRa, Praha 1997.
- LE GOFF, Jacques: *Paměť a dějiny*, ARGO, Praha 2007.
- LENDEROVÁ, Milena – MACKOVÁ, Marie – BEZECNÝ, Zdeněk – JIRÁNEK, Tomáš: *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století: II. díl: Život všední i sváteční*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2005.
- OLŠÁKOVÁ, Doubravka: Pohyblivé svátky. Kalendáře a významná výročí let 1945–1960, *Dějiny a současnost* 8/2008 s. 34-37.
- PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. III. a IV. Díl.*, Themis, Praha 2002.
- PÁV, Jiří - PROCHÁZKA, Lubomír: *Sedlčansko*, Paseka, Praha – Litomyšl, 2010.
- PAVELČÍKOVÁ, Nina: Ideologie totalitárních režimů – historické souvislosti teoretických východisek a jejich vliv na praxi nacistického a komunistického režimu, *Antropowebzín* 2/2010, s. 109 -114.
- PERNES, Jiří: *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*, CDK, Praha 2008.
- PERNES, JIŘÍ – POSPÍŠIL, JAROSLAV - LUKÁŠ, ANTONÍN: *Alexej Čepička – šedá eminence rudého režimu*, Brána, Praha, 2008.
- PERNES, Jiří: Ohlas maďarské revoluce roku 1956 v československé veřejnosti. Z interních hlášení krajských zpráv ministerstva vnitra“, *Soudobé dějiny*, 3/1996.
- PETRÁŇ, Josef: Mikrohistorie aneb o nedějínách, In: *Dějiny ve věku nejistot. Sborník k příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka*, NLN, Praha 2003, s. 201-208.
- PETRUSEK, Miloslav: Návrat (sociologické) teorie do Čech? Východiska, stav a perspektivy, *Sociologický časopis* 5/2011, s. 1017-1033.
- PULLMANN, Michal: Sociální dějiny a totalitněhistorické vyprávění, *Soudobé dějiny* 3-4/2008, s. 703-717.

- PULLMANN, Michal: *Habitus a třídy. Výzva kulturní sociologie Pierra Bourdieu pro sociální dějiny (z pohledu německých sociálních věd)*, In: HORSKÁ, Pavla – NODL, Martin – KOSTLÁN, Antonín (eds.): *Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích*, Cahiers du Cefres 29, Praha 2003, s. 227–238.
- PULLMANN, Michal: *Konec Experimentu, Přestavba a Pád komunismu v Československu*, Scriptorium, Praha 2011.
- RADOSTA, Petr: *Protikomunistický odboj. Historický nástin*, Egem, Praha 1993.
- RÁKOSNÍK, Jakub: *Sovětizace sociálního státu. Lidově demokratický režim a sociální práva občanů v Československu 1945-1960*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2010.
- RATAJ, Jan: *KSČ a Československo I. (1945–1960)*, Oeconomica, Praha 2009.
- REIFOVÁ Irena (ed.): *Slovník mediální komunikace*. Portál, Praha 2004.
- REIMAN, Michal: *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Karolinum, Praha 2000.
- ROBERTS, Brian: *Biographical Research*, Open University Press, Buckingham 2002.
- ROUBAL, Petr: „Dnes na Strahově promluví masy“: Proměna symboliky československých spartakiád 1955 – 1990, *Kuděj* 2/2006, s. 79– 89.
- ROUBAL, Petr: Jak se dělá lid? Listopadové demonstrace jako vizuální politická strategie, *Dějiny a současnost* 2009, mimořádné číslo k 20. výročí 17. listopadu 1989, s. 40 -43.
- RŮŽIČKA, Miloslav: *Vyhnanci Akce “Kulak“. Zločin proti lidskosti*, Vyšehrad, Praha 2000.
- RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa; od počátků do převzetí moci*, Academia, Praha 2002.
- SCHELLE, Karel: *Vývoj veřejné správy v letech 1848–1948*, PEUROLEX BOHEMIA s.r.o., Praha 2002.
- SOUČEK, Josef: Sedlčany včera a dnes; Pohled na hospodářský a kulturní rozvoj města od roku 1945, In: *Sedlčanský sborník*, Sedlčany 1971.
- STANĚK, Stanislav: Evakuace území mezi Vltavou a Sázavou za okupace. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, Praha 1973.
- SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, Prostor, Praha 2003.
- ŠEDIVÝ, Zdeněk F.: *Velká operace. Pokus Státní bezpečnosti o likvidaci třetího odboje*, Vimperk 1996.

- ŠMÍDOVÁ, Olga: Co vyprávějí naše byty, In: KONIPÁSEK, Zdeněk, (ed.): *Otevřená minulost*, Karolinum, Praha 1999.
- ŠOTOLA, Jaroslav: Habitus: sociologický koncept a využití v historické vědě, In: ŠTORCHOVÁ, Lucie (ed.): *Conditio humana – konstanta (č) i historická proměnná? Koncept historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, FHS UK, Praha 2007.
- ŠUBRT, Jiří - PFEIFEROVÁ, Štěpánka: Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociálního bádání, *Historická sociologie* 1/2010, s. 9-29.
- ŠUBRT, Jiří: „Dialog mezi hluchými?“ K problematice vztahu sociologie a historie, *Sociologický časopis* 5/2008, s. 969 -988.
- TURNER, Victor: *Průběh rituálu*, Computer Press, Brno 2004.
- VALIŠ, Zdeněk: *Památce Františka Bučila – děkana v Sedlčanech*, Sedlčany 2005.
- VANĚK, Miroslav, a kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003.
- VANĚK, Miroslav - MÜCKE, Pavel - PELIKÁNOVÁ, Hana: *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*, USD AV ČR, Praha 2007.
- VANĚK, Miroslav: *Mocní? A bezmocní? Politické elity a dissent v období tzv. normalizace. Interpretační studie*, Prostor, Olomouc 2006.
- VANĚK, Miroslav - URBÁŠEK, Pavel. (ed.): *Vítězové? Poražení?: Politické elity a dissent v období tzv. normalizace*, Prostor, Praha 2005.
- VLASÁK, Antonín, N.: *Okres Sedlčanský nástin historo-archeologický*, Praha, 1876,
- VLASÁK, Antonín N.: Starožitné město Sedlčany a jeho okolí v kraji Táborském, In: *Památky archeologické a místopisné*, IV., 1860.
- VOLLNHALS, Clemens: Pojem totalitarismu v proměnách dvacátého století, In: *Soudobé dějiny* 4/2009.
- VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena – BABKA, Lukáš: *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I–III.*, ÚDV, Praha 2003, 2004.
- ZAVACKÁ, Marína: *Kto žije za ostnatým drótom?*, SAV, Bratislava 2005.